Regeringens proposition 2012/13:45

En mer ändamålsenlig förvaltningsprocess

Prop. 2012/13:45

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 8 november 2012

Jan Björklund

Beatrice Ask
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslår regeringen en rad förändringar av de processregler som styr handläggningen i de allmänna förvaltningsdomstolarna. Syftet med ändringarna är att bidra till en modernare och mer ändamålsenlig förvaltningsprocess.

Tyngdpunkten i rättskipningen ska ligga i första instans och i propositionen föreslås att ytterligare måltyper flyttas ned från kammarrätterna till förvaltningsrätterna. Vidare föreslås att det införs tydligare grunder för att meddela prövningstillstånd i kammarrätten.

Ett antal förslag i propositionen syftar till att skapa en mer flexibel och effektiv process. Det föreslås bland annat att kravet på att en ansöknings- eller överklagandehandling ska vara undertecknad tas bort och att ett ombud endast ska behöva styrka sin behörighet om rätten anser att det behövs. Det föreslås möjligheter för en kammarrätt att kunna fortsätta handläggningen av ett mål även om en ledamot får förhinder. Det föreslås dessutom att partiellt prövningstillstånd införs i kammarrätten och Migrationsöverdomstolen och att möjligheterna till sådant prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen utökas.

Regeringen föreslår vidare att tiden för överklagande av domstolsavgöranden i bl.a. socialförsäkringsmål kortas från två månader till tre veckor.

I propositionen föreslås dessutom nya forumregler för mål om arbetslöshetsförsäkring för att de i så stor utsträckning som möjligt ska handläggas av en förvaltningsrätt i närheten av den enskilde.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2013.

Innehållsförteckning

1 Förslag till riksdagsbeslut 8

2 Lagtext 10
2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken 10
2.2 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken 12
2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m. 14
2.4 Förslag till lag om ändring i patentlagen (1967:837) 15
2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar 16
2.6 Förslag till lag om ändring förvaltningsprocesslagen (1971:291) 23
2.7 Förslag till lag om ändring i oljekrislagen (1975:197) 34
2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1975:1083) om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja 35
2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten 36
2.10 Förslag till lag om ändring i förfogandelagen (1978:262) 38
2.11 Förslag till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152) 39
2.12 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:613) om miljöavgift på utsläpp av kväveoxider vid energiproduktion 41
2.13 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1047) om sjuklön 42
2.14 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret 43
2.15 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering 44
2.16 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 45
2.17 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor 47
2.18 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänste-pensionsinstituts verksamhet i Sverige 49
2.19 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:890) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m. 50
2.20 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden 51
2.21 Förslag till lag om ändring i tullagen (2000:1281) 52
2.22 Förslag till lag om ändring i revisorslagen (2001:883) 54

2.23 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation ... 55
2.24 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1223) om utgivning av säkerställda obligationer ... 56
2.25 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder ... 57
2.26 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse ... 59
2.27 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716) ... 61
2.28 Förslag till lag om ändring i vägtrafikskattelagen (2006:227) ... 63
2.29 Förslag till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden ... 64
2.30 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd ... 66
2.31 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:313) om jämställdhetsbonus ... 67
2.32 Förslag till lag om ändring i marknadsföringslagen (2008:486) ... 68
2.33 Förslag till lag om ändring i konkurrenslagen (2008:579) ... 69
2.34 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt ... 70
2.35 Förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043) ... 72
2.36 Förslag till lag om ändring i skatteförfarandelagen (2011:1244) ... 73
2.37 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1245) om redovisning, betalning och kontroll av mervärdesskatt för elektroniska tjänster ... 74

3 Ärendet och dess beredning ... 75

4 Utgångspunkter ... 77

5 Tyngdpunkten i första instans ... 80
5.1 Bakgrund ... 80
5.2 Nedflyttning av ytterligare måltyper till förvaltningsrätten ... 81

6 Forum och överlämnande av mål ... 84
6.1 Den allmänna forumregeln ... 84
6.1.1 Nuvarande ordning ... 84
6.1.2 Översynen av den allmänna forumregeln ... 85
6.2 Forum i mål om arbetslöshetsförsäkring ... 88
6.2.1 Nuvarande ordning ... 88
6.2.2 Nya regler om behörig förvaltningsrätt ... 88
6.3 Överlämnande av mål från en obehörig domstol ... 91
6.3.1 Nuvarande ordning ... 91
6.3.2 Betydelsen av partens inställning ... 91
6.3.3 Underrättelse till parterna ... 93
6.4 Överlämnande av mål från en behörig domstol ... 93

6.4.1 Nuvarande ordning 93
6.4.2 Ett behov av flexiblare forumregler 94

7 Formkrav vid ingivande av handlingar 95
7.1 Nuvarande ordning 95
7.1.1 Krav på egenhändigt undertecknande 95
7.1.2 När en handling har kommit in till domstolen 96
7.1.3 Förhållandena i allmän domstol 96
7.2 Kravet på egenhändigt undertecknande tas bort 97

8 Ombud – behörighetskrav och fullmakt 102
8.1 Behörighetskrav för ombud och biträden 102
8.1.1 Nuvarande ordning 102
8.1.2 Behörighetskraven skärps 104
8.2 Fullmakt för ombud 107
8.2.1 Nuvarande ordning 107
8.2.2 Kravet på uppvisande av fullmakt tas bort 108

9 Domstolens utredningsansvar 110
9.1 Nuvarande ordning 110
9.2 Domstolens utredningsansvar förtydligas 113

10 Anteckningar vid muntlig förhandling 117
10.1 Nuvarande ordning 117
10.2 Förenklade regler om anteckningar 118

11 Mer enhetliga regler för överklagande 121
11.1 Tiden för överklagande 121
11.1.1 Nuvarande ordning 121
11.1.2 Tidigare överväganden 121
11.1.3 Mer enhetliga överklagandetider för domstolsavgöranden 123
11.2 Överklagande av vissa avvisningsbeslut 126
11.2.1 Nuvarande ordning 126
11.2.2 Beslut om avvisning av begäran om omprövning 127
11.3 Utgångspunkten för beräkning av överklagandetiden 128
11.3.1 Nuvarande ordning 128
11.3.2 Beräkning av överklagandetid efter muntlig förhandling 129

12 Prövningstillstånd i kammarrätten 131
12.1 Nuvarande ordning 131
12.2 Förändrade grunder för att meddela prövningstillstånd 132
12.3 Beslutförhet vid behandling av frågor om prövningstillstånd 136

13 Partiellt prövningstillstånd 136
13.1 Partiellt prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen 136
13.1.1 Nuvarande ordning 136

13.1.2 Utvidgade möjligheter att meddela partiellt prövningstillstånd ... 138
13.2 Partiellt prövningstillstånd i kammarrätten ... 140
13.2.1 Nuvarande ordning ... 140
13.2.2 Införande av partiellt prövningstillstånd ... 141
13.3 Partiellt prövningstillstånd i Migrationsöverdomstolen ... 142
13.3.1 Nuvarande ordning ... 142
13.3.2 Införande av partiellt prövningstillstånd ... 143

14 Domförhet och omröstning ... 144
14.1 Domförhet i kammarrätten vid en ledamots förhinder ... 144
14.1.1 Nuvarande ordning ... 144
14.1.2 Införande av domförhetsregler vid en ledamots förhinder ... 146
14.2 Omröstning ... 149
14.2.1 Nuvarande ordning ... 149
14.2.2 Val av omröstningsregler ... 150

15 Hinder för anställda vid vissa myndigheter att vara nämndemän ... 151
15.1 Nuvarande ordning ... 151
15.2 Anställda vid Migrationsverket och Transportstyrelsen ... 153

16 Förordnande av särskilda ledamöter i domstol ... 155
16.1 Nuvarande ordning ... 155
16.2 Sakkunniga ledamöter, experter och andra särskilda ledamöter ... 156
16.3 Särskilda sakkunniga ... 158

17 Administrativ samverkan mellan en förvaltningsrätt och en tingsrätt ... 159
17.1 Nuvarande ordning ... 159
17.2 Gemensam lagman ... 160

18 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser ... 161

19 Ekonomiska och andra konsekvenser ... 163

20 Författningskommentar ... 164
20.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken ... 164
20.2 Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken ... 164
20.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse ... 166
20.4 Förslaget till lag om ändring i patentlagen (1967:837) ... 166
20.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar ... 167
20.6 Förslaget till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291) ... 171

20.7 Förslaget till lag om ändring i oljekrislagen (1975:197) 181
20.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1975:1083) om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja 181
20.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten 181
20.10 Förslaget till lag om ändring i förfogandelagen (1978:262) 182
20.11 Förslaget till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152) 182
20.12 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:613) om miljöavgift på utsläpp av kväveoxider vid energiproduktion 184
20.13 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1047) om sjuklön 184
20.14 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret 185
20.15 Förslaget till lag om ändring i lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering 185
20.16 Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 186
20.17 Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor 187
20.18 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige 188
20.19 Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:980) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m. 188
20.20 Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden 189
20.21 Förslaget till lag om ändring i tullagen (2000:1281) 189
20.22 Förslaget till lag om ändring i revisorslagen (2001:883) 190
20.23 Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation 190
20.24 Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:1223) om utgivning av säkerställda obligationer 191
20.25 Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder 191
20.26 Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse 192
20.27 Förslaget till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716) 192
20.28 Förslaget till lag om ändring i vägtrafikskattelagen (2006:227) 193
20.29 Förslaget till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden 194

20.30 Förslaget till lag om ändring i lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd ... 194
20.31 Förslaget till lag om ändring i lagen (2008:313) om jämställdhetsbonus ... 195
20.32 Förslaget till lag om ändring i marknadsföringslagen (2008:486) ... 195
20.33 Förslaget till lag om ändring i konkurrenslagen (2008:579) ... 195
20.34 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt ... 196
20.35 Förslaget till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043) ... 197
20.36 Förslaget till lag om ändring i skatteförfarandelagen (2011:1244) ... 198
20.37 Förslaget till lag om ändring i lagen (2011:1245) om redovisning, betalning och kontroll av mervärdesskatt för elektroniska tjänster ... 198

Bilaga 1 Lagförslagen i promemorian Översyn av den allmänna forumregeln i 14 § andra stycket och omröstningsregeln i 26 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar ... 200

Bilaga 2 Förteckning över remissinstanserna ... 203

Bilaga 3 Lagförslagen i rapporten Ny allmän forumregel – för de allmänna förvaltningsdomstolarna i första instans (DV-rapport 2009:4) ... 204

Bilaga 4 Förteckning över remissinstanserna ... 218

Bilaga 5 Lagförslagen i promemorian En mer ändamålsenlig förvaltningsprocess (Ds 2010:17) ... 219

Bilaga 6 Förteckning över remissinstanserna ... 276

Bilaga 7 Lagrådsremissens lagförslag ... 277

Bilaga 8 Lagrådets yttrande ... 341

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 november 2012 ... 343

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i socialförsäkringsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m.,
4. lag om ändring i patentlagen (1967:837),
5. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
6. lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291),
7. lag om ändring i oljekrislagen (1975:197),
8. lag om ändring i lagen (1975:1083) om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja,
9. lag om ändring i lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten,
10. lag om ändring i förfogandelagen (1978:262),
11. lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152),
12. lag om ändring i lagen (1990:613) om miljöavgift på utsläpp av kväveoxider vid energiproduktion,
13. lag om ändring i lagen (1991:1047) om sjuklön,
14. lag om ändring i lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret,
15. lag om ändring i lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering,
16. lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring,
17. lag om ändring i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor,
18. lag om ändring i lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige,
19. lag om ändring i lagen (1999:890) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.,
20. lag om ändring i lagen (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden,
21. lag om ändring i tullagen (2000:1281),
22. lag om ändring i revisorslagen (2001:883),
23. lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation,
24. lag om ändring i lagen (2003:1223) om utgivning av säkerställda obligationer,
25. lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder,
26. lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse,
27. lag om ändring i utlänningslagen (2005:716),
28. lag om ändring i vägtrafikskattelagen (2006:227),
29. lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden,
30. lag om ändring i lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd,
31. lag om ändring i lagen (2008:313) om jämställdhetsbonus,
32. lag om ändring i marknadsföringslagen (2008:486),
33. lag om ändring i konkurrenslagen (2008:579),
34. lag om ändring i lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt,
35. lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043),
36. lag om ändring i skatteförfarandelagen (2011:1244),

37. lag om ändring i lagen (2011:1245) om redovisning, betalning och kontroll av mervärdesskatt för elektroniska tjänster.

2 Lagtext

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 2 § och 4 kap. 10 a § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
2 §[1]	
I tingsrätt *skall* det finnas lagman. *Som en del i en administrativ samverkan får en tingsrätt och en förvaltningsrätt på samma ort ha gemensam lagman.*	I *en* tingsrätt *ska* det finnas *en* lagman.
Om regeringen inte bestämmer något annat *skall* det i tingsrätt även finnas en eller flera rådmän. I de tingsrätter som regeringen bestämmer *skall* det också finnas en eller flera chefsrådmän.	Om regeringen inte bestämmer något annat *ska* det i *en* tingsrätt även finnas en eller flera rådmän. I de tingsrätter som regeringen bestämmer *ska* det också finnas en eller flera chefsrådmän.
Lagman, *chefsrådman* och *rådman skall* vara lagfarna.	*Lagmän*, *chefsrådmän* och *rådmän ska* vara lagfarna.
Tingsrätt får vara *delad* i avdelningar. *Ordförande på* avdelning är lagmannen eller en chefsrådman.	*En tingsrätt* får vara *indelad* i avdelningar. *Chef för en* avdelning är lagmannen eller en chefsrådman.
Vid tingsrätt *skall* det finnas kansli, som hålls öppet för allmänheten på bestämda tider.	Vid *en* tingsrätt *ska* det finnas *ett* kansli, som hålls öppet för allmänheten på bestämda tider.
4 kap.	
10 a §[2]	
Regeringen förordnar för *tre år i sänder* dem som *skall* tjänstgöra som ekonomiska experter enligt 1 kap. 8 § och 2 kap. 4 a §. *Under treårsperioden får vid behov ytterligare personer förordnas för återstående del av perioden. Inträffar medan en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål en omständighet som medför att förord-*	Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för *viss tid* dem som *ska* tjänstgöra som ekonomiska experter enligt 1 kap. 8 § och 2 kap. 4 a §.

[1] Senaste lydelse 2009:774.
[2] Senaste lydelse 1988:1260.

nandet skall upphöra att gälla, skall förordnandet oberoende därav anses ha fortsatt giltighet såvitt avser det pågående målet.

Om det medan en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.

Den som *skall* tjänstgöra som ekonomisk expert *skall* vara svensk medborgare och får *ej* vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Den som *ska* tjänstgöra som ekonomisk expert *ska* vara svensk medborgare och får *inte* vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2.2 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om socialförsäkringsbalken
dels att 113 kap. 18 § ska upphöra att gälla,
dels att 113 kap. 1, 20 och 32 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
113 kap.	
1 §	
I detta kapitel finns allmänna bestämmelser i 2 §.	
Vidare finns bestämmelser om	
− ändring av beslut i 3−6 §§,	
− omprövning av beslut i 7−9 §§,	
− överklagande av Försäkringskassans och Pensionsmyndighetens beslut i 10−15 §§,	
− överklagande av allmän förvaltningsdomstols beslut i 16−*18* §§,	− överklagande av allmän förvaltningsdomstols beslut i 16 *och 17* §§,
− tidsfrister för begäran om omprövning och överklagande i 19 och 20 §§,	
– handlingar till fel myndighet i 20 a §, och	
– avvisningsbeslut i 21 §.	
Slutligen finns särskilda bestämmelser om	
− allmän ålderspension i 22−36 §§, och	
− förmåner till efterlevande i 37−40 §§.	
20 §	
Ett överklagande av Försäkringskassans, Pensionsmyndighetens *eller en allmän förvaltningsdomstols* beslut ska ha kommit in inom två månader från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om det är det allmänna ombudet, *Försäkringskassan eller Pensionsmyndigheten* som överklagar beslutet, ska tiden dock räknas från den dag då beslutet meddelades.	Ett överklagande av Försäkringskassans *eller* Pensionsmyndighetens beslut ska ha kommit in inom två månader från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om det är det allmänna ombudet som överklagar beslutet, ska tiden dock räknas från den dag då beslutet meddelades.
32 §[1]	
Vid överklagande av Pensionsmyndighetens, Skatteverkets *och allmän förvaltningsdomstols* beslut i ärenden om allmän ålders-	Vid överklagande av Pensionsmyndighetens *och* Skatteverkets beslut i ärenden om allmän ålderspension tillämpas 10−*17*, 20, 21

[1] Senaste lydelse 2011:1434.

pension tillämpas 10–*18*, 20, 21 och 33–36 §§.	och 33–36 §§. *Vid överklagande av allmän förvaltningsdomstols beslut i sådana ärenden tillämpas 10–17, 21 och 33–36 §§.*

Bestämmelserna om det allmänna ombudet tillämpas dock inte i fråga om beslut som avser premiepension.

När det gäller överklagande av beslut om pensionsgrundande inkomst ska vad som i de i första och andra styckena angivna bestämmelserna, utom 35 §, föreskrivs om Pensionsmyndigheten och det allmänna ombudet i stället avse Skatteverket och det allmänna ombudet hos Skatteverket enligt 67 kap. 3 § skatteförfarandelagen (2011:1244).

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m.

Härigenom föreskrivs att 36 § lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
36 §[1]	
Finansinspektionens beslut enligt 15 c och 15 d §§ får överklagas hos kammarrätten.	
Andra beslut som inspektionen meddelar enligt denna lag får överklagas *hos förvaltningsrätten. Detta gäller dock inte beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223). *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av förvaltningsrättens avgörande.*	*Beslut av Finansinspektionen* enligt denna lag får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol. Beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223) *får dock inte överklagas.*
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.
Inspektionen får bestämma att ett beslut om föreläggande eller om förvaltning enligt 35 § fjärde stycket *skall* gälla omedelbart.	Inspektionen får bestämma att ett beslut om föreläggande eller om förvaltning enligt 35 § fjärde stycket *ska* gälla omedelbart.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2009:780.

2.4 Förslag till lag om ändring i patentlagen (1967:837)

Härigenom föreskrivs att 68 § patentlagen (1967:837)[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	68 §
Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer förordnar för *tre år i sänder minst tjugofem personer att* tjänstgöra som tekniskt sakkunniga ledamöter i tingsrätten och hovrätten. *Under treårsperioden äger regeringen vid behov för återstående del av perioden förordna ytterligare personer för sådan tjänstgöring.*	Regeringen eller *den* myndighet som regeringen bestämmer förordnar för *viss tid dem som ska* tjänstgöra som tekniskt sakkunniga ledamöter i tingsrätten och hovrätten.
	Om det medan en tekniskt sakkunnig ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.
Rättens ordförande utser bland de *sålunda* förordnade, *med hänsyn till önskvärd* teknisk sakkunskap och övriga förhållanden, för varje *särskilt* mål dem som *skola inträda* i rätten. *Tekniskt sakkunnig ledamot som avgått är skyldig att tjänstgöra vid fortsatt behandling av mål i vars handläggning han förut deltagit.*	Rättens ordförande utser bland de förordnade för varje mål dem som *ska ingå* i rätten. *Detta ska ske med beaktande av vilken* teknisk sakkunskap *som behövs* och övriga förhållanden *i målet.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

[1] Lagen omtryckt 1983:433.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar[1]

dels att 29 § ska upphöra att gälla,

dels att 2, 8, 11, 12, 13 a, 13 b, 15, 17 b och 20 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	2 §[2]
Högsta förvaltningsdomstolen prövar	Högsta förvaltningsdomstolen prövar
1. *överklagande* av kammarrätts beslut enligt förvaltningsprocesslagen (1971:291),	1. *överklaganden* av *en* kammarrätts beslut enligt förvaltningsprocesslagen (1971:291),
2. *överklagande* av *annat* beslut i *förvaltningsärende* som enligt lag *eller enligt instruktion för kammarrätterna görs hos* domstolen.	2. *överklaganden* av *andra* beslut i *förvaltningsärenden* som enligt lag *ska göras till* domstolen*, och*
	3. ansökningar om resning och återställande av försutten tid i andra fall än som anges i 8 §.
Högsta förvaltningsdomstolen prövar ansökningar om resning och återställande av försutten tid i andra fall än som anges i 8 §. I 14 kap. 9 § tredje stycket utlänningslagen (2005:716) finns *vidare* bestämmelser om att Högsta förvaltningsdomstolen i vissa fall prövar om beslut om förvar eller uppsikt ska bestå.	I 14 kap. 9 § tredje stycket utlänningslagen (2005:716) finns bestämmelser om att Högsta förvaltningsdomstolen i vissa fall prövar om beslut om förvar eller uppsikt ska bestå. *I 17 kap. 2 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse och 17 kap. 5 § försäkringsrörelselagen (2010:2043) finns bestämmelser om att begäran om förklaring av domstol att ett ärende onödigt uppehålls i vissa fall ska göras hos Högsta förvaltningsdomstolen.*
Högsta förvaltningsdomstolen prövar som första domstol om justitieråd i Högsta domstolen ska skiljas eller avstängas från sin anställning eller vara skyldig att genomgå läkarundersökning.	Högsta förvaltningsdomstolen prövar som första domstol om *ett* justitieråd i Högsta domstolen ska skiljas eller avstängas från sin anställning eller vara skyldig att genomgå läkarundersökning.

[1] Lagen omtryckt 1981:1323.
[2] Senaste lydelse 2010:1398.

8 §[3]

Kammarrätt prövar

1. *överklagande* som enligt lag eller annan författning *görs hos* domstolen,

2. mål om ersättning för kostnader enligt skatteförfarandelagen (2011:1244) i den utsträckning som är föreskrivet i den lagen,

3. sådana ansökningar om resning i mål eller ärenden som enligt 11 kap. 13 § regeringsformen ska prövas av förvaltningsdomstol, om målet eller ärendet slutligt avgjorts av en förvaltningsrätt eller förvaltningsmyndighet,

4. ansökningar om återställande av försutten tid för överklagande eller därmed jämförbar åtgärd till förvaltningsrätt, kammarrätt eller förvaltningsmyndighet *och*

5. mål om sådant onödigt uppehållande av ärende som enligt föreskrift i lag ska prövas av kammarrätt.

En kammarrätt prövar

1. *överklaganden* som enligt lag eller annan författning *ska göras till* domstolen,

2. mål om ersättning för kostnader enligt skatteförfarandelagen (2011:1244) i den utsträckning som är föreskrivet i den lagen,

3. sådana ansökningar om resning i mål eller ärenden som enligt 11 kap. 13 § regeringsformen ska prövas av förvaltningsdomstol, om målet eller ärendet slutligt avgjorts av en förvaltningsrätt eller förvaltningsmyndighet, *och*

4. ansökningar om återställande av försutten tid för överklagande eller därmed jämförbar åtgärd till *en* förvaltningsrätt, kammarrätt eller förvaltningsmyndighet.

Regeringen meddelar föreskrifter om kammarrätternas domkretsar.

11 §[4]

En kammarrätt får vara indelad i avdelningar. *Regeringen får bestämma att en avdelning ska vara förlagd till någon annan ort än den där domstolen har sitt säte.* Chef för en avdelning är presidenten eller en lagman.

Bestämmelser om särskild sammansättning av *kammarrätt* vid behandling av vissa mål finns i fastighetstaxeringslagen (1979:1152), lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation och lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt. Bestämmelser om särskild sammansättning vid behandling av mål enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900) finns i 13 a §.

En kammarrätt får vara indelad i avdelningar. Chef för en avdelning är presidenten eller en lagman.

Bestämmelser om särskild sammansättning av *kammarrätten* vid behandling av vissa mål finns i fastighetstaxeringslagen (1979:1152), lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation och lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt. Bestämmelser om särskild sammansättning vid behandling av mål *om laglighetsprövning* enligt 10 kap.

[3] Senaste lydelse 2011:1303.
[4] Senaste lydelse 2010:1884.

kommunallagen (1991:900) finns i 13 a §.

12 §[5]

En kammarrätt är domför med tre lagfarna ledamöter. Fler än fyra lagfarna ledamöter får inte *sitta* i rätten.

En kammarrätt är domför med tre lagfarna ledamöter. Fler än fyra lagfarna ledamöter får inte *ingå* i rätten.

När det är särskilt föreskrivet att nämndemän ska ingå i rätten, är en kammarrätt domför med tre lagfarna ledamöter och två nämndemän. Fler än fyra lagfarna ledamöter och tre nämndemän får i *sådant fall* inte *sitta* i rätten. *En kammarrätt är dock domför utan nämndemän*

1. vid prövning av överklagande av beslut som inte innebär att målet avgörs,

2. vid förordnande om saken i avvaktan på målets avgörande och vid annan åtgärd som avser endast måls beredande, eller

3. vid beslut varigenom domstolen skiljer sig från målet utan att detta prövats i sak.

En kammarrätt är domför med tre lagfarna ledamöter. Fler än fyra lagfarna ledamöter får inte *ingå* i rätten.

Om en av de lagfarna ledamöterna eller en av nämndemännen får förhinder sedan handläggningen har påbörjats, är rätten ändå domför.

En kammarrätt är domför utan nämndemän

1. vid prövning av överklagande av beslut som inte innebär att målet avgörs,

2. vid förordnande om saken i avvaktan på målets avgörande och vid annan åtgärd som avser endast målets beredande, och

3. vid beslut genom vilket domstolen skiljer sig från målet utan att detta har prövats i sak.

Handläggs ett mål som avses i andra stycket gemensamt med ett annat mål, får nämndemän delta vid handläggningen även av det senare målet.

Bestämmelser om domförhet vid behandling av vissa mål finns i

Bestämmelser om domförhet vid behandling av vissa mål finns i

[5] Senaste lydelse 2010:1884.

fastighetstaxeringslagen (1979:1152), lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation, och lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt. Bestämmelser om domförhet vid behandling av *kommunalbesvärsmål* finns i 13 a §.

Vid behandling av frågor om prövningstillstånd är kammarrätten domför med två ledamöter, om de är ense om slutet. Detsamma gäller vid behandling av andra frågor i mål där prövningstillstånd krävs för prövning av överklagande, om frågorna behandlas före eller i samband med frågan om prövningstillstånd. Vid behandling av en fråga om avvisning av ett överklagande på grund av att det har kommit in för sent är kammarrätten domför med två ledamöter, om de är ense om slutet.

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är kammarrätten domför med en lagfaren *domare*.

Åtgärder som avser endast beredandet av ett mål får utföras av en lagfaren ledamot i kammarrätten eller, om de inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna ledamöter, av en annan *tjänsteman* i kammarrätten som har tillräcklig kunskap och erfarenhet. Regeringen meddelar närmare föreskrifter om detta.

fastighetstaxeringslagen (1979:1152), lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation och lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt. Bestämmelser om domförhet vid behandling av *mål om laglighetsprövning enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900)* finns i 13 a §.

Vid behandling av frågor om prövningstillstånd är kammarrätten domför med två *lagfarna* ledamöter, om de är ense om slutet. Detsamma gäller vid behandling av andra frågor i mål där prövningstillstånd krävs för prövning av *ett* överklagande, om frågorna behandlas före eller i samband med frågan om prövningstillstånd. Vid behandling av en fråga om avvisning av ett överklagande på grund av att det har kommit in för sent är kammarrätten domför med två *lagfarna* ledamöter, om de är ense om slutet.

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är kammarrätten domför med en lagfaren *ledamot*.

Åtgärder som avser endast beredandet av ett mål får utföras av en lagfaren ledamot i kammarrätten eller, om åtgärderna inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna ledamöter, av en annan *anställd* i kammarrätten som har tillräcklig kunskap och erfarenhet. Regeringen meddelar närmare föreskrifter om detta.

13 a §[6]

Kammarrätten skall vid behandling av mål enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900) *och 22 kap. kyrkolagen (1992:300)* bestå av tre lagfarna ledamöter och två sådana särskilda ledamöter som anges i 13 b §.

En kammarrätt ska vid behandling av mål *om laglighetsprövning* enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900) bestå av tre lagfarna ledamöter och två sådana särskilda ledamöter som anges i 13 b §.

[6] Senaste lydelse 1998:373.

Om en av de särskilda ledamöterna får förhinder sedan handläggningen har påbörjats, är rätten ändå domför om tre av de kvarvarande ledamöterna är ense om slutet.

Kammarrätten är *dock* domför utan de särskilda ledamöterna i sådana fall som anges i 12 § *andra* stycket *1–3* samt vid prövning av mål som är av enkel beskaffenhet.

En kammarrätt är domför utan de särskilda ledamöterna i sådana fall som anges i 12 § *fjärde* stycket samt vid prövning av mål som är av enkel beskaffenhet.

13 b §[7]

Regeringen *bestämmer antalet* särskilda ledamöter för varje kammarrätt. De särskilda ledamöterna *skall* ha god kännedom om kommunal verksamhet. *De förordnas av regeringen för tre år.*

Om en särskild ledamot avgår under tjänstgöringstiden, utses en ny ledamot för den tid som återstår. Ändras antalet särskilda ledamöter, får en nytillträdande ledamot utses för kortare tid än tre år.

Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar för viss tid* särskilda ledamöter för varje kammarrätt. De särskilda ledamöterna *ska* ha god kännedom om kommunal verksamhet.

Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.

Kammarrätten fördelar tjänstgöringen mellan de särskilda ledamöterna efter samråd med dem.

15 §[8]

I förvaltningsrätt ska det finnas lagman. *Som en del i en administrativ samverkan får en förvaltningsrätt och en tingsrätt på samma ort ha gemensam lagman.*

I *en* förvaltningsrätt ska det finnas *en* lagman.

Om regeringen inte bestämmer något annat ska det i en förvaltningsrätt även finnas en eller flera rådmän. I de förvaltningsrätter som regeringen bestämmer ska det också finnas en eller flera chefsrådmän.

Lagman, chefsrådman och *rådman* ska vara lagfarna.

Lagmän, chefsrådmän och *rådmän* ska vara lagfarna.

17 b §[9]

Regeringen *bestämmer antalet* särskilda ledamöter för varje förvaltningsrätt. De särskilda ledamöterna ska ha god kännedom om

Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar för viss tid* särskilda ledamöter för varje förvaltningsrätt. De sär-

[7] Senaste lydelse 1980:274.
[8] Senaste lydelse 2010:1398.
[9] Senaste lydelse 2009:773.

kommunal verksamhet. *De förordnas av regeringen för tre år.*

Om en särskild ledamot avgår under tjänstgöringstiden, utses en ny ledamot för den tid som återstår. Ändras antalet särskilda ledamöter, får en nytillträdande ledamot utses för kortare tid än tre år.

skilda ledamöterna ska ha god kännedom om kommunal verksamhet.

Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.

Förvaltningsrätten fördelar tjänstgöringen mellan de särskilda ledamöterna efter samråd med dem.

20 §[10]

Valbar till nämndeman i kammarrätt *och* förvaltningsrätt är varje svensk medborgare som är folkbokförd i det län eller den del av länet som hör till kammarrättens eller förvaltningsrättens domkrets och som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Anställd vid domstol, Skatteverket, länsstyrelse *eller under länsstyrelse lydande myndighet* eller Försäkringskassan får inte vara nämndeman. Detsamma gäller lagfaren domare, åklagare, polisman och advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför *rätta* samt ledamot av skattenämnd.

Nämndeman i förvaltningsrätt får inte samtidigt vara nämndeman i kammarrätt.

Valbar till nämndeman i *en* kammarrätt *eller* förvaltningsrätt är varje svensk medborgare som är folkbokförd i det län eller den del av länet som hör till kammarrättens eller förvaltningsrättens domkrets och som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Den som är anställd vid *en* domstol, Skatteverket, *en* länsstyrelse, Försäkringskassan, *Migrationsverket* eller *Transportstyrelsen* får inte vara nämndeman. Detsamma gäller *en* lagfaren domare, åklagare, polisman och advokat eller *någon* annan som har till yrke att föra andras talan inför *domstol* samt *en* ledamot av *en* skattenämnd.

En nämndeman i *en* förvaltningsrätt får inte samtidigt vara nämndeman i *en* kammarrätt.

Till nämndeman bör endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Den som har fyllt sextio år eller uppger något giltigt hinder är inte skyldig att ta emot uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är inte skyldig att ta emot nytt uppdrag förrän efter fyra år.

Domstolen prövar självmant den valdes behörighet.

[10] Senaste lydelse 2009:773.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter i 8 § första stycket 5 gäller för mål som har inletts före ikraftträdandet.

2.6 Förslag till lag om ändring förvaltningsprocesslagen (1971:291)

Härigenom föreskrivs i fråga om förvaltningsprocesslagen (1971:291)

dels att 3, 5–7, 8, 10, 11, 17, 28, 31, 33, 34 a–36, 44, 48 och 49 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas tre nya paragrafer, 6 b, 36 a och 36 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §[1]	
En ansökan, ett överklagande, en anmälan, en underställning och varje annan åtgärd som inleder ett *förfarande hos allmän förvaltningsdomstol,* ska vara skriftlig.	En ansökan, ett överklagande, en anmälan, en underställning och varje annan åtgärd som inleder ett *mål* ska vara skriftlig.
En ansökan eller ett överklagande från en enskild ska *vara egenhändigt undertecknad av honom eller henne eller hans eller hennes ombud. Den ska* innehålla uppgift om hans eller hennes	En ansökan eller ett överklagande från en enskild ska innehålla uppgift om hans eller hennes

1. personnummer eller organisationsnummer,
2. postadress och adress till arbetsplats samt i förekommande fall annan adress där han eller hon kan anträffas för delgivning genom stämningsman,
3. telefonnummer till bostaden och arbetsplatsen samt mobiltelefonnummer, med undantag för nummer som avser ett hemligt telefonabonnemang som behöver uppges endast om rätten begär det,
4. e-postadress, och
5. förhållanden i övrigt av betydelse för delgivning med honom eller henne.

Förs den enskildes talan av ställföreträdare, ska motsvarande uppgifter lämnas även om *denne*. Har den enskilde ett ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges.	*Om* den enskildes talan *förs* av *en* ställföreträdare, ska motsvarande uppgifter lämnas även om *ställföreträdaren*. Har den enskilde ett ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges.
En ansökan eller ett överklagande från en enskild ska dessutom innehålla uppgifter om enskild motpart, om *sådan finns*, i de hänseenden som anges i andra och tredje styckena. Uppgift om	En ansökan eller ett överklagande från en enskild ska dessutom innehålla uppgifter om enskild motpart, om *det finns en sådan*, i de hänseenden som anges i andra och tredje styckena. Upp-

[1] Senaste lydelse 2010:1940.

motpartens eller *dennes* ställföreträdares arbetsplats, telefonnummer, e-postadress och ombud behöver lämnas endast om uppgiften utan särskild utredning är tillgänglig för den enskilde. Saknar motparten känd adress, ska uppgift lämnas om den utredning som gjorts för att fastställa detta.	gift om motpartens eller *hans eller hennes* ställföreträdares arbetsplats, telefonnummer, e-postadress och ombud behöver lämnas endast om uppgiften utan särskild utredning är tillgänglig för den enskilde. Saknar motparten känd adress, ska uppgift lämnas om den utredning som gjorts för att fastställa detta.

Uppgifter som avses i andra–fjärde styckena ska gälla förhållandena när uppgifterna lämnas till rätten. Ändras något av dessa förhållanden eller är en uppgift ofullständig eller felaktig, ska det utan dröjsmål anmälas till rätten.

5 §[2]

Är ansöknings- eller *besvärshandling så ofullständig* att *den* inte kan läggas till grund för prövning i sak, *skall* rätten förelägga sökanden eller klaganden att inom viss tid avhjälpa bristen vid påföljd att hans talan annars *inte tas upp till prövning*. Detsamma gäller om *handlingen* inte uppfyller föreskrifterna i 3 §, *såvida inte bristen* är av ringa betydelse för frågan om delgivning.	*Om en ansökan* eller *ett överklagande innehåller en sådan brist* att *handlingen* inte kan läggas till grund för prövning i sak, *ska* rätten förelägga sökanden eller klaganden att inom viss tid avhjälpa bristen vid påföljd att hans *eller hennes* talan annars *avvisas*. Detsamma gäller om *ansökan eller överklagandet* inte uppfyller föreskrifterna i 3 §, *om bristen inte* är av ringa betydelse för frågan om delgivning.

6 §

Mål upptages ej till prövning, om ansökan, *besvär* eller annan åtgärd, varigenom mål *anhängiggöres, ej* skett inom föreskriven tid.	*Ett mål tas inte upp* till prövning, om *en* ansökan, *ett överklagande* eller *en* annan åtgärd *som inleder ett* mål *inte har* skett inom föreskriven tid.

6 a §[3]

Ett överklagande *tillställs* den myndighet som har meddelat det beslut som överklagas. *Överklagandet skall ha kommit in inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet eller, om klaganden är en part som företräder det allmänna, inom tre veckor från den dag förvaltningsrättens eller*	Ett överklagande *ska ges in till* den myndighet som har meddelat det beslut som överklagas. *Om ett överklagande kommer in till den domstol som ska pröva överklagandet i stället för till den myndighet som har meddelat beslutet, ska domstolen sända överklagandet till myndigheten och samtidigt*

[2] Senaste lydelse 1985:271.
[3] Senaste lydelse 2009:783.

kammarrättens beslut meddelades.

Den myndighet som har meddelat beslutet prövar om överklagandet har kommit in i rätt tid. Har överklagandet kommit in för sent, skall myndigheten avvisa det, om inte annat följer av tredje stycket.

Överklagandet skall inte avvisas, om förseningen beror på att myndigheten har lämnat klaganden en felaktig underrättelse om hur man överklagar. Överklagandet skall inte heller avvisas, om det inom överklagandetiden har kommit in till den domstol som skall pröva överklagandet. I ett sådant fall skall domstolen vidarebefordra överklagandet till den myndighet som har meddelat beslutet och samtidigt lämna uppgift om vilken dag överklagandet kom in till den högre instansen.

Om överklagandet inte avvisas enligt denna paragraf, skall den myndighet som har meddelat beslutet överlämna det och övriga handlingar i ärendet till den domstol som skall pröva överklagandet. Detta gäller dock inte när överklagandet förfaller enligt 28 § förvaltningslagen (1986:223).

lämna uppgift om vilken dag överklagandet kom in till domstolen.

Överklagandet ska ha kommit in inom tre veckor från den dag klaganden fick del av beslutet.

Om klaganden är en enskild och ett beslut av en förvaltningsrätt eller kammarrätt har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades.

Om klaganden är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet alltid ha kommit in inom tre veckor från den dag förvaltningsrättens eller kammarrättens beslut meddelades.

6 b §

Den myndighet som har meddelat det beslut som överklagas prövar om överklagandet har kommit in i rätt tid. Om överklagandet har kommit in för sent, ska det avvisas.

Överklagandet ska dock inte avvisas om förseningen beror på att myndigheten har lämnat klaganden en felaktig underrättelse om hur man överklagar. Överklagandet ska inte heller avvisas om det inom överklagandetiden har kommit in till den domstol som ska pröva överklagandet.

Om överklagandet inte avvisas enligt denna paragraf, ska den

myndighet som har meddelat beslutet överlämna det och övriga handlingar i ärendet till den domstol som ska pröva överklagandet. Detta gäller dock inte om överklagandet har förfallit enligt 28 § förvaltningslagen (1986:223).

7 §[4]

Finner en förvaltningsrätt eller kammarrätt i samband med att ett mål inleds att den saknar behörighet att handlägga målet men att en annan motsvarande domstol skulle vara behörig, *skall* handlingarna i målet lämnas över till den domstolen, om *den som inlett målet inte har något att invända mot detta och* det inte *heller* finns något *annat* skäl mot *att handlingarna överlämnas.* Handlingarna *skall* anses ha kommit in till den senare domstolen samma dag som de kom in till den domstol som först tog emot handlingarna.

Om en förvaltningsrätt eller kammarrätt i samband med att ett mål inleds *finner* att den saknar behörighet att handlägga målet men att en annan motsvarande domstol skulle vara behörig, *ska* handlingarna i målet lämnas över till den domstolen, om det inte finns något skäl mot *det*. Handlingarna *ska* anses ha kommit in till den senare domstolen samma dag som de kom in till den domstol som först tog emot handlingarna. *Den domstol som handlingarna har lämnats över till ska underrätta parterna om överlämnandet.*

8 §

Rätten *skall tillse* att *mål* blir så utrett som dess beskaffenhet kräver.

Vid behov anvisar rätten hur utredningen bör kompletteras. Överflödig utredning får avvisas.

Rätten *ska se till* att *målet* blir så utrett som dess beskaffenhet kräver.

Genom frågor och påpekanden ska rätten verka för att parterna avhjälper otydligheter och ofullständigheter i sina framställningar.

Rätten ska se till att inget onödigt förs in i målet. Överflödig utredning får avvisas.

10 §[5]

Ansöknings- eller besvärshandling eller annan handling, *varigenom* mål *anhängiggörs,* och det som hör till *den skall tillställas motpart eller annan mot vilken* åtgärd *ifrågasätts. Mottagaren*

En ansökan, ett överklagande eller *en* annan handling *som inleder ett* mål och det som hör till *handlingen ska skickas till motparten*. *Han eller hon ska* föreläggas att svara inom viss tid vid

[4] Senaste lydelse 2009:783.
[5] Senaste lydelse 1995:1692.

skall föreläggas att svara inom viss tid vid påföljd att målet ändå kan komma att avgöras.	påföljd att målet ändå kan komma att avgöras.

Underrättelse enligt första stycket behövs inte,

1. om det inte finns anledning anta att talan kommer att bifallas helt eller delvis,
2. om underrättelse annars är uppenbart onödig,
3. om motparten är en förvaltningsmyndighet och en underrättelse är onödig eller
4. om det kan befaras att underrättelse skulle avsevärt försvåra genomförandet av beslut i målet.

11 §

Den som förelagts att svara *skall* göra det skriftligen, om *ej* rätten *förordnar* att svaret får lämnas *vid muntlig förhandling.*	Den *part* som *har* förelagts att svara *ska* göra det skriftligen, om *inte* rätten *beslutar* att svaret får lämnas *muntligen.*
Den som svarar skall ange *huruvida* han medger eller bestrider yrkandena i målet eller, om målet *anhängiggjorts* genom anmälan eller underställning, *huruvida han godtager eller motsätter sig åtgärd som ifrågasättes.* Om *han* bestrider *yrkande* eller *motsätter sig ifrågasatt åtgärd, bör* han ange skälen *härför* och de bevis som *han vill åberopa.*	*Parten ska i svaret* ange *om* han *eller hon* medger eller bestrider yrkandena i målet eller, om målet *har inletts* genom *en* anmälan eller *en* underställning, *den åtgärd som målet gäller.* Om *parten* bestrider *yrkandena* eller *åtgärden, ska* han *eller hon* ange skälen *för bestridandet* och de bevis som *åberopas.*
Svar skall innehålla uppgift om vilket mål det *hänför sig till.*	*Svaret ska* innehålla uppgift om vilket mål det *avser.*

17 §

Vid muntlig förhandling *föres protokoll. Protokollet skall innehålla redogörelse för förhandlingens gång och för* den utredning som *förebringas* vid förhandlingen. *I protokollet skall* antecknas *vad som förekommer vid förhandlingen i fråga om* yrkanden, medgivanden, bestridanden, invändningar *och* vitsordanden.	Vid *en* muntlig förhandling *ska följande* antecknas*:* *1.* yrkanden, *2.* medgivanden, *3.* bestridanden, *4.* invändningar, *5.* vitsordanden, *6. i korthet de omständigheter som parterna åberopar och bemötandena av dessa omständigheter, samt* *7.* den utredning som *läggs fram* vid förhandlingen.

28 §

Domstol, som *har att* pröva *besvär, kan förordna* att det överklagade beslutet, om det *eljest* skulle *lända till efterrättelse*	*Den domstol* som *ska* pröva *ett överklagande får besluta* att det överklagade beslutet, om det *annars* skulle *gälla* omedelbart,

omedelbart, tills vidare *icke skall* gälla och även i övrigt *förordna* rörande saken.	tills vidare *inte ska* gälla och även i övrigt *besluta* rörande saken.

31 §[6]

Beslut, *varigenom* rätten avgör målet, *skall tillställas part genom handling som fullständigt återger beslutet och* skiljaktig mening, *där sådan förekommit. Beslut som kan överklagas skall dessutom innehålla upplysning om vad den skall iakttaga som vill anföra besvär över beslutet.*	*Ett beslut genom vilket* rätten avgör målet *ska skickas till parterna. Om det finns en* skiljaktig mening *ska den bifogas.*
Krävs särskilt tillstånd för prövning i högre rätt, *skall* beslutet innehålla *uppgift* om det och om de grunder *på vilka* ett sådant tillstånd meddelas.	*Ett beslut som får överklagas ska innehålla upplysning om hur det ska ske. Om det krävs prövningstillstånd* i högre rätt, *ska* beslutet innehålla *upplysning* om det och om de grunder *som* ett sådant tillstånd meddelas *på*.

33 §[7]

Förvaltningsrätts beslut överklagas *hos kammarrätt*. *Kammarrätts* beslut överklagas *hos* Högsta förvaltningsdomstolen.	*Förvaltningsrättens* beslut överklagas *till kammarrätten*. *Kammarrättens* beslut överklagas *till* Högsta förvaltningsdomstolen.
Beslutet får överklagas av den som det angår, om det gått honom emot.	*Ett beslut* får överklagas av den som det angår, om det gått honom *eller henne* emot.

Kammarrättens beslut att meddela prövningstillstånd får inte överklagas.

Om ett överklagande har avvisats *såsom* för sent *inkommet* och *en domstol* efter överklagande har prövat *detta beslut* eller vägrat prövningstillstånd i fråga om ett sådant överklagande, får *domstolens* beslut inte överklagas.	Om ett överklagande *eller en begäran om omprövning* har avvisats *på grund av att överklagandet eller begäran har kommit in* för sent och *rätten* efter överklagande har prövat *avvisningsbeslutet* eller vägrat prövningstillstånd i fråga om ett sådant överklagande, får *rättens* beslut inte överklagas.

34 a §[8]

För de mål det är särskilt föreskrivet krävs prövningstill-	För de mål *där* det är särskilt föreskrivet krävs prövningstill-

[6] Senaste lydelse 1994:436.
[7] Senaste lydelse 2010:1400.
[8] Senaste lydelse 2009:783.

stånd för att kammarrätten *skall* pröva ett överklagande av ett beslut som förvaltningsrätten meddelat i målet. Detsamma gäller *förvaltningsrätts* beslut i en fråga som har ett direkt samband med ett sådant mål. Sådant tillstånd *behövs* dock inte när talan förs av Riksdagens ombudsmän eller Justitiekanslern.

Prövningstillstånd meddelas om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt,
2. anledning *förekommer till ändring i* det slut *vartill* förvaltningsrätten kommit eller
3. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Meddelas inte prövningstillstånd, står förvaltningsrättens beslut fast. En upplysning om detta *skall* tas in i kammarrättens beslut.

stånd för att kammarrätten *ska* pröva ett överklagande av ett beslut som förvaltningsrätten *har* meddelat i målet. Detsamma gäller *förvaltningsrättens* beslut i en fråga som har ett direkt samband med ett sådant mål. *Något sådant* tillstånd *krävs* dock inte när talan förs av Riksdagens ombudsmän eller Justitiekanslern.

Prövningstillstånd *ska* meddelas om

1. *det finns* anledning *att betvivla riktigheten av* det slut *som* förvaltningsrätten *har* kommit *till*,
2. *det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till*,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Prövningstillstånd får begränsas till att gälla en viss del av ett beslut, om utgången i den delen inte kan påverka andra delar av det överklagade beslutet.

Om prövningstillstånd *inte meddelas*, står förvaltningsrättens beslut fast. En upplysning om detta *ska* tas in i kammarrättens beslut.

35 §[9]

Ett överklagande av kammarrättens beslut i ett mål som har *väckts hos* kammarrätten genom överklagande, underställning eller ansökan prövas av Högsta förvaltningsdomstolen endast om *Högsta förvaltningsdomstolen* har *meddelat* prövningstillstånd.

Meddelas inte prövningstillstånd, står kammarrättens beslut fast. En upplysning om detta ska tas in i Högsta förvaltningsdom-

Ett överklagande av kammarrättens beslut i ett mål som har *inletts i* kammarrätten genom överklagande, underställning eller ansökan prövas av Högsta förvaltningsdomstolen endast om prövningstillstånd har *meddelats*.

Om prövningstillstånd *inte meddelas*, står kammarrättens beslut fast. En upplysning om detta ska tas in i Högsta förvaltnings-

[9] Senaste lydelse 2010:1400.

stolens beslut.	domstolens beslut.
Vad som sägs i första stycket gäller inte	*Första* stycket gäller inte

1. talan som Riksdagens ombudsmän eller Justitiekanslern för i mål om disciplinansvar eller om återkallelse eller begränsning av behörighet att utöva yrke inom hälso- och sjukvården, tandvården, detaljhandeln med läkemedel eller djurens hälso- och sjukvård,

2. talan som Justitiekanslern för i mål enligt kreditupplysningslagen (1973:1173), inkassolagen (1974:182) eller lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning.

36 §[10]

Prövningstillstånd meddelas,	Prövningstillstånd meddelas,
1. om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att *talan* prövas av Högsta förvaltningsdomstolen eller	1. om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att *överklagandet* prövas av Högsta förvaltningsdomstolen eller
2. om det *föreligger* synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att grund för resning *föreligger* eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.	2. om det *finns* synnerliga skäl till *en* sådan prövning, såsom att *det finns* grund för resning eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.
Om prövningstillstånd meddelas i ett av två eller flera likartade mål, *som samtidigt föreligger till bedömande,* får prövningstillstånd meddelas även i övriga mål.	Om prövningstillstånd meddelas i ett av två eller flera likartade mål, får prövningstillstånd meddelas även i övriga mål.
Prövningstillstånd får begränsas att gälla viss del av det beslut som den fullföljda talan avser.	

36 a §

Prövningstillstånd får begränsas till att gälla en viss fråga i målet, vars prövning är av vikt för ledning av rättstillämpningen (prejudikatfråga) eller en viss del av målet.

I avvaktan på att prövning sker i enlighet med ett prövningstillstånd som har begränsats enligt första stycket får Högsta förvaltningsdomstolen förklara frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt helt eller delvis vilande.

I den utsträckning som pröv-

[10] Senaste lydelse 2010:1400.

ningstillstånd inte meddelas och frågan om prövningstillstånd inte heller förklaras vilande, ska det överklagade beslutet stå fast. En upplysning om detta ska tas in i Högsta förvaltningsdomstolens beslut.

36 b §

Om Högsta förvaltningsdomstolen med tillämpning av 36 a § har prövat en prejudikatfråga får domstolen, om ytterligare prövning krävs, helt eller delvis grunda sitt avgörande av målet i övrigt på kammarrättens bedömning eller, med undanröjande av lägre rätts eller myndighets avgörande, besluta om återförvisning av målet för fortsatt behandling.

44 §[11]

Handling anses ha kommit in till *rätten* den dag *då* handlingen eller avi om betald postförsändelse, *i vilken* handlingen *är innesluten*, anlänt till *rätten* eller *kommit* behörig tjänsteman *till handa*. *Underrättas rätten* särskilt om att *telegram* till *rätten* anlänt till *telegrafanstalt,* anses *telegrammet* ha kommit in redan när underrättelsen nått behörig tjänsteman.

Kan det *antagas* att handlingen eller avi om denna viss dag *avlämnats* i *rättens* kansli eller avskilts för *rätten* på *postanstalt,* anses den ha kommit in den dagen, om den *kommit* behörig tjänsteman *till handa* närmast följande arbetsdag.

Telegram eller annat meddelande som icke är underskrivet skall bekräftas av avsändaren *genom egenhändigt undertecknad handling,* om rätten *begär det.*

En handling anses ha kommit in till *domstolen* den dag handlingen eller *en* avi om betald postförsändelse *som innehåller* handlingen anlänt till *domstolen* eller *nått en* behörig tjänsteman. *Om domstolen underrättas* särskilt om att *ett meddelande* till *domstolen* anlänt till *ett telebefordringsföretag*, anses *meddelandet* ha kommit in redan när underrättelsen nått *en* behörig tjänsteman.

Om det *kan antas* att handlingen eller *en* avi om denna *en* viss dag *har lämnats hos domstolens* kansli eller avskilts för *domstolen* på *ett postkontor*, anses den ha kommit in den dagen om den *nått en* behörig tjänsteman närmast följande arbetsdag.

En handling ska bekräftas av avsändaren om rätten *anser att det behövs.*

[11] Senaste lydelse 1973:246.

48 §[12]

Den som för talan i mål får anlita ombud eller biträde.

Visar ombud eller biträde oskicklighet eller oförstånd eller är *han eljest* olämplig, får rätten avvisa honom som ombud eller biträde i målet. Rätten får också förklara honom obehörig att *brukas som* ombud eller biträde vid rätten antingen för viss tid eller tills vidare.

Om den som avvisas eller förklaras obehörig enligt andra stycket är advokat, *skall anmälan om* åtgärden *göras hos* advokatsamfundets styrelse.

Den som för talan i mål får *som* ombud eller biträde anlita *någon som är lämplig för uppdraget*.

Om den som är ombud eller biträde *visar* oskicklighet eller oförstånd eller *annars* är olämplig får rätten avvisa honom *eller henne* som ombud eller biträde i målet. Rätten får också förklara honom *eller henne* obehörig att *vara* ombud eller biträde vid rätten antingen för viss tid eller tills vidare.

Om den som avvisas eller förklaras obehörig enligt andra stycket är advokat, *ska* åtgärden *anmälas till* advokatsamfundets styrelse.

49 §

Ombud skall styrka sin behörighet genom fullmakt. *Fullmakt skall* innehålla ombudets namn. *Får* ombudet sätta annan i sitt ställe, *skall* detta *anges*.

Styrker ombud ej sin behörighet, skall rätten förelägga ombudet eller huvudmannen att avhjälpa bristen. Är i sådant fall ansökningens- eller besvärshandling undertecknad av ombud, skall i föreläggandet anges att talan *upptages* till prövning endast om detta *iakttages*. Har annan åtgärd *företagits av ombud som ej styrkt sin behörighet, skall* i föreläggandet anges att åtgärden beaktas endast om *föreläggandet iakttages*.

Ett ombud ska ha fullmakt.

Om rätten anser att ombudets behörighet behöver styrkas, ska ombudet eller huvudmannen föreläggas att visa upp en skriftlig fullmakt. En sådan fullmakt ska innehålla ombudets namn. *Om* ombudet *får* sätta *någon* annan i sitt ställe, *ska* detta *framgå av fullmakten*.

Om ansökan eller överklagandet har getts in av ombudet, ska det i föreläggandet anges att talan *tas upp* till prövning endast om detta *följs*. Har *ombudet vidtagit någon* annan åtgärd, *ska det* i föreläggandet anges att åtgärden beaktas endast om *detta följs*.

[12] Senaste lydelse 1987:748.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

3. De nya bestämmelserna i 34 a § tredje stycket samt 36 a och 36 b §§ gäller inte i fråga om beslut som en förvaltningsrätt respektive kammarrätt har meddelat före ikraftträdandet.

2.7 Förslag till lag om ändring i oljekrislagen (1975:197)

Härigenom föreskrivs att 23 § oljekrislagen (1975:197)[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	23 §
Mot beslut av myndighet enligt 3–5 och 14–16 §§ *föres talan hos* regeringen *genom besvär. Beslut skall dock lända till efterrättelse utan hinder av anförda besvär,* om *ej* annat *föreskrives.*	*Beslut* enligt 3–5 och 14–16 §§ *får överklagas till* regeringen. *Sådana beslut gäller omedelbart* om *inte* annat *anges*.
Talan mot beslut av myndighet om ersättning enligt 17 § *föres hos kammarrätt genom besvär.*	*Beslut* om ersättning enligt 17 § *får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.*
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Lagen omtryckt 1978:269.

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1975:1083) om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (1975:1083) om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	7 §[1]
Talan mot beslut av sjöfartsverket enligt denna lag *föres hos kammarrätten genom besvär.*	*Beslut* enligt denna lag *får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.* *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 1982:277.

2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 §[1]	
I fråga om överklagande av ett slutligt beslut av Patentbesvärsrätten finns bestämmelser i patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), *varumärkeslagen (2010:1877),* namnlagen (1982:670), lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden samt i växtförädlarrättslagen (1997:306).	I fråga om överklagande av ett slutligt beslut av Patentbesvärsrätten finns bestämmelser i patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), namnlagen (1982:670), lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden, växtförädlarrättslagen (1997:306) *samt i varumärkeslagen (2010:1877).*
Ett beslut av Patentbesvärsrätten, som inte är slutligt, får överklagas endast i samband med överklagande av beslut i själva målet. Ett beslut får dock överklagas särskilt när rätten har 1. ogillat invändning om jäv mot ledamot av rätten eller invändning om att hinder föreligger för talans prövning, 2. avvisat ombud eller biträde, 3. utdömt vite eller straff för underlåtenhet att iaktta föreläggande eller ålagt vittne eller sakkunnig att ersätta kostnad som vållats genom försummelse eller tredska, 4. förordnat angående ersättning för någons medverkan i målet, 5. utlåtit sig i annat fall än som avses i 4 i fråga som gäller rättshjälp.	
Sådant särskilt överklagande som avses i andra stycket får göras av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. Beslutet överklagas till Högsta förvaltningsdomstolen. *Därvid* tillämpas *bestämmelserna i* 6 a *§* förvaltningsprocesslagen (1971:291) och *i* 35–37 §§ *samma lag om överklagande av kammarrättens beslut*. Patentbesvärsrättens beslut ska innehålla *uppgift* om att det krävs *särskilt tillstånd för prövning* i Högsta förvaltningsdomstolen och om de grunder *på vilka* ett sådant tillstånd meddelas.	*Ett* särskilt överklagande som avses i andra stycket får göras av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. Beslutet överklagas till Högsta förvaltningsdomstolen. *Vid överklagandet* tillämpas 6 a, *6 b* och 35–37 §§ förvaltningsprocesslagen (1971:291). Patentbesvärsrättens beslut ska innehålla *upplysning* om att det krävs *prövningstillstånd* i Högsta förvaltningsdomstolen och om de grunder *som* ett sådant tillstånd meddelas *på*.

[1] Senaste lydelse 2010:1878.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2.10 Förslag till lag om ändring i förfogandelagen (1978:262)

Härigenom föreskrivs att 50 § förfogandelagen (1978:262) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	50 §
Mot beslut om föreläggande *av* vite enligt denna lag får *talan ej föras annat än* i samband med *talan mot* beslut om utdömande av vitet.	*Beslut* om föreläggande *som har förenats med* vite enligt denna lag *får överklagas endast* i samband med *överklagande av* beslut om utdömande av vitet.
Talan mot beslut om åtgärd enligt 47 § andra stycket eller *mot* länsstyrelses beslut om handräckning enligt 48 § tredje stycket *föres hos kammarrätt genom besvär. Sådant* beslut *går i verkställighet utan hinder av anförda besvär,* om *ej* annat *föreskrives* i beslutet.	*Beslut* om åtgärd enligt 47 § andra stycket eller *en* länsstyrelses beslut om handräckning enligt 48 § tredje stycket *får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Ett sådant* beslut *gäller omedelbart,* om *inte något* annat *anges* i beslutet.
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

2.11 Förslag till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152)

Härigenom föreskrivs att 21 kap. 10 § samt 22 kap. 2 och 5 §§ fastighetstaxeringslagen (1979:1152) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
21 kap.	
10 §[1]	
Nämndemän som avses i 8 § utses för tiden från och med den 1 juli det år, då allmän fastighetstaxering äger rum av hyreshus-, industri-, elproduktions- och specialenheter, till och med den 30 juni det år då sådan taxering sker nästa gång. En nämndeman har dock rätt att avgå efter tre år.	
Värderingsteknisk ledamot i förvaltningsrätt *förordnas* av *regeringen* för tid som *sägs* i första stycket. Avgår sådan *person* under den tid, *för vilken* han har blivit utsedd, får *regeringen förordna* annan *person* för den tid som återstår.	*Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar värderingstekniska ledamöter för varje* förvaltningsrätt för *den* tid som *anges* i första stycket. Avgår *en* sådan *ledamot* under den tid *som* han *eller hon* har blivit utsedd *för*, får *en* annan *ledamot förordnas* för den tid som återstår. *Om det medan en värderingsteknisk ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.*
22 kap.	
2 §[2]	
Överklagande får inte ske av förvaltningsrätts beslut som avser *1. Skatteverkets beslut att avvisa en begäran om omprövning såsom för sent inkommen,* *2. frågor som avses i 20 kap. 6 § eller* *3. beslut om besiktning enligt 18 kap. 30 §.*	Överklagande får inte ske av *en* förvaltningsrätts beslut som avser *1. frågor som avses i 20 kap. 6 §, eller* *2. beslut om besiktning enligt 18 kap. 30 §.*

[1] Senaste lydelse 2009:793.
[2] Senaste lydelse 2009:793.

5 §[3]

Regeringen förordnar för *högst fem år i sänder* för varje kammarrätt minst nio, högst tjugo i *praktiska värv förfarna* personer med god kännedom om fastighetsförhållanden i allmänhet att *efter kallelse inträda såsom* ledamöter i kammarrätten vid handläggning av mål om allmän eller förenklad fastighetstaxering. Av dessa personer ska i fråga om varje kammarrätt minst tre *äga* kunskap *beträffande* värdering av produktiv skogsmark och växande skog, minst två *beträffande* värdering av *vattenfallsfastighet*, minst två *beträffande* värdering av *lantbruksenhet* i övrigt och minst två *beträffande* värdering av *annan taxeringsenhet än lantbruksenhet* i övrigt. *Avgår sådan person under den tid, för vilken han har blivit utsedd, förordnar regeringen annan person i hans ställe.*

Ledamot som avses i första stycket ska vara svensk medborgare. *Han* får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för *viss tid* för varje kammarrätt minst nio *och* högst tjugo i *praktiskt arbete erfarna* personer med god kännedom om fastighetsförhållanden i allmänhet att *tjänstgöra* i kammarrätten *som särskilda* ledamöter vid handläggning av mål om allmän eller förenklad fastighetstaxering. Av dessa personer ska i fråga om varje kammarrätt

1. minst tre *ha* kunskap *om* värdering av produktiv skogsmark och växande skog,

2. minst två *ha* kunskap *om* värdering av *vattenfallsfastigheter*,

3. minst två *ha* kunskap *om* värdering av *lantbruksenheter* i övrigt, och

4. minst två *ha* kunskap *om* värdering av *andra taxeringsenheter än lantbruksenheter* i övrigt.

Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.

Den som ska tjänstgöra som särskild ledamot ska vara svensk medborgare *och* får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[3] Senaste lydelse 2009:1407.

2.12 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:613) om miljöavgift på utsläpp av kväveoxider vid energiproduktion

Härigenom föreskrivs att 21 § lagen (1990:613) om miljöavgift på utsläpp av kväveoxider vid energiproduktion ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	21 §[1]
Bestämmelserna i 67 kap. *26 § 1*, *28*–32 och 34–36 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244) tillämpas *på* mål enligt denna lag. *Vad* som sägs där om Skatteverket ska då i tillämpliga fall gälla det allmänna ombudet.	Bestämmelserna i 67 kap. *29*–32 och 34–36 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244) tillämpas *i* mål enligt denna lag. *Det* som sägs där om Skatteverket ska då i tillämpliga fall gälla det allmänna ombudet.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2011:1338.

2.13 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1047) om sjuklön

Härigenom föreskrivs att 28 § lagen (1991:1047) om sjuklön ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	28 §[1]
De föreskrifter om omprövning och ändring av Försäkringskassans beslut som finns i 113 kap. 3–9 §§ socialförsäkringsbalken ska tillämpas på motsvarande sätt i fråga om – beslut enligt 10 eller 13 §, 14 § andra meningen, 16, 17 eller 20 § eller 24 § andra stycket, samt – beslut att inte avge yttrande enligt 27 § andra stycket.	
Vidare ska föreskrifterna i 113 kap. 10–*20* och 21 §§ socialförsäkringsbalken om överklagande av Försäkringskassans *eller domstols* beslut tillämpas på motsvarande sätt i fråga om beslut enligt 10 § första stycket 2, 13 §, 14 § andra meningen, 16, 17 eller 20 § eller 24 § andra stycket.	Vidare ska föreskrifterna i 113 kap. 10–*17*, *19, 20* och 21 §§ socialförsäkringsbalken om överklagande av Försäkringskassans beslut tillämpas på motsvarande sätt i fråga om beslut enligt 10 § första stycket 2, 13 §, 14 § andra meningen, 16, 17 eller 20 § eller 24 § andra stycket. *Detsamma gäller föreskrifterna i 113 kap. 10–17 och 21 §§ socialförsäkringsbalken om överklagande av domstols beslut.*
I övrigt får Försäkringskassans beslut enligt denna lag inte överklagas.	

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2010:422.

2.14 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 §[1]
I fråga om familjebidrag och dagpenning tillämpas bestämmelserna om ändring och omprövning samt om överklagande i 113 kap. 2–*20* och 21 §§ socialförsäkringsbalken.	I fråga om familjebidrag och dagpenning tillämpas bestämmelserna om ändring och omprövning samt om överklagande i 113 kap. 2–*17, 19, 20* och 21 §§ socialförsäkringsbalken.

Beträffande familjebidrag tillämpas dessutom följande bestämmelser i socialförsäkringsbalken:

– 107 kap. 12 § om preskription,

– 108 kap. 2, 11 och 22 §§ om återbetalningsskyldighet,

– 108 kap. 15, 16, 19 och 21 §§ om ränta,

– 110 kap. 13 § och 31 § första stycket samt 115 kap. 4 § om skyldighet att lämna uppgifter,

– 110 kap. 14 § 1 och 2 om utredningsåtgärder,

– 110 kap. 52 § första stycket 2 och andra stycket samt 53 § om indragning eller nedsättning av ersättning,

– 112 kap. 2 och 3 §§ samt 108 kap. 10 § om interimistiska beslut.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2010:1251.

2.15 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 3 § lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 kap.	
3 §[1]	
Beslut inom Riksbanken av annan än direktionen får överklagas till direktionen.	
Beslut av direktionen *i frågor* om att förelägga vite eller *bestämma* särskild avgift får överklagas till *kammarrätten*.	Beslut av direktionen om att förelägga *någon vid* vite eller *att ta ut* särskild avgift får överklagas till *allmän förvaltningsdomstol.*
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till *kammarrätten.*
Riksbanken får bestämma att ett beslut *skall* gälla omedelbart.	Riksbanken får bestämma att ett beslut *ska* gälla omedelbart.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 1998:1406.

2.16 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring

Härigenom föreskrivs att 49, 54 och 60 §§ lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	49 §[1]
Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag får överklagas *hos* allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt. Behörig förvaltningsrätt är den inom vars domkrets *det första beslutet i saken har fattats.*	Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag får överklagas *till* allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt. Behörig förvaltningsrätt är den inom vars domkrets *klaganden var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Om han eller hon inte var folkbokförd i Sverige är behörig förvaltningsrätt den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.*
	54 §[2]
Skrivelsen med överklagandet skall ges in till den *instans* som har meddelat beslutet. *Skrivelsen skall* ha kommit in *till den instansen* inom två månader från den dag klaganden fick del av beslutet eller, om *överklagandet anförts av* Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen *eller en arbetslöshetskassa*, inom två månader från *beslutets dag*.	*Ett överklagande ska* ges in till den *arbetslöshetskassa eller förvaltningsmyndighet* som har meddelat beslutet. *Överklagandet ska* ha kommit in inom två månader från den dag klaganden fick del av beslutet eller, om Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen *är klagande*, inom två månader från *dagen för beslutet*.
	60 §[3]
Vid överklagande till *kammarrätt* krävs *det prövningstillstånd*. *Bestämmelsen i 33 § fjärde stycket förvaltningsprocesslagen (1971:291) gäller inte avvisningsbeslut som har meddelats av en*	*Prövningstillstånd* krävs *vid* överklagande till *kammarrätten*.

[1] Senaste lydelse 2012:413.
[2] Senaste lydelse 2002:545.
[3] Senaste lydelse 1998:391.

arbetslöshetskassa.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraft-trädandet.

2.17 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor

Härigenom föreskrivs att 95, 102, 103 och 110 §§ lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
95 §[1]	
Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden enligt denna lag om rätt till medlemskap, medlemsavgifter och särskild uttaxering får överklagas *hos* allmän förvaltningsdomstol. Behörig förvaltningsrätt är den inom vars domkrets *det första beslutet i saken har fattats.*	Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden enligt denna lag om rätt till medlemskap, medlemsavgifter och särskild uttaxering får överklagas *till* allmän förvaltningsdomstol. Behörig förvaltningsrätt är den inom vars domkrets *klaganden var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Om han eller hon inte var folkbokförd i Sverige är behörig förvaltningsrätt den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.*
Arbetslöshetskassans beslut enligt denna lag i andra fall än som avses i första stycket får inte överklagas.	
102 §	
Skrivelsen med överklagandet skall ges in till den *instans* som har meddelat beslutet. *Skrivelsen skall*, om inte annat anges i 103 och 104 §§, ha kommit in *till den instansen* inom två månader från den dag klaganden fick del av beslutet.	*Ett överklagande ska* ges in till den *arbetslöshetskassa eller förvaltningsmyndighet* som har meddelat beslutet. *Överklagandet ska,* om inte annat anges i 103 och 104 §§, ha kommit in inom två månader från den dag klaganden fick del av beslutet.
103 §[2]	
Om *överklagandet görs av* Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen *eller av en arbetslöshetskassa skall skrivelsen med* överklagandet ha kommit in till den *instans* som meddelat beslutet inom två månader från *beslutets dag*.	Om Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen *är klagande ska* överklagandet ha kommit in till den *arbetslöshetskassa* som meddelat beslutet inom två månader från *dagen för beslutet*.

[1] Senaste lydelse 2012:414.
[2] Senaste lydelse 2002:543.

110 §[3]

Vid överklagande till *kammarrätt* krävs *det prövningstillstånd.*	*Prövningstillstånd* krävs *vid* överklagande till *kammarrätten*.
Bestämmelsen i 33 § fjärde stycket förvaltningsprocesslagen (1971:291) gäller inte avvisningsbeslut som har meddelats av en arbetslöshetskassa.	

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[3] Senaste lydelse 1998:392.

2.18 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 4 § lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	10 kap.
	4 §[1]
Finansinspektionens beslut att överlämna ett ärende till regeringen för prövning får inte överklagas.	
Finansinspektionens beslut enligt 4 kap. 5 och 6 §§ samt 6 kap. 2 och 13 §§ får överklagas hos kammarrätten.	
Andra beslut *som* Finansinspektionen *meddelar* enligt denna lag får överklagas *hos förvaltningsrätten. Detta gäller dock inte* beslut i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223). *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av förvaltningsrättens avgörande.*	*Beslut av* Finansinspektionen enligt denna lag får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol. Beslut att överlämna ett ärende till regeringen för prövning och* beslut i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223) *får dock inte överklagas.* *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2009:828.

2.19 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:890) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 1 § lagen (1999:890) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	5 kap.
	1 §
Finansinspektionens beslut enligt 2 kap. 1 § får överklagas till *kammarrätten.*	Finansinspektionens beslut enligt 2 kap. 1 § får överklagas till *allmän förvaltningsdomstol.*
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Krigsförsäkringsnämndens beslut i försäkringsärenden enligt denna lag får inte överklagas.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

2.20 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	17 §[1]
Beslut som Finansinspektionen meddelar i ärende enligt 3 och 16 §§ får överklagas hos kammarrätten.	
Andra beslut som Finansinspektionen *meddelar* enligt denna lag får överklagas *hos förvaltningsrätten. Detta gäller dock inte beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223). *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av förvaltningsrättens beslut.*	*Beslut av* Finansinspektionen enligt denna lag får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol. Beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223) *får dock inte överklagas.*
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.
Inspektionen får bestämma att ett beslut om återkallelse enligt 16 § *skall* gälla omedelbart.	Inspektionen får bestämma att ett beslut om återkallelse enligt 16 § *ska* gälla omedelbart.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2009:831.

2.21 Förslag till lag om ändring i tullagen (2000:1281)

Härigenom föreskrivs i fråga om tullagen (2000:1281)[1]
dels att 9 kap. 11 § ska upphöra att gälla,
dels att 5 kap. 24 § och 9 kap. 12 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 kap.	
24 §[2]	
I fråga om betalningsskyldighet för företrädare för en gäldenär som är juridisk person och som inte har betalat in tull i rätt tid och på rätt sätt *gäller* 59 kap. 13, 15–21, 26 och 27 §§, 67 kap. 4 *och 28 §§*, 68 kap. 1 § samt 70 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244).	I fråga om betalningsskyldighet för företrädare för en gäldenär som är juridisk person och som inte har betalat in tull i rätt tid och på rätt sätt *tillämpas* 59 kap. 13, 15–21, 26 och 27 §§, 67 kap. 4 *§*, 68 kap. 1 § samt 70 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244).
Tullverket beslutar om ansvar för delägare i handelsbolag enligt 2 kap. 20 § lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag avseende tull enligt denna lag.	
Hos den som har blivit ålagd betalningsskyldighet får indrivning ske enligt 23 §.	
9 kap.	
12 §[3]	
Om någon har överklagat ett beslut av förvaltningsrätt eller kammarrätt i frågor som avses i 3 och 6 §§, får även någon annan som haft rätt att överklaga beslutet ge in ett överklagande, även om den för honom *gällande tiden* för överklagande gått ut. Ett sådant överklagande *skall* ges in inom en *månad* från utgången av den tid inom vilken det första överklagandet skulle ha gjorts.	Om någon har överklagat ett beslut av *en* förvaltningsrätt eller kammarrätt i frågor som avses i 3 och 6 §§, får även någon annan som *har* haft rätt att överklaga beslutet ge in ett överklagande, även om den *tid* för överklagande *som gäller* för honom *eller henne har* gått ut. Ett sådant överklagande *ska* ges in inom en *vecka* från utgången av den tid inom vilken det första överklagandet skulle ha gjorts.
Återkallas eller förfaller på annat sätt det första överklagandet, är även det senare överklagandet förfallet.	

[1] Senaste lydelse av 9 kap. 11 § 2009:834.
[2] Senaste lydelse 2011:1258.
[3] Senaste lydelse 2009:834.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

2.22 Förslag till lag om ändring i revisorslagen (2001:883)

Härigenom föreskrivs att 37 § revisorslagen (2001:883) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	37 §
Har Revisorsnämnden i ett ärende om ansökan om godkännande, auktorisation eller registrering inte *meddelat* beslut inom fyra månader *efter* det att ansökan gavs in, får sökanden begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om nämnden inte meddelat beslut inom en månad efter det att en sådan förklaring avgetts, skall det anses som om ansökan har avslagits.*	*Om* Revisorsnämnden i ett ärende om ansökan om godkännande, auktorisation eller registrering inte *meddelar* beslut inom fyra månader *från* det att ansökan gavs in, får sökanden begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
	En begäran om en förklaring som avses i första stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.
	Om nämnden inte har meddelat beslut inom en månad från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2.23 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 26 § lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	8 kap.
	26 §[1]
När kammarrätten prövar mål som avses i 23 § *skall* kammarrätten bestå av tre lagfarna ledamöter och två ekonomiska experter. Om en av de ekonomiska experterna får förhinder sedan handläggningen har påbörjats, är rätten ändå domför.	*Vid prövning av* mål som avses i 23 § *ska* kammarrätten bestå av tre lagfarna ledamöter och två ekonomiska experter. Om en av de ekonomiska experterna får förhinder sedan handläggningen har påbörjats, är rätten ändå domför.
Kammarrätten är domför utan ekonomiska experter i *sådana* fall som anges i 12 § *andra* stycket *1–3* lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar samt vid prövning av mål som är av enkel beskaffenhet.	Kammarrätten är domför utan ekonomiska experter i fall som anges i 12 § *fjärde* stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar samt vid prövning av mål som är av enkel beskaffenhet.
I övrigt gäller, även i mål som avses i första stycket, 12 § *femte–sjunde* styckena lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar i fråga om kammarrättens sammansättning. Vid behandlingen av frågor om prövningstillstånd och frågor som behandlas samtidigt därmed *skall* dock även en ekonomisk expert ingå i rätten, om inte målet är av enkel beskaffenhet.	I övrigt gäller, även i mål som avses i första stycket, 12 § *sjunde–nionde* styckena lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar i fråga om kammarrättens sammansättning. Vid behandlingen av frågor om prövningstillstånd och frågor som behandlas samtidigt därmed *ska* dock även en ekonomisk expert ingå i rätten, om inte målet är av enkel beskaffenhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

[1] Senaste lydelse 2007:881.

2.24 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1223) om utgivning av säkerställda obligationer

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 2 § lagen (2003:1223) om utgivning av säkerställda obligationer ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	6 kap.
	2 §
Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 2 kap. 1 § inte *fattar* beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in till inspektionen, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om beslut inte har meddelats inom sex månader från det att en sådan förklaring avgetts*, *skall ansökan anses ha avslagits.*	Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 2 kap. 1 § inte *meddelar* beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in till inspektionen, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
	En begäran om en förklaring som avses i första stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.
	Om Finansinspektionen inte har meddelat beslut inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, *ska ansökan anses ha avslagits.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2.25 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder

Härigenom föreskrivs att 14 kap. 2 § lagen (2004:46) om investeringsfonder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
14 kap.	
2 §[1]	
Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 1 kap. 4 eller 5 § inte meddelar beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in, ska inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Har inspektionen inte meddelat beslut inom sex månader från det att en sådan förklaring har lämnats*, *ska det anses som att ansökan har avslagits.*	Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 1 kap. 4 eller 5 § inte meddelar beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in, ska inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
Om Finansinspektionen inte lämnar över en underrättelse som avses i 2 kap. 12 § till behörig myndighet i utlandet inom två månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt 2 kap. 13 § fjärde stycket, ska inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls.	Om Finansinspektionen inte lämnar över en underrättelse som avses i 2 kap. 12 § till behörig myndighet i utlandet inom två månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt 2 kap. 13 § fjärde stycket, ska inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
	En begäran om en förklaring som avses i första eller andra stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.
Om underrättelsen inte har lämnats över inom två månader från det att en sådan förklaring har	*Om Finansinspektionen inte har meddelat ett beslut som avses i första stycket inom sex månader*

[1] Senaste lydelse 2012:645.

	meddelats av domstol, ska det anses som att beslut enligt 2 kap. 13 § fjärde stycket har meddelats.	*från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits. Om en underrättelse som avses i andra stycket inte har lämnats över inom två månader från det att en förklaring har lämnats, ska beslut enligt 2 kap. 13 § fjärde stycket anses ha meddelats.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2.26 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

Härigenom föreskrivs att 17 kap. 2 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	17 kap.
	2 §
Om beslut i ett ärende om tillstånd enligt 3 kap. 2 § inte meddelas inom sex månader från det att ansökan gavs in, *skall* sökanden av den myndighet som *skall* pröva ansökan underrättas om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om beslut inte har meddelats inom sex månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall ansökan anses ha avslagits.*	Om beslut i ett ärende om tillstånd enligt 3 kap. 2 § inte meddelas inom sex månader från det att ansökan gavs in, *ska* sökanden av den myndighet som *ska* pröva ansökan underrättas om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
Om Finansinspektionen inte *vidarebefordrar* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet i utlandet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt tredje stycket samma paragraf, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om underrättelse inte har vidarebefordrats inom tre månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall beslut enligt 5 kap. 2 § tredje stycket anses ha meddelats.*	Om Finansinspektionen inte *lämnar över* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet i utlandet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt tredje stycket samma paragraf, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
	En begäran om en förklaring som avses i första eller andra stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Om begäran

avser handläggning av ett regeringsärende ska den göras hos Högsta förvaltningsdomstolen.

Om myndigheten inte har meddelat ett beslut som avses i första stycket inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits. Om en underrättelse som avses i andra stycket inte har lämnats över inom tre månader från det att en förklaring har lämnats, ska beslut enligt 5 kap. 2 § tredje stycket anses ha meddelats.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2.27 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Härigenom föreskrivs i fråga om utlänningslagen (2005:716)

dels att 16 kap. 10 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 16 kap. 12 a och 12 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	16 kap.
	10 §
Ett överklagande av en migrationsdomstols beslut skall ha kommit in inom tre veckor från den dag beslutet meddelades. Om beslutet inte har meddelats vid muntlig förhandling och det inte heller vid en sådan förhandling har tillkännagetts när beslutet kommer att meddelas, skall dock överklagandetiden för utlänningen räknas från den dag då han eller hon fick del av beslutet.	
En migrationsdomstols beslut om förvar får överklagas utan begränsning till viss tid.	
	12 a §
	Prövningstillstånd får begränsas till att gälla en viss fråga i målet, vars prövning är av vikt för ledning av rättstillämpningen (prejudikatfråga) eller en viss del av målet.
	I avvaktan på att prövning sker i enlighet med ett prövningstillstånd som har begränsats enligt första stycket får Migrationsöverdomstolen förklara frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt helt eller delvis vilande.
	I den utsträckning prövningstillstånd inte meddelas och frågan om prövningstillstånd inte heller förklaras vilande, ska det överklagade beslutet stå fast. En upplysning om detta ska tas in i

Migrationsöverdomstolens beslut.

12 b §

Om Migrationsöverdomstolen med tillämpning av 12 a § har prövat en prejudikatfråga får domstolen, om ytterligare prövning krävs, helt eller delvis grunda sitt avgörande av målet i övrigt på migrationsdomstolens bedömning eller, med undanröjande av lägre rätts eller myndighets avgörande, besluta om återförvisning av målet för fortsatt behandling.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. De nya bestämmelserna i 16 kap. 12 a och 12 b §§ gäller inte i fråga om beslut som en migrationsdomstol har meddelat före ikraftträdandet.

2.28 Förslag till lag om ändring i vägtrafikskattelagen (2006:227)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 6 § vägtrafikskattelagen (2006:227) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	7 kap.
	6 §[1]
Vid överklagande av förvaltningsrättens och kammarrättens beslut *gäller* 67 kap. *26 § 1*, 29 och 30 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244).	Vid överklagande av förvaltningsrättens och kammarrättens beslut *tillämpas* 67 kap. 29 och 30 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244).

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2011:1260.

2.29 Förslag till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden

Härigenom föreskrivs att 26 kap. 2 § lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	26 kap.
	2 §
Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 3 kap. 1 § första stycket eller 12 kap. 2 § inte meddelar beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om inspektionen inte har meddelat beslut inom sex månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall ansökan anses ha avslagits.*	Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 3 kap. 1 § första stycket eller 12 kap. 2 § inte meddelar beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
Om Finansinspektionen inte *vidarebefordrar* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt tredje stycket samma paragraf, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om underrättelsen inte har vidarebefordrats inom tre månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall beslut enligt 5 kap. 2 § tredje stycket anses ha meddelats.*	Om Finansinspektionen inte *lämnar över* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt tredje stycket samma paragraf, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
	En begäran om en förklaring som avses i första eller andra stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Om Finansinspektionen inte har meddelat ett beslut som avses i första stycket inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits. Om en underrättelse som avses i andra stycket inte har lämnats över inom tre månader från det att en förklaring har lämnats, ska beslut enligt 5 kap. 2 § tredje stycket anses ha meddelats.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2.30 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 9 § lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 kap.	
9 §[1]	
Om inte annat följer av denna lag, gäller i tillämpliga delar följande bestämmelser i socialförsäkringsbalken för ärenden om statligt tandvårdsstöd:	
– 107 kap. 9, 10, 12, 17 och 18 §§ om utmätning, preskription och skadestånd m.m.,	
– 108 kap. 2, 11, 15, 16, 19 och 21 §§ samt 22 § första stycket om återbetalningsskyldighet och ränta m.m.,	
– 110 kap. 13 §, 14 § 1 och 2 samt 31 § och 115 kap. 4 § om uppgiftsskyldighet m.m.,	
– 113 kap. 2–*20* och 21 §§ om ändring, omprövning och överklagande.	– 113 kap. 2–*17, 19, 20* och 21 §§ om ändring, omprövning och överklagande.
Bestämmelserna i 108 kap. 2, 11, 15, 16, 19 och 21 §§ samt 22 § första stycket socialförsäkringsbalken gäller dock inte i förhållande till vårdgivare.	

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2010:1299.

2.31 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:313) om jämställdhetsbonus

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (2008:313) om jämställdhetsbonus ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	17 §[1]
För jämställdhetsbonus gäller följande bestämmelser i socialförsäkringsbalken	
– 110 kap. 31 § och 115 kap. 4 § om uppgiftsskyldighet,	
– 113 kap. 3–9 §§ om ändring och omprövning, och	
– 113 kap. 10–*20* och 21 §§ om överklagande.	– 113 kap. 10–*17, 19, 20* och 21 §§ om överklagande.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2010:1302.

2.32 Förslag till lag om ändring i marknadsföringslagen (2008:486)

Härigenom föreskrivs att 58 § marknadsföringslagen (2008:486) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	58 §
Regeringen förordnar för viss tid dem som ska tjänstgöra som ekonomiska experter enligt 54 §. *Om det medan en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål eller ärende inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet oberoende därav anses ha fortsatt giltighet för det pågående målet eller ärendet.*	Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för viss tid dem som ska tjänstgöra som ekonomiska experter enligt 54 §.
	Om det medan en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål eller ärende inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet eller ärendet.

Den som ska tjänstgöra som ekonomisk expert ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2.33 Förslag till lag om ändring i konkurrenslagen (2008:579)

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 11 § konkurrenslagen (2008:579) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 kap.	
11 §	
Regeringen förordnar för viss tid dem som ska tjänstgöra som ekonomiska experter i Stockholms tingsrätt.	Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för viss tid dem som ska tjänstgöra som ekonomiska experter i Stockholms tingsrätt.
Om det deltar en ekonomisk expert i behandlingen av ett mål eller ärende *och det då* inträffar *något* som medför att förordnandet *ska upphöra* att gälla, ska förordnandet *trots detta anses ha fortsatt giltighet* i *fråga om* det pågående målet eller ärendet.	Om det *medan* en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål eller ärende inträffar *en omständighet* som medför att förordnandet *upphör* att gälla, ska förordnandet *ändå gälla* i det pågående målet eller ärendet.
Den som ska tjänstgöra som ekonomisk expert ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2.34 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt

dels att 12–14 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 12 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	12 §
Statens medieråds beslut om åldersgränser och avgifter får överklagas *hos kammarrätten*. I övrigt får *myndighetens* beslut enligt denna lag inte överklagas.	Statens medieråds beslut om åldersgränser och avgifter får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol.* I övrigt får beslut enligt denna lag inte överklagas. *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.*
	12 a § *Vid prövning av mål enligt denna lag ska förvaltningsrätten bestå av en lagfaren ledamot och två särskilda ledamöter. Av de särskilda ledamöterna ska en ha särskilda kunskaper om film och en ha särskilda kunskaper i beteendevetenskap.* *Första stycket gäller inte om något annat följer av 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.*
	13 §
Vid prövning av mål enligt denna lag *består* kammarrätten av tre lagfarna ledamöter och två särskilda ledamöter. Av de särskilda ledamöterna ska en ha särskilda kunskaper om film och en i beteendevetenskap. Även om en av de särskilda ledamöterna är frånvarande, får målet avgöras om tre av kammarrättens övriga ledamöter är ense om slutet.	Vid prövning av mål enligt denna lag *ska* kammarrätten *bestå* av tre lagfarna ledamöter och två särskilda ledamöter. Av de särskilda ledamöterna ska en ha särskilda kunskaper om film och en *ha särskilda kunskaper* i beteendevetenskap. Även om en av de särskilda ledamöterna är frånvarande, får målet avgöras om tre av kammarrättens övriga ledamöter är ense om slutet.
Kammarrätten är domför utan de	Kammarrätten är domför utan de

särskilda ledamöterna i sådana fall som anges i 12 § *andra* stycket *1–3* lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.	särskilda ledamöterna i sådana fall som anges i 12 § *fjärde* stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.
14 §	
Regeringen förordnar för *högst fem år i sänder minst sex och högst tio personer att efter kallelse inträda* som särskilda ledamöter i kammarrätten vid handläggning av mål enligt denna lag. Av dessa personer ska hälften ha särskilda kunskaper om film och hälften ha särskilda kunskaper i beteendevetenskapliga ämnen. *Avgår en sådan person under den tid som han eller hon har blivit utsedd för, förordnar regeringen en annan person i hans eller hennes ställe.*	Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för *viss tid dem som ska tjänstgöra* som särskilda ledamöter i *förvaltningsrätten och* kammarrätten vid handläggning av mål enligt denna lag. Av dessa personer ska *i vardera domstolen* hälften ha särskilda kunskaper om film och hälften ha särskilda kunskaper i beteendevetenskapliga ämnen.
	Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.
De särskilda ledamöterna ska vara *svenska* medborgare. *De* får inte vara *underåriga*, i *konkurs* eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.	*Den som ska tjänstgöra som särskild ledamot* ska vara *svensk* medborgare *och* får inte vara *underårig,* i *konkurstillstånd* eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

2.35 Förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043)

Härigenom föreskrivs att 17 kap. 5 § försäkringsrörelselagen (2010:2043) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	17 kap.
	5 §
Kammarrätten får, på begäran av sökanden, förklara att ett ärende onödigt uppehålls, om Finansinspektionen från det att ansökan gavs in inte har meddelat beslut *1. inom sex månader i ett ärende om tillstånd enligt 2 kap. 4 §,* *2. inom tre månader i ett ärende enligt 3 kap. 2, 9, 13 eller 22 §, eller* *3. inom en månad i ett ärende enligt 3 kap. 7 eller 17 §.*	*Om beslut i ett ärende om tillstånd enligt 2 kap. 4 § inte har meddelats inom sex månader från det att ansökan gavs in, eller i ett ärende enligt 3 kap. 2, 9, 13 eller 22 § inom tre månader eller i ett ärende enligt 3 kap. 7 eller 17 § inom en månad, får sökanden begära förklaring av domstol att ärendet onödigt uppehålls.*
	En begäran om en förklaring som avses i första stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Om begäran avser handläggning av ett regeringsärende ska den göras hos Högsta förvaltningsdomstolen.
Lämnar kammarrätten en *sådan* förklaring ska ansökan anses ha avslagits av regeringen eller Finansinspektionen om beslut därefter inte har meddelats inom motsvarande tidsfrister som anges i första stycket för respektive ärende.	*Om rätten lämnar* en förklaring ska ansökan anses ha avslagits av regeringen eller Finansinspektionen om beslut därefter inte har meddelats inom motsvarande tidsfrister som anges i första stycket för respektive ärende.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

2.36 Förslag till lag om ändring i skatteförfarandelagen (2011:1244)

Härigenom föreskrivs att 67 kap. 26 § skatteförfarandelagen (2011:1244) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	67 kap.
	26 §
Följande beslut av förvaltningsrätten får inte överklagas: *1. beslut som avser Skatteverkets beslut att avvisa en begäran om omprövning som har kommit in för sent, och* *2.* beslut som avser särskild redovisning av arbetsgivaravgifter enligt 26 kap. 38 §.	*Förvaltningsrättens* beslut som avser särskild redovisning av arbetsgivaravgifter enligt 26 kap. 38 § får inte överklagas.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

2.37 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1245) om redovisning, betalning och kontroll av mervärdesskatt för elektroniska tjänster

Härigenom föreskrivs att 20 och 21 §§ lagen (2011:1245) om redovisning, betalning och kontroll av mervärdesskatt för elektroniska tjänster ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
20 §	
Beslut om identifiering eller återkallelse får överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den som beslutet gäller eller av det allmänna ombudet hos Skatteverket.	
Överklagandet ska ha kommit in inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades.	
I fråga om överklagandet tillämpas bestämmelserna i 67 kap. 5 § första stycket 3, 19–22 *§§*, *26 § 1* och 28–37 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244).	I fråga om överklagandet tillämpas bestämmelserna i 67 kap. 5 § första stycket 3, 19–22 och 28–37 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244).
21 §	
Beslut om mervärdesskatt som redovisas enligt denna lag eller enligt motsvarande bestämmelser i ett annat EU-land får överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den som beslutet gäller eller av det allmänna ombudet hos Skatteverket.	
I fråga om överklagandet tillämpas bestämmelserna i 67 kap. 2 § andra stycket, 5 §, 6 § andra meningen, 12, 13 *och* 19–25 *§§*, *26 § 1*, 27–37 §§ *samt* 39 *§* skatteförfarandelagen (2011:1244).	I fråga om överklagandet tillämpas bestämmelserna i 67 kap. 2 § andra stycket, 5 §, 6 § andra meningen, 12, 13, 19–25, 27–37 *och* 39 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244).

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

3 Ärendet och dess beredning

I januari 1992 överlämnade Domstolsutredningen betänkandet Domstolarna inför 2000-talet (SOU 1991:106). Förslagen i betänkandet tar sikte på arbetsfördelningen mellan domstolar och förvaltningsmyndigheter och mellan de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Utredningen tar också upp frågor om omprövning, överklagande och instansordning samt vissa processrättsliga frågor. Domstolsutredningens betänkande har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju1992/323/DOM, se även Ds 1993:5).

En stor del av Domstolsutredningens förslag har lett till lagstiftning. Det gäller förslagen om utvidgade regler om prövningstillstånd i hovrätt och ändrad instansordning vid överklagande av kronofogdemyndighetens beslut (prop. 1992/93:216, bet. 1992/93:JuU34, rskr. 1992/93:373), om överflyttning av likvidationsärenden från tingsrätt till Patent- och registreringsverket (prop. 1993/94:43, bet. 1993/94:LU7, rskr. 1993/94:54), om enhetliga regler för överklagande till hovrätt och Högsta domstolen m.m. (prop. 1993/94:190, bet. 1993/94:JuU30, rskr. 1993/94:377), om handläggningen av förmynderskapsärenden (prop. 1993/94:251, bet. 1993/94:LU3, rskr. 1993/94:29), om testamentsexekutors uppgiftsskyldighet och om handläggningen av ärenden om lösöreköp och kallelse av okända borgenärer (prop. 1995/96:115, bet. 1995/96:JuU17, rskr. 1995/96:193) samt om användning av telefon vid muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol (prop. 1999/2000:142, bet. 2000/01:JuU5, rskr. 2000/01:132). Utredningens förslag om nedflyttning från kammarrätt till länsrätt av ett stort antal måltyper och frågan om det ska krävas prövningstillstånd i kammarrätt för dessa och närliggande måltyper har genomförts etappvis. En första etapp trädde i kraft den 1 oktober 1994 (prop. 1993/94:133, bet. 1993/94:JuU24, rskr. 1993/94:319). En andra etapp trädde i kraft den 1 april 1995 (prop. 1994/95:27, bet. 1994/95:JuU6, rskr. 1994/95:165) och en tredje etapp trädde i kraft den 1 maj 1996, varvid även utredningens förslag om en obligatorisk tvåpartsprocess i de allmänna förvaltningsdomstolarna och vissa därmed sammanhängande processrättsliga frågor genomfördes (prop. 1995/96:22, bet. 1995/96:JuU7, rskr. 1995/96:55). Vissa processrättsliga förslag i betänkandet kvarstår.

I betänkandet Några frågor angående Regeringsrätten (SOU 1992:138) lämnas förslag på förändringar av framför allt processen i nuvarande Högsta förvaltningsdomstolen. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju1992/4966/DOM). Vissa i betänkandet behandlade frågor om de extraordinära rättsmedlen har föranlett lagstiftning (prop. 1994/95:27, bet. 1994/95:JuU6, rskr. 1994/95:165). Övriga i betänkandet behandlade frågor om de extraordinära rättsmedlen har behandlats på nytt i Ds 1997:29, se nedan. Utredningens förslag om muntlig förhandling, om partiellt prövningstillstånd samt om utökat krav på prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen har inte lett till lagstiftning.

I en inom Justitiedepartementet upprättad promemoria – Nämndemannamedverkan i domstol m.m. – behandlas frågor om rättens sammansättning i tingsrätt, hovrätt, förvaltningsrätt och kammarrätt, domförhet vid förhinder av en ledamot i hovrätt och kammarrätt samt nämndemäns medverkan i kammarrätt i socialförsäkringsmål. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju1996/4545/DOM). Promemorians förslag, med undantag för förslaget om domförhet i kammarrätt, har lett till lagstiftning (prop. 1996/97:133, bet. 1996/97:JuU17, rskr. 1996/97:216 och prop. 2008/09:22, bet. 2008/09:SfU6, rskr. 2008/09:96).

I departementspromemorian Fortsatt översyn av förvaltningsprocessen (Ds 1997:29) lämnas förslag bl.a. om en allmän princip om domstolsprövning av förvaltningsbeslut, om bevisning och om extraordinära rättsmedel. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju1997/1333/DOM). Promemorians förslag, med undantag för förslagen om bevisning och extraordinära rättsmedel, har övervägts och i något fall föranlett lagstiftning (prop. 1997/98:101, bet. 1997/98:JuU17, rskr. 1997/98:226 samt prop. 2002/03:62, bet. 2002/03:KU23, rskr. 2002/03:164).

I departementspromemorian Effektivare omprövning av förvaltningsbeslut (Ds 1998:42) föreslås bl.a. förändringar av omprövningsförfarandet. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju1998/2357/DOM). Regeringen har tagit ställning till huvuddelen av förslagen (prop. 2002/03:62). Promemorians förslag att ett beslut att avvisa en för sent inkommen begäran om omprövning endast ska kunna överklagas i en instans har inte föranlett lagstiftning.

I en inom Justitiedepartementet år 2001 upprättad promemoria – Översyn av den allmänna forumregeln i 14 § andra stycket och omröstningsregeln i 26 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar – övervägs förändringar av den allmänna forumregeln och omröstningsreglerna i förvaltningsprocessen. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 1*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2001/6425/DOM).

Domstolsverket gav år 2002 in rapporten Utvärdering och förslag kring prövningstillstånd i kammarrätt (DV-rapport 2002:4). Rapporten har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna samt remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju2002/3000/DOM).

År 2004 gav Domstolsverket in rapporten Skattemålshanteringen vid länsrätterna och i kammarrätterna (DV-rapport 2004:4). I rapporten lämnas förslag som syftar till att minska hindren för en effektiv skattemålsprocess. Rapporten har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju2004/3967/DOM).

På uppdrag av regeringen lämnade Domstolsverket år 2009 förslag till en ny allmän forumregel för de allmänna förvaltningsdomstolarna i första

instans (DV-rapport 2009:4). Rapportens lagförslag finns i *bilaga 3*. Rapporten har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 4*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju2009/5264/DOM).

I departementspromemorian En mer ändamålsenlig förvaltningsprocess (Ds 2010:17) lämnas förslag till flera förändringar av de processregler som styr handläggningen i de allmänna förvaltningsdomstolarna. Bland annat föreslås nedflyttning av mål till förvaltningsrätt som första instans, slopade formkrav och mer enhetliga överklagandetider. Vidare görs förnyade överväganden kring partiellt prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen (jfr SOU 1992:138 ovan), domförhet vid förhinder i kammarrätt (jfr promemorian Nämndemannamedverkan i domstol m.m. ovan) och överklagandeförbud efter överprövning av beslut att avvisa en begäran om omprövning (jfr Ds 1998:42 ovan). Promemorians lagförslag finns i *bilaga 5*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2010/4128/DOM).

Regeringen behandlar i denna proposition förslagen i den inom Justitiedepartementet år 2001 upprättade promemorian, förslagen i Domstolsverkets rapport 2009:4 och förslagen i Ds 2010:17. Regeringen har inte för avsikt att gå vidare med övriga förslag som redovisas i detta avsnitt.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 11 oktober 2012 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 7*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 8*. Lagrådet har lämnat förslagen utan erinran. Vissa språkliga och redaktionella ändringar har gjorts i förhållande till lagrådsremissen.

4 Utgångspunkter

Regeringens bedömning: Förutsättningarna för en ändamålsenlig och flexibel förvaltningsprocess bör förbättras.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens (Ds 2010:17 s. 99 f.).

Remissinstanserna: Många remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Linköping, Tullverket, Försäkringskassan* och *Nämndemännens riksförbund,* välkomnar den översyn av förvaltningsprocessen som görs i promemorian och är i huvudsak positiva till förslagen. *Regeringsrättens ledamöter* anser att det är angeläget att de regler som styr handläggningen i de allmänna förvaltningsdomstolarna kontinuerligt ses över och moderniseras och att de förslag som presenteras i promemorian utgör ett välkommet initiativ till reformer. Bland andra *Kammarrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Härnösand, Justitiekanslern* och *LO-TCO Rättsskydd* anser att de föreslagna ändringarna kan förväntas leda till en mer

effektiv och ändamålsenlig förvaltningsprocess. Ett antal remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Sundsvall, Förvaltningsrätten i Jönköping* och *Justitiekanslern,* uppmärksammar att Förvaltningslagsutredningen föreslår regler som berör delar av promemorians förslag.

Skälen för regeringens bedömning

Ett behov av en mer ändamålsenlig förvaltningsprocess

I allmän förvaltningsdomstol handläggs många olika mål som kan hänföras till olika rättsområden och samhällssektorer. Regeringens mål för verksamheten i de allmänna förvaltningsdomstolarna är att den ska bedrivas med hög kvalitet och vara effektiv. Rättskipningen ska vara förutsebar och enhetlig. Den som vänder sig till domstol ska kunna utgå från att mål avgörs inom rimlig tid (se bl.a. 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen). För att uppnå detta krävs processregler som är moderna och ändamålsenliga och en väl fungerande domstolsorganisation.

Regeringen anser att reglerna som styr förvaltningsprocessen ska vara så flexibla att handläggningen av ett mål kan anpassas till vad som behövs i det enskilda fallet. Kravet på förutsebarhet får dock inte åsidosättas. Förutom domstolen bör även parterna ha ett ansvar för att målen drivs framåt. Reglerna måste vidare vara utformade utifrån domstolarnas olika uppgifter i instansordningen. Tyngdpunkten i rättskipningen ska ligga i förvaltningsrätt. Den främsta uppgiften för kammarrätterna är att överpröva avgöranden från förvaltningsrätterna och att rätta till eventuella felaktigheter. Uppgiften för Högsta förvaltningsdomstolen är att skapa vägledning för rättstillämpningen.

Förvaltningsprocessen har sedan ikraftträdandet av lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar (LAFD) och förvaltningsprocesslagen (1971:291, FPL) genomgått betydande förändringar. Bland annat har det genomförts en genomgripande reformering av instansordningen som lett till att förvaltningsrätt i regel är första domstolsinstans. En annan förändring är införandet av en obligatorisk tvåpartsprocess i de allmänna förvaltningsdomstolarna, som innebär att den beslutande förvaltningsmyndigheten blir den enskildes motpart i domstol. Sedan införandet av tvåpartsprocessen har det också blivit allt vanligare att hålla muntlig förhandling i de allmänna förvaltningsdomstolarna. Ytterligare en viktig förändring är införandet av prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätt. Huvudregeln är numera att de avgöranden som överklagas från förvaltningsrätt till kammarrätt omfattas av ett system med prövningstillstånd.

I syfte att skapa en långsiktigt hållbar organisation för de allmänna förvaltningsdomstolarna i första instans har år 2010 antalet länsrätter genom sammanläggning minskat från 23 till tolv och samtidigt bytt namn till förvaltningsrätter (prop. 2008/09:165, bet. 2008/09:290:JuU23, rskr. 2008/09:290). Med större domstolar skapas bl.a. förutsättningar för specialisering, kompetensutveckling och en väl fungerande beredningsorganisation.

Många betydande reformer har alltså redan genomförts och dessa har förbättrat förutsättningarna för domstolarna att handlägga målen med kvalitet och effektivitet. Samtidigt fortsätter kraven på de allmänna förvaltningsdomstolarna att öka. Detta är en följd bl.a. av att måltyperna

har blivit fler och att målen har ökat i komplexitet. För att de allmänna förvaltningsdomstolarna med framgång ska kunna anta denna utmaning måste instansordningen vara ändamålsenligt utformad och domstolarna ha de processuella verktyg som behövs för att kunna möta de berättigade krav som allmänheten och andra intressenter har på verksamheten. I likhet med flera remissinstanser, bl.a. *Regeringsrättens ledamöter* och *Förvaltningsrätten i Växjö,* anser regeringen att förändringar motsvarande dem som föreslås i promemorian utgör angelägna förbättringar som kan bidra till en mer flexibel, ändamålsenlig och effektiv förvaltningsprocess. En sådan förändring ökar bl.a. förutsättningarna för att förkorta handläggningstiderna, vilket är av stor betydelse för såväl enskilda som kommer i kontakt med domstolarna som för allmänhetens tilltro till domstolarna och den verksamhet som bedrivs där.

Regeringen anser mot den angivna bakgrunden att åtgärder bör vidtas för att förbättra förutsättningarna för en ändamålsenlig och flexibel förvaltningsprocess.

Bör förändringarna av förvaltningsprocessen genomföras nu?

Förutom de i avsnitt 3 redovisade förslagen finns det andra förslag som bereds i Regeringskansliet.

Förvaltningslagsutredningen har i betänkandet En ny förvaltningslag (SOU 2010:29) lämnat förslag till en utvidgad och mer pedagogiskt uppbyggd förvaltningslag med förstärkta rättssäkerhetsgarantier. Betänkandet innehåller förslag som kan komma att få betydelse för de allmänna förvaltningsdomstolarna. Vidare har Ds 2010:17 och betänkandet beröringspunkter i frågor om bl.a. fastställande av en handlings ankomstdag, ombud och utredningsansvar. Ett antal remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Jönköping, Justitiekanslern* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, anser att det vore bra om det fanns möjlighet att beakta och i vissa delar samordna departementspromemorians förslag till förändringar av förvaltningsprocessen med utredningens förslag till en ny förvaltningslag.

Domarlagsutredningen har i betänkandet En reformerad domstolslagstiftning (SOU 2011:42) föreslagit en lag som innehåller grundläggande bestämmelser för samtliga domstolar och domare. Förslaget föranleder ändringar i förvaltningsprocesslagen och ett upphävande av lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. Såväl utredningen som ett antal förvaltningsdomstolar som yttrat sig över betänkandet anser att förvaltningsprocesslagens utformning måste ses över i det fortsatta arbetet.

Målutredningen har i betänkandet Mål och medel – särskilda åtgärder för vissa måltyper i domstol (SOU 2010:44) gjort bedömningen att flera åtgärder bör vidtas på bl.a. förvaltningsprocessen område, såsom att införa ett generellt krav på prövningstillstånd.

Redovisade förslag är omfattande och kräver i vissa fall att ytterligare beredningsunderlag inhämtas. Att samordna ett eller flera av dem med nu aktuella förslag är därmed förenat med svårigheter. Regeringen anser, i likhet med bl.a. *Regeringsrättens ledamöter, Kammarrätten i Stockholm* och *Transportstyrelsen,* att det angeläget att de i Ds 2010:17 föreslagna förändringarna kommer till stånd. Regeringen bedömer att de fördelar en samordning skulle kunna medföra inte är så stora att de motiverar att ett

genomförande av de nödvändiga förändringar av förvaltningsprocessen som föreslås i promemorian försenas.

Regeringen tar således nu enbart ställning till de förslag som redovisas i avsnitt 3. I den utsträckning det är möjligt beaktar regeringen dock relevanta förslag i ovan nämnda betänkanden.

5 Tyngdpunkten i första instans

5.1 Bakgrund

Sedan lång tid tillbaka har den principiella inställningen varit att tyngdpunkten i de allmänna förvaltningsdomstolarna ska ligga i första instans, dvs. i förvaltningsrätten. En sådan ordning tydliggör rollfördelningen mellan förvaltningsrätten och kammarrätten och möjliggör för nämnda instanser att kunna anpassa arbetsformerna efter deras roll i instansordningen. Förvaltningsrätten ska alltså pröva överklagade beslut av förvaltningsmyndigheter. Kammarrättens viktigaste uppgift är att överpröva förvaltningsrättens avgöranden, dvs. kontrollera att de avgöranden som överklagas är riktiga och rätta eventuella felaktigheter i dessa avgöranden. Högsta förvaltningsdomstolen är sista instans och har som huvuduppgift att skapa vägledning för rättstillämpningen.

Under 1990-talet genomfördes i etapper en reformering av instansordningen som bl.a. innebar en omfattande nedflyttning av mål från kammarrätt till förvaltningsrätt (prop. 1993/94:133, bet. 1993/94:JuU24, rskr. 1993/94:319, prop. 1994/95:27, bet. 1994/95:JuU6, rskr. 1994/95:165, prop. 1995/96:22, bet. 1995/96:JuU7, rskr. 1995/96:55). I samband med förändringar av lagstiftning eller tillskapande av ny sådan för enskilda måltyper har därefter successivt ytterligare måltyper flyttats ned. Numera är förvaltningsrätten första domstolsinstans för nästan alla de förvaltningsbeslut som kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Det finns dock fortfarande några måltyper där kammarrätten är första domstolsinstans.

5.2 Nedflyttning av ytterligare måltyper till förvaltningsrätten

Regeringens förslag: Finansinspektionens och Riksbankens beslut på finansmarknadsområdet ska överklagas till förvaltningsrätten.

Detsamma ska gälla myndighets beslut om ersättning enligt oljekrislagen (1975:197), Sjöfartsverkets beslut enligt lagen (1975:1083) om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja, myndighets beslut enligt 50 § förfogandelagen (1978:262) och Statens medieråds beslut enligt lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt.

Dröjsmålstalan enligt lagar på finansmarknadsområdet och enligt revisorslagen (2001:883) ska väckas i förvaltningsrätten. Dröjsmålstalan som avser handläggning av ett regeringsärende ska dock väckas i Högsta förvaltningsdomstolen.

En förvaltningsrätts avgöranden i nu aktuella mål ska omfattas av systemet med prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens. I promemorian föreslås motsvarande förändringar i ytterligare lagar, vilka därefter har ändrats eller upphävts (Ds 2010:17 s. 110 f.).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna, däribland *Riksbanken, Regeringsrättens ledamöter*, *Revisorsnämnden* och *Finansinspektionen*, tillstyrker förslagen eller invänder inte mot dem. *Statens biografbyrå* (numera Statens medieråd) avstyrker förslaget vad avser nedflyttning av den myndighetens beslut. Några remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Göteborg* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* anser att även sekretessmålen nu bör flyttas ned till förvaltningsrätt.

Skälen för regeringens förslag

Myndighetsbeslut på finansmarknadsområdet

De företag som verkar inom finansmarknadsområdet står under tillsyn av Finansinspektionen. Bestämmelserna om överklagande av Finansinspektionens beslut är inte enhetliga. Vissa av besluten kan överklagas till förvaltningsrätt och andra direkt till kammarrätt.

Tidigare överklagades samtliga beslut till kammarrätt. När ett antal grupper av mål år 1995 flyttades från kammarrätt till förvaltningsrätt undantogs vissa mål med hänvisning till att målen var av central betydelse för Sveriges finansiella system och att det därför var nödvändigt att slutliga beslut i dessa mål meddelades så fort som möjligt (prop. 1994/95:27 s. 156). År 2004 ändrades dock instansordningen för mål på bank- och kreditmarknadsområdet så att förvaltningsrätt blev första domstolsinstans (prop. 2002/03:139). År 2007 flyttades även domstolsprövningen av beslut av Finansinspektionen inom värdepappersmarknadsområdet till förvaltningsrätt (prop. 2006/07:115). Med den nya försäkringsrörelselagen (2010:2043) överklagas dessutom samtliga beslut inom försäkringsmarknadsområdet numera till förvaltningsrätt (prop.

2009/10:246). Förvaltningsrättens avgöranden i samtliga dessa måltyper omfattas av systemet med prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätt.

På finansmarknadsområdet finns det alltjämt i ett antal författningar bestämmelser som föreskriver att vissa beslut av Finansinspektionen och i något fall av direktionen för Riksbanken ska överklagas direkt till kammarrätt. Det gäller beslut enligt följande författningar:

- lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m.,
- lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering,
- lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige,
- lagen (1999:890) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m., och
- lagen (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden.

Lagrådet har tidigare pekat på att mål som anhängiggörs direkt hos kammarrätt genom överklagande av förvaltningsbeslut handläggs som enpartsmål (7 a § andra stycket FPL), vilket innebär att t.ex. Finansinspektionen i dessa fall inte blir part i målet hos kammarrätten och inte kan överklaga kammarrättens dom. I de mål där Finansinspektionens beslut överklagas till förvaltningsrätt blir inspektionen däremot både part och klagoberättigad (prop. 1999/2000:18 s. 141). Lagrådet har i ett senare lagstiftningsärende uttalat att en nedflyttning till förvaltningsrätt av övriga mål på finansmarknadsområdet snarast bör genomföras (prop. 2002/03:139 s. 155). I promemorian föreslås också att en sådan nedflyttning sker. Ingen remissinstans invänder mot förslaget. Regeringen gör mot den angivna bakgrunden bedömningen att återstående mål på finansmarknadsområdet bör flyttas ned från kammarrätt till förvaltningsrätt. Därigenom tydliggörs rollfördelningen mellan instanserna och skapas en tvåpartsprocess, vilket medför en mer enhetlig och ändamålsenlig ordning för dessa mål.

Vid överklagande av en förvaltningsrätts avgörande till kammarrätten gäller som huvudregel krav på prövningstillstånd. Enligt regeringens mening saknas det skäl att för de nu aktuella målen göra undantag från denna ordning.

Andra myndighetsbeslut

Förutom beslut på finansmarknadsområdet finns det vissa andra typer av myndighetsbeslut som överklagas direkt till kammarrätt. I promemorian föreslås att överklagande av myndighets beslut om ersättning enligt oljekrislagen (1975:197), Sjöfartsverkets beslut enligt lagen (1975:1083) om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja, vissa beslut av myndighet enligt förfogandelagen (1978:262) samt Statens biografbyrås (numera Statens medieråds) beslut enligt lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt i stället ska ske till förvaltningsrätt. Ingen remissinstans invänder mot förslaget förutom *Statens biografbyrå*, som avstyrker en nedflyttning av myndighetens beslut. Biografbyrån anser att det förhållandet att dessa beslut överklagas till kammarrätt markerar en viss dignitet och framhåller att gällande ordning äger en stark legitimitet i filmbranschen. Regeringen delar inte denna

syn. De skäl som motiverar en ordning med förvaltningsrätt som första domstolsinstans gör sig med samma styrka gällande även vid överklagande av beslut av Statens medieråd. Enligt regeringens uppfattning uppfyller en prövning i förvaltningsrätt de berättigade krav som kan ställas på kvalitet och effektivitet. Regeringen anser att det behov av särskild kompetens som finns i dessa mål bör tillgodoses genom att särskilda ledamöter med kunskap om film respektive i beteendevetenskapliga ämnen deltar i förvaltningsrätten på samma sätt som för närvarande sker i kammarrätten. Regeringen ansluter sig således till promemorians bedömning att samtliga av de nu redovisade myndighetsbesluten bör överklagas till förvaltningsrätt och att ett överklagande därefter till kammarrätt bör omfattas av systemet med prövningstillstånd.

Sekretessbeslut

Enligt 6 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) gäller att beslut i vilket en myndighet har avslagit en begäran från någon att ta del av en handling eller lämnat ut en allmän handling med förbehåll överklagas till kammarrätt (s.k. sekretessmål). I promemorian anförs att det finns anledning att överväga en förändrad instansordning även för sekretessmålen men att de mer omfattande överväganden som krävs får göras i ett annat sammanhang. Motsvarande bedömning görs av Målutredningen (SOU 2010:44 s. 407). Några remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Jönköping, Förvaltningsrätterna i Stockholm, Uppsala, Göteborg* och *Växjö* samt *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, anser däremot att en nedflyttning av sekretessmålen bör ske redan nu. Regeringen anser, i likhet med promemorian, att förändringar av instansordningen i sekretessmål kräver överväganden som inte kan ske inom ramen för detta lagstiftningsärende.

Dröjsmålstalan

I ett antal lagar på finansmarknadsområdet finns en möjlighet att begära förklaring hos domstol att ett ärende onödigt uppehålls genom att den myndighet som ska pröva ansökan inte meddelar beslut (s.k. dröjsmålstalan). En sådan talan väcks direkt i kammarrätt. Om myndigheten inte har meddelat beslut inom en viss tid efter det att kammarrätten lämnat en sådan förklaring, ska det anses som om ansökan har avslagits. I den situationen tillämpas allmänna regler om överklagande.

Lagrådet påpekade vid 2004 års bank- och kreditmarknadsreform att en dröjsmålstalan lämpligen bör väckas i förvaltningsrätt (prop. 2002/03:139 s. 155). Regeringen anser att såväl principen om tyngdpunkten i förvaltningsrättskipningen som de hittills genomförda och nu föreslagna ändringarna av instansordningen vid överklagande av myndighetsbeslut talar för att första domstolsinstans för en dröjsmålstalan bör vara förvaltningsrätt. En sådan förändring föranleder ändringar i följande författningar på finansmarknadsområdet:

- lagen (2003:1223) om utgivning av säkerställda obligationer,
- lagen (2004:46) om investeringsfonder,
- lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse,
- lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden, och
- försäkringsrörelselagen (2010:2043).

Regeringen anser att även en dröjsmålstalan bör omfattas av systemet med prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätt.

När det gäller försäkringsrörelselagen och lagen om bank- och finansieringsrörelse kan en dröjsmålstalan i vissa fall avse handläggningen av ett regeringsärende. Även en sådan dröjsmålstalan väcks vid kammarrätt. Det kan i och för sig ifrågasättas om det är lämpligt att en domstol prövar regeringens handläggning av ett ärende. Det är dock numera en accepterad ordning att regeringsbeslut som t.ex. rör prövning av en enskilds civila rättigheter och skyldigheter kräver att en rättssäkerhetskontroll genomförs av domstol (jfr prop. 2005/06:56). I de fall en domstol ges rätt att pröva regeringsbeslut, t.ex. genom rättsprövning, är det i regel Högsta förvaltningsdomstolen som utför den uppgiften. Det finns inte anledning att göra någon annan bedömning när det gäller dröjsmålstalan. Regeringen anser därför, i likhet med vad som anförs i promemorian, att den mest lämpliga ordningen är att Högsta förvaltningsdomstolen prövar en dröjsmålstalan om den avser handläggningen av ett regeringsärende.

Ordningen med dröjsmålstalan finns även i revisorslagstiftningen och instansordningen där är utformad med bestämmelserna på finansmarknadsområdet som förebild. Enligt regeringen är det naturligt att bestämmelserna om dröjsmålstalan i revisorslagstiftningen även i fortsättningen utformas på samma sätt som motsvarande bestämmelser på finansmarknadsområdet. En dröjsmålstalan enligt revisorslagen (2001:883) bör alltså väckas i förvaltningsrätt och ett överklagande till kammarrätt bör omfattas av systemet med prövningstillstånd.

6 Forum och överlämnande av mål

6.1 Den allmänna forumregeln

6.1.1 Nuvarande ordning

Om det i lag eller annan författning föreskrivs att talan ska väckas vid eller beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol, ska det göras vid en förvaltningsrätt (14 § första stycket LAFD). Vilka förvaltningsrätter med tillhörande domkretsar som finns och på vilka orter kanslierna ska vara belägna anges i 5 § förordningen (1977:937) om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet m.m. När det gäller frågan om vilken förvaltningsrätt som är behörig att pröva ett mål ska enligt den allmänna forumregeln ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets ärendet först prövats, om det inte för en viss måltyp föreskrivs annat i lag eller förordning (14 § andra stycket LAFD).

Vid införandet av den allmänna forumregeln år 1994 uttalade regeringen att vid en strävan efter en principiell ordning där de dåvarande länsrätterna har generell kompetens som första instans inom förvaltningsrättskipningen, det är mest följdriktigt att så många måltyper som möjligt förekommer i länsrätter och att specialforum bland dessa undviks så mycket som möjligt (prop. 1993/94:133 s. 32). Regeringen beaktade också att det uppnås en bättre lokal förankring om målen sprids på alla

domstolar. Huvudprincipen skulle alltså vara att den länsrätt är behörig inom vars domkrets beslutsmyndigheten är belägen eller ärendet först prövats. Enligt regeringen var det dock möjligt att den närmare studie som skulle föregå varje förändring för en målgrupp kunde ge anledning till en avvikelse i enstaka fall från denna princip. En förutsättning för detta ansågs dock vara att starka skäl talar för en annan ordning. Enbart det förhållandet att det rör sig om ett begränsat antal mål bedömdes inte vara ett sådant skäl (a. prop. s. 32).

Vid sidan av den allmänna forumregeln i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar finns forumregler i en rad specialförfattningar. För några av de större målkategorierna, t.ex. skattemål, socialförsäkringsmål och körkortsmål, tillämpas särskilda forumregler som anknyter till var den fysiska personen är folkbokförd och, i skattemål, var den juridiska personen har sitt huvudkontor eller säte. Det finns även andra typer av forumbestämmelser. Exempelvis prövas mål om psykiatrisk tvångsvård eller rättspsykiatrisk vård av den förvaltningsrätt inom vars domkrets sjukvårdsinrättningen är belägen och fastighetstaxeringsmål prövas av den förvaltningsrätt inom vars domkrets den taxeringsenhet som överklagandet avser är belägen. För vissa måltyper finns också särskilda forumregler som pekar ut en specifik förvaltningsrätt som behörig domstol vid överklagande av vissa beslut (se t.ex. 6–7 f §§ förordningen om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet).

6.1.2 Översynen av den allmänna forumregeln

Regeringens bedömning: Den allmänna forumregeln bör inte ändras.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens (2001 års promemoria s. 25 f.).

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Regeringsrättens ledamöter, Länsrätten i Stockholms län, Länsrätten i Göteborg, Länsrätten i Gävleborgs län, Riksförsäkringsverket* och *Riksskatteverket*, ställer sig bakom bedömningen eller invänder inte mot den. Några remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Sundsvall* och *Domstolsverket*, anser däremot att en allmän forumregel som bygger på den enskildes folkbokföring bör övervägas.

Rapportens förslag: Domstolsverket föreslår i enlighet med regeringens uppdrag en ny allmän forumregel med innebörd att ett beslut överklagas av en fysisk person till den förvaltningsrätt inom vars domkrets klaganden är folkbokförd eller, om denne inte är folkbokförd i Sverige, till den förvaltningsrätt inom vars domkrets personen vistas. En juridisk person föreslås överklaga ett beslut till den förvaltningsrätt inom vars domkrets styrelsen har sitt säte eller huvudkontoret finns. Saknas förutsättningar att bestämma forum på dessa sätt ska den förvaltningsrätt inom vars domkrets beslutet först fattats vara behörig. Reglerna föreslås gälla om inte annat är föreskrivet i speciallagstiftning (DV-rapport 2009:4 s. 20 f.).

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat. En stor majoritet av remissinstanserna är i och för sig positiva till principen att den allmänna forumregeln ska utgå från var den enskilde finns. Några remissinstanser,

bl.a. *Riksdagens ombudsmän* (*JO), Länsrätten i Hallands län, Länsrätten i Dalarnas län, Försäkringskassan, Socialstyrelsen* och *Sveriges advokatsamfund,* tillstyrker förslaget eller invänder inte mot det. Andra remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Sundsvall, Länsrätten i Stockholms län* och *Länsrätten i Gävleborgs län,* avstyrker förslaget. *Länsrätten i Norrbottens län* är tveksam till förslaget.

Ett stort antal remissinstanser påtalar att det behövs ytterligare utredning av vilka måltyper som bör undantas från den föreslagna allmänna forumregeln. Flera remissinstanser, bl.a. *Regeringsrättens ledamöter, Hovrätten för Nedre Norrland, Kammarrätten i Jönköping, Länsrätten i Uppsala län, Länsrätten i Mariestad* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, anser att det inte utan en sådan utredning går att ta ställning till förslaget och avstyrker därför detta. Andra remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Göteborg, Länsrätten i Gotlands län, Länsrätten i Östergötlands län* och *Länsrätten i Kalmar län*, tillstyrker i huvudsak förslaget eller invänder inte mot det men understryker samtidigt att förslaget inte kan genomföras innan en sådan kompletterande utredningen har genomförts. I detta sammanhang påtalar många myndigheter, bl.a. *Justitiekanslern, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvården, Riksgälden, Finansinspektionen, Lotteriinspektionen, Post- och telestyrelsen, Energimarknadsinspektionen, Statens jordbruksverk* och *Bolagsverket*, att måltyper där de är beslutsmyndighet eller på annat sätt berörs behöver undantas från den föreslagna allmänna forumregeln. Även flera domstolar, bl.a. *Hovrätten för Nedre Norrland, Kammarrätten i Jönköping, Länsrätten i Södermanlands län, Länsrätten i Västernorrlands län* och *Länsrätten i Örebro län*, pekar på måltyper som bör undantas.

Förslaget att låta särskilda forumregler kvarstå för måltyper såsom skattemål och socialförsäkringsmål, vilka redan har egna forumregler som utgår från var den enskilde finns, ifrågasätts av ett antal remissinstanser, bl.a. *Länsrätten i Södermanlands län, Länsrätten i Gotlands län, Länsrätten i Skåne län* och *Länsrätten i Kronobergs län. Centrala studiestödsnämnden*, vars mål också omfattas av en särskild forumregel med utgångspunkt i var den enskilde finns, anser att dess mål i stället bör omfattas av den föreslagna allmänna forumregeln.

Skälen för regeringens bedömning: En uttalad målsättning vid utformning av forumregler har länge varit att forumreglerna i allmän förvaltningsdomstol bör anknyta till var den enskilde finns och inte var den beslutande myndigheten är belägen. Reglerna bör också utformas så att de leder till en jämn och förutsebar måltillströmning till samtliga förvaltningsrätter. Det är vidare viktigt att reglerna om behörig domstol är enkla, klara och enhetliga (se t.ex. prop. 2008/09:165 s. 110). Regeringen anser att dessa principer för hur forumregler ska utformas alltjämt bör gälla.

Den nuvarande allmänna forumregeln innebär att valet av behörig förvaltningsrätt styrs av var den beslutande myndigheten är belägen. I promemorian görs bedömningen att fler skäl talar mot än för en ändring och att den nuvarande allmänna forumregeln därför bör bestå. En majoritet av remissinstanserna instämmer i den bedömningen. I samband med därefter genomförda myndighetsreformer har särskilda forumregler som tar sin utgångspunkt i var den enskilde finns införts för t.ex. skatte-

mål år 2004, socialföräkringsmål år 2005, mål om återbetalning av studielån år 2006 samt körkorts- och yrkestrafikmål år 2010. På uppdrag av regeringen har sedan Domstolsverket på nytt övervägt frågan. Verket föreslår att den allmänna forumregeln ändras på så sätt att den i första hand ska utgå från var den enskilda parten finns och föreslår vidare kompletterande forumregler för de måltyper för vilka en ny allmän forumregel inte bör tillämpas. Remissutfallet är blandat.

Den nuvarande regeln är allmän i den bemärkelsen att den är tillämplig för merparten av de åtskilliga måltyper som handläggs i förvaltningsrätt. Regeringen kan dock konstatera att de förändringar av forumreglerna som skett för flera av förvaltningsrätternas största målkategorier, såsom skatte- och socialförsäkringsmål, har medfört att de ovan angivna principerna fått genomslag i specialförfattningar och inneburit att den allmänna forumregeln, sett till antalet mål, numera är en undantagsregel. Detta skulle tala för att regeln bör förändras. Som påtalas i både promemorian och rapporten, liksom av många remissinstanser, är emellertid en sådan förändring problematisk och förenad med vissa nackdelar jämfört med nuvarande ordning. I stor utsträckning hänger detta samman med de undantag från en ny allmän forumregel som kan behöva göras.

I rapporten undantas av olika skäl de fem största måltyperna från den föreslagna allmänna forumregeln. Dessa måltyper – migrationsmål, mål enligt socialtjänstlagen, socialförsäkringsmål, psykiatrimål och skattemål – utgör nästan tre fjärdedelar av alla mål i förvaltningsrätt. Till detta kommer det stora antal undantag som föreslås för dels måltyper som är sällan förekommande och som innefattar komplex lagstiftning, dels måltyper där det kan finnas forumkonkurrens med flera klagoberättigade. Utöver de närmare 30 måltyper som nämns i rapporten, tar remissinstanserna upp ytterligare ett sjuttiotal måltyper som bör undantas. Även om regeringen inte är övertygad om att det är motiverat att göra undantag för alla dessa måltyper (jfr prop. 2008/09:165 s. 105 och 2010/11:150 s. 321 f.) finns det inte underlag för att nu avgöra den frågan.

Regeringen bedömer att det presenterade förslaget till ny allmän forumregel, i förening med alla undantag från denna, inte skulle medföra någon större förändring i sak vad gäller vilken domstol som i det enskilda fallet är behörig. De undantag som behöver göras innebär vidare att den enhetlighet och enkelhet som ändå präglar den nuvarande forumregeln skulle gå förlorad. Detta kan, som *Kammarrätten i Stockholm* påpekar, inte anses utgöra en effektiv normgivningsteknik.

Det avgörande för regeringen är att de principer för bestämmande av forum som anges ovan får genomslag och inte att dessa principer kommer till uttryck i en allmän forumregel. I många fall styrs redan målen i förvaltningsrätt av forumregler som utgår från var den enskilde finns eller som i praktiken får det resultatet. I övrigt är det i huvudsak fråga om måltyper som till antalet mål är relativt få och som därför varken berör många enskilda eller påverkar förvaltningsrätternas arbetssituation i någon större utsträckning. Den enda stora måltypen som inte utgår från var den enskilde finns är migrationsmålen. Den är dock speciell i så måtto att prövningen är koncentrerad till ett fåtal förvaltningsrätter och att den enskilde i flera fall varken är folkbokförd eller har vistelse i landet. I syfte att jämnare fördela målen mellan migrationsdomstolarna och över landet har regeringen under år 2011 förändrat

domkretsindelningen (SFS 2011:475). I bl.a. samma syfte har regeringen i maj 2012 beslutat att inrätta en fjärde migrationsdomstol vid Förvaltningsrätten i Luleå (dnr Ju2012/3501/DOM).

Regeringen anser mot den angivna bakgrunden att den allmänna forumregeln inte bör ändras. För de måltyper där det finns ett behov av ytterligare spridning av målen och närhet till den enskilde bör det i stället övervägas att införa särskilda forumregler grundade på folkbokföringen.

6.2 Forum i mål om arbetslöshetsförsäkring

6.2.1 Nuvarande ordning

En arbetslöshetskassas beslut i fråga om rätt till ersättning enligt lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring överklagas i regel till allmän förvaltningsdomstol (49 §). Beslutet får inte överklagas av en enskild innan kassan har omprövat sitt beslut (50 §). Detta innebär att den enskilde, efter att ha fått del av omprövningsbeslutet, måste ta ett nytt initiativ om han eller hon vill överklaga beslutet till domstol. För en arbetslöshetskassas beslut om rätt till medlemskap, medlemsavgifter och särskild uttaxering enligt lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor gäller motsvarande regler (95 och 96 §§).

Tidigare tillämpades den allmänna forumregeln i 14 § andra stycket LAFD i arbetslöshetsförsäkringsmål, vilket innebar att ett överklagande prövades av den länsrätt inom vars domkrets ärendet först hade prövats. År 2001 infördes emellertid en särskild forumregel för dessa mål som innebär att behörig domstol är den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats (49 § lagen om arbetslöshetsförsäkring och 95 § lagen om arbetslöshetskassor). Den särskilda forumregeln föranleddes av att Högsta förvaltningsdomstolen i ett avgörande fann att ett beslut av en arbetslöshetskassa med lokal administration skulle överklagas till länsrätten inom vars domkrets kassans styrelse hade sitt säte och inte till den domstol i det län där lokalkontoret var beläget (RÅ 1997 ref. 13). Med anledning av avgörandet kom prövningen av överklaganden i de aktuella målen i stor utsträckning att koncentreras till Länsrätten i Stockholms län. Regeringen ansåg att den huvudprincip som framhölls vid införandet av den allmänna forumregeln, nämligen att mål ska prövas av den domstol inom vars domkrets ärendet först prövats, även borde gälla för arbetslöshetsförsäkringsmålen och föreslog därför en särskild forumregel som tydliggjorde detta (prop. 1999/2000:142 s. 47 f.).

6.2.2 Nya regler om behörig förvaltningsrätt

Regeringens förslag: Beslut av en arbetslöshetskassa enligt lagen om arbetslöshetsförsäkring och lagen om arbetslöshetskassor ska överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets den enskilde var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Om den enskilde inte var folkbokförd i Sverige ska beslutet överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslås att behörig domstol för mål där den enskilde inte är folkbokförd i Sverige ska vara nuvarande Förvaltningsrätten i Stockholm (2001 års promemoria s. 38 f.).

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Kammarrätten i Sundsvall, Kammarrätten i Jönköping, Länsrätten i Stockholms län, Länsrätten i Jönköpings län* och *Jämtlands läns allmänna försäkringskassa*, ställer sig i huvudsak bakom förslaget eller framför ingen invändning mot det. *Regeringsrättens ledamöter* och *Arbetsmarknadsstyrelsen* avstyrker förslaget. *Arbetslöshetskassornas Samorganisation* anser att förslaget är till den enskildes fördel men att det ur arbetslöshetskassornas perspektiv vore bäst om forum bestämdes av var kassan har sitt säte, dvs. forum i enlighet med vad som gällde tidigare.

Rapportens förslag: I rapporten föreslås att målen ska omfattas av den förändrade allmänna forumregeln (se avsnitt 6.1.2), vilken utgår från var den enskilde är folkbokförd (DV-rapport 2009:4 s. 22).

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Länsrätten i Södermanlands län*, *Länsrätten i Västmanlands län, Länsrätten i Göteborg, Skatteverket, Centrala Studiestödsnämnden, Arbetsförmedlingen* och *Sveriges advokatsamfund,* tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. *Inspektionen för arbetslöshetsförsäkring (IAF)* anser att forum i de aktuella målen alltjämt bör regleras särskilt men ändras så att de utgår i första hand från den enskilde partens folkbokföring och i andra hand från var det första beslutet fattades. *Arbetslöshetskassornas Samorganisation* anser att rapportens forumregler innebär en förbättring för kassornas medlemmar och tillstyrker därför förslaget, men efterfrågar i likhet med flera andra remissinstanser, bl.a. *Länsrätten i Uppsala län* och *Länsrätten i Kalmar län*, ett förtydligande av vilken tidpunkt som ska vara styrande i bedömningen av den enskildes folkbokföring. *Småföretagarnas arbetslöshetskassa* avstyrker förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Vid remissbehandlingen av det förslag som låg till grund för införandet av den särskilda forumregeln i arbetslöshetsförsäkringsmål anfördes som skäl mot förslaget att den eftersträvade spridningen av målen inte skulle uppnås. Regeringen förutskickade också att de forumregler som då föreslogs skulle behöva ses över (prop. 1999/2000:142 s. 50). I promemorian konstateras att en forumregel som tillgodoser kravet på att arbetslöshetsförsäkringsmålen sprids till samtliga förvaltningsrätter måste baseras på någon annan omständighet än orten för beslutsfattandet. Det som bedöms ligga närmast tillhands är att i första hand låta den enskildes folkbokföringsort styra forumfrågan. Motsvarande bedömning görs i Domstolsverkets rapport. En majoritet av remissinstanserna godtar förslagen.

Regeringen kan konstatera att merparten av arbetslöshetsförsäkringsmålen alltjämt prövas av Förvaltningsrätten i Stockholm (cirka två tredjedelar av alla sådana mål år 2011) trots att en särskild forumregel har införts för att sprida målen. Varken tidigare eller nuvarande regler angående forum i dessa mål har således kunnat åstadkomma den spridning av målen på alla förvaltningsrätterna som sedan länge framstått som önskvärd. För regeringen framstår det därför som motiverat att ändra de nuvarande forumreglerna.

Enligt regeringens uppfattning bör arbetslöshetsförsäkringsmål i så stor utsträckning som möjligt handläggas av en förvaltningsrätt i närheten av den enskilde. Det bör eftersträvas att reglerna om behörig domstol i dessa mål leder till en jämn och förutsebar måltillströmning, som inte påverkas av hur arbetslöshetskassorna är organiserade eller lokaliserade. Regeringen anser vidare att reglerna bör vara så enkla och tydliga som möjligt. Från dessa utgångspunkter instämmer regeringen i promemorians och rapportens förslag att behörig förvaltningsrätt vid överklagande av en arbetslöshetskassas beslut enligt lagen om arbetslöshetsförsäkring och lagen om arbetslöshetskassor i första hand bör vara den domstol inom vars domkrets den enskilde är folkbokförd. Liknande forumregler finns i bl.a. namnlagen (1982:670), folkbokföringslagen (1991:481) och körkortslagen (1998:488).

I syfte att åstadkomma så tydliga regler som möjligt anser regeringen, i likhet med bl.a. *Länsrätten i Gotlands län* och *Arbetslöshetskassornas Samorganisation*, att det av forumreglerna bör framgå vid vilken tidpunkt den enskildes folkbokföring ska bedömas. Vilken domstol som är behörig bör i första hand avgöras av var den enskilde var folkbokförd vid tidpunkten för antingen arbetslöshetskassans beslut eller överklagandet. I promemorian föreslås tidpunkten för överklagandet och i rapporten synes Domstolsverket göra samma bedömning. *Rikspolisstyrelsen* och *Länsrätten i Norrbottens län* pekar på att en beslutsmyndighets fullföljdshänvisning bör innehålla upplysning om vilken förvaltningsrätt som ska pröva överklagandet, vilket inte är möjligt om det är klagandens folkbokföring vid tidpunkten för överklagandet som är avgörande för val av domstol. Regeringen anser i likhet med bl.a. *Länsrätten i Mariestad* och *Centrala studiestödsnämnden* att det styrande bör vara den enskildes folkbokföring vid tidpunkten för beslutet. Därmed behöver inte heller arbetslöshetskassan på nytt, i samband med ett överklagande, utreda den enskildes folkbokföring. Detta är för övrigt den ordning som gäller enligt forumreglerna i namnlagen och folkbokföringslagen.

Den regel som regeringen nu föreslår måste kompletteras med en regel om vilken domstol som är behörig när den enskilde inte är folkbokförd i Sverige. Att, som föreslås i promemorian, ge numera Förvaltningsrätten i Stockholm ensam behörighet att handlägga sådana överklaganden uppfyller visserligen kravet på en enkel och tydlig reglering. En sådan lösning medför enligt regeringens uppfattning dock inte den spridning av målen som är önskvärd. Som *IAF* påpekar kan förslaget i rapporten om den enskildes vistelseort som en kompletterande forumregel innebära att arbetslöshetskassorna, som i vissa fall endast har några få anställda, tvingas lägga ned mycket tid och resurser på forumfrågan. Inte heller det alternativet bör därför väljas. Regeringen anser att det i stället framstår som lämpligt att välja den ordning som gäller för bl.a. socialförsäkringsmålen, vilket innebär att frågan om behörig domstol i de fall den enskilde inte är folkbokförd i Sverige avgörs av var det första beslutet i saken fattades (113 kap. 14 § socialförsäkringsbalken, SFB). Detta är den regel som för närvarande gäller för arbetslöshetsförsäkringsmål och är också den kompletterande forumregel som förordas av *IAF*.

Som framgår ovan gör regeringen bedömningen att den allmänna forumregeln i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar inte bör förändras. Särskilda regler om behörig förvaltningsrätt i arbetslöshetsförsäk-

ringsmål bör därför införas i lagen om arbetslöshetsförsäkring och lagen om arbetslöshetskassor.

6.3 Överlämnande av mål från en obehörig domstol

6.3.1 Nuvarande ordning

En förvaltningsrätt eller kammarrätt som i samband med att ett mål inleds finner att den inte är behörig att handlägga målet men att det finns en annan motsvarande domstol som är behörig, ska lämna över handlingarna i målet till den behöriga domstolen. Överlämnande får ske endast om den som har inlett målet inte har något att invända mot detta och det inte heller finns något annat skäl mot ett överlämnande. Handlingarna ska anses ha kommit in till den senare domstolen samma dag som de kom in till den domstol som först tog emot handlingarna (7 § FPL). Överlämnande kan ske mellan förvaltningsrätter respektive mellan kammarrätter. Regeln är tillämplig på de situationer då förfarandet i allmän förvaltningsdomstol inleds, men inte vid överklagande från en domstol till en annan (prop. 1997/98:101 s. 108 f.).

För allmän domstol finns motsvarande regler för tvistemål (10 kap. 20 a § RB), brottmål (19 kap. 11 a § RB) och ärenden (8 § andra stycket lagen [1996:242] om domstolsärenden, ÄL).

6.3.2 Betydelsen av partens inställning

Regeringens förslag: En förvaltningsrätt eller kammarrätt som saknar behörighet att handlägga ett mål ska kunna överlämna målet till en behörig motsvarande domstol utan att först behöva höra om den som har inlett målet har något att invända mot det.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens (Ds 2010:17 s. 116 f.).

Remissinstanserna: Alla remissinstanser utom en tillstyrker förslaget eller invänder inte mot det. Enligt *Kammarrätten i Jönköping* kan det ifrågasättas om en prövning i sak efter överlämnande överhuvudtaget är meningsfull om parten inte går att få tag på och att i ett sådant fall överklagandet i stället rimligen bör avvisas. *Förvaltningsrätten i Malmö* anser att även den kvarvarande möjligheten att inte överlämna ett mål om det finns skäl för det, bör tas bort.

Skälen för regeringens förslag: Att en domstol överlämnar ett mål till en annan domstol i stället för att besluta om avvisning har i regel stora fördelar för parterna. Den nuvarande regleringen innebär att avvisning inte får ske om målet kan överlämnas. Domstolen måste därför göra en bedömning av om det finns förutsättningar att överlämna målet. Inställningen i frågan hos den som har inlett målet är en nödvändig del av denna bedömning. Om parten av någon anledning inte går att få tag på kan detta leda till att målet varken kan överlämnas eller avvisas. Eftersom domstolen anser sig vara obehörig kan handläggningen inte heller fortsätta vid den domstolen.

Enligt regeringen bör utgångspunkten vara att ett mål så snabbt och säkert som möjligt ska hamna hos rätt domstol. Om t.ex. en förvaltningsrätt finner att den inte är behörig är därför den mest ändamålsenliga ordningen att handlingarna vidarebefordras till den behöriga förvaltningsrätten utan onödigt dröjsmål. Även om det i flera fall inte är problematiskt att inhämta inställningen hos den som har inlett målet så finns det situationer där det är förenat med svårigheter, t.ex. om en klagande inte längre är kvar i landet.

Motiven till bestämmelsen att en obehörig domstol måste kontrollera vad sökanden har för inställning till ett överlämnande gör sig gällande med olika styrka vad gäller allmän domstol och allmän förvaltningsdomstol. I förvaltningsrättsliga mål är det i regel den beslutande myndigheten som efter överklagande skickar handlingarna i målet till en förvaltningsrätt. Klaganden torde alltså i sådana fall inte själv ta ställning till vilken förvaltningsrätt som är behörig. Vidare är förfarandet inom förvaltningsprocessen som huvudregel skriftligt. Att en klagande under sådana förutsättningar skulle ha synpunkter på vilken förvaltningsrätt som prövar hans eller hennes mål är mindre troligt. I vilket fall har klaganden, trots att han eller hon invänder mot ett överlämnande, inte några möjligheter att få saken prövad av den överlämnande domstolen, eftersom denna inte är behörig att pröva målet. Alternativet till att den obehöriga domstolen beslutar att överlämna målet till behörig domstol är att domstolen beslutar om avvisning. Regeringen anser, i likhet med bl.a. *Regeringsrättens ledamöter*, att ett borttagande av kravet på att en obehörig domstol måste inhämta den enskildes inställning till ett överlämnande skulle leda till en snabbare och effektivare handläggning, vilket självfallet är en fördel även för den enskilde. Att det även efter ett överlämnade kan vara svårt att få tag på klaganden gör enligt regeringens uppfattning inte prövningen av målet i sak meningslös. En sådan förändring som föreslås i promemorian bör därför ske.

Regeringen anser, till skillnad från *Förvaltningsrätten i Malmö*, att möjligheten att underlåta ett överlämnande till behörig domstol om det finns skäl för det bör finnas kvar. Denna möjlighet infördes i rättegångsbalken och ärendelagen på förslag av Lagrådet, som såg vissa problem med en obligatorisk överlämnanderegel (prop. 1995/96:115 s. 133 och 324), och den bedömdes senare vara ändamålsenlig även för förvaltningsprocessen (prop. 1997/98:101 s. 98 f.). Regeringen bedömer att det alltjämt finns skäl att behålla en viss flexibilitet i regleringen för de fall ett överlämnande inte anses lämpligt.

Skyldigheten för en förvaltningsrätt eller kammarrätt att överlämna ett mål uppstår om domstolen i samband med att målet inleds finner att den inte är behörig (7 § FPL). När handläggningen väl har påbörjats finns det däremot inte någon möjlighet att besluta om överlämnande. JO har i beslut den 25 oktober 2011 (dnr 4330-2011) med anledning av detta framhållit vikten av att rätten inte försummar att granska sin behörighet i samband med att ett mål anhängiggörs vid domstolen. JO har vidare uttalat att han för egen del har svårt att se anledningen till att det inte skulle vara möjligt att överlämna målet även sedan domstolen påbörjat handläggningen, så att den enskilde inte lider rättsförlust om hans eller hennes överklagande ges in till fel domstol och detta initialt inte uppmärksammas vid domstolen. Regeringen anser att det finns skäl att när-

mare överväga den fråga JO tar upp. Det bedöms dock inte finnas tillräckligt underlag för att göra det i detta lagstiftningsärende.

6.3.3 Underrättelse till parterna

Regeringens förslag: Vid överlämnande av mål från en obehörig domstol ska den domstol som handlingarna lämnats över till underrätta parterna om överlämnandet.

Promemorians bedömning: I promemorian anges att parterna bör underrättas om att ett överlämnande sker men det föreslås inte någon författningsreglerad underrättelseskyldighet (Ds 2010:17 s. 117).

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna uttalar sig inte i denna del. *Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Linköping* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* anser att det bör införas en lagreglerad underrättelseskyldighet om överlämnandet.

Skälen för regeringens förslag: I promemorian görs bedömningen att parterna bör underrättas om att målet överlämnas från en obehörig till en behörig domstol. Enligt *Kammarrätten i Stockholm* får parterna anses ha ett berättigat intresse av att veta vilken domstol som handlägger målet i fråga. Kammarrätten kan inte heller se att en sådan underrättelseskyldighet i sig skulle leda till något onödigt dröjsmål. Kammarrätten och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* anser att det lämpligen är den domstol som målet överlämnas till som ansvarar för underrättelsen. På så vis får klaganden kännedom om den nya handläggande domstolens kontaktuppgifter och vilket målnummer målet har fått där. Regeringen instämmer i dessa synpunkter och anser att det även är en fördel om det säkerställs att den beslutande myndigheten, som kan vara ansvarig för att handlingarna har skickats till fel domstol, uppmärksammas på sitt misstag. Det bör därför införas en skyldighet för den domstol som handlingarna lämnats över till att underrätta parterna om att ett överlämnande har skett.

6.4 Överlämnande av mål från en behörig domstol

6.4.1 Nuvarande ordning

Om det vid flera förvaltningsrätter finns mål som har nära samband med varandra, får målen handläggas vid en av domstolarna, om det kan ske utan avsevärd olägenhet för någon part. Vidare får ett mål lämnas över från en förvaltningsrätt till en annan som handlägger sådana mål, om det finns särskilda skäl och det kan göras utan avsevärd olägenhet för någon part (14 § tredje och fjärde styckena LAFD). Motsvarande gäller för kammarrätt (8 a § LAFD).

Möjligheten att flytta över mål som har nära samband med varandra infördes för förvaltningsrätterna år 1987. Av förarbetena framgår att reglerna är avsedda att tillämpas när sambandet mellan målen har att göra med den enskilde parten, t.ex. när det är fråga om bolag inom samma koncern (prop. 1986/87:47 s. 94). Motsvarande regel infördes år 1998 för

kammarrätterna. I förarbetena till den ändringen angavs att regeln inte skulle ha en alltför vid tillämpning (prop. 1997/98:101 s. 101). Vid detta tillfälle infördes även bestämmelserna om överlämnande av mål vid särskilda skäl för såväl förvaltningsrätt som kammarrätt. Det betonades även i detta sammanhang att regeln är avsedd för enskilda fall och att det inte kan komma i fråga att tillämpa regeln systematiskt i ett antal typsituationer, t.ex. för att korrigera det resultat som forumreglerna ger i allmänhet. Den är inte heller avsedd att utjämna arbetsbördan mellan olika domstolar (a. prop. s. 102).

6.4.2 Ett behov av flexiblare forumregler

Regeringens bedömning: Frågan om att införa ökade möjligheter att överlämna mål från behörig domstol bör utredas närmare.

Promemorians bedömning: I promemorian görs bedömningen att det för närvarande inte finns skäl att utöka möjligheterna att överlämna mål från behörig domstol (Ds 2010:17 s. 119 f.).

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat. Ett antal remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Uppsala* och *Förvaltningsrätten i Linköping*, ställer sig bakom promemorians bedömning eller lämnar den utan erinran. Flera remissinstanser, bl.a. *Regeringsrättens ledamöter*, *Förvaltningsrätten i Stockholm* och *Förvaltningsrätten i Växjö,* framhåller däremot att det finns ett behov av att utöka möjligheterna att överlämna mål mellan förvaltningsrätterna. Några av dessa remissinstanser, bl.a. *Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Umeå* och *Länsstyrelsen i Kronobergs län*, anser att en sådan utökad möjlighet bör införas så snart som möjligt.

Skälen för regeringens bedömning: Det har i olika sammanhang påtalats att reglerna om överlämnande av mål från behörig förvaltningsrätt bör förändras bl.a. för att kunna avlasta en domstol vid hög arbetsbelastning eller samla flera mål med en liknande rättsfråga vid en domstol. Att det införs mera generösa överlämnanderegler har bl.a. föreslagits av Domstolsverket i en rapport om skattemålshanteringen i länsrätterna och kammarrätterna (DV 2004:4) och i en skrivelse med anledning av införandet av den nya instans- och processordningen för utlännings- och medborgarskapsärenden (Ju2006/591/DOM). På senare tid har bl.a. förvaltningsrätterna i Stockholm, Göteborg och Malmö i olika remissvar förordat en sådan förändring (Ju2009/5264/DOM och Ju2010/5515/DOM). Domstolsverket gör vidare i en skrivelse med förslag till en fjärde migrationsdomstol bedömningen att förutsättningarna för flexiblare forumregler i migrationsmål bör utredas närmare (Ju2011/8595/ DOM).

Skälen för en förändring av överlämnandereglerna är framför allt att det skulle möjliggöra ett effektivare arbetssätt och en snabbare handläggning av målen. Att mål i allmän förvaltningsdomstol kan avgöras så snabbt som möjligt är naturligtvis till fördel för såväl parterna som det allmänna. Särskilt i migrationsdomstolarna, där måltillströmningen kan variera kraftigt över tid och mellan domstolarna, skulle förbättrade möjligheter att överlämna mål i syfte att fördela arbetsbördan vara till fördel. Att uppnå en mer effektiv handläggning genom att förändra över-

lämnandereglerna är dock inte oproblematiskt. Den nuvarande ordningen skapar bl.a. en god förutsebarhet i hanteringen för parterna och för dimensioneringen av domstolarna, vilket kan motverkas av en förändring av överlämnandereglerna.

I promemorian görs bedömningen att det för närvarande inte finns skäl att utöka möjligheterna att överlämna mål från behörig domstol. Flera remissinstanser, bl.a. *Regeringsrättens ledamöter* och *Förvaltningsrätten i Stockholm*, invänder mot den bedömningen och påtalar att det inte minst i migrationsdomstolarna finns ett klart behov av mer generösa överlämnanderegler. Regeringen anser att det är angeläget att olika åtgärder övervägs för att förbättra förutsättningarna för domstolarna att kunna möta kraven på effektivitet och hög kvalitet vid en fortsatt ökad måltillströmning. Även om en förändring i form av mer generösa överlämnanderegler inte är oproblematisk, anser regeringen därför att det är angeläget att utreda frågan vidare.

7 Formkrav vid ingivande av handlingar

7.1 Nuvarande ordning

7.1.1 Krav på egenhändigt undertecknande

Förvaltningsprocessen är som huvudregel skriftlig även om det i handläggningen får eller i vissa fall ska ingå muntlig förhandling (9 § FPL). Ansökan, överklagande, anmälan, underställning eller annan åtgärd genom vilken ett mål inleds ska ske skriftligen. En ansöknings- eller överklagandehandling från en enskild ska vidare vara egenhändigt undertecknad av den enskilde eller av ett ombud för honom eller henne (3 § FPL).

Om en ansöknings- eller överklagandehandling är så ofullständig att den inte kan läggas till grund för en prövning i sak, ska rätten förelägga sökanden eller klaganden att inom viss tid avhjälpa bristen vid påföljd att talan annars inte tas upp till prövning (5 § FPL). Detsamma gäller om handlingen inte uppfyller föreskrifterna i 3 § FPL, om inte bristen är av ringa betydelse för frågan om delgivning. Vidare finns en allmän regel i 44 § tredje stycket samma lag som behandlar handlingar som kommer in till domstolen utan att vara underskrivna. Enligt denna regel ska, om rätten begär det, handlingen bekräftas av avsändaren genom en egenhändigt undertecknad handling. Högsta förvaltningsdomstolen har slagit fast att om ett överklagande eller en ansökan inte är undertecknad ska avsändaren enligt 5 § och 44 § tredje stycket föreläggas att komma in med en sådan handling vid påföljd att hans eller hennes talan annars kan komma att avvisas (se t.ex. RÅ 1992 not 571). Enligt Högsta förvaltningsdomstolens praxis kan en undertecknad telefaxkopia inte anses utgöra en egenhändigt undertecknad överklagandehandling (se t.ex. RÅ 2003 not 129). Högsta förvaltningsdomstolen har vidare ansett att inte heller en elektronisk signatur kan godtas som ett egenhändigt undertecknande (RÅ 2002 not 206).

I förvaltningsprocesslagen finns vidare bestämmelser om formerna för kommunicering i ett mål efter dess anhängiggörande. En motpart i målet som förelagts att svara ska göra detta skriftligen, om inte rätten bestämmer att svaret ska få lämnas vid en muntlig förhandling (11 §). Ett skriftligt svar behöver inte vara egenhändigt undertecknat. Rätten ska ge en sökande eller klagande tillfälle att ta del av ett svar och att inom viss tid yttra sig skriftligen över detta (12 §). Inte heller ett sådant skriftligt yttrande behöver vara egenhändigt undertecknat.

7.1.2 När en handling har kommit in till domstolen

I 44 § första och andra styckena FPL regleras när en handling ska anses ha kommit in till rätten. Enligt paragrafens första stycke gäller att en handling ska anses ha kommit in den dag då handlingen eller en avi om betald postförsändelse som innehåller handlingen anlänt till rätten eller kommit en behörig tjänsteman till handa. Om rätten särskilt underrättas om att ett telegram har anlänt till en telegrafanstalt, anses telegrammet ha kommit in redan när underrättelsen nått en behörig tjänsteman. I paragrafens andra stycke finns en hjälpregel för vissa fall. Regeln avser den situationen att det kan antas att en handling eller en avi om denna viss dag har avlämnats i rättens kansli eller avskilts för rätten på en postanstalt. I sådant fall ska handlingen anses ha kommit in till rätten denna dag, om den kommit en behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag.

7.1.3 Förhållandena i allmän domstol

När det gäller tvistemål i allmän domstol finns det ett krav på att stämningsansökan ska vara egenhändigt undertecknad av käranden eller dennes ombud (42 kap. 2 § tredje stycket RB). Om stämningsansökan inte uppfyller kraven i 2 § eller i övrigt är ofullständig ska rätten förelägga käranden att avhjälpa bristen. Om käranden inte följer ett sådant föreläggande ska ansökan avvisas (42 kap. 3 § och 4 § första stycket RB). När det gäller brottmål finns krav på att stämningsansökan ska undertecknas av åklagaren men sedan den 1 juli 2012 (prop. 2011/12:126) finns även en möjlighet för åklagaren att ge in stämningsansökan på elektronisk väg, om den är undertecknad med en elektronisk signatur enligt 2 § lagen (2000:832) om kvalificerade elektroniska signaturer eller överförs på ett sätt som uppfyller motsvarande krav på säkerhet. (45 kap. 4 § femte stycket RB).

Reglerna om formkrav vid ingivande av handlingar i rättegångsbalken ändrades dessförinnan år 1994 (prop. 1993/94:190). Syftet var då dels att i balken markera tillåtligheten av användningen av telefax som ett medel för skriftlig kommunikation i rättegången, dels att genom borttagande av krav på egenhändigt undertecknande för de rättegångsinlagor där det inte ansågs nödvändigt med ett sådant krav skapa större förutsättningar för användning av telefax i rättegången. Genom en ändring i 33 kap. 3 § tredje stycket RB får rätten, om det behövs, begära att ett telefax eller annat meddelande som saknar avsändarens underskrift i original bekräftas av avsändaren genom en i original undertecknad handling. Om rätten

har begärt en sådan bekräftelse men inte fått någon, får den bortse från meddelandet. När det är fråga om inlagor till domstolen som ovillkorligen ska vara egenhändigt undertecknade måste dock rätten alltid begära en bekräftelse (a. prop. s. 121).

I samband med 1994 års ändringar uttalade regeringen att det var tveksamt om man kunde avstå från bestämmelser om egenhändigt undertecknande när det gällde så viktiga handlingar som stämningsansökningar. Regeringen ansåg därför att kravet på egenhändigt undertecknande av stämningsansökningar, åtminstone tills vidare, borde stå kvar (a. prop. s. 108, se även prop. 2011/12:126 s. 10 f.). Samma bedömning gjordes i fråga om bl.a. ansökningar om resning. När det gällde andra handlingar under en rättegång, t.ex. en inlaga genom vilken en part överklagar eller besvarar ett överklagande, ansågs emellertid ett annat synsätt kunna anläggas. Resultatet blev att det numera för överklaganden enligt rättegångsbalken och för besvarande av sådana överklaganden visserligen fortfarande gäller ett krav på att det sker genom en skriftlig handling, men handlingen behöver inte vara egenhändigt undertecknad.

Ärenden i allmän domstol som handläggs enligt ärendelagen inleds skriftligen genom anmälan, ansökan, överklagande eller på annat sätt (4 § ÄL). Det ställs inte upp något krav på att handlingar som inleder ett ärende ska vara egenhändigt undertecknande. Om det bedöms behövligt att en sådan handling är egenhändigt undertecknad ska rätten förfara på samma sätt som i motsvarande situation enligt rättegångsbalken (44 § tredje stycket ÄL).

Bestämmelserna om när en handling ska anses ha kommit in till rätten motsvarar i allmän domstol de som gäller i allmän förvaltningsdomstol (33 kap. 3 § första och andra styckena RB samt 44 § första och andra styckena ÄL).

7.2 Kravet på egenhändigt undertecknande tas bort

Regeringens förslag: Kravet i förvaltningsprocesslagen på att ansökningar och överklaganden av enskilda ska vara egenhändigt undertecknade tas bort. Sådana handlingar ska dock bekräftas av avsändaren om rätten anser att det behövs.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås dock att bestämmelsen om bekräftelse utformas på ett annat sätt (Ds 2010:17 s. 125 f.).

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna, bl.a. *JO, Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Stockholm, Justitiekanslern* och *Tullverket*, tillstyrker förslaget att ta bort kravet på egenhändigt undertecknande eller framför ingen invändning mot det. Flera remissinstanser, däribland *Regeringsrättens ledamöter, Kammarrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Uppsala, Förvaltningsrätten i Malmö* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, förordar vidare slopande av ytterligare krav på uppgifter en ansökan eller ett överklagande ska innehålla. Ett antal remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Sundsvall, Förvaltningsrätten i Falun*

och *Patentbesvärsrätten*, efterfrågar författningstekniska förtydliganden när det gäller begäran om bekräftelse och konsekvenserna av att en bekräftelse inte görs. *Kammarrätten i Jönköping* ifrågasätter om det överhuvudtaget finns behov av att kunna begära en bekräftelse. Några remissinstanser, bl.a. *Förvaltningsrätten i Jönköping* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, anser att regleringen av hur en handlings ankomstdag ska fastställas bör ändras i enlighet med Förvaltningslagsutredningens förslag till en ny förvaltningslag.

Skälen för regeringens förslag

Egenhändigt undertecknande

När en enskild inleder ett mål i allmän förvaltningsdomstol ska detta ske genom en handling som är egenhändigt undertecknad. Kravet på undertecknande hindrar att en sådan handling ges in elektroniskt, t.ex. per e-post eller telefax.

Den allmänna samhällsutvecklingen har medfört att medborgarna i allt större utsträckning efterfrågar möjligheten att kunna kommunicera elektroniskt med myndigheterna. Användningen av elektronisk kommunikation ökar tillgängligheten till domstolarna och skapar bättre förutsättningar för en mer flexibel och effektiv handläggning av målen. För enskilda skulle det i många fall erbjuda en påtaglig förenkling om en ansökan eller ett överklagande till en allmän förvaltningsdomstol kunde göras genom e-post eller telefax. I allmän domstol uppställs för mål enligt rättegångsbalken inte längre krav på egenhändigt undertecknande för överklaganden. När det gäller domstolsärenden i allmän domstol finns överhuvudtaget inte något krav på egenhändigt undertecknande.

Ett skäl för att behålla kravet på egenhändigt undertecknande är att det kan anses motverka risken för att en person obehörigen för talan i någon annans namn. Detta har motiverat att kravet på egenhändigt undertecknande än så länge behållits för stämningsansökningar i tvistemål. När motsvarande krav vid överklagande enligt rättegångsbalken togs bort gjordes bedömningen att risken för att någon obehörig skulle överklaga för någon annans räkning fick bedömas vara mycket liten (prop. 1993/94:190 s. 108). Situationen skiljer sig något mellan de olika domstolsslagen. Ett gemensamt drag är visserligen att varje ansökan eller överklagande till domstol på ett eller annat sätt måste syfta till något som är fördelaktigt för den som ansöker eller överklagar och att det därför i och för sig inte är sannolikt att en person obehörigen gör detta i annans namn. Den enskilde har emellertid i allmän förvaltningsdomstol endast undantagsvis en enskild motpart, vilket innebär att risken för manipulationer måste antas vara än mer begränsad än i allmän domstol. *Patentbesvärsrätten* framhåller att risken för obehöriga överklaganden i andras namn inte kan sägas vara helt obetydlig. Det kan t.ex. förekomma att en vårdnadshavare överklagar ett beslut om byte av omyndigs efternamn enligt namnlagen och därvid obehörigen anger även den andre vårdnadshavarens namn, trots att denne inte biträder överklagandet. Även om det inte kan uteslutas att sådana situationer undantagsvis kan förekomma, anser regeringen att risken för att ett avskaffande av kravet på egenhändigt undertecknande skulle leda till att det obehörigen görs ansökningar eller överklagas i andras namn får bedömas som mycket

liten inom förvaltningsprocessens område. I de flesta fall torde vidare redan omständigheterna i samband med ett överklagande klart utvisa om det rör sig om en handling som kommer från den uppgivna parten. Mot denna bakgrund anser regeringen att det inte finns skäl att närmare gå in på alternativ mellan att ha kvar och att avskaffa kravet på egenhändigt undertecknande, såsom att även tillåta underskrift i form av elektronisk signatur.

I sammanhanget bör vidare uppmärksammas att rätten enligt 44 § tredje stycket FPL har möjlighet att i tveksamma fall kontrollera att en handling som getts in genom t.ex. e-post verkligen kommer från angiven person. Som utvecklas närmare nedan bör en sådan möjlighet finnas även med avseende på nu nämnda fall. Om det råder oklarheter kommer rätten alltså att med stöd av nämnda lagrum kunna begära en bekräftelse av ett överklagande eller en ansökan.

När det gäller kravet på egenhändigt undertecknande gör förvaltningsprocesslagen inte någon skillnad mellan ett överklagande av en förvaltningsmyndighets beslut och ett överklagande av en domstols avgörande. Någon skillnad i detta hänseende görs inte heller mellan ett överklagande och en ansökan. Regeringen anser att det saknas anledning att frångå denna ordning och, som i rättegångsbalken, uppställa olika krav beroende på vad det är för typ av handling som målet inleds genom.

Enligt regeringen får sammantaget övervägande skäl anses tala för att kravet på egenhändigt undertecknande av ansökningar och överklaganden från enskilda i 3 § FPL tas bort.

Kontaktuppgifter

Förvaltningsprocesslagens bestämmelser om enskildas ansökningar eller överklaganden innehåller även en rad krav på kontaktuppgifter, såsom uppgift om personnummer eller organisationsnummer samt adress och telefonnummer till såväl bostad som arbetsplats (3 § andra stycket FPL). Flera remissinstanser anser att det finns skäl att överväga ytterligare lättnader när det gäller vilka krav som ska ställas på en ansökan eller ett överklagande av en enskild. Enligt bl.a. *Regeringsrättens ledamöter* och *Förvaltningsrätten i Uppsala* kan det ifrågasättas om sådana detaljerade uppgifter som yrke och adress till arbetsplats är nödvändiga för att en ansökan eller överklagande ska kunna behandlas av domstol. Regeringen har i samband med förslaget till en ny delgivningslag föreslagit vissa ändringar beträffande enskilda parters skyldighet att lämna kontaktuppgifter (prop. 2009/10:237 s. 206 f.). Genom dessa ändringar, som trädde i kraft den 1 april 2011, finns det i 3 § FPL inte längre någon skyldighet för en enskild att ange sitt yrke. I paragrafen har från samma tidpunkt införts en skyldighet att uppge mobiltelefonnummer och e-postadress. Att behöva uppge kontaktuppgifter i en ansökan eller ett överklagande kan enligt regeringens uppfattning inte anses särskilt betungande för den enskilde. Att domstolen har tillgång till relevanta kontaktuppgifter kan vara nödvändigt för att kunna delge en enskild och därigenom föra målet mot ett avgörande. Regeringen anser mot denna bakgrund att det inte finns skäl att begränsa omfattningen av den enskildes skyldighet att lämna kontaktuppgifter i detta avseende.

Enligt *Kammarrätten i Jönköping* finns det ett behov av att inskärpa vikten av att det även i en offentlig parts framställan ska lämnas aktuella relevanta kontaktuppgifter avseende både den offentliga parten och i förekommande fall motparten. Regeringen instämmer i att även offentliga parter bör medverka till att domstolarna har tillgång till uppdaterade kontaktuppgifter. En sådan medverkan bör dock kunna förutsättas utan en uttrycklig reglering i förvaltningsprocesslagen (jfr prop. 1971:30 del 2 s. 516 f.).

Begäran om bekräftelse

Genom att kravet på egenhändigt undertecknande tas bort kommer med tiden allt fler ansökningar och överklaganden att ges in till domstol utan underskrift. Om sökanden eller klaganden använder sig av t.ex. e-post är det inte ens möjligt att underteckna handlingen. Med den föreslagna ordningen kan domstolen i de flesta fall godta en ansökan eller ett överklagande som sker per e-post. Undantagsvis kan dock domstolen av någon särskild anledning känna tveksamhet om huruvida den angivna avsändaren av ansökan eller överklagandet är den verklige avsändaren. I sådana fall bör, som konstateras ovan, domstolen kunna begära att handlingen bekräftas av den uppgivne avsändaren. Bestämmelser om sådan bekräftelse finns i 44 § tredje stycket FPL, där det föreskrivs att telegram eller annat meddelande som inte är underskrivet ska bekräftas av avsändaren genom egenhändigt undertecknad handling, om rätten begär det.

När det gäller frågan om vad rättsföljden blir av att en bekräftelse inte kommer in föreskrivs i motsvarande bestämmelser i rättegångsbalken och ärendelagen att domstolen i ett sådant fall får bortse från meddelandet (33 kap. 3 § tredje stycket RB och 44 § tredje stycket ÄL). I promemorian föreslås att 44 § tredje stycket FPL utformas på samma sätt. Bland annat *Kammarrätten i Sundsvall* och *Förvaltningsrätten i Uppsala* anser att en ansökan eller ett överklagande som på grund av ofullständighet inte kan läggas till grund för en prövning i sak – vilket torde bli följden när en bekräftelse inte sker – bör avvisas. *Förvaltningsrätten i Göteborg* och *Förvaltningsrätten i Falun* anser att det är tveksamt om en möjlighet att avvisa omfattas av promemorians förslag. Dessa domstolar, liksom *Patentbesvärsrätten*, efterlyser under alla förhållanden en precisering av rättsföljden. Flera remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Stockholm* och *Förvaltningsrätten i Malmö*, anser vidare att det måste krävas att det i föreläggandet informeras om konsekvenserna av en utebliven bekräftelse och att detta bör framgå av lagtexten.

När det som för närvarande uppställs krav på att en ansöknings- eller överklagandehandling ska vara egenhändigt undertecknad måste en bekräftelse alltid begäras innan rätten kan ta ställning till frågan om avvisning (se t.ex. RÅ 1992 not 571 och 572). Eftersom regeringen nu föreslår att kravet på egenhändigt undertecknande tas bort bör en bekräftelse av en ansökan eller ett överklagande begäras endast när den kan tänkas ha betydelse i bevishänseende och underlåtenheten att lämna en bekräftelse i sig har ett bevisvärde (jfr prop. 1993/94:190 s. 121). Bekräftelsen har till huvudsakligt syfte att göra det möjligt att avgöra om

inlagan kommer från en uppgiven person och om den därmed kan läggas till grund för en prövning i sak. Enligt regeringens uppfattning innebär en begäran om bekräftelse alltså endast ett sätt att införskaffa ytterligare utredning i identitetsfrågan. Om det inte går att undanröja tvivlen om avsändarens rätta identitet kan handlingen inte föranleda någon åtgärd från domstolens sida (jfr prop. 1971:30 del 2 s. 522 och RÅ 2004 not 130).

I ljuset av det ovan anförda anser regeringen, i likhet med flera remissinstanser, att införande av en bestämmelse som endast anger att rätten får bortse från en handling riskerar att skapa förvirring snarare än att tydliggöra konsekvenserna av en utebliven bekräftelse. I de fall begäran om bekräftelse inte avser en ansökan eller ett överklagande får rätten redan enligt nuvarande ordning bortse från handlingen, trots att det inte finns någon uttrycklig bestämmelse om detta. Av allmänna principer om talerätt följer att en ansökan eller ett överklagande ska avvisas i fall där den som klagar inte är behörig. Regeringen anser att denna ordning bör bestå. Av en begäran om bekräftelse bör det naturligtvis alltid framgå vad konsekvenserna blir av en underlåtenhet att följa föreläggandet. Regeringen anser att det inte finns något behov av att uttryckligen reglera detta.

Förvaltningsrätten i Göteborg påtalar att det i promemorian använda begreppet ”meddelande” torde, som paragrafen är utformad, endast avse telefax, e-post och andra typer av meddelanden som anländer till domstolen via ett telebefordringsföretag och att det därför inte är möjligt för domstolen att begära in bekräftelse av handlingar som inkommer t.ex. per post. Regeringen är av samma uppfattning (jfr prop. 1993/94:190 s. 121). Regeringen anser dock att möjligheten att begära bekräftelse inte bör vara begränsad till vissa situationer eller typer av dokument. För att detta ska vara tydligt bör begreppet ”handling” användas, varvid avses alla former av inlagor som ges in till domstolen.

I promemorian föreslås att en bekräftelse ska ske genom en i original undertecknad handling. Bland annat *Kammarrätten i Sundsvall* och *Kammarrätten i Jönköping* pekar på att det kan finnas alternativa möjligheter för en domstol att undanröja osäkerhet om vem som gett in t.ex. ett överklagande (jfr SOU 2010:29 s. 387 f.). Regeringen instämmer i kammarrätternas synpunkt. Syftet med bl.a. de förändringar som nu föreslås är att ta bort formkrav och skapa en mer flexibel processordning. Det avgörande bör vara att rätten på ett tillförlitligt sätt kan eliminera tveksamheter om en avsändares identitet, vilket enligt regeringens uppfattning kan ske även på annat sätt än genom en i original undertecknad handling (jfr t.ex. NJA 1991 s. 407, NJA 1991 s. 595 och RH 2010:44). Till skillnad från bestämmelsens nuvarande utformning och promemorians förslag, anser regeringen således att det inte bör uppställas krav på att en bekräftelse nödvändigtvis behöver ske genom en i original undertecknad handling.

En handlings ankomstdag

Några remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Stockholm* och *Förvaltningsrätten i Linköping*, anser att regleringen i 44 § första och andra styckena FPL om när en handling ska anses ha kommit in till domstolen bör anpassas till motsvarande reglering i Förvaltningslagsutredningens betänkande En ny förvaltningslag, vilken bl.a. behandlar frågan om

elektroniskt ingivande (SOU 2010:29 s. 387 f.). Regeringen instämmer i att det kan finnas skäl att modernisera regleringen och att det finns ett värde i att bestämmelserna om ankomstdag i de båda lagarna så långt möjligt är likalydande. Det är samtidigt angeläget att bestämmelserna om ankomstdag i processlagarna för de båda domstolsslagen överensstämmer med varandra. Förvaltningslagsutredningens förslag bereds för närvarande inom Regeringskansliet och regeringen avser inte att föregripa det arbetet. Om en förändring av förvaltningslagen i detta avseende blir aktuell kan det finnas anledning att överväga om motsvarande förändring bör ske i förvaltningsprocesslagen, rättegångsbalken och ärendelagen. Tills vidare bör alltså bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen om ankomstdag endast justeras i språkligt hänseende på det sätt som föreslås i promemorian.

8 Ombud – behörighetskrav och fullmakt

8.1 Behörighetskrav för ombud och biträden

8.1.1 Nuvarande ordning

Allmän förvaltningsdomstol

En utgångspunkt för förvaltningsprocesslagen är att de flesta parter inte har anledning eller möjlighet att anlita en jurist för att ta tillvara sina intressen. I de allra flesta fall kan en part klara sig på egen hand. En part har dock alltid rätt att genom fullmakt ge en annan person i uppdrag att såsom ombud föra hans eller hennes talan. Alternativt kan parten anlita en annan person att biträda honom eller henne vid en muntlig förhandling inför rätten (48 § första stycket FPL). Vid sidan av ett ombud eller biträde kan parten givetvis ha någon som hjälper honom eller henne utan att detta kommer till något yttre uttryck i domstolsförfarandet.

Rätten får som ombud eller biträde i målet avvisa den som visar oskicklighet eller oförstånd eller som av annat skäl är olämplig. Rätten får också förklara honom eller henne obehörig att brukas som ombud eller biträde vid rätten antingen för viss tid eller tills vidare (48 § andra stycket FPL). Bestämmelserna utformades med 12 kap. 5 § RB som förebild. Enligt Högsta förvaltningsdomstolen får vid tillämpningen av bestämmelserna i 48 § andra stycket FPL endast sådana omständigheter beaktas som inträffat under rättegången (RÅ 1985 ref. 2:15). Att någon redan när en process inleds kan konstateras vara olämplig utgör alltså i förvaltningsprocessen inte grund för avvisning.

Om den som avvisas eller förklaras obehörig är advokat, ska åtgärden anmälas till advokatsamfundets styrelse (48 § tredje stycket FPL).

Vid förvaltningsprocesslagens tillkomst övervägdes att reglera frågor om ombud, biträde och fullmakt för ombud genom hänvisningar till bestämmelserna i 12 kap. RB (prop. 1971:30, bet. KU 1971:36). Departementschefen menade dock att det utanför tvistemålsprocessens område knappast finns ett behov av så utförliga regler i ämnet (a. prop. del 2 s.

602). Det mest väsentliga var enligt departementschefen att få fastslaget att den som för talan får anlita ombud eller biträde.

Något behov av att i förvaltningsprocesslagen ha någon motsvarighet till reglerna i 12 kap. 2–4 §§ RB om behörighetskrav och jäv för ombud och biträden ansågs alltså inte föreligga vid lagens tillkomst. Inte heller i förvaltningslagen intogs några sådana regler. Det uttalades dock i förarbetena till förvaltningslagen (1971:290) att viss ledning kan hämtas från bl.a. rättegångsbalkens bestämmelser om behörighet för ombud (a. prop. del 2 s. 362). Av praxis från Högsta förvaltningsdomstolen följer, till skillnad från vad som gäller enligt rättegångsbalken, att en juridisk person kan tillåtas att uppträda som ombud i allmän förvaltningsdomstol (RÅ 1973 ref. 48 och RÅ 1981 ref. 1:72). I förarbetena till 1971 års förvaltningslag uttalades att reglerna om ombud, som senare fördes över till förvaltningslagen (1986:223) oförändrade i sak, inte innebär något hinder mot att juridisk person fungerar som ombud i ett förvaltningsärende (a. prop. del 2 s. 362).

Allmän domstol

Rättegångsbalkens regler om behörighetskrav för ombud innebär att ingen annan får användas som ombud än den som rätten med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finner lämplig att vara ombud i målet. För att den som har hemvist i en annan stat utanför EES än Schweiz ska godtas som ombud måste rätten finna att det lämpligen kan ske. Ombudet ska behärska det svenska språket. Vidare gäller att den som är underårig, försatt i konkurs eller har förvaltare enligt föräldrabalken inte får vara ombud (12 kap. 2 § RB). Dessa allmänna behörighetskrav ska beaktas av rätten självmant och prövningen förutsätts ske redan vid rättegångens början (NJA II 1943 s. 132 och 136). Dessutom gäller vissa jävsregler för ombud, t.ex. att rättsbildade befattningshavare i domstol, åklagare och kronofogdar i allmänhet inte utan särskilt tillstånd får vara ombud. Inte heller får den vara ombud som är närstående till en ledamot av rätten eller som har tagit befattning med saken såsom domstolsanställd eller ombud för motparten. Vidare får inte nämndemän vara ombud vid den domstol där de är nämndemän (12 kap. 3 och 4 §§ RB). Om ett ombud visar oredlighet, oskicklighet eller oförstånd eller om han eller hon på något annat sätt visar sig vara olämplig ska rätten avvisa honom eller henne. Rätten får också förklara honom eller henne obehörig, för viss tid eller tills vidare, att vara ombud vid den rätten (12 kap. 5 § RB). Om den som avvisas eller förklaras obehörig är advokat, ska en anmälan om åtgärden göras hos advokatsamfundets styrelse (12 kap. 6 § andra stycket RB). För rättegångsbiträden gäller enligt 12 kap. 23 § RB samma behörighetskrav som för ombud. Ett biträde har inte någon fullmakt och har behörighet att handla på partens vägnar endast när även denne är närvarande i rättssalen. Ärendelagen hänvisar till 12 kap. 2–5 §§ och 6 § andra stycket RB (47 §).

8.1.2 Behörighetskraven skärps

Regeringens förslag: Behörighetskraven för ombud och biträden skärps genom att en bestämmelse införs som föreskriver att till ombud eller biträde endast får anlitas någon som är lämplig för uppdraget.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås att behörighetskraven skärps genom att bestämmelserna i 12 kap. 2–5 §§ och 6 § andra stycket RB ska tillämpas i förvaltningsprocessen (Ds 2010:17 s. 131 f.).

Remissinstanserna: Många remissinstanser, bl.a. *Regeringsrättens ledamöter, Förvaltningsrätten i Stockholm, Försäkringskassan* och *Patentbesvärsrätten*, uttalar sig positivt om förslaget att skärpa behörighetskraven för ombud och biträden. Ingen remissinstans avstyrker en förändring med denna inriktning. Några remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Sundsvall, Förvaltningsrätten i Karlstad* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, anser dock att det inte är lämpligt att hänvisa till rättegångsbalkens bestämmelser och flera av dem förordar i stället att nödvändiga behörighetskrav anges direkt i förvaltningsprocesslagen. *Kammarrätten i Sundsvall* och *Förvaltningsrätten i Stockholm* ifrågasätter om det för de allmänna förvaltningsdomstolarna finns behov av att tillämpa samtliga de bestämmelser som det hänvisas till i rättegångsbalken, t.ex. krav på att ombud ska behärska svenska språket.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet är tveksam till att det inte längre ska vara möjligt att använda sig av en juridisk person som ombud medan bl.a. *Patentbesvärsrätten* tillstyrker den konsekvensen av promemorians förslag. Några remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Stockholm* och *Pensionsmyndigheten*, understryker vikten av att förvaltningsprocesslagen och förvaltningslagen samordnas när det gäller juridiska personers möjlighet att vara ombud. *Justitiekanslern* anser att det finns skäl att överväga en utvidgning av möjligheterna att avvisa ombud.

Skälen för regeringens förslag

Krav på lämplighet

Som framgår ovan saknas inom förvaltningsprocessrätten uttryckliga regler om vilka krav som ska ställas på den som vill uppträda som ombud eller biträde. Detta får ses mot bakgrund av att processen tidigare, förutom i vissa mål om tvång mot person, närmast undantagslöst var rent skriftlig. En allmän förvaltningsdomstol får visserligen avvisa den som i processen visar sig vara olämplig. Avsaknaden av primära regler om behörighetskrav leder dock till att det inte finns någon möjlighet för domstolen att avvisa den som vid ett måls tidigare behandling eller som i annat sammanhang har visat sig vara olämplig att uppträda som ombud. Exempelvis kan domstolen därför som ombud eller biträde till en muntlig förhandling behöva kalla en person som domstolen utifrån tidigare erfarenheter på goda grunder kan anta kommer att missköta sitt uppdrag och vid förhandlingen behöva avvisas. Enligt regeringen är det inte rimligt att rätten i ett sådant fall måste påbörja den muntliga förhand-

lingen och låta ombudet visa prov på sin olämplighet för att först därefter kunna avvisa ombudet. Det säger sig självt att detta förhållande har en negativ inverkan på såväl effektiviteten i förfarandet som rättssäkerheten för den enskilde. Att det finns ett behov av skärpta behörighetsregler framhålls av bl.a. *Försäkringskassan*, som pekar på att det inom socialförsäkringsrättens område förekommer att personer som är olämpliga som ombud agerar som sådana.

För att skapa en effektivare och mer rättssäker ordning anser regeringen att det bör uppställas krav på lämplighet för den som vill uppträda som ombud eller biträde i allmän förvaltningsdomstol. I promemorian görs bedömningen att en lämplig ordning är att den nuvarande regeln i 48 § andra stycket FPL om avvisande av olämpliga ombud och biträden ersätts med en hänvisning till 12 kap. 2–5 §§ RB, som innehåller såväl bestämmelser om vem som får vara ombud som bestämmelser om avvisning av ombud. Vidare görs bedömningen att regeln i 48 § tredje stycket FPL om att anmälan ska ske till advokatsamfundets styrelse i fall där en advokat avvisas bör ersättas av en hänvisning till 12 kap. 6 § andra stycket RB, som innehåller en motsvarande bestämmelse. Några remissinstanser framför invändningar mot den föreslagna tekniken att genomföra de skärpta behörighetsreglerna. *Kammarrätten i Sundsvall* efterfrågar en analys av om det för de allmänna förvaltningsdomstolarna finns behov av att tillämpa samtliga de bestämmelser som promemorian hänvisar till i rättegångsbalken. Kammarrätten ifrågasätter införandet av ett förbud mot att åklagare eller kronofogde är ombud i allmän förvaltningsdomstol, liksom om det i en i huvudsak skriftlig process är nödvändigt att reglera att ombud i samtliga mål ska behärska det svenska språket. Även *Förvaltningsrätten i Stockholm* framhåller att ett krav på att ett ombud ska behärska svenska språket kan ställa till problem, framför allt i migrationsmålen. Några remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Stockholm* och *Förvaltningsrätten i Linköping,* pekar på att språket i rättegångsbalken är ålderdomligt. Enligt kammarrätten och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* innebär hänvisningarna till rättegångsbalken att samma regel kan komma att prövas av både Högsta förvaltningsdomstolen (respektive Migrationsöverdomstolen) och Högsta domstolen, vilket medför risk för motstridiga slutsatser och därmed en försämrad praxisbildning.

När det gäller den författningstekniska lösningen kan regeringen konstatera att förvaltningsprocesslagen redan innehåller hänvisningar till olika bestämmelser i rättegångsbalken. Regeringen kan dock instämma i remissynpunkterna att vissa av de bestämmelser i rättegångsbalken som promemorians förslag hänvisar till varken till sin språkliga eller innehållsmässiga utformning är helt ändamålsenliga för förvaltningsprocessen. Några av de ledande principerna sedan tillkomsten av förvaltningsprocesslagen har varit att lagen ska medge en stor flexibilitet i tillämpningen och att den inte ska tyngas av onödig detaljreglering. Det har förutsatts att olika regler i rättegångsbalken ska kunna tillämpas analogt när så är lämpligt (prop. 1971:30 del 2 s. 291 f.). Även om de relativt detaljerade krav som ställs på ombud vid de allmänna domstolarna i viss utsträckning är relevanta även för ombud och biträden i allmän förvaltningsdomstol, gör regeringen bedömningen att det för det senare domstolsslaget finns ett behov av en mer flexibel reglering som i

större utsträckning tillåter en tillämpning som är anpassad till det enskilda fallet. Enligt regeringens mening är det vidare av värde att det krav som ställs på ett ombud tydligt framgår direkt av förvaltningsprocesslagen. En mer ändamålsenlig ordning för en skärpning av behörighetskraven bedöms därför vara att i förvaltningsprocesslagen ta in en bestämmelse som anger att en grundläggande förutsättning för att kunna anlitas som ombud eller biträde är att personen i fråga är lämplig för uppdraget. Därigenom blir det för både parter och deras tilltänkta ombud eller biträde klart att ett sådant krav ställs för att få uppträda i processen. Det tydliggör också att rätten har möjlighet att avvisa någon som på förhand inte bedöms vara kvalificerad. En allmän lämplighetsregel av liknande slag finns redan för två slags rättsliga biträden som förekommer vid allmän förvaltningsdomstol, nämligen rättshjälpsbiträden och offentliga biträden (26 § första stycket rättshjälpslagen [1996:1619], som 5 § lagen [1996:1620] om offentligt biträde hänvisar till).

Regeringen anser vidare, i likhet med flera remissinstanser, att nuvarande bestämmelser om avvisning, inklusive bestämmelsen om anmälan i vissa fall till advokatsamfundets styrelse, med smärre förändringar bör vara fortsatt direkt angivna i förvaltningsprocesslagen. *Justitiekanslern* påtalar ett behov av att utvidga möjligheterna att bedöma ett ombud som olämpligt och hänvisar bl.a. till att JO i ett beslut avseende motsvarande bestämmelser i rättegångsbalken gett uttryck för att möjligheten att avvisa ombud förefaller väl snäv eftersom endast omständigheter i det aktuella målet får läggas till grund för ett sådant beslut (JO 2008/09 s. 36, se även NJA 1950 s. 359 och NJA 1987 s. 879). Regeringen är inte främmande för att en sådan förändring bör övervägas men konstaterar att en sådan översyn inte kan göras inom ramen för det nu aktuella lagstiftningsärendet.

Möjligheten att anlita en juridisk person som ombud

Enligt regeringens uppfattning bör ett uppdrag som ombud eller biträde i domstol vara förenat med ett personligt uppdrags- och ansvarsförhållande. En konsekvens av den föreslagna uttryckliga kompetensregeln för ombud och biträden i förvaltningsprocesslagen är att det inte längre kommer att vara möjligt att i allmän förvaltningsdomstol använda sig av juridiska personer som ombud eller biträden. En sådan förändring tillstyrks av bl.a. *Patentbesvärsrätten*. Några remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Stockholm*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* och *Pensionsmyndigheten*, anser att det är otillfredsställande att det genom förslaget blir en skillnad mellan förvaltningsprocesslagens och förvaltningslagens kompetensbestämmelser som bl.a. innebär att en enskild, som anlitar en juridisk person som ombud hos beslutsmyndigheten, inte kommer att kunna använda samma ombud när han eller hon överklagar till domstol. Regeringen konstaterar att den ordning som föreslås i promemorian motsvarar vad som gäller i allmän domstol. Att endast fysiska personer kan vara ombud innebär enligt regeringens mening tydliga fördelar när det gäller att bedöma ett ombuds lämplighet för uppdraget och ansvar i förhållande till huvudmannen (se prop. 2009/10:215 s. 170 f.). De olägenheter för den enskilde som kan uppstå när kraven på ombud skiljer sig åt hos förvaltningsmyndighet och

domstol bör inte heller överdrivas. Även när en juridisk person anlitas som ombud är det i realiteten en fysisk person i t.ex. aktiebolaget eller den ideella föreningen som för den enskildes talan. Enligt regeringens uppfattning bör det varken för den enskilde eller ombudet innebära någon större praktisk olägenhet att i ett sådant fall låta fullmakten omfatta den fysiska personen som faktiskt utför uppdraget.

8.2 Fullmakt för ombud

8.2.1 Nuvarande ordning

I 49 § första stycket FPL föreskrivs att ett ombud ska styrka sin behörighet genom fullmakt. Om ombudet inte gör det, ska rätten förelägga ombudet eller huvudmannen att avhjälpa bristen (49 § andra stycket FPL). Kravet på att ett ombud ska styrka sin behörighet genom fullmakt innebär inte att fullmakten måste vara skriftlig. En part kan alltså vid en förhandling inför rätten muntligen ge en viss person fullmakt att företräda honom eller henne som ombud.

Vid tiden för förvaltningsprocesslagens tillkomst föreskrevs för allmän domstol att en skriftlig fullmakt skulle uppvisas i original när ombudet första gången vid rätten förde talan i målet (12 kap. 9 § första stycket RB i dess tidigare lydelse). Enligt motiven innebar bestämmelsen att fullmakt skulle uppvisas i varje instans, såväl lägre som högre, där ombudet förde partens talan (SOU 1938:44 s. 167). Genom en reform år 2000 (prop. 1999/2000:26) ändrades bestämmelsen i syfte att undvika onödigt merarbete i högre rätt och möjliggöra användningen av telefax och e-post vid överklagande. Reformen innebär att en originalfullmakt inte behöver visas upp på nytt vid ett överklagande. Ändringen skedde genom att orden ”vid rätten” togs bort ur lagtexten. Enligt 12 kap. 9 § första stycket första meningen RB ska skriftlig fullmakt visas upp i original när ombudet första gången för talan i målet. I förarbetena uttalade sig regeringen även om bestämmelserna om fullmakt i förvaltningsprocesslagen. Enligt regeringen torde regleringen i 49 § första stycket FPL innebära ett krav på att fullmakten ska inges i original (a. prop. s. 116). Regeringen bedömde att det inte fanns något beredningsunderlag för att i propositionen behandla kravet på fullmakter för de allmänna förvaltningsdomstolarnas del (a. prop. s. 118).

För domstolsärenden i allmän domstol gäller att fullmakt inte behöver uppvisas annat än om domstolen anser att det behövs (47 § ÄL).

I förvaltningslagen regleras inte uttryckligen frågan om fullmakt (jfr SOU 2010:29 s. 322 f.). I förarbetena till 1971 års förvaltningslag anförde dock departementschefen att i fråga om fullmakt 49 § FPL vid behov torde kunna tjäna som vägledning (prop. 1971:30 del 2 s. 362). I doktrinen har angetts att till skillnad från vad som gäller vid rättskipning hos domstolarna ett sådant bevis om behörighet ofta kan undvaras i förvaltningsärenden. Myndigheten bör dock begära in fullmakt i ärenden av stor betydelse för huvudmannen (Hellners/Malmqvist, Förvaltningslagen med kommentarer, 3 uppl. s. 120, jfr RÅ 1950 ref. 30). Även om det saknas generella bestämmelser i förvaltningslagen finns regler om fullmakt i förfarandet inför förvaltningsmyndigheter på flera ställen i

lagstiftningen. I t.ex. utsökningsmål gäller att ett ombud inte behöver styrka sin behörighet genom fullmakt annat än om Kronofogdemyndigheten finner att det behövs (2 kap. 6 § utsökningsbalken). Inte heller vid handläggningen av inskrivningsärenden behöver en skriftlig fullmakt visas upp annat än om inskrivningsmyndigheten anser att det behövs (19 kap. 26 § jordabalken).

8.2.2 Kravet på uppvisande av fullmakt tas bort

Regeringens förslag: Den som vill uppträda som ombud för en part i mål i allmän förvaltningsdomstol ska inte behöva styrka sin behörighet genom att visa upp en fullmakt annat än om rätten anser att det behövs.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås att förändringen sker genom att bestämmelserna i 12 kap. 8–19 §§ RB görs tillämpliga i förvaltningsprocessen (Ds 2010:17 s. 134 f.).

Remissinstanserna: Ett stort antal remissinstanser välkomnar förslaget. *Förvaltningsrätten i Göteborg* avstyrker förslaget och anser att huvudregeln bör vara att skriftlig fullmakt ska uppvisas i original när ombudet första gången för talan i målet, men att domstolen i undantagsfall kan underlåta att begära in en sådan fullmakt. *Kammarrätten i Sundsvall* och *Förvaltningsrätten i Falun* tillstyrker förslaget men anser att i stället för hänvisningar till bestämmelser i rättegångsbalken nödvändiga föreskrifter om fullmakt bör anges direkt i förvaltningsprocesslagen. *Sveriges advokatsamfund* ifrågasätter hur de allmänna förvaltningsdomstolarna ska tillämpa vissa av de bestämmelser i rättegångsbalken som förslaget i promemorian hänvisar till. *Förvaltningsrätten i Uppsala* och *Förvaltningsrätten i Linköping* tillstyrker förslaget men pekar på att det kan medföra en risk för integritetsintrång. *Förvaltningsrätten i Stockholm* framhåller ett behov av reglering av fullmaktens omfattning. *Förvaltningsrätten i Malmö* ifrågasätter om hänvisningen till rättegångsbalkens regler är tillräcklig för att ersätta den nuvarande regleringen i förvaltningsprocesslagen om hur rätten ska agera i en situation där domstolen befarar att någon obehörigen uppträder som ombud för en part. *Stockholms tingsrätt* anser att det finns skäl att se över även rättegångsbalkens regler om krav på fullmakt för ombud.

Skälen för regeringens förslag: Ett ombud som uppträder i rätten gör det på uppdrag av sin huvudman. Huvudmannen måste ha gett ombudet fullmakt, antingen skriftligt eller muntligt, att företräda honom eller henne. Enligt förvaltningsprocesslagen måste en sådan fullmakt presenteras för rätten.

Kravet på att visa upp fullmakt i original i högre rätt har tagits bort i rättegångsbalken. I ärendelagen har man gått längre. En fullmakt behöver över huvud taget inte visas upp annat än om rätten finner att det behövs. I förvaltningsmyndigheterna torde samma ordning tillämpas.

Krav på att ett ombud ska styrka sin behörighet genom fullmakt i original medför ett visst merarbete för såväl enskilda som domstolarna. Det händer inte sällan att den som är ombud försummar att ge in full-

makten eller ger in den endast i kopia. Domstolen måste då t.ex. per telefon eller brev förelägga ombudet att ge in fullmakten i original. Många ombud begär att få tillbaka originalfullmakten efter att ha visat upp den för domstolen, eftersom de behöver den i andra mål eller ärenden. Det bland förvaltningsmyndigheter alltmer utbredda bruket av elektroniska akter medför ökade praktiska svårigheter att regelmässigt begära in originalfullmakter som getts in till myndigheten.

Några förvaltningsrätter uppmärksammar risker för den enskilde som kan följa av en uppmjukning av kravet att uppvisa fullmakt. *Förvaltningsrätten i Uppsala* framhåller att enskilda i vissa målgrupper i relativt stor omfattning utgörs av individer med begränsad resursförmåga och att det inte är helt ovanligt att anhöriga till äldre och/eller funktionshindrade på egen hand väcker talan i domstol. I mål enligt t.ex. lagen (1993:389) om assistansersättning är det inte ovanligt att den enskilde företräds av olika s.k. assistansbolag. Enligt denna domstol och *Förvaltningsrätten i Karlstad* kan det inte uteslutas att dessa bolags ekonomiska intressen kan leda till att processer förs i flera instanser utan den enskildes önskemål eller vetskap. *Förvaltningsrätten i Linköping* pekar på att det till skillnad från processen i allmän domstol är vanligt att ombud i allmän förvaltningsdomstol inte är utbildade jurister med erfarenhet av processföring och medvetenhet om vikten av en klarlagd behörighet i förhållande till uppdragsgivaren. Vidare påpekar några remissinstanser, bl.a. *Förvaltningsrätten i Uppsala* och *Förvaltningsrätten i Linköping*, att om domstolen inte har tillgång till fullmakten så minskar möjligheterna att i den huvudsakligen skriftliga förvaltningsprocessen upptäcka eventuella oklarheter eller begränsningar i ombudets behörighet.

Regeringen anser att en modern förvaltningsprocess bör vara flexibel och kunna anpassas efter vad som behövs i det enskilda fallet. Regler som kan innebära onödigt besvär och tidsspillan för parter och domstolar bör om möjligt tas bort. De risker som skulle kunna uppstå vid en förändring i nu aktuellt hänseende bör enligt regeringens mening inte överdrivas. Att det inte ställs krav på ombudet att ge in sin fullmakt är en ordning som sedan länge gäller vid förfaranden enligt förvaltningslagen och ärendelagen samt inom den summariska processen hos Kronofogdemyndigheten. Risken för att någon obehörigen uppträder som ombud för en part måste betraktas som så liten att den inte motiverar bibehållandet av ett ovillkorligt krav på att ombud i samtliga mål ska ge in en fullmakt, vilket är en bedömning som även de remissinstanser som påtalar riskerna ställer sig bakom. Som *Förvaltningsrätten i Uppsala* påpekar skulle det dessutom vara motsägelsefullt att ha ett system som medger överklaganden och ansökningar utan krav på egenhändigt undertecknade (se avsnitt 7.2), men som samtidigt innehåller ett obligatoriskt krav på styrkt behörighet för ett ombud.

Som framgår av de påtalade riskerna med en uppmjukning av kravet på fullmakt finns det dock skäl för att rätten, i de fall den anser att det behövs, alltjämt ska kunna kräva att ombud styrker sin behörighet genom fullmakt. Det är av stor praktisk betydelse att rätten i tveksamma fall genom en fullmakt kan få klarlagt dels om personen över huvud taget är behörig att föra partens talan, dels om uppdraget är förenat med någon begränsning. Mot den angivna bakgrunden anser regeringen att regleringen i förvaltningsprocesslagen bör ändras så att den som uppträder som

ombud för en part inte ska behöva styrka sin behörighet genom fullmakt annat än om rätten anser att detta behövs. Det bör dock betonas att det enbart är det obligatoriska kravet på att *uppvisa* fullmakt som tas bort. Till grund för samtliga uppdrag som ombud måste det alltjämt finnas en skriftlig eller muntlig fullmakt från huvudmannen.

I promemorian föreslås att ändringen i huvudsak genomförs genom en hänvisning till rättegångsbalkens regler om fullmakt (12 kap. 8–19 §§), vilket ifrågasätts av några remissinstanser. I likhet med bl.a. *Kammarrätten i Sundsvall* anser regeringen att det för de allmänna förvaltningsdomstolarna inte finns behov av att tillämpa samtliga de bestämmelser i rättegångsbalken som promemorian hänvisar till. En lämpligare ordning bedöms vara att direkt i förvaltningsprocesslagen införa bestämmelser som ger rätten möjlighet, men inte skyldighet, att begära att någon som uppger sig vara ombud styrker sin behörighet genom en fullmakt samt som anger vad en fullmakt ska innehålla.

Som anges ovan kan ett skäl till att rätten i ett enskilt fall ser behov av att ett ombud styrker sin behörighet genom fullmakt vara att få klarlagt om uppdraget är förenat med någon begränsning. Enligt *Förvaltningsrätten i Stockholm* bör det av lagtexten framgå att om en fullmakt inte uppvisats ska den anses gälla utan inskränkningar. Detsamma bör gälla om fullmakt lämnats muntligen inför rätten och parten inte angett att fullmakten gäller med vissa inskränkningar. Regeringen instämmer i att en fullmakt – oavsett om den ges skriftligen eller muntligen respektive om den visas upp eller inte – ska anses gälla utan inskränkningar om inte annat anges. Det åligger därför parten och dennes ombud att vid behov redovisa sådana inskränkningar för rätten. Regeringen anser att det inte finns behov av att närmare reglera detta förhållande.

Enligt *Stockholms tingsrätt* finns det skäl att se över även reglerna i rättegångsbalken om krav på fullmakt för ombud. Regeringen konstaterar att en sådan översyn inte kan ske inom ramen för det nu aktuella lagstiftningsärendet.

9 Domstolens utredningsansvar

9.1 Nuvarande ordning

Förvaltningsmyndighets utredningsansvar

Förvaltningslagen innehåller inte några bestämmelser som direkt tar sikte på en förvaltningsmyndighets ansvar för utredningen i ett ärende. Lagen innehåller däremot allmänna bestämmelser om förfarandet som ger ett visst stöd för att myndigheterna har huvudansvaret för att ärendena blir tillräckligt utredda. En förvaltningsmyndighet ska lämna upplysningar, vägledning, råd och annan sådan hjälp till enskilda i frågor som rör myndighetens verksamhetsområde. Hjälpen ska lämnas i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet (4 § första stycket FL). Ett ärende ska handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt, utan att rättssäkerheten eftersätts. Myndigheten ska vid handläggningen beakta möjlig-

heterna att själv inhämta upplysningar och yttranden från andra myndigheter, om sådana behövs (7 § FL). För vissa ärendetyper finns särskilda bestämmelser om det utredningsansvar som en förvaltningsmyndighet har. Ett sådant exempel är bestämmelserna i 40 kap. 1 § skatteförfarandelagen (2011:1244, SFL) som föreskriver att Skatteverket ska se till att ärendena blir tillräckligt utredda.

Allmän förvaltningsdomstols utredningsansvar

En allmän förvaltningsdomstol ska enligt 8 § FPL se till att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. Enligt paragrafen ska rätten vid behov anvisa hur utredningen bör kompletteras. Det föreskrivs vidare att överflödig utredning får avvisas. Bestämmelserna har varit oförändrade sedan förvaltningsprocesslagens tillkomst år 1971.

I förarbetena till de aktuella bestämmelserna anförde departementschefen att även om domstolen ytterst har ansvaret för att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver, måste det i stor utsträckning ankomma på parterna själva att ta fram utredningen (prop. 1971:30 del 2 s. 530). Departementschefen menade vidare att domstolens aktivitet på detta område måste växla, beroende bl.a. på vad för slags mål det är fråga om, om det finns en offentlig motpart i målet och om enskild part har ombud i målet. Därvid anfördes att det ligger i sakens natur att domstolen i allmänhet bör ägna särskild uppmärksamhet åt processledningen när en enskild part inte har ombud i ett enpartsmål och det framgår att parten har svårigheter att ta till vara sin rätt (a. prop.).

I förarbetena berördes även hur uppfattningen om rättens objektivitet och opartiskhet kan påverkas av hur den processledande uppgiften utförs. För att rättens objektivitet och opartiskhet inte ska ifrågasättas borde processledningen ske fullt öppet i förhållande till den vägleddes motpart och inriktas främst på uppenbara brister och förbiseenden i den enskildes talan. Departementschefen uttryckte att utrymmet för processledning är större i enpartsmål än i exempelvis skattemål, där den enskilde har en allmän motpart (a. prop.).

Enligt departementschefen var det lämpligast att uttrycka rättens uppgift i fråga om processledningen på det sättet att rätten vid behov anvisar hur utredningen bör kompletteras. Härav framgår att det främst ankommer på parterna att skaffa fram utredning i målet. I förarbetena påpekades att en bestämmelse av det angivna slaget givetvis inte utesluter att domstolen själv vidtar åtgärder som ligger närmast till hands för den, exempelvis att skaffa in upplysningar och annat material från andra myndigheter (a. prop.).

Frågan om de allmänna förvaltningsdomstolarnas utredningsansvar har varit föremål för överväganden efter förvaltningsprocesslagens ikraftträdande. I Domstolsutredningens betänkande Domstolarna inför 2000-talet (SOU 1991:106 del A s. 512 f.) behandlades frågan ingående. Utredningen anförde att frågorna om den lämpliga omfattningen av domstolars processledning hör till processrättens mest omdiskuterade och att de är av principiellt intresse så till vida att de aktualiserar processens funktion i samhället samt domstolens och parternas roller i processen. Frågorna lät sig enligt utredningen inte så lätt greppas av lagstiftaren eller av dem som i andra former svarar för rättsbildningen. Till att

behovet av processledning blivit mindre frekvent bidrog dock, enligt utredningen, att det blivit vanligare att de i processen förekommande allmänna intressena företräds av ett allmänt organ.

Domstolsutredningen ansåg att reglerna om domstolens utredningsansvar i de förvaltningsrättsliga målen borde sträcka sig minst lika långt som reglerna i rättegångsbalken. Detta ledde enligt utredningen till slutsatsen att det borde införas en regel om att domstolen genom frågor och påpekanden ska försöka att avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i parternas framställningar. Den nya regeln borde enligt utredningen – liksom motsvarande regel i rättegångsbalken – tillämpas oavsett om det var en företrädare för det allmänna eller en enskild part som uttryckt sig otydligt eller ofullständigt.

Den av utredningen förordade regeln togs in i utredningens förslag till en ny lag, som skulle ersätta bl.a. förvaltningsprocesslagen. Regeln som sådan föranledde inga invändningar när utredningens betänkande remissbehandlades men utredningens lagförslag kom av andra skäl inte att genomföras (prop. 1995/96:115 s. 75). Några uttalanden om rättens utredningsansvar gjordes inte i förarbetena i samband med att förvaltningsprocessen år 1996 som huvudregel blev en tvåpartsprocess (prop. 1995/96:22, bet. 1995/96:JuU7). Av Högsta förvaltningsdomstolens praxis framgår dock att officialprincipen gäller utan hinder av att förvaltningsprocessen blivit en tvåpartsprocess (se bl.a. RÅ 2002 ref. 22 och RÅ 2006 ref. 46).

Allmän domstols utredningsansvar

För tvistemål, brottmål och domstolsärenden i allmän domstol gäller bestämmelser som i fråga om utredningsansvaret i stort sett stämmer överens med bestämmelserna i 8 § FPL. Även en allmän domstol ska sålunda se till att målet blir utrett efter vad dess beskaffenhet kräver (43 kap. 4 § andra stycket och 46 kap. 4 § andra stycket RB samt 12 § ÄL). I stället för att rätten vid behov ska anvisa hur utredningen bör kompletteras föreskrivs för allmän domstol dock att rätten genom frågor och påpekanden ska försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i parternas framställningar.

Bestämmelsen i 8 § FPL att en allmän förvaltningsdomstol får avvisa överflödig utredning motsvaras för allmän domstol närmast av regler i 35 kap. 7 § RB om avvisande av bevisning. En allmän domstol ska vidare se till att inget onödigt dras in i målet eller ärendet (43 kap. 4 § andra stycket och 46 kap. 4 § andra stycket RB samt 12 § ÄL). Terminologiskt talas det i allmän domstol sällan om domstolens utredningsansvar utan detta betecknas i stället som materiell processledning.

9.2 Domstolens utredningsansvar förtydligas

Regeringens förslag: De allmänna förvaltningsdomstolarnas utredningsansvar ska förtydligas genom att det i 8 § förvaltningsprocesslagen föreskrivs dels att rätten genom frågor och påpekanden ska verka för att parterna avhjälper otydligheter och ofullständigheter i sina framställningar, dels att rätten ska se till att inget onödigt förs in i målet.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens (Ds 2010:17 s. 141 f.).

Remissinstanserna: Många remissinstanser välkomnar ett förtydligande av domstolens utredningsansvar. Flertalet remissinstanser, däribland *JO*, *Förvaltningsrätten i Malmö, Patentbesvärsrätten* och *Försäkringskassan*, ställer sig bakom eller har inte någon erinran mot promemorians förslag. Ett antal remissinstanser, bl.a. *Regeringsrättens ledamöter, Kammarrätten i Stockholm* och *Förvaltningsrätten i Jönköping*, framför dock synpunkter på förslagets närmare utformning. *Kammarrätten i Sundsvall* och *Förvaltningsrätten i Uppsala* avstyrker förslaget i sin helhet och framför att ett förtydligande av utredningsansvaret bör föregås av en mer ingående analys. *Förvaltningsrätten i Växjö* är tveksam till om de föreslagna förändringarna bidrar till att parterna uppfattar domstolens utredningsansvar på ett tydligare sätt. *LO-TCO Rättsskydd* framhåller vikten av att domstolen går igenom målet och myndighetens beslutsunderlag direkt när målet kommer in så att domstolen skyndsamt kan besluta om eventuell återförvisning till myndigheten för nödvändig utredning.

Skälen för regeringens förslag

Behovet av att förtydliga domstolens utredningsansvar

Bestämmelserna om allmän förvaltningsdomstols utredningsansvar består av en grundregel som kompletteras av två tilläggsregler. Grundregeln reglerar förutsättningarna för domstolens processledande verksamhet i materiellt hänseende och finns i 8 § första stycket FPL. Den föreskriver att domstolen ska se till att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. De två tilläggsreglerna konkretiserar domstolens processledande verksamhet och finns i 8 § andra stycket FPL. Den första tilläggsregeln innebär att rätten vid behov ska anvisa hur utredningen bör kompletteras. Den andra tilläggsregeln innebär att överflödig utredning får avvisas av rätten.

Vad en domstols utredningsansvar, dvs. domstolens materiella processledningsskyldighet, innebär i praktiken varierar från måltyp till måltyp och är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Avgörande för omfattningen av domstolens ansvar är såväl processföremålets natur som partsförhållandena i målet. Bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen har utformats just i syfte att det ska framgå att utredningsansvaret sträcker sig olika långt i olika mål som handläggs enligt den lagen (prop. 1971:30 del 2 s. 529). Reglerna i förvaltningsprocesslagen och de ovan nämnda reglerna i rättegångsbalken och ärendelagen tillskapar alltså inte

en skyldighet att tillämpa en officialprincip, utan lämnar i stället utrymme för tillämpningen av en sådan princip. Det som styr hur långt domstolen ska gå i det hänseendet är i första hand de bestämmelser som finns i den materiella lagstiftningen om enskildas och det allmännas intressen och om tyngden av dessa intressen. Behovet av processledande åtgärder påverkas bl.a. av om det finns en offentlig motpart i processen och av styrkeförhållandena i denna (RÅ 2006 ref. 46 och RÅ 2009 ref. 69). Det är därför svårt och inte heller lämpligt att genom lagstiftning i detalj reglera vad som ska gälla. Det står dock klart att domstolen bör ha ett yttersta ansvar för utredningen i målet. Den s.k. officialprincipen bör alltså vara vägledande för handläggningen av ett mål hos en allmän förvaltningsdomstol. Trots att officialprincipen har en mindre framträdande plats i en del mål som förekommer i allmän domstol, gäller samma grundregel som den i 8 § FPL även för alla mål och ärenden vid allmän domstol (se prop. 2009/10:215 s. 164 f.).

Bland annat med hänsyn till att förvaltningsprocessen numera är en tvåpartsprocess anser regeringen att det finns anledning att överväga en ändrad utformning av 8 § FPL. Ett stort antal remissinstanser instämmer i att det finns ett behov av att förtydliga domstolens utredningsansvar. *Regeringsrättens ledamöter* och *Finansinspektionen* anser att bestämmelserna tydligare bör återspegla att officialprincipen tillämpas olika beroende på vilken typ av mål det handlar om. Grundregeln i 8 § första stycket FPL har, som framgår ovan, utformats i syfte att markera att utredningsansvaret sträcker sig olika långt i olika mål. Regeringen anser att regeln alltjämt framstår som ändamålsenlig och därför bör finnas kvar i sin nuvarande lydelse. Däremot finns det anledning att överväga på vilket sätt det bör uttryckas hur rätten ska agera om det finns ett behov av komplettering eller avvisning. Övervägandena bör således ta sikte på de båda tilläggsreglerna i 8 § andra stycket FPL.

Tilläggsregeln att domstolen vid behov ska anvisa hur utredningen ska kompletteras bör förändras

Behovet av att ändra tilläggsregeln i 8 § andra stycket första meningen FPL, som innebär att rätten vid behov ska anvisa hur utredningen bör kompletteras, bör bedömas mot bakgrund av hur förhållandena i de allmänna förvaltningsdomstolarna har utvecklats de senaste decennierna. Målsammansättningen har genomgått betydande förändringar. Vidare har nya regler om förvaltningsmyndigheters skyldighet att ompröva ett överklagat beslut lett till att många enklare mål har fallit bort och att andra mål kan inledas i domstol med ett bättre underlag. Av störst betydelse är dock de regler om tvåpartsprocess som infördes år 1996 (prop. 1995/96:22, bet. 1995/96:JuU7, rskr. 1995/96:55). Reglerna gäller när en enskild överklagar en förvaltningsmyndighets beslut till förvaltningsrätt och innebär att den myndighet som först beslutade i saken ska vara den enskildes motpart sedan handlingarna i ärendet överlämnats till domstolen (7 a § FPL). I en tvåpartsprocess blir utredningsmaterialet fylligare. Genom att parterna i en tvåpartsprocess ansvarar för att utredningsunderlaget är fullgott har behovet av aktivitet från domstolens sida minskat.

Mot den angivna bakgrunden anser regeringen att tilläggsregeln i 8 § andra stycket första meningen FPL passar mindre väl för hur förvaltningsprocessen har kommit att utveckla sig sedan införandet av förvaltningsprocesslagen för drygt 40 år sedan. Regeln är inte heller fullt ut anpassad till de allmänna förvaltningsdomstolarnas rättskipande uppgifter och kan snarare ge de processande parterna en missvisande bild av handläggningens karaktär. En part kan få den felaktiga uppfattningen att rätten ska anvisa hur utredningen bör kompletteras för att han eller hon ska nå framgång med sitt överklagande. Domstolens utredningsansvar innebär att se till att målet är klart för avgörande genom att utredningen är fullständig. Ansvaret syftar inte till att uppnå en viss utgång eller att hjälpa en part att nå framgång. De ovan beskrivna förhållandena leder regeringen till slutsatsen att denna tilläggsregel bör ändras.

Tilläggsregeln i 8 § andra stycket första meningen FPL motsvaras för de allmänna domstolarnas del närmast av den regel som innebär att rätten i alla mål och ärenden genom frågor och påpekanden ska försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i parternas framställningar. I promemorian föreslås att detta ska gälla också i allmän förvaltningsdomstol. Några remissinstanser, bl.a. *Regeringsrättens ledamöter* och *Kammarrätten i Sundsvall*, avstyrker förslaget i denna del eftersom de anser att formuleringen ”genom frågor och påpekanden” knappast beaktar att förvaltningsprocessen i grunden är skriftlig utan synes ta sikte enbart på processledning under muntlig förhandling. Regeringen anser för sin del att frågor och påpekanden till parterna i detta syfte kan framställas lika gärna i skrift, som t.ex. per telefon eller vid en muntlig förhandling. Samma formuleringar används dessutom i ärendelagen, som i likhet med förvaltningsprocesslagen reglerar en i huvudsak skriftlig process. *Förvaltningsrätten i Uppsala* invänder att det inte framgår om ändringarna ska anses utgöra en exemplifiering av hur domstolen kan medverka till en bättre utredning och därvid till ett bättre beslutsunderlag eller om ändringarna avser ett tydliggörande av hur utredningen ska genomföras. Om det finns sådana oklarheter i de skriftliga eller muntliga framställningar som görs av parterna att målet inte bedöms vara möjligt att avgöra ser regeringen det som naturligt att rätten i ett första skede genom frågor och påpekanden verkar för att dessa brister avhjälps. Det kan därefter krävas ytterligare agerande, från parterna eller rätten, för att målet ska anses vara tillräckligt utrett. Rätten har befogenheter att vid behov hämta in utredning som kompletterar parternas utredningsmaterial, t.ex. genom att besluta om syn på stället (23 § FPL) eller om inhämtande av utlåtande från sakkunnig (24 § FPL). Regeringen, i likhet med bl.a. *Förvaltningsrätten i Malmö* och *Försäkringskassan*, instämmer i promemorians bedömning att den föreslagna tilläggsregeln för såväl enskilda som offentliga parter i förvaltningsprocessen otvivelaktigt är tydligare än den nuvarande tilläggsregeln. Den uttrycker enligt regeringens mening på ett bättre sätt vad som krävs av rätten i den situation då utredningsansvaret ska utövas. Att behovet av processledande åtgärder i olika mål varierar har inte primärt att göra med vilket domstolsslag målet handläggs i.

Kammarrätten i Stockholm och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* anser att det vore värdefullt att klargöra för parterna att det är de som har huvudansvaret för att ta fram utredningen (jfr SOU 2010:29 s. 419). Regeringen instämmer i att det i stor utsträck-

ning måste ankomma på parterna själva att ansvara för utredningen i målet. Såväl 8 § FPL i sin nuvarande lydelse som motsvarande bestämmelse i ärendelagen reglerar rättens processledande uppgift, men innehåller samtidigt det viktiga elementet att rätten ska vara verksam genom parterna och därigenom undvika att agera helt på egen hand (se prop. 2009/10:215 s. 164 f.). Enligt regeringens uppfattning finns det dock skäl att ytterligare förtydliga parternas roll i detta hänseende. Av tilläggsregeln bör alltså uttryckligen framgå att det i första hand är parterna själva som ska läka bristerna i sina framställningar.

Mot den angivna bakgrunden bör det införas en bestämmelse som föreskriver att rätten genom frågor och påpekanden ska verka för att parterna avhjälper otydligheter och ofullständigheter i sina framställningar. Regeringen anser att denna tilläggsregel, i jämförelse med förslaget i promemorian, tydligare bör separeras från grundregeln om rättens officialansvar för utredningens fullständighet. Tilläggsregeln bör därför placeras i eget stycke i 8 § FPL.

Tilläggsregeln att överflödig utredning får avvisas bör behållas men kompletteras

I promemorian görs bedömningen att tilläggsregeln i nuvarande 8 § första stycket andra meningen FPL, som innebär att överflödig utredning får avvisas, framstår som ändamålsenlig. Ingen remissinstans ger uttryck för någon annan uppfattning. Även regeringen anser att denna regel bör behållas. Att en domstol har denna möjlighet är nödvändigt för att möjliggöra en effektiv process och är till fördel för såväl domstolen som parterna med hänsyn till bl.a. kostnader och tid.

I promemorian föreslås vidare att tilläggsregeln kompletteras med en regel som ger rätten stöd för att hindra att parterna, t.ex. vid en muntlig förhandling, drar in sådant som är onödigt i målet. De flesta remissinstanserna är positiva till förslaget. *Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Sundsvall* och *Förvaltningsrätten i Linköping* ifrågasätter dock hur rätten i en skriftlig process ska göra för att se till att inget onödigt dras in i målet. Enligt regeringens uppfattning fyller regeln en viktig funktion redan av den anledningen att det muntliga inslaget blir allt vanligare inom förvaltningsprocessen. Regeln bedöms även ge rätten möjlighet att vid en skriftlig handläggning verka för att parternas processföring begränsas till den tvistiga frågan i målet. Detta kan t.ex. ske genom att rätten vid kommunicering av handlingarna i målet nekar en part förlängd svarstid då sådan begärs i syfte att ge in ett utlåtande som av rätten inte bedöms vara relevant. *Kammarrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Uppsala* och *Förvaltningsrätten i Göteborg* anser att det inte finns något behov av att uttryckligen föreskriva att rätten ska se till att inget onödigt dras in i målet. I den mån frågan om avvisning aktualiseras, får rätten redan med stöd av nuvarande regler avvisa den överflödiga utredningen. Enligt regeringens uppfattning måste det vara en fördel för såväl domstolen som parterna att det i ett så tidigt skede som möjligt klargörs vad som bör vara en del av utredningsmaterialet i målet och att rätten inte i ett senare skede behöver avvisa redan ingiven utredning. Vidare minskar risken för att någon av parterna fokuserar på sådant som är onödigt och rättens ansvar för utredningen i målet tydlig-

görs. Dessutom uppnås större likhet mellan de båda domstolsslagen. Regeringen ställer sig därför bakom promemorians förslag att införa en uttrycklig bestämmelse av detta slag. Som några remissinstanser, bl.a. *Förvaltningsrätten i Linköping* och *Förvaltningsrätten i Jönköping*, påpekar finns det dock anledning att välja ett annat uttryck än det i promemorian föreslagna ”dras in”. Regeringen anser att ”förs in” är en lämpligare formulering och föreslår därför en regel i 8 § tredje stycket FPL som föreskriver att rätten ska se till att inget onödigt förs in i målet. Den oförändrade tilläggsregeln om att överflödig utredning får avvisas bör flyttas till detta nya tredje stycke.

10 Anteckningar vid muntlig förhandling

10.1 Nuvarande ordning

Vid en muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol ska protokoll föras. Protokollet ska innehålla en redogörelse för förhandlingens gång och för den utredning som läggs fram vid denna. I protokollet ska antecknas vad som förekommer vid förhandlingen i fråga om yrkanden, medgivanden, bestridanden, invändningar och vitsordanden (17 § FPL). Bestämmelserna om protokollföring vid muntlig förhandling är tillämpliga även när rätten håller syn (23 § andra stycket FPL). Ytterligare bestämmelser om protokollföring finns i förordningen (1979:575) om protokollföring m.m. vid de allmänna förvaltningsdomstolarna.

Motsvarande regler om skyldighet att föra protokoll i allmän domstol fanns tidigare i 6 kap. RB. Sedan år 2000 är det dock inte obligatoriskt att föra protokoll vid sammanträde. I stället gäller att sådana uppgifter som tidigare skulle tas in i protokoll ska antecknas och att anteckningarna ska göras i anslutning till sammanträdet (6 kap. 3 och 4 §§ RB). Det lämnas alltså i balken öppet i vilken form anteckningarna ska göras. Endast i ett fall är protokollföring enligt balken fortfarande obligatorisk, nämligen när ett bevis tas upp av en domstol som inte har att fatta något slutligt avgörande i målet eller ärendet (6 kap. 5 § RB). Förändringarna i balken innebär att det överlåts åt domstolen att själv avgöra var nödvändiga uppgifter bör antecknas (prop. 1999/2000:26 s. 75 f.).

Inte heller i ärendelagen uppställs något allmänt krav på protokollföring. I stället finns bestämmelser om vad som ska antecknas under ett sammanträde, bl.a. yrkanden, medgivanden, bestridanden, åberopanden, invändningar och erkännanden samt den utredning som läggs fram vid sammanträdet (21 § andra stycket ÄL).

När det gäller bevisupptagning får allmän förvaltningsdomstol förordna att en utsaga av ett vittne eller en sakkunnig ska dokumenteras genom en ljudupptagning. En sådan utsaga behöver då inte antecknas i protokollet (16 § förordningen om protokollföring m.m. vid de allmänna förvaltningsdomstolarna). I tingsrätt ska en berättelse som lämnas i bevissyfte dokumenteras genom en ljud- och bildupptagning, om det inte finns särskilda skäl mot det. En berättelse som lämnas i högre rätt får dokumenteras på samma sätt (6 kap. 6 § RB). Även det som i allmän

domstol iakttas vid en syn får dokumenteras genom en ljud- och bildupptagning (6 kap. 6 a § RB). Dessa bestämmelser gäller även vid bevisupptagning i domstolsärenden (21 § tredje stycket ÄL).

10.2 Förenklade regler om anteckningar

Regeringens förslag: Anteckningar vid en muntlig förhandling ska inte längre behöva föras i protokoll.

Rätten ska anteckna yrkanden, medgivanden, bestridanden, invändningar, vitsordanden, i korthet de omständigheter som parterna åberopar och bemötandena av dessa omständigheter samt den utredning som läggs fram vid förhandlingen.

Skyldigheten att redogöra för förhandlingens gång tas bort.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås att det vid en muntlig förhandling ska antecknas yrkanden, medgivanden, bestridanden, åberopanden, invändningar och erkännanden samt den utredning som läggs fram vid förhandlingen (Ds 2010:17 s. 147 f.).

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Kammarrätten i Göteborg*, *Kammarrätten i Jönköping*, *Förvaltningsrätten i Luleå* och *Justitiekanslern*, tillstyrker promemorians förslag eller framför inte någon invändning mot det. *Förvaltningsrätten i Malmö* och *Förvaltningsrätten i Uppsala* ifrågasätter att kravet på att föra anteckningar i protokollsform tas bort. Några remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Sundsvall* och *Förvaltningsrätten i Falun*, tillstyrker att reglerna om protokollföring förenklas men anser att förslagets lagtekniska utformning bör ses över i syfte att anpassa den mer till den i huvudsak skriftliga förvaltningsprocessen. En del remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Sundsvall, Förvaltningsrätten i Jönköping* och *Förvaltningsrätten i Växjö*, avstyrker förslaget att även åberopanden ska antecknas medan *Förvaltningsrätten i Göteborg* och *Patentbesvärsrätten* anser att begreppet bör preciseras ytterligare. Många remissinstanser, bl.a. *JO*, *Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrättsrätten i Malmö* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, avstyrker förslaget att byta ut begreppet vitsordanden mot erkännanden. Enligt *Förvaltningsrätten i Stockholm* bör möjligheterna till ljudupptagning av partsutsagor utökas.

Skälen för regeringens förslag

Skyldigheten att föra anteckningar i protokoll tas bort

Som framgår av avsnitt 10.1 har reglerna om protokollföring i rättegångsbalken reformerats och gjorts mer flexibla. Domstolsverket har i rapporten Erfarenheter av regeländringar beträffande protokollföring & vittnesersättning för allmän domstol (DV-rapport 2002:8) på uppdrag av regeringen följt upp de allmänna domstolarnas erfarenheter av reformen. Vid tidpunkten för uppdragets genomförande bedömdes lagändringen ännu inte ha lett till de effektivitetsvinster som var avsedda. Undersök-

ningen visade dock att majoriteten var nöjda med att det införts nya regler som underlättar protokollföringen vid förhandlingarna i allmän domstol.

Enligt regeringens uppfattning ter det sig mot denna bakgrund naturligt att överväga om inte även reglerna om protokollföring i förvaltningsprocesslagen bör ändras så att handläggningen kan anpassas till vad som behövs i det enskilda fallet. Merparten av remissinstanserna ställer sig bakom eller invänder inte mot promemorians förslag att nödvändiga anteckningar inte behöver föras i protokoll. *Förvaltningsrätten i Malmö* framhåller dock att rutinerna för protokollföring vid muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol är väl inarbetade och att de inte medför att handläggningen av målen blir ineffektiv eller osmidig. Enligt förvaltningsrätten är det tveksamt om ett borttagande av kravet på att föra anteckningar i protokoll leder till några egentliga vinster.

Regeringen är mån om att omotiverade krav på handläggningen av mål i domstol tas bort. Muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol är endast ett komplement till den skriftliga handläggningen, varför ett strikt krav på att anteckningar ska göras i protokoll inte kan anses ändamålsenligt. Enligt regeringen är det snarare så att en mer flexibel ordning får anses vara särskilt lämplig för den handläggningsordning som gäller i förvaltningsprocessen. En sådan ordning har fördelen att domstolarna inte behöver upprätta en särskild protokollshandling i de fall uppgifterna på ett enklare sätt kan antecknas i t.ex. domstolens mål- och ärenderegister eller på en handling i akten. Regeringen gör mot denna bakgrund bedömningen att de allmänna förvaltningsdomstolarna bör ges möjlighet att själva välja den lämpligaste formen för behövliga anteckningar. Förvaltningsprocesslagens krav på protokollföring vid muntlig förhandling bör alltså tas bort.

Förvaltningsrätten i Uppsala ifrågasätter en förändring på den grunden att det är viktigt att det skapas en allmän handling som parter och andra kan ta del av eftersom en muntlig förhandling, eller en synförrättning med eller utan muntlig förhandling, endast är en del av handläggningen, som i övrigt är skriftlig. Detta gäller även om målet går vidare till överrätt. Regeringen vill med anledning av dessa synpunkter framhålla att nödvändiga uppgifter alltjämt måste antecknas. Skillnaden är att domstolen inte längre behöver upprätta ett protokoll när uppgifterna kan antecknas på ett annat, mindre formbundet sätt. Uppgifterna bör dock antecknas på ett sätt som innebär att de är lätta att hitta och att de smidigt kan vidarebefordras till parter och överrätt.

Vad som ska antecknas

När det gäller frågan om vilka uppgifter som ska antecknas görs i promemorian bedömningen att det av förvaltningsprocesslagen bör framgå att i huvudsak alla de uppgifter som för närvarande ska tas in i ett protokoll ska antecknas i anslutning till den muntliga förhandlingen. Några remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Sundsvall* och *Förvaltningsrätten i Jönköping*, efterfrågar en analys av vad den skriftliga processformen innebär för behovet av anteckningar från en muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol. Kammarrätten och *Förvaltningsrätten i Falun* anser att det kan ifrågasättas om det är motiverat att anteckna

annat än nya yrkanden och omständigheter av betydelse samt formalia. Regeringen anser att det vid en muntlig förhandling även i allmän förvaltningsdomstol är en fortsatt lämplig ordning att de grundläggande uppgifterna i målet blir avstämda som ett led i att undanröja oklarheter och göra målet klart för avgörande. Det kan enligt regeringens uppfattning anses varken onödigt eller särskilt betungande för domstolarna att i det sammanhanget också dokumentera vad parterna anför muntligen av betydelse för målets avgörande. Detta kan naturligtvis ske genom hänvisning till tidigare formulerade yrkanden, medgivanden m.m. om någon förändring inte är aktuell. Regeringen instämmer dock i promemorians bedömning att kravet på att nedteckna en redogörelse för förhandlingens gång är onödigt. Det bör därför tas bort på samma sätt som skett för allmän domstol.

I promemorian föreslås att skyldigheten att föra anteckningar även ska omfatta parts ”åberopanden”. Några remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Sundsvall* och *Förvaltningsrätten i Växjö*, invänder mot detta förslag. Kammarrätten påpekar med hänvisning till doktrin och rättsfall angående åberopsplikt att begreppet åberopande i förvaltningsprocessen har en begränsad och omdiskuterad betydelse. Enligt *Förvaltningsrätten i Göteborg* kan själva ordet åberopanden tolkas som att allt det som parterna berättar och hänvisar till ska antecknas. Regeringen anser att det kan vara av värde för handläggningen och avgörandet av ett mål i allmän förvaltningsdomstol även vad parterna åberopar antecknas. Begreppet i sig är inte främmande inom förvaltningsprocessen (jfr t.ex. 4 § FPL). Regeringen instämmer emellertid i remissinstansernas uppfattning att begreppet är något otydligt och att det därmed riskerar att uppfattas som att rätten ska behöva anteckna allt som parterna anför. Som bl.a. *Patentbesvärsrätten* anför finns det därför behov av att i viss utsträckning precisera begreppet och regeringen föreslår att skyldigheten att föra anteckningar i detta avseende omfattar i korthet de omständigheter som parterna åberopar och bemötandena av dessa omständigheter (jfr 6 kap. 4 § 1 RB).

I promemorian föreslås vidare att uttrycket ”vitsordanden” ersätts av ”erkännanden”. Uttrycket erkännanden anses av ett stort antal remissinstanser, bl.a. *JO, Kammarrätten i Stockholm* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, vara främmande inom förvaltningsprocessen och dessutom inte synonymt med vitsordanden. Regeringen instämmer i att uttrycket erkännanden inte är helt ändamålsenligt för förvaltningsprocessen. Uttrycket vitsordanden bör därför behållas.

Enligt regeringen bör de ytterligare uppgifter som kan behöva antecknas, i enlighet med nuvarande ordning, anges i förordning. Exempel på sådana ytterligare uppgifter är tid och plats för sammanträdet, vilka som deltar och skiljaktig mening.

Förvaltningsrätten i Stockholm anser att möjligheterna till ljudupptagning av partsutsagor bör utökas i syfte att förenkla antecknandet. För närvarande pågår en utvärdering av reformen En modernare rättegång (dir. 2011:79). I uppdraget ingår bl.a. att utvärdera användningen av tekniken för ljud- och bildupptagning i de allmänna domstolarna. Regeringen anser därför att det inte finns anledning att nu överväga förändringar i reglerna om ljudupptagning av förhörsutsagor i de allmänna förvaltningsdomstolarna.

11 Mer enhetliga regler för överklagande

11.1 Tiden för överklagande

11.1.1 Nuvarande ordning

Överklagandetidens längd enligt förvaltningsprocesslagen är tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet eller, om klaganden är en part som företräder det allmänna, tre veckor från den dag det överklagade beslutet meddelades (6 a § första stycket FPL). Från dessa regler finns undantag för vissa måltyper.

För mål inom socialförsäkringsområdet och arbetslöshetsförsäkringsområdet gäller en överklagandefrist om två månader vid överklagande av förvaltningsrättens och kammarrättens avgörande (113 kap. 20 § SFB, till vilken bl.a. 113 kap. 32 § SFB hänvisar, respektive 54 § lagen [1997:238] om arbetslöshetsförsäkring och 102 § lagen [1997:239] om arbetslöshetskassor).

Även för mål enligt tullagen (2000:1281) gäller en överklagandefrist om två månader. Anslutningsöverklagande ska ges in inom en månad från utgången av den tid inom vilken det första överklagandet skulle ha gjorts (9 kap. 11 och 12 §§ tullagen).

För skattemål gäller också en överklagandetid om två månader. För beslut som avser deklarationsombud, tvångsåtgärder eller ersättning för kostnader för ombud, biträde eller utredning gäller dock en överklagandetid om tre veckor. Anslutningsöverklagande ska i allmänhet ges in inom en månad från utgången av den tid inom vilken det första överklagandet skulle ha gjorts. För de beslut för vilka överklagandetiden är tre veckor ska anslutningsöverklagande dock ges in inom en vecka (67 kap. 28 och 29 §§ SFL).

11.1.2 Tidigare överväganden

Redan i samband med införandet av förvaltningsprocesslagen diskuterades en samordning av tidsfristen för överklagande i förvaltningsprocesslagen med motsvarande tidsfrist i den numera upphävda taxeringslagen. Regeringen valde dock att behålla den längre överklagandefristen för skattemålen. Departementschefen hänvisade i förarbetena framför allt till att det fanns anledning att räkna med att ett stort antal skattebeslut skulle komma att meddelas under sådan tid att de tillställdes parterna i samband med semestern eller större helger. Det skulle därmed kunna bli mycket svårt för den skattskyldige att ta ställning till om och i vilket avseende han eller hon ville överklaga beslutet. Även för den skattskyldiges motpart, främst taxeringsintendenten, befarades en förkortning av tiden för överklagande kunna vålla vissa svårigheter (prop. 1971:30 del 2 s. 103 f.).

Beträffande socialförsäkringsmålen förlängdes överklagandetiden från tre veckor till två månader i samband med att försäkringsrätterna inrättades. Orsaken var att en förlängning av överklagandetiden ansågs underlätta för den försäkrade att få beslut prövade i högre instans (prop. 1977/78:20 s. 102).

En förändring av överklagandefristen i skattemål och socialförsäkringsmål inom förvaltningsprocessen var föremål för överväganden i promemorian Översyn av förvaltningsprocessen (Ds 1996:40) och prop. 1997/98:101. I promemorian föreslogs en treveckorsfrist. Någon ändring av nuvarande tidsfrist föreslogs emellertid inte i propositionen där regeringen anförde bl.a. följande (s. 95 f.).

> Det är enligt regeringens mening lätt att se fördelarna med en enhetlig överklagandetid. En sådan lösning innebär en minskad risk för misstag i fråga om den tid inom vilken ett beslut skall överklagas och en förenklad hantering vid domstolarnas målkanslier. Ett viktigt skäl för en generell och därmed för vissa måltyper förkortad överklagandetid är att avgörandet i dessa mål skulle vinna laga kraft tidigare än vad som nu är fallet, vilket i sin tur medför att verkställighet kan ske tidigare. Parterna skulle således på ett tidigare stadium kunna vidta dispositioner på grundval av det slutliga beskedet i målet. För de mål där överklagandetiden nu är två månader skulle promemorians förslag också undanröja de komplikationer som kan uppstå när det gäller att avgöra om talan mot beslut i processuella frågor skall följa överklagandetiden på tre veckor enligt förvaltningsprocesslagen eller om den skall följa överklagandetiden i specialagen.
>
> Som regeringen tidigare varit inne på måste emellertid förslaget i promemorian ses i belysning av samtliga de effekter som förslaget kan få. Det ligger i sakens natur att bedömningen av dessa effekter måste grundas i de förhållanden som nu råder hos berörda myndigheter och domstolar. Trots vad som angivits ovan om bl.a. de förändringar av processreglerna som skett både i fråga om skattemålen och socialförsäkringsmålen samt vad som anförts om fördelarna med förslaget finner regeringen att det vid bedömningen av förslagets lämplighet inte går att bortse från den kritik som bl.a. Riksskatteverket och Riksförsäkringsverket riktat mot förslaget. Denna kritik har i huvudsak sin grund i att en treveckors överklagandetid är svår att hantera för skattemyndigheterna och försäkringskassorna med den organisation som dessa har, vilket i förlängningen medför en risk för merarbete även för domstolarna. Vi anser därför att det mot bakgrund av nuvarande förhållanden inte finns tillräckliga skäl för att införa en bestämmelse om en generell treveckors överklagandetid.

Frågan om att förkorta överklagandetiden i skattemål uppmärksammas av Domstolsverket i en rapport om skattemålshanteringen vid länsrätterna och kammarrätterna (DV-rapport 2004:4) och av Kammarrätten i Stockholm i en framställan till Justitiedepartementet (Ju2008/5639/ DOM).

11.1.3 Mer enhetliga överklagandetider för domstolsavgöranden

Regeringens förslag: Tiden för överklagande av förvaltningsrättens och kammarrättens avgöranden i socialförsäkringsmål, mål om arbetslöshetsförsäkring och tullmål ska vara tre veckor.

Tiden för anslutningsöverklagande i tullmål ska vara en vecka.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslås att överklagandetiden förkortas även i skattemål (Ds 2010:17 s. 152 f.).

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *JO*, *Förvaltningsrätten i Falun, Förvaltningsrätten i Linköping, Justitiekanslern* och *Finansinspektionen*, tillstyrker eller framför inga invändningar mot förslaget att införa en enhetlig överklagandetid för domstolsavgöranden om tre veckor. *Regeringsrättens ledamöter, Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Malmö*, *Försäkringskassan, Tullverket* och *Arbetslöshetskassornas samorganisation* tillhör de remissinstanser som är uttryckligen positiva till förslaget. Flera remissinstanser, däribland *Kammarrätten i Sundsvall, Förvaltningsrätten i Jönköping* och *Pensionsmyndigheten*, anser att det bör övervägas att även förkorta tiden att överklaga myndighetsbeslut i de aktuella måltyperna.

Promemorians förslag såvitt avser skattemål avstyrks av flera remissinstanser, bl.a. *Skatteverket*, *Stockholms Handelskammare, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Sveriges Kommuner och Landsting*, *Sveriges advokatsamfund*, *Svenskt Näringsliv*, *Far, Företagarna* och *LO-TCO Rättsskydd AB*.

De flesta av remissinstanserna, bl.a. *Tullverket*, tillstyrker eller framför inga invändningar mot förslaget att korta tiden för anslutningsöverklagande i tullmål och skattemål till en vecka. Några remissinstanser, bl.a. *Förvaltningsrätten i Uppsala* och *Skatteverket*, anser att den föreslagna tiden om en vecka är alltför kort och avstyrker därför förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Tiden för överklagande av domstolsavgöranden i socialförsäkringsmål, mål om arbetslöshetsförsäkring och tullmål

Ett övergripande syfte med 1971 års förvaltningsreform var att skapa enhetlighet inom förvaltningsområdet genom gemensamma regler. För flertalet mål inom förvaltningsprocessen, liksom för mål i allmän domstol, är överklagandetiden tre veckor. Vid överklagande av en förvaltningsdomstols avgörande i mål om socialförsäkring, arbetslöshetsförsäkring och tull är motsvarande tid däremot två månader.

Intresset av en enhetlig ordning inom förvaltningsprocessen talar enligt regeringens uppfattning för att överklagandetiden i de aktuella måltyperna bör kortas till tre veckor. Det skulle minska risken för misstag när det gäller frågan om vilken överklagandetid som gäller i olika mål. Det framstår t.ex. som omotiverat att ha olika överklagandetider för beslut om personlig assistans beroende på om beslutet har fattats av en kommun eller av Försäkringskassan. Nuvarande system kan dessutom

innebära problem för enskilda och domstolar när det gäller att avgöra om ett överklagande av ett beslut i en processuell fråga ska ges in inom den i förvaltningsprocesslagen angivna tiden om tre veckor eller om det ska vara två månader enligt den aktuella särregleringen.

Ett annat skäl som enligt regeringens mening talar för tre veckors överklagandetid är att nuvarande långa överklagandetider orsakar onödiga fördröjningar i handläggningen. De frågor som de aktuella målen avser har ofta stor betydelse för enskildas vardag, t.ex. för försörjning, boende och egendom. Att under en längre tid sväva i ovisshet om förhållanden som har en central roll i människors vardag kan vara mycket påfrestande. *Försäkringskassan* framhåller att socialförsäkringsmål ofta innefattar viktiga försörjningsekonomiska beslut för den enskilde och att det därför är angeläget att handläggningstiden i domstol blir så kort som möjligt.

Krav på att mål avgörs inom skälig tid följer av artikel 6 i den europeiska konventionen den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (se även 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen). Europadomstolen har uttalat att konventionsstaterna måste organisera sina rättsväsenden på ett sådant sätt att de uppfyller förpliktelserna enligt konventionen (se t.ex. Pelissier och Sassi mot Frankrike, dom den 25 mars 1999 i mål 25444/94, och Erin mot Turkiet, dom den 10 augusti 2006 i mål 71342/01). Det finns mot den bakgrunden anledning att överväga åtgärder som kan säkerställa att de aktuella målen i domstol blir avgjorda inom rimlig tid. Regeringen kan konstatera att överklagandetider har en direkt påverkan på handläggningstiderna i domstol. Även om ett överklagande ges in till domstolen i ett tidigt skede kan målet inte avgöras innan överklagandetiden gått ut, om det inte klart framgår att klaganden har slutfört sin talan och, om det finns en annan taleberättigad part, att denne inte avser att överklaga (jfr t.ex. RÅ 2008 not 30). På så sätt kan inte ens enklare mål behandlas i ett skyndsamt förfarande. En effektiv handläggning motverkas av att även okomplicerade eller uppenbara mål tynger domstolarnas balanser.

Regeringens mål för den dömande verksamheten är att den ska bedrivas med hög kvalitet och vara effektiv. Regeringen har i Sveriges Domstolars regleringsbrev för 2012 uttalat att huvuddelen av målen i förvaltnings- och kammarrätterna inte bör ta längre tid än sex månader att avgöra i respektive instans. Nuvarande överklagandetider för de aktuella måltyperna bidrar till att domstolarna har svårt att uppnå de verksamhetsmål regeringen har bestämt. En förkortning av överklagandetiderna skulle skapa förutsättningar för en mer effektiv domstolsprocess.

Några remissinstanser, bl.a. *Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, framhåller att en förkortad överklagandetid kan medföra ett ökat antal reservationsvisa eller onödiga överklaganden. Regeringen anser att riskerna för detta i de nu aktuella måltyperna inte bör överdrivas. Enligt regeringens uppfattning är det möjligt för en part att även vid en förkortad överklagandetid ta ställning till om han eller hon avser att överklaga och därefter formulera ett överklagande. Vid behov kan klaganden begära att få komplettera överklagandet efter överklagandetidens utgång. Varken *Regeringsrättens ledamöter* eller någon av *kammarrätterna* ger uttryck för att det skulle vara problematiskt med en förkortad överklagandetid.

Mot den angivna bakgrunden anser regeringen att övervägande skäl talar för att som föreslås i promemorian och som en majoritet av remissinstanserna ställer sig bakom, socialförsäkringsmål, mål om arbetslöshetsförsäkring och tullmål bör omfattas av ordningen med tre veckors överklagandetid. Bestämmelser som föreskriver två månaders överklagandetid för dessa måltyper bör därför tas bort.

För tullmål finns regler om anslutningsöverklagande som innebär att om en part överklagar får motparten överklaga inom en månad från utgången av överklagandetiden för den som överklagade först (9 kap. 12 § tullagen). Regeringen har i tidigare sammanhang gjort bedömningen att en tid om en vecka framstår som en rimlig tid för anslutningsöverklagande när tiden för överklagande av beslut är tre veckor (prop. 2010/11:165 s. 1152, se även 50 kap. 2 § RB). I promemorian föreslås också att tiden för anslutningsöverklagande i tullmål ska vara en vecka och en majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Tullverket*, ställer sig bakom förslaget. Mot denna bakgrund anser regeringen att tiden för anslutningsöverklagande i tullmål bör bestämmas till en vecka.

Tiden för överklagande av domstolsavgörande i skattemål

I promemorian föreslås att tiden för överklagande även i skattemål ska vara tre veckor. Detta förslag avstyrks av flera remissinstanser. Bland annat *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Sveriges Kommuner och Landsting, Näringslivets skattedelegation* och *Far* betonar att skattemålen i flera fall är omfattande, avser betydande belopp och innefattar komplicerade affärsrättsliga och skatterättsliga frågor, vilket ställer större krav än i andra mål på parterna vid ett överklagande. *Skatteverket* framhåller att tre veckors överklagandetid på ett betydande sätt skulle försvåra myndighetens möjligheter att kunna fullgöra uppdraget att överklaga de mål som bör bli föremål för en överprövning. Den tid som ofta krävs för att analysera domstolsavgörandet och bedöma om det bör överklagas, vilket många gånger innefattar samråd med revisorer eller rättsligt sakkunniga, talar enligt verket för att tvåmånadersfristen bör bestå. De remissinstanser som företräder näringslivet och enskilda parter, bl.a. *Sveriges advokatsamfund* och *Företagarna*, menar att tre veckor är alltför kort tid för de skattskyldiga att kunna göra en riktig bedömning av frågan om domen ska överklagas och därefter utforma ett överklagande. Enligt bl.a. *Far* förekommer det dessutom att enskilda först sedan de förlorat i första domstolsinstans anlitar ett ombud, vilket ytterligare försvårar möjligheterna att överklaga inom tre veckor.

Enligt regeringens uppfattning är det också för skattemålen viktigt med en effektiv domstolsprocess. För t.ex. ett mindre företag kan ett snabbt besked från domstolen i ett skattemål ha stor betydelse för den fortsatta verksamheten. Det går samtidigt inte att bortse från att skattemålen kan vara både omfattande och komplicerade och att detta måste beaktas vid bedömningen av om överklagandetiden kan förkortas även för dessa mål. Till detta kommer att regeringen avser att tillsätta en utredning med uppdrag att ta fram ytterligare förslag för att skapa en modern, effektiv och rättssäker förvaltningsprocess. En stor uppgift i uppdraget kommer att vara att se över om det finns behov av att stärka rättssäkerheten såvitt avser skattemål ytterligare, framför allt genom specialisering av sådana

mål i domstol (prop. 2012/13:1 s. 322). Eftersom frågan om handläggningen av skattemål i domstol kommer att bli föremål för en översyn framstår det enligt regeringens mening som mindre lämpligt att nu vidta åtgärder för att korta överklagandetiderna i skattemålen. Promemorians förslag i denna del bör därför inte genomföras.

Tiden för överklagande av myndighetsbeslut

Även med den förkortning av överklagandetiden för domstolsavgöranden som föreslås ovan uppnås inte enhetlighet genom instanserna så länge tiden för överklagande av beslut på myndighetsnivå fortsatt är två månader. Flera remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Sundsvall, Försäkringskassan* och *Pensionsmyndigheten,* anser att det med hänsyn till både effektiviteten och enhetligheten finns ett behov av att även förkorta tiden att överklaga myndigheternas beslut.

Regeringen anser att en strävan bör vara att åstadkomma både kortare handläggningstider och större enhetlighet genom samtliga instanser, men konstaterar samtidigt att det inte finns förutsättningar att närmare överväga den frågan i detta lagstiftningsärende.

11.2 Överklagande av vissa avvisningsbeslut

11.2.1 Nuvarande ordning

Försäkringskassans och Pensionsmyndighetens beslut i ärenden om förmåner enligt socialförsäkringsbalken får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Ett beslut får dock inte överklagas av en enskild innan beslutet har omprövats. En enskilds överklagande innan det har omprövats ska anses som en begäran om omprövning (113 kap. 10 § andra stycket, 32 § första stycket samt 37 och 39 §§ SFB). Motsvarande gäller även beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden enligt lagen om arbetslöshetsförsäkring (49 och 50 §§) och beslut av Skatteverket i ärenden om inkomstgrundad ålderspension (113 kap. 32 § SFB).

I alla de nu berörda fallen ska en begäran om omprövning eller ett överklagande som kommer in för sent avvisas av den som har fattat beslutet, dvs. av Försäkringskassan, arbetslöshetskassan, Skatteverket eller Pensionsmyndigheten. Avvisningsbeslutet kan i samtliga fall överklagas till förvaltningsrätten.

Om ett överklagande har avvisats såsom för sent inkommet och en förvaltningsrätt efter överklagande har prövat avvisningsbeslutet, får domstolens beslut inte överklagas (33 § fjärde stycket FPL). Samma ordning gäller om en förvaltningsmyndighets beslut i motsvarande fall överklagas till en högre förvaltningsmyndighet (30 § FL). Bestämmelsen i förvaltningsprocesslagen infördes år 1998 (prop. 1997/98:101, bet. 1997/98:JuU17, rskr. 1997/98:226). I propositionen uttalade regeringen sin avsikt att i ett annat sammanhang återkomma till frågan om motsvarande begränsning i de fall där det första beslutet har utgjort ett beslut att avvisa en begäran om omprövning. Det påpekades att denna ordning redan fanns i dåvarande 6 kap. 10 § TL (a. prop. s. 88 f.). Bestämmelsen

har utan ändring i sak överförts till 67 kap. 26 § SFL. Motsvarande regel finns även i 22 kap. 2 § fastighetstaxeringslagen (1979:1152).

Bestämmelsen i 33 § fjärde stycket FPL gäller inte avvisningsbeslut som har meddelats av vissa förvaltningsmyndigheter eller av arbetslöshetskassor (se bl.a. 113 kap. 18 och 32 §§ SFB, 60 § andra stycket lagen om arbetslöshetsförsäkring och 110 § andra stycket lagen om arbetslöshetskassor).

11.2.2 Beslut om avvisning av begäran om omprövning

Regeringens förslag: Förbudet i förvaltningsprocesslagen mot att i mer än en domstolsinstans överklaga ett beslut att avvisa ett för sent inkommet överklagande ska gälla även avvisningsbeslut enligt socialförsäkringsbalken, lagen om arbetslöshetsförsäkring och lagen om arbetslöshetskassor.

Även beslut att avvisa en för sent inkommen begäran om omprövning ska kunna överprövas endast i en domstolsinstans.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens (Ds 2010:17 s. 158).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Om en förvaltningsmyndighet har avvisat ett överklagande såsom för sent inkommet och en allmän förvaltningsdomstol efter överklagande har prövat detta beslut, får som nämns ovan domstolens beslut inte överklagas (33 § fjärde stycket FPL). För vissa beslut av Försäkringskassan, Skatteverket, Pensionsmyndigheten eller en arbetslöshetskassa görs dock undantag från denna ordning.

Som regeringen tidigare har uttalat är avvisningsfrågan vanligtvis enkel att bedöma. Det rör sig om en prövning för vilken förutsättningarna är tydligt angivna i författningstexten och där det därför inte finns något större utrymme för tolkning eller tvekan i tillämpningen (prop. 1997/98:101 s. 88 f.). Regeringen anser därför att bestämmelserna som undantar tillämpningen av 33 § fjärde stycket FPL (113 kap. 18 § SFB, 60 § lagen om arbetslöshetsförsäkring och 110 § lagen om arbetslöshetskassor) bör tas bort. Som en konsekvens av detta bör även 113 kap. 32 § SFB, 28 § lagen (1991:1047) om sjuklön, 4 § lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret, 4 kap. 9 § lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd och 17 § lagen (2008:313) om jämställdhetsbonus, ändras på så sätt att hänvisningarna som i dessa bestämmelser görs till 113 kap. 18 § SFB tas bort. Därigenom kommer den nu aktuella avvisningsfrågan att handläggas på ett enhetligt sätt inom förvaltningsprocessen.

Enligt regeringens mening saknas det vidare anledning att göra åtskillnad mellan avvisningsbeslut som avser ett överklagande och avvisningsbeslut som avser en begäran om omprövning. Bestämmelserna om omprövning har nära samband med bestämmelserna om överklagande och kan inte anses mer komplicerade att bedöma. En begränsning i möjligheten att överklaga denna typ av beslut finns redan på skatteområdet. Det kan på goda grunder ifrågasättas varför ett överklagande av ett beslut att avvisa en begäran om omprövning kan fullföljas till högsta

instans, samtidigt som möjligheten att överklaga ett beslut att avvisa ett överklagande är begränsad till en instans. Regeringen anser att samma princip bör gälla i dessa fall. Mot denna bakgrund bör 33 § fjärde stycket FPL ändras så att reglerna även omfattar överklagande av en myndighets beslut genom vilket en för sent framställd begäran om omprövning har avvisats.

I 22 kap. 2 § fastighetstaxeringslagen och 67 kap. 26 § SFL finns särskilda bestämmelser som föreskriver att förvaltningsrätts beslut avseende Skatteverkets beslut att avvisa en begäran om omprövning såsom för sent inkommen inte får överklagas. Dessa bestämmelser blir överflödiga när en motsvarande generell bestämmelse införs i förvaltningsprocesslagen och de bör därför tas bort.

11.3 Utgångspunkten för beräkning av överklagandetiden

11.3.1 Nuvarande ordning

Allmän förvaltningsdomstol

Enligt såväl 23 § FL som 6 a § FPL ska ett överklagande ha kommit in till den myndighet som har meddelat det överklagade beslutet inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om klaganden är en part som företräder det allmänna och beslutet överklagas till förvaltningsrätt eller kammarrätt ska överklagandet dock ha kommit in inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades.

I fråga om utgångspunkten för beräkning av tiden för överklagande byggde förslaget i förvaltningslagen på betänkandet Förvaltningslag (SOU 1968:27) och förslaget i förvaltningsprocesslagen på promemorian Förfarandet i förvaltningsdomstol (Stencil Ju 1970:11). I både betänkandet och promemorian föreslogs att utgångspunkten för beräkningen av tiden för överklagande skulle vara tiden för delgivning av beslutet. Departementschefen menade emellertid att det av rättssäkerhetsskäl inte oundgängligen krävs att utgångspunkten för tiden för överklagande ska vara den dag då beslutet formligen delges (prop. 1971:30 del 2 s. 417). Han ansåg därför att det var mindre lämpligt att generellt välja delgivningsdagen som utgångspunkt för tiden för överklagande och i stället bestämdes att utgångspunkten ska vara tiden när klaganden får del av beslutet.

Bestämmelserna om överklagandetiden i förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen överlappar varandra när beslutsmyndigheten är en förvaltningsmyndighet och den instans som ska pröva överklagandet är en allmän förvaltningsdomstol. Vid överklagande av en förvaltningsdomstols beslut gäller däremot endast förvaltningsprocesslagen.

Allmän domstol

För de allmänna domstolarna gäller en annan utgångspunkt för beräkning av tiden för överklagande än den som gäller för allmänna förvaltningsdomstolar och förvaltningsmyndigheter. När det gäller överklagande av domar till hovrätt eller Högsta domstolen är dagen för domens meddel-

ande utgångspunkten för när överklagandetiden börjar löpa (50 kap. 1 §, 51 kap. 1 § och 55 kap. 1 § RB). Som huvudregel gäller samma utgångspunkt för sådana beslut som inte innebär att målet har prövats i sak. Om ett beslut under rättegången inte har meddelats vid sammanträde och det inte heller vid ett sammanträde har tillkännagetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock klagotiden räknas från den dag då klaganden fick del av beslutet (52 kap. 1 § och 56 kap. 1 § RB).

För ärenden är dagen för beslutet utgångspunkten för överklagandefristen, om beslutet innebär att ärendet avgjorts, om beslutet har meddelats vid ett sammanträde eller om det vid ett sammanträde har angetts när beslutet kommer att meddelas. I annat fall är utgångspunkten den dag klaganden fick del av beslutet (38 § ÄL). I sak överensstämmer denna reglering med den som enligt rättegångsbalken gäller för beslut.

11.3.2 Beräkning av överklagandetid efter muntlig förhandling

Regeringens förslag: När ett beslut av en förvaltningsrätt eller kammarrätt har meddelats vid en muntlig förhandling eller det vid en muntlig förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska överklagandetiden även för enskilda räknas från den dag domstolens beslut meddelades.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens (Ds 2010:17 s. 162 f.).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. *Kammarrätten i Göteborg* ifrågasätter behovet av en undantagsregel med koppling till muntlig förhandling för beräkning av överklagandetiden för enskild part med tanke på att förvaltningsprocessen i huvudsak är ett skriftligt förfarande. *Kammarrätten i Sundsvall* och *LO-TCO Rättsskydd* avstyrker förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Det system för beräkning av tid för överklagande som normalt tillämpas inom förvaltnings- och förvaltningsprocessrätten innebär, för det fall klaganden är en enskild part, att den dag då klaganden fick del av beslutet bildar utgångspunkt för beräkningen av tiden för överklagande. Om klaganden är en part som företräder det allmänna räknas tiden för överklagande i stället från dagen för beslutet. Det system som tillämpas i de allmänna domstolarna innebär i regel att dagen för avgörandet även för en enskild part bildar utgångspunkt för beräkningen av tiden för överklagande.

Enligt regeringen finns det anledning att överväga om reglerna kan förändras i syfte att uppnå en effektivare process och i högre grad undvika onödig tidsutdräkt i processen. Rättegången i allmän domstol utgår från att mål avgörs efter huvudförhandling. Förfarandet i allmän förvaltningsdomstol är däremot, som *Kammarrätten i Göteborg* påpekar, i grunden en skriftlig process. Det framstår mot den bakgrunden inte som ändamålsenligt att i förvaltningsprocessen generellt övergå till en ordning där tiden för överklagande räknas från dagen för domstolens avgörande.

Det har emellertid under senare tid blivit allt vanligare med inslag av muntlig förhandling i de allmänna förvaltningsdomstolarna. När den nya

instans- och processordningen i migrationsmål infördes år 2006 togs för sådana mål in en bestämmelse som innebär att ett överklagande av en migrationsdomstols beslut, som har meddelats vid en muntlig förhandling, ska ha kommit in inom tre veckor från den dag beslutet meddelades. Om beslutet inte har meddelats vid en muntlig förhandling och det inte heller vid en sådan förhandling har tillkännagetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandetiden för den enskilde räknas från den dag då han eller hon fick del av beslutet (16 kap. 10 § utlänningslagen).

I promemorian föreslås att en bestämmelse om beräkning av överklagandefristen motsvarande den som gäller i migrationsdomstol införs i allmän förvaltningsdomstol. En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller invänder inte mot det. Bland annat *Kammarrätten i Sundsvall* anser emellertid att införandet av ytterligare en bestämmelse om beräkning av tid för överklagande endast bör ske om regeln är enkel och inte medför några tillämpningsproblem. Enligt kammarrätten är det t.ex. oklart hur överklagandetiden ska beräknas när en part inte är närvarande vid en muntlig förhandling där det aviseras när beslutet ska meddelas.

Regeringen anser att om ett beslut av en förvaltningsrätt eller en kammarrätt meddelas vid en muntlig förhandling eller om det vid en sådan anges när ett beslut kommer att meddelas, är förhållandena direkt jämförbara med dem i allmän domstol och i migrationsdomstol. Att på samma sätt som i dessa domstolar ha en generell ordning i förvaltningsprocessen som innebär att överklagandetiden för en enskild part börjar löpa från beslutets meddelande vid en muntlig förhandling eller från den dag det vid förhandlingen har angetts att beslutet kommer att meddelas, ökar enligt regeringens uppfattning förutsättningarna för en effektiv process. Regeringen har i tidigare sammanhang konstaterat att denna ordning synes ha fungerat väl och bedömt att risken för att den enskilde i dessa fall lider rättsförluster får anses liten (prop. 2004/05:170 s. 133 f. och prop. 2009/10:215 s. 172 f.).

Regeringen konstaterar att promemorians förslag innebär att överklagandefristen räknas med utgångspunkt från vad som anges vid den muntliga förhandlingen även om en part har avstått från att vara närvarande vid den (jfr Fitger m.fl., Rättegångsbalken s. 52:22). Det blir därmed upp till rätten att ta ställning till om partens utevaro bör påverka på vilket sätt eller vid vilken tidpunkt beslutet meddelas. Bestämmelsens utformning synes inte ha vållat några tillämpningsproblem i allmän domstol eller i migrationsdomstolarna och regeringen bedömer att den är ändamålsenlig även inom förvaltningsprocessen i övrigt.

Mot den angivna bakgrunden anser regeringen att det i förvaltningsprocesslagen bör införas en särskild bestämmelse som ska gälla för beräkning av tiden för överklagande när beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling eller det vid en muntlig förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas. Tiden för överklagande bör alltså i de fallen även för den enskilde beräknas med utgångspunkt från den dag beslutet meddelades. Den nämnda bestämmelsen i utlänningslagen blir som en konsekvens av detta onödig och bör tas bort.

12 Prövningstillstånd i kammarrätten

12.1 Nuvarande ordning

Prövningstillstånd i kammarrätten

För de mål där det är särskilt föreskrivet krävs prövningstillstånd i kammarrätten vid överklagande av ett förvaltningsrättsavgörande. Detsamma gäller en förvaltningsrätts beslut i en fråga som har ett direkt samband med ett sådant mål. Prövningstillstånd krävs dock inte när talan förs av Riksdagens ombudsmän eller Justitiekanslern (34 a § första stycket FPL). Enligt 34 a § andra stycket FPL meddelas prövningstillstånd när det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt (prejudikatfall), när anledning förekommer till ändring i det slut vartill förvaltningsrätten kommit (ändringsfall) eller när det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet (extraordinära fall).

En kammarrätt är normalt domför med tre lagfarna ledamöter (12 § första stycket LAFD). Vid behandling av frågor om prövningstillstånd är en kammarrätt dock domför med två ledamöter, om de är ense om slutet (12 § femte stycket LAFD). Detsamma gäller vid behandling av andra frågor i mål där prövningstillstånd krävs för att ett överklagande ska prövas, om frågorna behandlas före eller i samband med frågan om prövningstillstånd. Om ledamöterna inte är ense om slutet gäller huvudregeln, dvs. tre domare ska delta i beslutsfattandet (prop. 1993/94:133 s. 35 f.).

Systemet med prövningstillstånd vid överklagande från förvaltningsrätt till kammarrätt infördes för vissa mål år 1994 (prop. 1993/94:133, bet. 1993/94:JuU24, rskr. 1993/94:319). Vid reformen togs i flera hänseenden bestämmelserna i rättegångsbalken om prövningstillstånd vid överklagande till hovrätten som förebild, bl.a. när det gäller grunderna för prövningstillstånd. Genom senare förvaltningsprocessrättsliga reformer har systemet med prövningstillstånd vid överklagande från förvaltningsrätt till kammarrätt getts en i princip allmän tillämpning (jfr t.ex. prop. 1994/95:27, 1995/96:22 och 1997/98:101).

Systemet har år 2002 utvärderats av Domstolsverket. Utvärderingen visar att införandet av prövningstillstånd har gett ett positivt resultat, bl.a. i form av kortare handläggningstider och mer flexibla arbetsformer vid kammarrätterna (DV-rapport 2002:4).

Prövningstillstånd i hovrätten

I allmän domstol finns på motsvarande sätt ett system med prövningstillstånd vid överklagande från tingsrätt till hovrätt (49 kap. 12 och 13 §§ RB samt 39 § ÄL). Genom reformen En modernare rättegång år 2008 utvidgades systemet och det omfattar numera alla avgöranden i tvistemål och ärenden samt vissa avgöranden i brottmål (prop. 2004/05:131, bet. 2004/05:JuU29, rskr. 2004/05:307 och prop. 2007/08:139, bet. 2007/08: JuU31, rskr. 2007/08:251). Genom reformen ändrades vidare grunderna för prövningstillstånd. Hovrätten ska i de s.k. ändringsfallen meddela prövningstillstånd om det finns anledning att tvivla på riktigheten av tingsrättens avgörande. Vidare tillkom en ny grund för prövningstill-

stånd. Enligt denna ska prövningstillstånd meddelas i fall där det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som tingsrätten kommit till (granskningsfall). Genom reformen ändrades också bestämmelserna om beslutförhet för hovrätten vid behandling av frågor om prövningstillstånd. Frågor om prövningstillstånd ska som huvudregel prövas av tre lagfarna domare. Om frågan är enkel, får ett prövningstillstånd som inte är begränsat till en viss del av målet beviljas av en lagfaren domare. Regeringen har i september 2011 beslutat om en utvärdering av reformen (dir. 2011:79). I uppdraget ligger bl.a. att kartlägga och analysera systemet med prövningstillstånd i hovrätten.

12.2 Förändrade grunder för att meddela prövningstillstånd

Regeringens förslag: Grunderna för att meddela prövningstillstånd i kammarrätten ska anpassas till vad som gäller för hovrätten.

En kammarrätt ska meddela prövningstillstånd om

– det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till (ändringsfall),

– det inte utan att prövningstillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut till vilket förvaltningsrätten har kommit (granskningsfall),

– det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt (prejudikatfall), eller

– det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet (extraordinära fall).

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens (Ds 2010:17 s. 167 f.).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslaget att anpassa regleringen i förvaltningsprocesslagen avseende prövningstillstånd i ändringsfall till motsvarande regler i rättegångsbalken. De flesta remissinstanserna, bl.a. *Regeringsrättens ledamöter*, *Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Sundsvall* och *Kammarrätten i Jönköping*, tillstyrker eller framför inte någon invändning mot förslaget att införa en ny grund för prövningstillstånd i granskningsfall. *Kammarrätten i Göteborg* ifrågasätter behovet av att införa denna tillståndsgrund i förvaltningsprocessen. Några remissinstanser, bl.a. *Näringslivets skattedelegation* och *Stockholms Handelskammare*, framhåller att den nya prövningstillståndsgrunden för granskningsfall ännu inte har utvärderats för hovrätternas del och *Sveriges advokatsamfund* ifrågasätter om inte resultatet av den pågående utvärderingen bör avvaktas. *Finansinspektionen* anser att en mer restriktiv hållning till meddelande av prövningstillstånd skulle ge en mer resurseffektiv hantering för myndigheterna, uppmuntra förvaltningsrätternas omsorgsfullhet och allmänt bidra till hushållning med samhällets resurser.

Skälen för regeringens förslag

Systemet med prövningstillstånd

Sedan länge har det ansetts att instansordningen för domstolarna ska bygga på en funktionsfördelning mellan domstolar på skilda nivåer. Tyngdpunkten i rättskipningen ska ligga i första instans. Inom de allmänna förvaltningsdomstolarna ska tyngdpunkten i rättskipningen således ligga i förvaltningsrätt. Den främsta uppgiften för kammarrätten är att överpröva förvaltningsrättens avgöranden, dvs. att kontrollera att de avgöranden som överklagas är riktiga och att rätta till eventuella felaktigheter. Högsta förvaltningsdomstolens primära uppgift är att skapa vägledning för rättstillämpningen genom prejudikatbildning. En skillnad mellan de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna är att det inom det förvaltningsrättsliga området i många fall finns en förvaltningsmyndighet som först fattar ett beslut.

Systemet med prövningstillstånd innebär att rättskipningen får sin tyngdpunkt i förvaltningsrätt, samtidigt som kammarrättens kontrollerande funktion sätts i fokus. Dessutom möjliggörs en mer flexibel och effektiv handläggning av de mål som överklagas till kammarrätt. Systemet leder till ett snabbare avgörande i de fall prövningstillstånd inte meddelas, samtidigt som kammarrätten ges förutsättningar att snabbare och mer koncentrerat handlägga de mål som kräver en fullständig prövning. Enligt regeringens uppfattning ska den som vänder sig till domstol kunna utgå från att mål och ärenden handläggs med hög kvalitet och effektivitet samt att de avgörs inom rimlig tid. Långa handläggningstider är särskilt påfrestande för den enskilde, men leder till betydande olägenheter även för samhället i stort. De flesta måltyper som överklagas till kammarrätten omfattas numera av systemet med prövningstillstånd.

I promemorian dras slutsatsen att det genom förvaltningsrättsreformen, som innebar att 23 länsrätter ersattes av tolv mer bärkraftiga förvaltningsrätter, och de ytterligare förbättringar av tillståndssystemet som nu föreslås skapas förutsättningar för att utvidga systemet med prövningstillstånd till att omfatta fler måltyper. *Far* är kritisk till denna slutsats, medan *Kammarrätten i Jönköping* och flera andra domstolar ger uttryck för att samtliga måltyper bör omfattas av systemet med prövningstillstånd i andra domstolsinstans. Frågan är aktuell även i andra sammanhang. I Målutredningens betänkande Mål och medel – särskilda åtgärder för vissa måltyper i domstol görs bedömningen att ett generellt krav på prövningstillstånd bör införas för överklagande till såväl hovrätt som kammarrätt (SOU 2010:44 s. 282 f.). Betänkandet bereds för närvarande i Justitiedepartementet. Som nämns ovan pågår en utvärdering av reformen En modernare rättegång. Även den pågående Straffprocessutredningen (Ju 2010:10) har att överväga om reglerna angående krav på prövningstillstånd i brottmål bör ändras (dir. 2010:78). Regeringen får således av flera skäl anledning att återkomma till frågan om ett utvidgat system med prövningstillstånd i de allmänna domstolsslagen.

Enligt *Regeringsrättens ledamöter* vore det önskvärt att undersöka om Högsta förvaltningsdomstolen bör ges möjlighet att döma i ett mål där kammarrätt nekat prövningstillstånd men där utredningen är tillräcklig för att Högsta förvaltningsdomstolen ska kunna avgöra målet direkt. Liknande synpunkter har framförts av Högsta domstolen i remissvar på

Målutredningens betänkande (Ju2010/5515/DOM). Regeringen konstaterar att denna fråga omfattas av uppdraget att utvärdera reformen En modernare rättegång och regeringen får således anledning att återkomma även till den i ett annat sammanhang.

Grunderna för att meddela prövningstillstånd

Enligt regeringens uppfattning måste grunderna för att meddela prövningstillstånd i kammarrätten vara utformade så att de skapar tillräckliga garantier för att prövningstillstånd meddelas i mål där förvaltningsrättens avgörande är materiellt felaktigt. De bör vidare vara lättöverskådliga och säkerställa förutsebarhet i tillämpningen.

Vid utformningen av de nuvarande reglerna om prövningstillstånd i kammarrätten bedömdes det naturligt att knyta an till de regler som gällde för hovrätten. Samma grunder för prövningstillstånd skulle därför gälla för kammarrätten (prop. 1993/94:133 s. 33 f.).

Den centrala tillståndsgrunden vid överklagande till kammarrätten är att det förekommer anledning till ändring av det slut till vilket den lägre rätten kommit (ändringsfall). Samma lokution förekom tidigare i rättegångsbalken. Vid 2008 års reform av rättegångsbalkens och ärendelagens regler gjordes bedömningen att ett tydligare uttryckssätt borde väljas (prop. 2004/05:131 s. 184). Enligt förarbetena uppnås genom ändringen en större överensstämmelse med den generösa tillämpning som reglerna bör ha (jfr även prop. 1992/93:216 s. 45 f., 53 och 57). För hovrätt gäller sålunda numera att prövningstillstånd ska meddelas om det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut till vilket tingsrätten kommit. Genom den förändrade utformningen ska säkerställas att alla avgöranden som bedöms som tveksamma ska tas upp till fullständig prövning (prop. 2004/05:131 s. 184 f.). Såväl i promemorian som i Målutredningens betänkande görs bedömningen att de förändrade grunderna för prövningstillstånd i hovrätten bör gälla även i kammarrätten. Regeringen är av samma uppfattning. De skäl som låg bakom ändringen av rättegångsbalkens reglering på denna punkt gör sig enligt regeringens uppfattning gällande även när det gäller prövningstillstånd i kammarrätten. Regleringen i förvaltningsprocesslagen om prövningstillstånd för ändringsfall bör således ändras och ges samma utformning som motsvarande regel i rättegångsbalken.

För hovrätten finns numera ytterligare en grund för prövningstillstånd. En hovrätt ska meddela prövningstillstånd även när det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till (granskningsfall). Bakgrunden till bestämmelsen är att det i högre rätt ibland kan vara svårt att bedöma om det finns skäl att ändra avgörandet. Även om det i och för sig inte finns någon särskild anledning att betvivla riktigheten i avgörandet kan det vara så att det inte heller med någon högre grad av säkerhet går att säga att avgörandet faktiskt är riktigt. Det går t.ex. inte alltid att i en dom eller ett beslut förmedla exakt hur målet har gestaltat sig vid domstolen. Det rör sig alltså om fall där det visserligen inte finns någon konkret anledning att betvivla riktigheten av tingsrättens avgörande, men där tingsrättens avgörande framstår som svårbedömt. Regeringen fann att behovet av en sådan grund för prövningstillstånd var särskilt tydligt i omfattande eller

komplicerade tvistemål och menade att den nya grunden för prövningstillstånd kan fungera som en slags säkerhetsventil när riktigheten av tingsrättens avgörande inte låter sig bedömas utan en fullständig rättegång i hovrätten (a. prop. s. 186).

Kammarrätten i Göteborg ifrågasätter behovet av att införa ytterligare en tillståndsgrund i kammarrätten för de s.k. granskningsfallen. Om tillståndsgrunden för ändringsfall ges den föreslagna utformningen kommer det enligt kammarrätten även att bidra till att förbättra domstolens kontrollerande funktion och därmed också i viss mån tillgodose det behov av granskning som den nya tillståndsgrunden är avsedd att säkerställa. *Finansinspektionen* ifrågasätter om det finns tillräckligt starka skäl att i större utsträckning än för närvarande ge möjlighet att få en myndighets beslut prövat i flera instanser. Enligt Finansinspektionen ger en ordning med i normalfallet prövning i en domstolsinstans tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Införandet av en ny tillståndsgrund välkomnas emellertid av flera remissinstanser, bl.a. *Regeringsrättens ledamöter* som har noterat att kammarrätterna inte alltid meddelar prövningstillstånd i den utsträckning som är befogat. Det gäller särskilt fall där den överklagade domen är svårbedömd. Enligt *Kammarrätten i Stockholm* är det ur ett rättssäkerhetsperspektiv självklart att prövningstillstånd ska beviljas även mål i vilka det inte med någon högre grad av säkerhet går att säga att förvaltningsrättens avgörande faktiskt är riktigt. Såsom nuvarande lagstiftning är utformad finns det för dessa mål egentligen inte någon möjlighet att bevilja prövningstillstånd och kammarrätten anser därför att en ändring är mycket önskvärd. *Förvaltningsrätten i Växjö* menar att granskningsgrunden kan komma att få en praktisk betydelse särskilt vid prövning av mer omfattande mål. Även regeringen är av uppfattningen att det finns behov av denna ytterligare grund för prövningstillstånd i kammarrätten för svårbedömda mål av olika slag, särskilt komplicerade och omfattande mål. Genom införande av prövningstillstånd i granskningsfall kommer grunderna för allmän domstol och allmän förvaltningsdomstol dessutom att bli enhetliga. Att, som Kammarrätten i Göteborg ger uttryck för, beakta granskningsaspekten inom ramen för ändringsfall riskerar att skapa otydlighet om vad som innefattas i den grunden.

De nu föreslagna förändringarna av grunderna för prövningstillstånd syftar till att ytterligare förbättra tillståndsprövningen. Regeringen anser därför, till skillnad från *Sveriges advokatsamfund*, att det inte finns skäl att invänta utvärderingen av motsvarande förändring i allmän domstol.

Övriga grunder för prövningstillstånd, prejudikatfall och extraordinära fall, bör kvarstå oförändrade. Regeringen anser att det inte heller i övrigt finns skäl att, i avvaktan på den pågående utvärderingen och den fortsatta beredningen av Målutredningens betänkande, göra några ytterligare anpassningar av prövningstillståndsregleringen i förvaltningsprocessen.

12.3 Beslutförhet vid behandling av frågor om prövningstillstånd

Regeringens bedömning: Frågan om kammarrättens sammansättning vid behandling av frågor om prövningstillstånd bör övervägas närmare efter att de sammansättningsregler som gäller för hovrätten har utvärderats.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens (Ds 2010:17 s. 170 f.).

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Stockholm* instämmer i bedömningen men betonar att det, bl.a. ur effektivitetssynpunkt, är av yttersta vikt att en utredning av frågan om sammansättningen i kammarrätten därefter omgående kommer till stånd. Ingen remissinstans i övrigt uttalar sig i denna del.

Skälen för regeringens bedömning: Som nämns i avsnitt 12.1 är kammarrätten vid behandling av frågor om prövningstillstånd beslutför med två lagfarna ledamöter, om de är ense, och i annat fall med tre. År 2008 ändrades bestämmelserna om beslutförhet vid behandling av frågor om prövningstillstånd i hovrätten. Prövningstillstånd som inte är partiellt får meddelas av en lagfaren domare, om frågan är enkel. I andra fall gäller alltjämt huvudregeln, att hovrätten är beslutför med tre lagfarna ledamöter (2 kap. 4 § tredje stycket RB). Målutredningen gör bedömningen att motsvarande möjlighet för en lagfaren domare att i vissa fall meddela prövningstillstånd även bör införas för kammarrätten (SOU 2010:44 s. 282 f.).

Regeringen har som nämns ovan beslutat att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. kartlägga och analysera hur systemet med prövningstillstånd i hovrätten har utfallit. Uppdraget ska redovisas i december 2012. Frågan om kammarrättens sammansättning vid behandling av frågor om prövningstillstånd bör övervägas först efter att de sammansättningsregler som gäller för hovrätten har utvärderats.

13 Partiellt prövningstillstånd

13.1 Partiellt prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen

13.1.1 Nuvarande ordning

Prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen

Ett överklagande av en kammarrätts avgörande prövas av Högsta förvaltningsdomstolen endast om sistnämnda domstol har meddelat prövningstillstånd. Om Högsta förvaltningsdomstolen inte meddelar sådant tillstånd, står kammarrättens avgörande fast. Undantag från kravet på prövningstillstånd gäller för vissa fall där Riksdagens ombudsmän eller Justitiekanslern för talan (35 § FPL).

Enligt 36 § FPL meddelas prövningstillstånd av Högsta förvaltningsdomstolen om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att talan prövas av Högsta förvaltningsdomstolen eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att grund för resning föreligger eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag. Om prövningstillstånd meddelas i ett av två eller flera likartade mål som samtidigt föreligger till bedömande, får prövningstillstånd meddelas även i övriga mål (36 § andra stycket FPL).

Högsta förvaltningsdomstolen får begränsa ett prövningstillstånd till att gälla en viss del av det avgörande som överklagandet avser (36 § tredje stycket FPL). Däremot kan domstolen inte begränsa ett prövningstillstånd till den fråga eller omständighet som motiverat att sådant tillstånd meddelats. En annan sak är att Högsta förvaltningsdomstolen sedan prövningstillstånd meddelats kan hänskjuta en viss fråga i målet till plenum (5 § LAFD).

En utvidgad möjlighet för Högsta förvaltningsdomstolen att meddela partiellt prövningstillstånd föreslogs i betänkandet Några frågor angående Regeringsrätten (SOU 1992:138). Förslaget har inte lett till lagstiftning.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Vid överklagande till Högsta domstolen krävs i de allra flesta fall prövningstillstånd. Grunderna för att meddela prövningstillstånd motsvarar dem som gäller för Högsta förvaltningsdomstolen (54 kap. 9 och 10 §§ RB).

För Högsta domstolen har systemet med prövningstillstånd ändrats vid flera tillfällen. Högsta domstolen fick år 1971, efter förebild av de regler som gäller för Högsta förvaltningsdomstolen, möjlighet att begränsa ett prövningstillstånd till en viss del av en dom eller ett beslut (prop. 1971:45). I syfte att tydligare koncentrera Högsta domstolens resurser till prejudikatfrågor ändrades reglerna på nytt år 1989 (prop. 1988/89:78).

Högsta domstolen får numera begränsa ett prövningstillstånd till att gälla en sådan fråga i målet vars prövning är av vikt för ledning av rättstillämpningen (prejudikatfråga) eller en viss del av målet (54 kap. 11 § första stycket RB). I avvaktan på att prövning sker i enlighet med ett prövningstillstånd som begränsats på ett sådant sätt får Högsta domstolen förklara frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt helt eller delvis vilande (54 kap. 11 § andra stycket RB). I den utsträckning prövningstillstånd inte meddelas och fråga om tillstånd inte heller förklaras vilande, ska hovrättens dom eller slutliga beslut stå fast (54 kap. 11 § tredje stycket RB). När det gäller ett prövningstillstånd som begränsas till en prejudikatfråga måste den del av målet till vilken prejudikatfrågan hör vilandeförklaras, för att det överklagade avgörandet i den delen inte ska komma att stå fast. Även när ett prövningstillstånd begränsas till en del av målet kan det till bevarande av domstolens handlingsfrihet i vissa fall vara lämpligt med en vilandeförklaring.

För sådana fall där det inte krävs prövningstillstånd i Högsta domstolen infördes genom 1989 års reform en regel som innebär att Högsta domstolen, till dess domstolen bestämmer annorlunda, får begränsa prövningen av målet till en viss prejudikatfråga (54 kap. 12 § RB).

Om Högsta domstolen med tillämpning av reglerna i 54 kap. 11 eller 12 § RB har prövat en prejudikatfråga får domstolen, om ytterligare prövning krävs, helt eller delvis grunda sitt avgörande av målet i övrigt på hovrättens bedömning eller, med undanröjande av lägre rätts avgörande, återförvisa målet till lägre rätt för fortsatt handläggning. En prejudikatfråga får av Högsta domstolen avgöras genom dom, om det inte är fråga om ett överklagat beslut (55 kap. 12 § och 56 kap. 11 § RB).

13.1.2 Utvidgade möjligheter att meddela partiellt prövningstillstånd

Regeringens förslag: Möjligheten för Högsta förvaltningsdomstolen att meddela partiellt prövningstillstånd ska utvidgas.

Högsta förvaltningsdomstolen ska kunna begränsa ett prövningstillstånd till att gälla en viss fråga i målet vars prövning är av vikt för ledning av rättstillämpningen (prejudikatfråga) eller till en viss del av målet. Om partiellt prövningstillstånd meddelas ska frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt kunna förklaras helt eller delvis vilande.

Har en prejudikatfråga prövats i enlighet med ett partiellt prövningstillstånd ska Högsta förvaltningsdomstolen, om ytterligare prövning krävs, få helt eller delvis grunda sitt avgörande av målet i övrigt på kammarrättens bedömning eller undanröja lägre instans avgörande och återförvisa målet dit för fortsatt behandling.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens (Ds 2010:17 s. 176 f.).

Remissinstanserna: De remissinstanser som uttalar sig i denna del, bl.a. *Kammarrätten i Sundsvall, Försäkringskassan* och *Patentbesvärsrätten*, är positiva till förslaget. *Regeringsrättens ledamöter* tillstyrker förslaget men efterfrågar ett klargörande av att domstolens nuvarande möjligheter att vilandeförklara mål inte inskränks. *Försäkringskassan* och *Förvaltningsrätten i Umeå* anser att det bör införas en möjlighet för en förvaltningsrätt att hänskjuta prejudikatfrågor i bl.a. socialförsäkringsmål till Högsta förvaltningsdomstolen.

Skälen för regeringens förslag: Högsta förvaltningsdomstolens primära funktion är att ge vägledning för rättstillämpningen genom prejudikatbildning. Reglerna om Högsta förvaltningsdomstolens sammansättning har för en tid sedan ändrats i syfte att renodla den funktionen (prop. 2008/09:117, bet. 2008/09:JuU16, rskr. 2008/09:213). För att Högsta förvaltningsdomstolen i än högre grad ska kunna fokusera på uppgiften att ge vägledning för rättstillämpningen anser regeringen att möjligheten för Högsta förvaltningsdomstolen att meddela partiellt prövningstillstånd bör utökas.

Nuvarande reglering om prövningstillstånd innebär att ett sådant tillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen endast får begränsas till att gälla en viss del av det avgörande som överklagandet avser. En sådan begränsning innebär dock inte alltid att Högsta förvaltningsdomstolen har att pröva endast den fråga som har prejudikatintresse eller den omständighet som kan utgöra ett extraordinärt skäl. Sakfrågorna som hör till den del av

avgörandet som ska prövas får nämligen inte avskiljas från rättsfrågorna. Detta medför att en inte obetydlig del av Högsta förvaltningsdomstolens arbetsresurser kan behöva ägnas åt frågor som inte har någon betydelse utöver det aktuella målet och detta utan att det finns något extraordinärt skäl. Ett sådant system är enligt regeringens mening inte tillräckligt flexibelt för att prövningen i rimlig utsträckning ska kunna anpassas till det enskilda målets förutsättningar. Det får även anses vara principiellt tveksamt att, vilket är fallet med nuvarande ordning, sakfrågorna i ett visst mål kan prövas i Högsta förvaltningsdomstolen därför att de råkar vara förenade med en rättsfråga som är av prejudikatintresse.

För mål som innehåller såväl frågor av intresse för rättstillämpningen som omfattande sakfrågor kan en möjlighet att begränsa ett prövningstillstånd till en prejudikatfråga medföra en mer ändamålsenlig prövning. Möjligheten för Högsta förvaltningsdomstolen att i vissa fall begränsa ett prövningstillstånd till en prejudikatfråga innebär att prövningen anpassas till behovet att pröva en fråga i ett mål på nytt. Mot den bakgrunden anser regeringen att det beträffande Högsta förvaltningsdomstolen bör införas samma möjligheter till begränsning av ett prövningstillstånd som redan gäller för Högsta domstolen.

I de fall det vid överklagande till Högsta förvaltningsdomstolen krävs prövningstillstånd bör alltså Högsta förvaltningsdomstolen få begränsa tillståndet till att gälla en viss fråga i målet, vars prövning är av vikt för ledning av rättstillämpningen (prejudikatfråga), eller en viss del av målet. I avvaktan på att en prövning sker i enlighet med ett begränsat prövningstillstånd bör Högsta förvaltningsdomstolen ha möjlighet att förklara frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt vilande helt eller delvis.

För allmän domstol finns uttryckliga bestämmelser om vilandeförklaring av mål. Är det för prövning av mål av synnerlig vikt att en fråga, som är föremål för annan rättegång eller behandling i annan ordning, först avgörs, eller finns det mot handläggningen något annat hinder av längre varaktighet, kan rätten förordna att målet ska vila i avvaktan på hindrets undanröjande (32 kap. 5 § RB). Bestämmelserna hörde till dem som vid förvaltningsprocesslagens tillkomst ansågs så självklara att lagtexten inte behövde belastas med någon hänvisning till dem (prop. 1971:30 del 2 s. 600). Som *Regeringsrättens ledamöter* påpekar är det viktigt att understryka att införande av bestämmelser om vilandeförklaring i samband med partiellt prövningstillstånd inte avser att inskränka allmän förvaltningsdomstols nuvarande möjligheter att vilandeförklara mål (jfr RÅ 2005 ref. 33).

En begränsning av ett prövningstillstånd till en prejudikatfråga kommer att få störst betydelse i de fall där Högsta förvaltningsdomstolen vid sin prövning av prejudikatfrågan kommer fram till att kammarrätten bedömt denna riktigt. Högsta förvaltningsdomstolens prövning kan då stanna vid detta och något ytterligare prövningstillstånd i målet blir alltså inte aktuellt.

Om Högsta förvaltningsdomstolen har en annan uppfattning än kammarrätten såvitt avser prejudikatfrågans bedömning måste Högsta förvaltningsdomstolen tillämpa denna sin bedömning på sakförhållandena. Prövningstillståndet måste då utvidgas för att en dom ska kunna meddelas med annan utgång än den kammarrätten kommit fram till.

Liksom Högsta domstolen bör Högsta förvaltningsdomstolen i denna situation – när det är lämpligt med hänsyn till förhållandena i målet – helt eller delvis kunna grunda sitt avgörande på kammarrättens bedömning och, trots det meddelade prövningstillståndet, kunna avstå från en egen bedömning av sakförhållandena. Samtidigt måste Högsta förvaltningsdomstolen också kunna pröva målet slutligt utan att grunda avgörandet av målet i övrigt på kammarrättens bedömning (jfr prop. 1988/89:78 s. 30 f). I andra fall är det inte möjligt eller lämpligt att Högsta förvaltningsdomstolen avgör målet på det befintliga underlaget. Det kan exempelvis finnas omständigheter som kammarrätten med sin uppfattning om prejudikatfrågan inte haft anledning att ta ställning till. I det läget bör Högsta förvaltningsdomstolen ha samma möjlighet som Högsta domstolen att återförvisa målet till lägre instans.

Ett separat avgörande i Högsta domstolen av en prejudikatfråga meddelas – som nämns ovan – genom dom trots att ingen del av själva saken avgörs. Regeringen anser att samma ordning bör gälla för Högsta förvaltningsdomstolen. Detta bör regleras i förordningen (1979:575) om protokollföring m.m. vid de allmänna förvaltningsdomstolarna.

För tingsrätt finns en möjlighet att hänskjuta en viss fråga i dispositiva tvistemål till prövning av Högsta domstolen (56 kap. 13 § RB). *Försäkringskassan* och *Förvaltningsrätten i Umeå* anser att det bör införas en motsvarande möjlighet för en förvaltningsrätt att hänskjuta en prejudikatfråga i bl.a. socialförsäkringsmål till prövning av Högsta förvaltningsdomstolen, en s.k. hiss. Regeringen konstaterar att det inte finns möjlighet att inom ramen för detta lagstiftningsärende överväga en motsvarande ordning för en eller flera måltyper i allmän förvaltningsdomstol.

13.2 Partiellt prövningstillstånd i kammarrätten

13.2.1 Nuvarande ordning

Prövningstillstånd i kammarrätten

Vid överklagande av en förvaltningsrätts avgörande krävs i många fall prövningstillstånd i kammarrätten. Enligt nuvarande ordning ska kammarrätten meddela prövningstillstånd i s.k. ändringsfall, prejudikatfall och extraordinära fall. I avsnitt 12.2 föreslår regeringen att prövningstillstånd även ska meddelas i s.k. granskningsfall.

Den nuvarande regleringen av prövningstillstånd i kammarrätten innebär att prövningstillstånd meddelas för hela överklagandet, oavsett på vilken grund tillstånd ges (34 a § FPL). Det finns alltså ingen möjlighet för en kammarrätt att meddela partiellt prövningstillstånd.

Prövningstillstånd i hovrätten

Vid överklagande av en tingsrätts avgörande i tvistemål, domstolsärenden och vissa brottmål krävs prövningstillstånd i hovrätten. Grunderna för att meddela prövningstillstånd motsvarar dem som regeringen i denna proposition föreslår för kammarrätten (49 kap. 12–14 §§ RB och 39 § ÄL). Genom reformen En modernare rättegång infördes år 2008 en möjlighet för hovrätten att meddela partiellt prövningstillstånd. Lagrådet

förordade att bestämmelserna om partiellt prövningstillstånd skulle utformas med 54 kap. 11 § RB som förebild, dvs. den ordning som gäller Högsta domstolen. Regeringen delade inte den bedömningen och anförde i prop. 2004/05:131 (s. 188) följande.

> Den möjlighet som finns för Högsta domstolen – att meddela prövningstillstånd beträffande en viss fråga eller del av målet och vilandeförklara frågan om prövningstillstånd i övrigt – lämpar sig väl för en prejudikatinstans som kan ha anledning att pröva en fråga som är av vikt för ledning av rättstillämpningen även om det inte finns skäl att ändra det slut som underinstansen kommit till. Denna lösning kan emellertid enligt regeringens mening inte anses lika ändamålsenlig för hovrätten, vars främsta uppgift är att rätta avgöranden med felaktigt slut. En möjlighet för en hovrätt att meddela prövningstillstånd beträffande en viss fråga som inte går att särskilja från målet i övrigt och vilandeförklara frågan om prövningstillstånd i övrigt skulle vara till fördel endast i de fall där hovrätten, trots meddelat prövningstillstånd, delar tingsrättens bedömning av den aktuella frågan. I annat fall måste hovrätten trots den inledande begränsningen av prövningstillståndet ändå pröva målet i övrigt för att avgörandet skall kunna ändras. Att ge hovrätten möjlighet att meddela partiellt prövningstillstånd för en fråga som inte är särskiljbar från andra delar av målet och därmed göra det nödvändigt att vilandeförklara de delar där skäl för prövningstillstånd saknas, synes därmed också kunna motverka intresset av att få till stånd en snabbare och mer effektiv handläggning.

Den bestämmelse om partiellt prövningstillstånd som i stället infördes innebär att hovrätten får begränsa ett sådant tillstånd till att gälla en viss del av en dom eller ett slutligt beslut, om utgången i den delen inte kan påverka andra delar av det överklagade avgörandet (49 kap. 14 a § RB). Som exempel för hovrätternas del angavs i förarbetena ett av flera kumulerade tvistemål eller påföljdsfrågan i ett brottmål (a. prop. s. 187).

13.2.2 Införande av partiellt prövningstillstånd

Regeringens förslag: Det ska införas en möjlighet för kammarrätten att meddela partiellt prövningstillstånd.

En kammarrätt ska kunna begränsa ett prövningstillstånd till att gälla en viss del av en förvaltningsrätts avgörande, om utgången i den delen inte kan påverka det överklagade avgörandet i övrigt.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens (Ds 2010:17 s. 180 f.).

Remissinstanserna: Ett antal remissinstanser, bl.a. *Regeringsrättens ledamöter, Kammarrätten i Stockholm* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, tillstyrker förslaget. Ingen remissinstans invänder mot det.

Skälen för regeringens förslag: En kammarrätts främsta uppgift är att kontrollera att de förvaltningsrättsavgöranden som överklagas är riktiga och vid behov rätta eventuella felaktigheter i dessa avgöranden. Syftet med systemet med prövningstillstånd är att kammarrätten på ett enkelt och snabbt sätt ska kunna skilja sig från sådant som det inte finns

anledning att pröva ytterligare. Nuvarande ordning innebär emellertid att ett prövningstillstånd måste meddelas för överklagandet i dess helhet (34 a § FPL). Det går alltså inte att begränsa ett prövningstillstånd till att gälla en viss del av överklagandet även om det saknas skäl för en fullständig prövning av avgörandet i övrigt.

De mål för vilka det krävs prövningstillstånd i kammarrätten torde oftare vara av enfrågetyp än motsvarande mål i hovrätten. Otvivelaktigt finns det dock även i kammarrätten mål där syftet med prövningstillstånd skulle uppnås på ett bättre sätt, om ett partiellt tillstånd kunde meddelas. Som exempel kan nämnas frågor om eftergift vid återkrav av en socialförsäkringsförmån eller spärrtid vid ett körkortsingripande.

I promemorian föreslås en möjlighet för kammarrätten att meddela partiellt prövningstillstånd. Ingen remissinstans invänder mot detta förslag. För att bättre uppnå syftet med prövningstillstånd och åstadkomma en mer ändamålsenlig handläggning av överklagade mål i kammarrätt anser även regeringen att det för den instansen bör införas en möjlighet att meddela partiellt prövningstillstånd. De skäl som anfördes vid införandet av partiellt prövningstillstånd i hovrätten gör sig enligt regeringens uppfattning gällande även för kammarrätten. Ett partiellt prövningstillstånd i kammarrätten bör därför, på samma sätt som för hovrätten, begränsas till att avse endast de delar av ett mål vars utgång inte kan påverka andra delar.

13.3 Partiellt prövningstillstånd i Migrationsöverdomstolen

13.3.1 Nuvarande ordning

Sedan år 2006 överklagas Migrationsverkets beslut i utlännings- och medborgarskapsärenden till migrationsdomstol (för närvarande förvaltningsrätterna i Stockholm, Malmö och Göteborg). Migrationsdomstols beslut kan överklagas till Migrationsöverdomstolen (Kammarrätten i Stockholm) som är sista instans. Tyngdpunkten i rättskipningen ska ligga i migrationsdomstol. Migrationsöverdomstolens primära uppgift är att ge vägledning för rättstillämpningen genom prejudikatbildning.

För migrationsdomstolarna gäller enligt 16 kap. 1 § andra stycket utlänningslagen (2005:716) vad som är allmänt föreskrivet om förvaltningsrätt och rättskipningen i denna, om inte något annat följer av utlänningslagen.

För att Migrationsöverdomstolen ska pröva ett överklagande av en migrationsdomstols avgörande krävs prövningstillstånd. Prövningstillstånd meddelas enligt 16 kap. 12 § utlänningslagen om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt (prejudikatfall) eller det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet (extraordinära fall). Regleringen innebär att ett prövningstillstånd meddelas för hela överklagandet. Det finns ingen möjlighet för Migrationsöverdomstolen att meddela partiellt prövningstillstånd.

Utvärderingsutredningen har utvärderat den nya instans- och processordningen i utlännings- och medborgarskapsärenden. Enligt utredningen

omfattar överklagade mål till Migrationsöverdomstolen ibland så många delfrågor att det inte är rationellt att meddela prövningstillstånd avseende hela målet. Utvärderingsutredningen föreslår därför att Migrationsöverdomstolen ska kunna begränsa ett prövningstillstånd till att gälla viss del av det beslut som den fullföljda talan avser (SOU 2009:56 s. 246). Förslaget har inte lett till lagstiftning.

13.3.2 Införande av partiellt prövningstillstånd

Regeringens förslag: Det ska införas en möjlighet för Migrationsöverdomstolen att meddela partiellt prövningstillstånd.

Migrationsöverdomstolen ska kunna begränsa ett prövningstillstånd till att gälla en viss fråga i målet vars prövning är av vikt för ledning av rättstillämpningen (prejudikatfråga) eller till en viss del av målet. Om partiellt prövningstillstånd meddelas ska frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt kunna förklaras helt eller delvis vilande.

Har en prejudikatfråga prövats i enlighet med ett partiellt prövningstillstånd ska Migrationsöverdomstolen, om ytterligare prövning krävs, få helt eller delvis grunda sitt avgörande av målet i övrigt på migrationsdomstolens bedömning eller undanröja lägre instans avgörande och återförvisa målet dit för fortsatt behandling.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens (Ds 2010:17 s. 182 f.).

Remissinstanserna: Förslaget välkomnas av bl.a. *Kammarrätten i Stockholm*, *Förvaltningsrätten i Malmö* och *Migrationsverket*. Ingen remissinstans invänder mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: På samma sätt som för kammarrätt i allmänhet innebär nuvarande ordning i Migrationsöverdomstolen att ett prövningstillstånd endast kan meddelas för överklagandet i dess helhet. Det är alltså inte möjligt att begränsa ett prövningstillstånd till att gälla en viss del av överklagandet även om det saknas skäl för en fullständig prövning av övriga delar av den överklagade domen. *Kammarrätten i Stockholm* konstaterar att nuvarande ordning innebär att Migrationsöverdomstolen i mål där prövningstillstånd har beviljats behöver pröva så många frågor att domstolen får svårt att utföra sitt uppdrag som prejudikatinstans på ett fullgott sätt. Enligt regeringen gör sig de skäl som anförs generellt för partiellt prövningstillstånd i föregående avsnitt gällande även avseende Migrationsöverdomstolen. Möjligheten för Migrationsöverdomstolen att meddela någon form av partiellt prövningstillstånd skulle alltså även för den domstolens del innebära en ökad möjlighet att anpassa handläggningen till vad som behövs i det enskilda fallet. Detta medför större möjligheter för Migrationsöverdomstolen att fokusera sin handläggning på prejudikatbildning, som är domstolens huvuduppgift.

Frågan är vilken form av partiellt prövningstillstånd som är den mest lämpliga för Migrationsöverdomstolens del; den form av partiellt prövningstillstånd som föreslås för Högsta förvaltningsdomstolen (avsnitt 13.1.2) eller den form som föreslås för kammarrätten (avsnitt 13.2.2).

Med hänsyn till att Migrationsöverdomstolen liksom Högsta förvaltningsdomstolen är en renodlad prejudikatinstans framstår den möjlighet till partiellt prövningstillstånd som föreslås för Högsta förvaltningsdomstolen – och som redan finns för Högsta domstolen – som lämplig även för Migrationsöverdomstolen. Alternativet att prövningstillstånd ska kunna meddelas i Migrationsöverdomstolen för en del av en migrationsdomstols avgörande, om utgången i den delen inte kan påverka avgörandet i övrigt, är däremot mindre lämpligt för en prejudikatinstans eftersom ett sådant system inte är tillräckligt flexibelt för att prövningen i rimlig utsträckning ska kunna anpassas till den prejudikatfråga som är aktuell i det enskilda målet. Regeringen anser därför, i likhet med förslaget i promemorian och bl.a. *Kammarrätten i Stockholm*, att möjligheten att kunna meddela prövningstillstånd beträffande en viss fråga eller del av målet är den mest ändamålsenliga formen av partiellt prövningstillstånd för Migrationsöverdomstolen. Det är för övrigt den form som även förordas av Utvärderingsutredningen (SOU 2009:56 s. 246 f.).

Eftersom Migrationsöverdomstolen är en del av Kammarrätten i Stockholm innebär den föreslagna regleringen att två olika regler om partiellt prövningstillstånd kommer att gälla för samma domstol. Regeringen gör bedömningen att detta förhållande inte bör innebära några särskilda svårigheter för kammarrätten. Regleringen som avser Migrationsöverdomstolen kommer att finnas i utlänningslagen och regleringen som avser övriga kammarrätten i förvaltningsprocesslagen. För övrigt råder redan motsvarande förhållande beträffande grunderna för att meddela prövningstillstånd.

På samma sätt som föreslås gälla för Högsta förvaltningsdomstolen anser regeringen att Migrationsöverdomstolen i avvaktan på att prövning sker i enlighet med ett begränsat prövningstillstånd bör kunna förklara frågan om prövningstillstånd rörande målet i övrigt vilande helt eller delvis. Har en prejudikatfråga prövats i enlighet med ett partiellt prövningstillstånd bör Migrationsöverdomstolen, om ytterligare prövning krävs, helt eller delvis kunna grunda sitt avgörande av målet i övrigt på migrationsdomstolens bedömning. Alternativt bör Migrationsöverdomstolen, med undanröjande av lägre instans avgörande, kunna besluta om återförvisning av målet för fortsatt behandling i migrationsdomstol eller hos Migrationsverket. Enligt regeringen bör domstolen också kunna pröva målet slutligt utan att grunda avgörandet av målet i övrigt på underinstansens bedömning.

14 Domförhet och omröstning

14.1 Domförhet i kammarrätten vid en ledamots förhinder

14.1.1 Nuvarande ordning

En kammarrätt är normalt domför med tre lagfarna ledamöter. Fler än fyra lagfarna ledamöter får inte ingå i rätten (12 § första stycket LAFD).

När det är särskilt föreskrivet att nämndemän ska ingå i rätten är kammarrätten domför med tre lagfarna ledamöter och två nämndemän. Fler än fyra lagfarna ledamöter och tre nämndemän får inte ingå i rätten. En kammarrätt är dock domför utan nämndemän bl.a. vid prövning av överklagande av beslut som inte innebär att målet avgörs och vid beslut genom vilket domstolen skiljer sig från målet utan att detta har prövats i sak (12 § andra stycket LAFD). Vidare finns särskilda regler om domförhet vid behandling av vissa processuella frågor samt frågor om prövningstillstånd (12 § femte och sjätte styckena LAFD). För kammarrätt saknas bestämmelser om domförhet med färre antal ledamöter i fall någon av de lagfarna ledamöterna eller nämndemännen får förhinder.

Vidare finns särskilda bestämmelser om domförhet för mål enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), mål om laglighetsprövning enligt kommunallagen (1991:900), mål enligt lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation och mål enligt lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt (se 12 § fjärde stycket LAFD). Vid prövningen av dessa mål är kammarrätten domför med tre lagfarna ledamöter och två särskilda ledamöter. Vid förhinder för en av de särskilda ledamöterna i mål om fastighetstaxering och mål om åldersgränser för film som ska visas offentligt är kammarrätten ändå domför om tre av ledamöterna är ense om slutet (22 kap. 4 § fastighetstaxeringslagen respektive 13 § lagen om åldersgränser för film som ska visas offentligt). Vid förhinder för en av de ekonomiska experterna i mål enligt lagen om elektronisk kommunikation är kammarrätten ändå domför (8 kap. 26 § lagen om elektronisk kommunikation). I mål om laglighetsprövning saknas bestämmelser om domförhet vid en särskild ledamots förhinder (13 a § LAFD).

En förvaltningsrätt är normalt domför med en lagfaren domare och tre nämndemän. Om en av nämndemännen får förhinder sedan handläggningen har påbörjats är rätten ändå domför (17 § första stycket LAFD). Om det finns särskilda skäl med hänsyn till målets omfattning eller svårighetsgrad, får antalet lagfarna domare utökas med en. Detsamma gäller i fråga om antalet nämndemän. Om någon eller några av ledamöterna får förhinder sedan handläggningen har påbörjats är rätten domför med en lagfaren domare och två nämndemän (17 § andra stycket LAFD). Vidare finns särskilda bestämmelser om en förvaltningsrätts domförhet vid behandling av mål om fastighetstaxering och av vissa mål om elektronisk kommunikation (17 § tredje stycket LAFD).

Högsta förvaltningsdomstolen är domför med mellan en och fem ledamöter. Den 1 juli 2009 infördes en regel om domförhet vid förhinder för ledamot i Högsta förvaltningsdomstolen. I 5 a § LAFD föreskrivs att om rätten består av fler än två ledamöter och hinder inträffar för en av ledamöterna sedan handläggningen har påbörjats rätten är ändå domför med de ledamöter som återstår (prop. 2008/09:117, bet. 2008/09:JuU16, rskr. 2008/09:213).

Regler om domförhet vid en ledamots förhinder i kammarrätten föreslås i promemorian Nämndemannamedverkan i domstol m.m. (Ju1996/4545/ DOM). Förslaget har inte lett till lagstiftning.

14.1.2 Införande av domförhetsregler vid en ledamots förhinder

Regeringens förslag: Om en kammarrätt är sammansatt med tre lagfarna ledamöter och en av dessa får förhinder sedan handläggningen har påbörjats, ska rätten ändå vara domför. Är kammarrätten sammansatt av lagfarna ledamöter och nämndemän, ska rätten vara domför även om en av de lagfarna ledamöterna eller en av nämndemännen får förhinder.

Är en kammarrätt i mål om laglighetsprövning sammansatt av lagfarna ledamöter och särskilda ledamöter, ska rätten vara domför även om en av de särskilda ledamöterna får förhinder, om tre av de kvarvarande ledamöterna är ense om slutet.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens (Ds 2010:17 s. 187 f.).

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *JO, Stockholms tingsrätt, Kammarrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Uppsala* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, tillstyrker förslaget eller framför inga invändningar mot det. *Kammarrätten i Sundsvall* avstyrker förslaget med hänsyn till att det saknas en närmare analys av hur domförhetsreglerna ska tillämpas i förvaltningsprocessen, där förfarandet som huvudregel är skriftligt. Kammarrätten, i likhet med bl.a. *Förvaltningsrätten i Stockholm*, framför även synpunkter på förslagets lagtekniska utformning. *Patentbesvärsrätten* anser att det bör införas en bestämmelse om att även den domstolen är domför om en ledamot får förhinder.

Skälen för regeringens förslag

Förhinder för en lagfaren ledamot eller nämndeman

Reglerna om domförhet i kammarrätten medför att föredragningar eller muntliga förhandlingar kan behöva tas om i fall någon ledamot blir långvarigt förhindrad att delta i arbetet. (Jfr RÅ 1997 ref. 10 där Högsta förvaltningsdomstolen ansåg att Patentbesvärsrätten hade förfarit felaktigt när den, efter muntlig förhandling, i ny sammansättning avgjort målet utan att hålla en ny förhandling.)

Särskilt en förnyad muntlig förhandling kan orsaka stora olägenheter för både parterna och domstolen. När det gäller mindre långvariga förhinder för en ledamot kan kammarrätten skjuta på avgörandet av målet, men detta är inte en tillfredsställande lösning när det rör sig om förhinder under längre tid. Kammarrätten kan visserligen för säkerhets skull använda sig av förstärkt sammansättning. Den möjligheten bör dock enligt regeringens uppfattning av resursskäl huvudsakligen utnyttjas för stora och komplicerade mål och endast i undantagsfall för att förhindra att problem uppkommer till följd av att någon ledamot skulle kunna få förhinder under målets handläggning. Rätten bör alltså inte bestå av fler ledamöter än som är sakligt motiverat för en effektiv och rationell handläggning av målet.

I rättegångsbalken finns det för hovrätterna en särskild reglering för motsvarande fall. En hovrätt är domför med tre alternativt fyra lagfarna

domare eller med tre lagfarna domare och två nämndemän (2 kap. 4 § första och andra styckena RB). År 1997 kompletterades dessa regler med en regel enligt vilken hovrätten är domför även om en av de lagfarna domarna eller en av nämndemännen får förhinder sedan huvudförhandling har påbörjats (prop. 1996/97:133, bet. 1996/97:JuU17, rskr. 1996/97:216). Som framgår ovan finns bestämmelser som reglerar domförhet vid ledamots förhinder för både förvaltningsrätterna och Högsta förvaltningsdomstolen. Regler om domförhet vid ledamots förhinder finns också för tingsrätterna (1 kap. 3 a och 3 b §§ RB), för Högsta domstolen (3 kap. 6 a § RB) samt för mark- och miljödomstolarna och Mark- och miljööverdomstolen (2 kap. 9 och 10 §§ lagen [2010:921] om mark- och miljödomstolar).

Eftersom förvaltningsprocessen som huvudregel är skriftlig är frekvensen av muntliga förhandlingar lägre i allmän förvaltningsdomstol än i allmän domstol. Även om vinsterna av en reform därför inte blir lika stora för kammarrätterna som de blivit för hovrätterna, bedömer regeringen att regler som tillåter att handläggningen fortsätter trots att en ledamot får förhinder bör innebära fördelar även för kammarrätterna. Enligt *Kammarrätten i Sundsvall* talar effektivitetsskäl för att införa domförhetsregler enbart i den situationen att ett förhinder inträffar när föredragning för slutligt avgörande i kombination med muntlig förhandling har påbörjats. Regeringen instämmer i att effektivitetsskälen är särskilt påtagliga i de fall målets handläggning har innefattat en muntlig förhandling. Domförhetsregler vid förhinder bedöms emellertid kunna fylla en viktig funktion även vid en rent skriftlig handläggning av mål som t.ex. inneburit förberedelsearbete och tidskrävande föredragningar innan någon av rättens ledamöter får förhinder. Det bör vidare understrykas att regler om domförhet vid ledamots förhinder inte innebär en skyldighet utan enbart en möjlighet för domstolen att fortsätta handläggningen av målet med en reducerad sammansättning. Domstolen kan välja att skjuta upp handläggningen av målet t.ex. då ledamotens förhinder förutses bli kortvarigt eller då målets omfattning och svårighetsgrad talar mot att avgöra det med färre ledamöter än normalt. Vidare har behov av en motsvarande reglering tidigare ansetts föreligga för såväl förvaltningsrätt som Högsta förvaltningsdomstolen. Som *Kammarrätten i Stockholm* påpekar finns det inte anledning att behandla instanserna olika i detta hänseende. Mot den angivna bakgrunden anser regeringen att bestämmelser som reglerar domförhet vid ledamots förhinder bör införas också för kammarrätterna.

För det fall kammarrätten är domför med tre lagfarna ledamöter bör alltså gälla att kammarrätten fortsätter att vara domför även om en av de lagfarna ledamöterna får förhinder. För det fall kammarrätten är domför med tre lagfarna ledamöter och två nämndemän bör vidare gälla att kammarrätten fortsätter att vara domför även om en av de lagfarna ledamöterna eller en av nämndemännen får förhinder. I det mindre sannolika fallet att såväl en lagfaren ledamot som en nämndeman skulle få förhinder bör kammarrätten – i likhet med hovrätten – inte längre vara domför.

I promemorian föreslås regeln gälla vid förhinder som inträffar sedan handläggningen har påbörjats. *Kammarrätten i Sundsvall* menar att handläggningen av ett mål påbörjas så snart det inkommer till domstolen och att den föreslagna förhindersregeln därför skulle kunna bli tillämplig

även vid avgörandet av frågor under målets beredning, t.ex. prövning av ett yrkande om muntlig förhandling, vilket inte rimligen kan vara avsikten. Kammarrätten, liksom *Förvaltningsrätten i Uppsala*, efterfrågar ett förtydligande av när handläggningen ska anses ha påbörjats. Regeringen har viss förståelse för att begreppet handläggningen av ett mål kan ge intryck av att den föreslagna regeln gäller redan från målets anhängiggörande i kammarrätt. Med hänsyn till förvaltningsprocessens funktion går det inte att som i allmän domstol knyta rätten att fortsätta handläggningen till att huvudförhandling pågår när förfallet inträffar. Föredragande departementschefen uttalade vid tillkomsten av domförhetsregeln i förvaltningsrätt att med uttrycket ”handläggning” avses i det sammanhanget den handläggning vid rätten i vilken nämndemännen deltar, antingen det är fråga om en muntlig förhandling eller en föredragning (prop. 1982/83:126 s. 29 och 41, jfr även prop. 2009/10:215 s. 198 angående begreppet ”motsvarande handläggning” i mark- och miljödomstolarna). Visserligen är kammarrätten i flertalet fall domför utan nämndemän. Motsvarande gäller dock även i Högsta förvaltningsdomstolen, som sedan år 2009 också har domförhetsregler vid ledamots förhinder under målets handläggning (prop. 2008/09:117, bet. 2008/09:JuU16, rskr. 2008/09:213). Den i promemorian föreslagna regelns placering i 12 § LAFD knyter enligt regeringens uppfattning an till de regler som avser domförhet vid målets avgörande på ett sådant sätt att det får anses tydligt i vilka fall den bör tillämpas. Enligt regeringen finns det mot den angivna bakgrunden inte anledning att välja ett annat begrepp eller på annat sätt ytterligare förtydliga regeln.

Förhinder för en särskild ledamot

Bestämmelser om förhinder för ledamot i mål där särskilda ledamöter deltar i avgörandet finns i fastighetstaxeringslagen, lagen om åldersgränser för film som ska visas offentligt och lagen om elektronisk kommunikation. I dessa gäller att kammarrätt är domför även om en särskild ledamot får förhinder. I fastighetstaxeringsmål och mål om åldersgränser för film krävs dock i ett sådant fall att tre av de kvarvarande fyra ledamöterna är ense om slutet. I mål om laglighetsprövning saknas en bestämmelse om förhinder för särskild ledamot. Regeringen anser att det framstår som rimligt att kammarrätt även i sådana mål bör kunna fortsatt vara domför även om en särskild ledamot skulle få förhinder. I promemorian föreslås att det i sådana fall, i likhet med vad som gäller enligt bl.a. fastighetstaxeringslagen, bör krävas att tre av de kvarvarande ledamöterna är ense om slutet. *Förvaltningsrätten i Stockholm* ifrågasätter om det är en lämplig ordning att kammarrätten inte vet om den är domför förrän efter omröstningen. Samma konstruktion används dock, förutom i fastighetstaxeringsmål och mål om åldersgränser för film, även vid kammarrättens behandling av t.ex. frågor om prövningstillstånd. Ingen av dessa bestämmelser torde ha vållat några tillämpningsproblem. Enligt regeringen bör därför en bestämmelse om domförhet vid särskild ledamots förhinder i mål om laglighetsprövning i enlighet med promemorians förslag införas i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar.

Kammarrätten i Sundsvall efterfrågar motivet till att de föreslagna domförhetsreglerna inte omfattar situationen när förhinder inträffar för en

av de lagfarna ledamöterna i mål om laglighetsprövning och andra mål där särskilda ledamöter ingår i rätten. Syftet med regeringens förslag är att det ska finnas domförhetsregler vid särskild ledamots förhinder för samtliga mål där särskilda ledamöter deltar i avgörandet. Överväganden om regler för domförhet vid förhinder även bör införas för lagfaren ledamot bör på motsvarande sätt omfatta inte bara mål om laglighetsprövning, utan även andra mål där särskilda ledamöter ingår i rätten. Regeringen konstaterar att det saknas tillräckligt underlag för att nu överväga en sådan reglering. Av samma skäl är det inte heller möjligt att tillgodose *Patentbesvärsrättens* önskemål om en ny domförhetsregel.

14.2 Omröstning

14.2.1 Nuvarande ordning

I 26 § LAFD föreskrivs att i fråga om omröstning i allmän förvaltningsdomstol gäller bestämmelserna i rättegångsbalken om omröstning i tillämpliga delar. Både i tvistemål (16 kap. 3 § RB) och brottmål (29 kap. 3 § RB) gäller att den mening som omfattas av majoriteten ska gälla. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst i tvistemål medan den lindrigaste eller minst ingripande meningen ska gälla i brottmål, oavsett vilken sida ordförandens röst tillhör.

Genom prop. 1971:14 med förslag till lag om skatterätt och länsrätt infördes omröstningsregler som motsvarar de som numera finns i 26 § LAFD. I propositionen övervägdes olika sätt att reglera frågan om omröstning. Som enda exempel på fall där omröstningsreglerna i brottmål skulle tillämpas angavs beslut som rör böter eller utdömande av vite. Som skäl för att detta inte uttryckligen skulle anges i lagen, vilket Lagrådet hade förordat, anfördes att det inte kunde uteslutas att reglerna om brottmål kunde behöva tillämpas också i vissa andra måltyper och att det – särskilt med hänsyn till att domstolarnas kompetensområde framöver kunde få ett annat innehåll – borde överlämnas åt praxis att med ledning av vad som anförts vid lagens tillkomst avgöra i vilken utsträckning reglerna för tvistemål respektive brottmål bör tillämpas (a. prop. s. 69 f. och 109). I den efterföljande propositionen med förslag till förvaltningsprocesslag gjordes motsvarande bedömning. Departementschefen uttalade att i det stora flertalet mål ska bestämmelserna om omröstning i tvistemål tillämpas. I vissa mål, såsom disciplinmål och mål om utdömande av vite, bör dock omröstning ske enligt brottmålsreglerna (prop. 1971:30 del 2 s. 110 och 700).

I praxis har omröstningsreglerna för tvistemål använts i mål om vård av unga (RÅ 1989 ref. 41), i mål om återkallelse av körkort (RÅ 1990 ref. 54), i mål om återkallelse av tillstånd att inneha skjutvapen (RÅ 2005 ref. 59) och i mål om återkallelse av serveringstillstånd enligt alkohollagen (RÅ 2010 ref. 2). Även i mål om uppehålls- och arbetstillstånd samt i mål om avvisning respektive utvisning har dessa omröstningsregler tillämpats (MIG 2007:17). Omröstningsreglerna för brottmål har använts i mål om skattetillägg (RÅ 1987 ref. 42) och i mål om återkallelse av läkares legitimation (RÅ 1990 ref. 64).

14.2.2 Val av omröstningsregler

Regeringens bedömning: Nuvarande omröstningsregler i 26 § LAFD bör behållas oförändrade.

Promemorians bedömning och förslag: I promemorian görs bedömningen att fler skäl talar mot än för en ändring av den nuvarande regeln om omröstning i 26 § LAFD, som hänvisar till rättegångsbalkens regler om omröstning i tvistemål och brottmål. Eftersom det i uppdraget har ingått att lägga fram ett ändringsförslag föreslås dock att den angivna paragrafen kompletteras med en katalog i vilken anges de måltyper för vilka omröstningsregler för brottmål ska användas (2001 års promemoria s. 42 f.).

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Regeringsrättens ledamöter*, *Kammarrätten i Sundsvall*, *Kammarrätten i Jönköping*, *Länsrätten i Vänersborg, Länsrätten i Jönköpings län*, *Riksskatteverket* och *Arbetsmarknadsstyrelsen*, delar promemorians bedömning att omröstningsregeln inte bör ändras och avstyrker därmed förslaget. *Domstolsverket* anser att lagförslaget framstår som tveksamt och efterlyser en mer generell reglering. *Länsrätten i Stockholms län*, *Länsrätten i Värmlands län* och *Länsrätten i Gävleborgs län* kan i allt väsentligt ansluta sig till förslaget men anser att det behöver kompletteras. *Rikspolisstyrelsen* och *Arbetslöshetskassornas Samarbetsorganisation* tillstyrker förslaget.

Skälen för regeringens bedömning: Som redovisas i avsnitt 14.2.1 föreskrivs i 26 § LAFD att rättegångsbalkens bestämmelser om omröstning gäller i tillämpliga delar vid omröstning i allmän förvaltningsdomstol. Detta innebär att de allmänna förvaltningsdomstolarna behöver avgöra vilka mål som i omröstningshänseende ska likställas med tvistemål respektive brottmål.

Utgångspunkten är enligt förarbetena att omröstningsreglerna för tvistemål ska tillämpas i flertalet mål. Endast undantagsvis bör det bli aktuellt att i stället tillämpa omröstningsreglerna för brottmål (prop. 1971:30 del 2 s. 110 och 700). Praxis bekräftar principen bakom de uttalanden som gjorts i förarbetena, nämligen att skiljelinjen i omröstningshänseende ska dras mellan mål som rör åtgärder av huvudsakligen repressiv natur och andra mål.

Att döma av praxis från Högsta förvaltningsdomstolen är det ovanligt att just omröstningsreglernas tillämpning föranlett behov av vägledande avgöranden. I de fall oklarheter har uppkommit har det rört sig om mål där det är fråga om effekter av en förvaltningsrätts dom som i vissa hänseenden kan anses ligga nära ett straff eller liknande ingripande åtgärd. En mer klargörande reglering skulle givetvis underlätta för domstolarna i de undantagsfall som kan tänkas uppkomma. Den omständigheten att det handlar om processuella regler som kan ha en direkt och avgörande betydelse för målets utgång talar också för att i lagen tydligare ange vilka regler som ska gälla.

Enligt Domstolsutredningen talar övervägande skäl för att reglerna inte bör ändras (SOU 1991:106 s. 616 f.). Motsvarande bedömning görs i 2001 års promemoria och en majoritet av remissinstanserna ansluter sig till den. Det kan anmärkas att ett par remissinstanser, *Juridiska*

fakultetsnämnden vid Stockholms universitet och *Sveriges advokatsamfund*, i remissyttranden över Ds 2010:17 anser att det är angeläget att klargöra vilka omröstningsregler som de allmänna förvaltningsdomstolarna har att tillämpa för respektive måltyp.

Regeringen konstaterar att den omständigheten att omröstningsreglerna för tvistemål ska gälla som huvudregel och därmed för merparten av målen i allmän förvaltningsdomstol inte är satt i fråga. I promemorian föreslås att undantag från detta i första hand görs genom att i en katalog ange de måltyper där det är klart att brottmålsreglerna ska användas. Ett alternativ på det temat är att hänvisa samtliga undantag till speciallagstiftningen (jfr von Essen i FT 2007 s. 51 f., som dock diskuterar från rättegångsbalken fristående men i sak motsvarande omröstningsregler).

Regeringen bedömer, i likhet med promemorian, att det är förenat med betydande svårigheter att avgränsa de fall där brottmålsregler i omröstningshänseende bör användas och försöka få till stånd en tydlig och långsiktigt hållbar reglering. Det framstår enligt regeringens uppfattning inte heller som lämpligt att i lag försöka ange närmare förutsättningar för tillämpningen av de olika omröstningsreglerna. En förändring som kan uppnå den önskvärda tydligheten torde närmast kräva förnyade överväganden när det gäller vilka omröstningsregler som ska användas i allmän förvaltningsdomstol[1]. Regeringen konstaterar dock att det inte finns underlag för att nu göra sådana överväganden.

Omröstningsreglerna har i sak varit oförändrade sedan förvaltningsprocesslagens tillkomst och de synes i huvudsak ha fungerat väl. Det är ovanligt att ledamöterna är oense om utgången och det är än mer sällsynt att detta leder till en omröstningssituation där frågan om valet mellan de olika omröstningsreglerna blir avgörande för utgången. Med hänsyn härtill och till de svårigheter som är förenade med en ändring av reglerna, bedömer regeringen att reglerna inte nu bör förändras eller förtydligas. I de fall tveksamhet i omröstningshänseende uppkommer, får det överlåtas åt praxis att åstadkomma klarhet, på sätt som hittills skett.

15 Hinder för anställda vid vissa myndigheter att vara nämndemän

15.1 Nuvarande ordning

I förvaltningsrätten och kammarrätten deltar, utöver lagfarna ledamöter, nämndemän i handläggningen av vissa måltyper. För att vara valbar till nämndeman i dessa domstolar ska man vara svensk medborgare och folkbokförd i det län eller den del av länet som hör till respektive domstols domkrets. En nämndeman får inte vara underårig eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken (20 § första stycket LAFD).

[1] Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet föreslår i remissyttrande över Ds 2010:17 att en generell regel med en omröstningsordning som motsvarar den som gäller för tvistemål ska gälla för alla mål i allmän förvaltningsdomstol.

En person som är anställd vid domstol, Skatteverket, länsstyrelse eller under länsstyrelse lydande myndighet eller Försäkringskassan får inte vara nämndeman. Samma sak gäller lagfaren domare, åklagare, polisman och advokat eller någon annan som har till yrke att föra andras talan inför rätta samt ledamöter av skattenämnd (20 § andra stycket LAFD).

Bestämmelserna om vilka myndighetsanställda eller yrkeskategorier som inte får vara nämndemän i kammarrätt och förvaltningsrätt har ändrats flera gånger, dels för att nya målgrupper tillkommit, dels för att domstolarnas och olika myndigheters organisation förändrats. Genomgående har det varit två huvudgrupper som har undantagits från möjligheten att vara nämndemän. Den ena gruppen omfattar personer som har olika funktioner inom rättsväsendet. Den andra gruppen omfattar personer som är verksamma vid myndigheter som ofta är beslutsmyndighet och part i de allmänna förvaltningsdomstolarna. I takt med att de allmänna förvaltningsdomstolarnas målområden har blivit fler har denna senare grupp successivt utökats. Skälen för att inte låta personer inom rättsväsendet eller vid vissa myndigheter vara nämndemän är framför allt att dessa av en enskild part i en process kan uppfattas som företrädare för ett motstående myndighetsintresse och därmed riskera att brista i sin objektivitet vid rättskipningen (prop. 1982/83:126 s. 32 f., jfr RÅ 2009 ref. 8 samt HFD 2011 ref. 14 och 15).

Även i tingsrätten och hovrätten deltar nämndemän i handläggningen av vissa mål. Samma behörighetskrav som i allmän förvaltningsdomstol gäller för att vara valbar till nämndeman i allmän domstol. Den som är lagfaren domare, anställd vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller som annars har till yrke att föra andras talan inför rätta får inte vara nämndeman (4 kap. 6 § RB).

15.2 Anställda vid Migrationsverket och Transportstyrelsen

Regeringens förslag: Anställda vid Migrationsverket och Transportstyrelsen ska inte få vara nämndemän i förvaltningsrätten och kammarrätten.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens. I promemorian föreslås vidare att anställda vid länsstyrelsen i fortsättningen ska få vara nämndemän (Ds 2010:17 s. 193 f.).

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Karlstad, Migrationsverket* och *Transportstyrelsen*, tillstyrker promemorians förslag eller framför inte några invändningar mot det. Förslagen avstyrks av *Kammarrätten i Jönköping* och *Förvaltningsrätten i Uppsala*, som menar att tekniken att räkna upp anställning vid olika myndigheter som exkluderande från nämndemannauppdrag väcker frågor om gränsdragningen. Enligt dessa båda domstolar är reglerna om jäv tillräckliga för att upprätthålla en objektiv och opartisk handläggning. Flera remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Sundsvall*, *Förvaltningsrätten i Malmö*, *Förvaltningsrätten i Härnösand* och *Sveriges advokatsamfund*, avstyrker förslaget att anställda vid länsstyrelsen i fortsättningen ska få vara nämndemän. Enligt *Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Sundsvall* och *Kammarrätten i Jönköping* bör det övervägas att ta bort kravet på nämndemäns medverkan i kammarrätt i mål enligt lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor.

Skälen för regeringens förslag: Som framgår ovan har det inte ansetts lämpligt att anställda vid vissa myndigheter, t.ex. Skatteverket och Försäkringskassan, deltar som nämndemän i allmänna förvaltningsdomstolar eftersom de av en enskild part i en process kan uppfattas som företrädare för ett motstående myndighetsintresse. Att dessa personer inte kan vara nämndemän gäller generellt inom de allmänna förvaltningsdomstolarna, dvs. oavsett måltyp och domstolsinstans.

Kammarrätten i Jönköping och *Förvaltningsrätten i Uppsala* ifrågasätter tekniken att räkna upp anställning vid olika myndigheter som exkluderande från nämndemannauppdrag. Enligt dessa båda domstolar är reglerna om jäv tillräckliga för att upprätthålla en objektiv och opartisk handläggning. Även regeringen anser att det kan ifrågasättas om den valda metoden är helt ändamålsenlig. Det finns emellertid inte tillräckligt underlag för att inom ramen för detta lagstiftningsärende föreslå mer omfattande förändringar.

Enligt regeringen innebär vikten av allsidighet och en bred rekryteringsbas av nämndemän att man bör vara försiktig med att generellt utesluta vissa personkategorier från möjligheten att vara nämndemän. I huvudsak bör det röra sig om företrädare för de myndigheter som är beslutande myndighet och, efter överklagande, part i de till antalet största måltyperna inom de allmänna förvaltningsdomstolarna (jfr prop. 1992/93:25 s. 33 f.).

Migrationsmål utgör i de tre största förvaltningsrätterna, som också är migrationsdomstolar, en väsentlig del av de inkommande målen. Migrationsverket är i regel beslutande myndighet och part i mål i migrationsdomstolarna. De skäl som talar mot att anställda inom rättsväsendet och vid Skatteverket och Försäkringskassan är nämndemän talar enligt regeringens mening också mot att anställda vid Migrationsverket ska få vara nämndemän i förvaltningsrätterna. Detta har också framförts av Domstolsverket i en skrivelse till regeringen (Ju2006/591/DOM). Enligt regeringen är det inte heller motiverat att särskilja vare sig mellan de förvaltningsrätter som är migrationsdomstolar och övriga eller mellan förvaltningsrätter och kammarrätter, trots att nämndemän inte deltar i avgöranden i Migrationsöverdomstolen (Kammarrätten i Stockholm). Motsvarande gäller anställda vid Försäkringskassan trots att nämndemän inte längre deltar i kammarrätts avgörande av socialförsäkringsmål (prop. 2008/09:22 s. 13).

Mål enligt plan- och bygglagen (2010:900) handläggs numera av mark- och miljödomstolar och körkortsärenden har flyttats från länsstyrelsen till Transportstyrelsen. Regeringen instämmer i promemorians förslag att anställda vid Transportstyrelsen med hänsyn till myndighetens ställning i körkortsmål inte ska kunna väljas som nämndemän i allmän förvaltningsdomstol. När det däremot gäller promemorians förslag att anställda vid länsstyrelsen ska kunna få vara nämndemän anser regeringen, i likhet med bl.a. *Förvaltningsrätten i Malmö*, att hänsyn bör tas till att länsstyrelsen alltjämt är part i flera måltyper i allmän förvaltningsdomstol. Som exempel kan nämnas mål enligt djurskyddslagen (1988:534), begravningslagen (1990:1144) och aktiebolagslagen (2005:551). Enligt regeringens bedömning bör därför anställda vid länsstyrelsen även i fortsättningen vara uteslutna från möjligheten att väljas till nämndemän i förvaltningsrätt och kammarrätt.

Sammanfattningsvis bör kretsen av personer i 20 § LAFD som ska vara undantagna från valbarhet till nämndeman i allmän förvaltningsdomstol utökas med anställda vid Migrationsverket och Transportstyrelsen.

Eftersom det inte längre finns några myndigheter under länsstyrelsen bör bestämmelsen i 20 § LAFD justeras i detta avseende.

När det gäller *kammarrätternas i Stockholm, Sundsvall* och *Jönköping* synpunkt om att nämndemän inte längre bör medverka i kammarrätternas avgöranden av mål enligt lagen om arbetslöshetsförsäkring och lagen om arbetslöshetskassor har en ändring av den innebörden nyligen genomförts (se SFS 2012:413 och 414 samt prop. 2011/12:107).

16 Förordnande av särskilda ledamöter i domstol

16.1 Nuvarande ordning

Särskilda ledamöter

Vissa typer av mål i såväl de allmänna förvaltningsdomstolarna som de allmänna domstolarna rör frågor som ställer krav på särskild kunskap som lagfarna domare normalt inte besitter. För att underlätta handläggningen och säkerställa kvaliteten i avgöranden av exempelvis mål med påtaglig teknisk eller ekonomisk karaktär kan därför domstolen i vissa fall behöva förstärkas med ledamöter som har särskilda fackkunskaper. Mot denna bakgrund finns det bestämmelser som föreskriver att sakkunniga ledamöter, experter eller andra särskilda ledamöter ska eller, i något fall, får delta i domstolens handläggning och avgörande av en viss måltyp.

Vid prövning av mål om laglighetsprövning ska i såväl förvaltningsrätten som kammarrätten två särskilda ledamöter ingå i rätten. Ledamöterna förordnas av regeringen för tre år (13 b § respektive 17 b § LAFD). Regeringen bestämmer också antalet särskilda ledamöter för varje förvaltningsrätt och kammarrätt. De särskilda ledamöterna ska ha god kännedom om kommunal verksamhet.

Vid prövning av mål om fastighetstaxering ska i förvaltningsrätten ingå en värderingsteknisk ledamot och i kammarrätten ingå två särskilda ledamöter. Bland ledamöterna ska sakkunskap beträffande värdering av olika slag av fastigheter finnas företrädd. Regeringen förordnar värderingstekniska ledamöter i förvaltningsrätterna för en taxeringsperiod och särskilda ledamöter i kammarrätterna för högst fem år i taget (21 kap. 10 § och 22 kap. 5 § fastighetstaxeringslagen).

I mål om åldersgränser för film ska det i kammarrätten ingå två särskilda ledamöter. Regeringen förordnar enligt 14 § lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt sådana ledamöter för högst fem år i taget. Dessa ledamöter ska ha särskilda kunskaper om film respektive i beteendevetenskapliga ämnen. Regeringen föreslår i avsnitt 5.2 att förvaltningsrätt ska vara första domstolsinstans i dessa mål och att särskilda ledamöter ska delta även i den domstolen.

Enligt lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation ska i regel två ekonomiska experter delta när förvaltningsrätten respektive kammarrätten avgör mål som avser konkurrensfrämjande åtgärder enligt den lagen. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar för viss tid den som ska tjänstgöra som ekonomiska experter (8 kap. 27 § lagen om elektronisk kommunikation). Möjligheten till delegation har inte utnyttjats.

Vad gäller de allmänna domstolarna ska i patentmål i tingsrätten och hovrätten i regel två tekniskt sakkunniga ledamöter ingå i rätten. Sådana ledamöter förordnas enligt 68 § patentlagen (1967:837) av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer för tre år. Möjligheten till delegation har inte utnyttjats.

Ett ytterligare exempel är särskilda ledamöter i mark- och miljödomstolarna. I mål eller ärende där mark- och miljödomstolen är första instans ska i regel två särskilda ledamöter ingå i rätten. Sådana ledamöter förordnas enligt 2 kap. 3 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Uppgiften har i förordningen (1999:704) om förordnande av särskilda ledamöter i mark- och miljödomstol delegerats till Domarnämnden.

I konkurrensmål och marknadsföringsmål ska i vissa fall ekonomiska experter delta i tingsrätten. Dessa förordnas av regeringen för viss tid enligt 8 kap. 11 § konkurrenslagen (2008:579) respektive 58 § marknadsföringslagen (2008:486).

Vidare får ekonomiska experter ingå i tingsrätten och hovrätten vid prövning av vidlyftiga eller annars särskilt krävande brottmål i vilka bedömningen av ekonomiska förhållanden har väsentlig betydelse, om det i detta hänseende finns behov av särskild fackkunskap (1 kap. 8 § och 2 kap. 4 a § RB). De ekonomiska experterna förordnas av regeringen för tre år i taget (4 kap. 10 a § RB).

Det finns även exempel på särskilda ledamöter som inte förordnas av regeringen eller av den myndighet regeringen bestämmer. Särskilda ledamöter i mål om klander av dispasch utses enligt 21 kap. 11 § sjölagen (1994:1009) av tingsrätten. Detsamma gäller för särskilda ledamöter vid sammanträde för sjöförklaring (18 kap. 10 § sjölagen).

Särskilda sakkunniga

Särskilda fasta sakkunniga får, på begäran av en allmän förvaltningsdomstol, förordnas av regeringen för viss tid i syfte att tillhandagå domstolen med utlåtande (29 § LAFD). En sådan särskild sakkunnig är inte en del av rätten och har inte någon annan funktion i processen än andra offentliga sakkunniga, dvs. sakkunniga enligt 24 § första stycket FPL, vilka förordnas av domstol (prop. 1971:30 del 2 s. 111). Möjligheten att förordna sådana särskilda sakkunniga har inte utnyttjats under senare år.

16.2 Sakkunniga ledamöter, experter och andra särskilda ledamöter

Regeringens förslag: Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska förordna

– särskilda ledamöter i förvaltningsrätten och kammarrätten i mål om laglighetsprövning,

– värderingstekniska ledamöter i förvaltningsrätten och särskilda ledamöter i kammarrätten i mål om fastighetstaxering,

– särskilda ledamöter i förvaltningsrätten och kammarrätten i mål om åldersgränser för film som ska visas offentligt,

– ekonomiska experter i tingsrätten och hovrätten i brottmål enligt rättegångsbalken, samt

– ekonomiska experter i tingsrätten i mål enligt konkurrenslagen och marknadsföringslagen.

Bestämmelserna om sakkunniga ledamöter, experter och andra särskilda ledamöter ska ges en mer enhetlig utformning.

Promemorians förslag överensstämmer i allt väsentligt med regeringens (Ds 2010:17 s. 200 f.).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslaget eller bedömningen. *Förvaltningsrätten i Härnösand* framhåller att det är viktigt att den myndighet som får i uppgift att förordna särskilda ledamöter har god kännedom om domstolarnas verksamhet. *Statens biografbyrå* understryker att valet av myndighet inte får leda till en intressekonflikt. *Domarnämnden* anser att det är naturligt att nämnden förordnar sakkunniga ledamöter, experter och andra särskilda ledamöter eftersom de alla har ställning som domare. *Patentbesvärsrätten* betonar vikten av att förordnanden av tekniskt sakkunniga ledamöter enligt patentlagen även fortsättningsvis avser ett ändamålsenligt antal tekniska ledamöter förordnade på lämpliga tider samt att uppgifterna om de förordnade ledamöterna hålls uppdaterade och lätt tillgängliga.

Skälen för regeringens förslag

Kan uppgiften att förordna särskilda ledamöter flyttas från regeringen?

Som framgår av avsnitt 16.1 förordnas ett antal sakkunniga ledamöter, experter och andra särskilda ledamöter. Eftersom dessa deltar i den dömande verksamheten har det ansetts naturligt att de förordnas av regeringen. Dessa ärenden handläggs i Justitiedepartementet. Departementet begär normalt in förslag på personer som bör förordnas från berörda domstolar, myndigheter eller andra med särskild kunskap inom det aktuella sakområdet.

När det gäller särskilda ledamöter i mark- och miljömål har uppgiften att förordna dessa delegerats till Domarnämnden. Det finns möjlighet att även delegera uppgiften att förordna ekonomiska experter i mål enligt lagen om elektronisk kommunikation och att förordna tekniskt sakkunniga ledamöter i patentmål. Enligt regeringens mening finns det inte några hinder av principiell natur mot en ordning som innebär att uppgiften att förordna särskilda ledamöter i domstol delegeras till en myndighet. En sådan ordning kan inte heller anses medföra negativa konsekvenser när det gäller säkerställandet av kompetensen hos dem som utses. En förändring av detta slag skulle också ligga i linje med strävandena att befria regeringen från prövningen av förvaltningsuppgifter, när det inte finns några särskilda skäl att regeringen prövar dessa.

Sammantaget får övervägande skäl anses tala för att regeringen ska kunna delegera uppgiften att förordna särskilda ledamöter i domstolarna till en myndighet. Även om det faller under regeringens kompetens att delegera en sådan uppgift, bedöms ett tydliggörande vara lämpligt i flera fall eftersom regeringen i ett antal lagar pekas ut som den som är ensam behörig att förordna särskilda ledamöter.

Regeringen anser att ändringar således bör göras i 13 b och 17 b §§ LAFD såvitt avser särskilda ledamöter i mål om laglighetsprövning i förvaltningsrätt och kammarrätt, 21 kap. 10 § och 22 kap. 5 § fastighetstaxeringslagen såvitt avser värderingstekniska ledamöter i förvaltnings-

rätt respektive särskilda ledamöter i kammarrätt i mål om fastighetstaxering, 4 kap. 10 a § RB såvitt avser ekonomiska experter i tingsrätt och hovrätt, 8 kap. 11 § konkurrenslagen och 58 § marknadsföringslagen såvitt avser ekonomiska experter i tingsrätt samt 14 § lagen om åldersgränser för film som ska visas offentligt såvitt avser särskilda ledamöter i mål om åldersgränser för film i kammarrätt. I avsnitt 5.2 föreslås att sistnämnda mål flyttas ned till förvaltningsrätt och att särskilda ledamöter bör delta även i den domstolen. Följaktligen bör även dessa ledamöter förordnas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

Vilken myndighet bör överta ansvaret?

Eftersom det är fråga om att förordna ledamöter som ska delta i domstolens avgöranden kan principiella invändningar resas mot att lägga denna uppgift på domstolarna själva. Ett alternativ är att ansvaret läggs på de myndigheter som inom de olika områdena har nödvändig sakkunskap och överblick över tänkbara experter, t.ex. Revisorsnämnden och Statens medieråd. Mot bakgrund av att dessa myndigheter många gånger antingen som första instans själva prövar de frågor domstolarna ska överpröva eller har ett tillsynsansvar, skulle en sådan ordning dock riskera att leda till en intressekonflikt. *Statens biografbyrå*, vars uppgifter sedan år 2011 utförs av Statens medieråd, instämmer i att detta inte är en lämplig ordning.

För att upprätthålla förtroendet för domstolarnas verksamhet och minimera risken för att ovidkommande hänsyn tas vid förordnandena bör i stället ett oberoende organ vara ansvarigt för handläggningen och avgörandet av dessa frågor. Regeringen anser att Domarnämnden i detta hänseende framstår som ett lämpligt alternativ. Nämnden har som huvudsaklig uppgift att lämna förslag till regeringen beträffande ordinarie domare. Nämnden har även i uppgift att bl.a. förordna ordförande och vice ordförande i övervakningsnämnderna samt, som nämns ovan, förordna särskilda ledamöter i mark- och miljödomstolarna.

En sakkunnig ledamot, expert eller annan särskild ledamot har ställning som domare. Domarnämnden framstår redan av den anledningen som lämpad att ta över uppgiften från regeringen. *Domarnämnden* ger uttryck för samma uppfattning. Nämnden har dessutom en väl fungerande organisation för att både bedöma och utse kompetenta personer.

Mot bakgrund av det anförda anser regeringen att ansvaret att förordna särskilda ledamöter bör delegeras till Domarnämnden.

Mer enhetliga regler

Bestämmelserna om förordnande av särskilda ledamöter i de aktuella måltyperna är utformade på olika sätt. Regeringen anser att bestämmelserna bör justeras i syfte att uppnå en mer enhetlig och flexibel reglering.

16.3 Särskilda sakkunniga

Regeringens förslag: Möjligheten för regeringen att förordna särskilda sakkunniga i allmän förvaltningsdomstol ska tas bort.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens (Ds 2010:17 s. 203 f.).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslaget eller kommenterar det särskilt.

Skälen för regeringens förslag: På begäran av en allmän förvaltningsdomstol får, som framgår av avsnitt 16.1, särskilda fasta sakkunniga förordnas av regeringen för viss tid i syfte att tillhandagå domstolen med utlåtanden (29 § LAFD).

Regeringen har tidigare med stöd av detta lagrum förordnat auktoriserade revisorer att som särskilda sakkunniga bistå Kammarrätten i Stockholm med utlåtanden i frågor som rör bokföring m.m. Regeringen har även förordnat läkare och tandläkare för att bistå de allmänna förvaltningsdomstolarna med utlåtanden i medicinska frågor. De senaste åren har dock inga sådana särskilda sakkunniga förordnats. Vad gäller medicinskt sakkunniga finns numera en ordning som innebär att Socialstyrelsen tar fram en förteckning över lämpliga personer, vilken domstolarna kan använda när det är aktuellt att förordna en sakkunnig med stöd av 24 § FPL.

Möjligheten för regeringen att förordna särskilda sakkunniga utnyttjas alltså inte. Dessa sakkunniga har inte heller ställning som domare i processen och enligt regeringen kan uppgiften att förordna dem därför med fördel fullgöras av domstolarna själva. Mot denna bakgrund bör möjligheten för regeringen att förordna sakkunniga med stöd av 29 § LAFD tas bort.

17 Administrativ samverkan mellan en förvaltningsrätt och en tingsrätt

17.1 Nuvarande ordning

I syfte att underlätta för förvaltningsrätter och tingsrätter på samma ort att samverka i administrativa frågor gjordes år 2003 vissa ändringar i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar och rättegångsbalken. Som en väsentlig del i en administrativ samverkan får en förvaltningsrätt och en tingsrätt på samma ort ha gemensam lagman (15 § första stycket LAFD och 1 kap. 2 § första stycket RB). I förordningen (1996:382) med förvaltningsrättsinstruktion och förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion finns vissa kompletterande bestämmelser som berör administrativ samverkan (32 och 41 §§ respektive 35 och 47 §§). Det formella beslutet om samverkan fattas av regeringen genom att en gemensam lagman utnämns för en förvaltningsrätt och en tingsrätt.

I förarbetena till lagändringarna bedömdes en administrativ samverkan, särskilt för de mindre domstolarna, skapa förutsättningar för att domstolarna skulle kunna fungera med bibehållen bärkraft (prop. 2002/03:4 s. 10 f.).

Det infördes även bättre möjligheter för kanslipersonal, notarier och domare vid en domstol att vid en annan domstol på orten utföra uppgifter

som innefattar beredning eller avgörande av mål och ärenden. Det ansågs inte finnas anledning att begränsa dessa möjligheter till enbart förvaltningsrätter och tingsrätter med gemensam lagman (18 § tredje stycket LAFD, 1 kap. 3 e § första stycket RB samt bl.a. 19 och 43 a §§ förvaltningsrättsinstruktionen).

För domstolar med en gemensam lagman infördes också en möjlighet att vid dessa fullgöra en kombinerad notarietjänstgöring (2 § notarieförordningen [1990:469]). Sådan notarietjänstgöring fick också bedrivas vid domstolarna i Uppsala, även om kravet på gemensam lagman inte var uppfyllt (förordningen [2004:1222] om försöksverksamhet med utökade möjligheter till kombinerad notarietjänstgöring vid tingsrätt och länsrätt). Sedan år 2010 kan kombinerad notarietjänstgöring erbjudas vid samtliga förvaltningsrätter och tingsrätter på samma ort (SFS 2009:1400).

17.2 Gemensam lagman

Regeringens förslag: Möjligheten att som en del i en administrativ samverkan mellan en förvaltningsrätt och en tingsrätt på samma ort ha en gemensam lagman ska tas bort.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens (Ds 2010:17 s. 206 f.).

Remissinstanserna: Ett par remissinstanser, *Regeringsrättens ledamöter* och *Kammarrätten i Stockholm*, avstyrker förslaget och menar att det saknas skäl att helt stänga möjligheten för en förvaltningsrätt och en tingsrätt på samma ort att ha en gemensam lagman. Inga andra remissinstanser uttalar sig särskilt i denna del.

Skälen för regeringens förslag: I syfte att skapa en långsiktigt hållbar organisation för de allmänna förvaltningsdomstolarna i första instans har den 15 februari 2010 antalet länsrätter genom sammanläggning minskat från 23 till tolv och samtidigt bytt namn till förvaltningsrätter (prop. 2008/09:165, bet. 2008/09:290:JuU23, rskr. 2008/09:290). Härigenom skapas mindre sårbara domstolar med bättre möjligheter till specialisering, kompetensutveckling och en väl fungerande beredningsorganisation. Större domstolar kan även ha en mer utvecklad administrativ kompetens och större utrymme att arbeta med kvalitetssäkring (a. prop. s. 108). Som en konsekvens av reformen upphörde den ordning med gemensam lagman som hade funnits vid domstolarna i Östersund, Härnösand, Mariestad, Växjö och Blekinge.

I promemorian föreslås att möjligheten att som en del i en administrativ samverkan mellan en förvaltningsrätt och en tingsrätt på samma ort ha en gemensam lagman tas bort. Ett motsvarande förslag presenteras i Domarlagsutredningens betänkande En reformerad domstolslagstiftning (SOU 2011:42 s. 159).

Regeringen anser att många delar av en administrativ samverkan kan åstadkommas på frivillig grund genom överenskommelser mellan domstolar som så önskar. Vid flera domstolar i landet pågår också olika former av samarbete i administrativa frågor utan att domstolarna har en gemensam lagman. Till skillnad från *Regeringsrättens ledamöter* och

Kammarrätten i Stockholm anser regeringen att det inte finns anledning att behålla denna möjlighet till administrativ samverkan för säkerhets skull. Det sker samverkan såväl mellan förvaltningsrätter och tingsrätter respektive kammarrätter och hovrätter som mellan olika förvaltningsrätter respektive olika tingsrätter. I vilken omfattning domstolar samverkar med varandra avgörs utifrån de enskilda domstolarnas behov och lokala förutsättningar.

Med anledning av de ovan nämnda förändringarna gör regeringen bedömningen att det i flera fall inte längre finns förutsättningar för och i andra fall inte längre behov av att ha en gemensam lagman som en del i en administrativ samverkan mellan en förvaltningsrätt och en tingsrätt. Bestämmelserna i 15 § LAFD och 1 kap. 2 § RB som reglerar denna möjlighet bör därför tas bort. Av samma skäl bör de bestämmelser i domstolsinstruktionerna som är kopplade till en sådan administrativ samverkan tas bort.

Denna ändring påverkar inte den samverkan i administrativt hänseende som i övrigt pågår i domstolarna. Att domare, notarier och annan personal vid domstolarna deltar i beredning och avgörande av mål på annan domstol på samma ort bör enligt regeringen uppmuntras.

18 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2013.

De nya bestämmelserna om instansordningen i mål om dröjsmålstalan ska inte tillämpas om målet har inletts före ikraftträdandet.

De nya bestämmelserna om instansordningen i övrigt samt om överklagandefrister och utgångspunkten för beräkning av tiden för överklagande ska inte tillämpas på avgöranden som har meddelats före ikraftträdandet.

De nya bestämmelserna om partiellt prövningstillstånd ska inte tillämpas på avgöranden som förvaltningsrätt respektive kammarrätt har meddelat före ikraftträdandet.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens (Ds 2010:17 s. 209 f.).

Remissinstanserna: *Regeringsrättens ledamöter* anser att det skulle vara en fördel om förslaget om partiellt prövningstillstånd kunde tillämpas på samtliga avgöranden i och med ikraftträdandet. Övriga remissinstanser lämnar förslagen utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: De föreslagna lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. Ändringarna bör därför med ett undantag träda i kraft den 1 juli 2013.

När det gäller processrättslig lagstiftning är utgångspunkten att nya regler ska tillämpas på varje processuell företeelse som inträffar efter det att regleringen har trätt i kraft. För flertalet av de bestämmelser som

föreslås behövs därför inte några övergångsbestämmelser. I några fall finns dock anledning att överväga behovet av sådana bestämmelser.

Regeringen föreslår i avsnitt 5.2 en ändrad instansordning beträffande mål om onödigt uppehållande av ärende hos bl.a. Finansinspektionen. Det föreslås att en sådan talan ska väckas i förvaltningsrätten i stället för i kammarrätten. Mål som redan vid ikraftträdandet handläggs i kammarrätten bör dock fortsätta att handläggas där. För detta krävs inte några särskilda övergångsbestämmelser i de olika författningar på framför allt finansmarknadsområdet som reglerar dröjsmålstalan. I lagen om ändring av lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar bör dock av en särskild övergångsbestämmelse framgå att en kammarrätt är behörig att även efter ikraftträdandet handlägga mål av detta slag som har anhängiggjorts där dessförinnan.

På motsvarande sätt bör de ändrade bestämmelserna om instansordningen vid överklagande av bl.a. Finansinspektionens beslut tillämpas endast i fråga om beslut som meddelas efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande. För beslut av berörda förvaltningsmyndigheter bör således gälla att de får överklagas enligt äldre bestämmelser, om beslutet har meddelats före ikraftträdandet.

I fråga om de nya tiderna för överklagande av domstolsavgöranden i socialförsäkringsmål, tullmål och mål om arbetslöshetsförsäkring bör gälla särskilda övergångsbestämmelser av innebörd att beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser.

I avsnitt 12.2 föreslås vidare att grunderna för beviljande av prövningstillstånd i kammarrätten ändras. Det framstår inte som ändamålsenligt att en kammarrätt ska behöva hantera olika tillståndsgrunder beroende på om ett beslut har överklagats före eller efter ikraftträdandet. Dessutom är de nya tillståndsgrunderna mer fördelaktiga för klaganden. Det framstår därför som lämpligt att låta de ändrade bestämmelserna om grunderna för prövningstillstånd i kammarrätten gälla omedelbart från ikraftträdandet (jfr prop. 2004/05:131 s. 219 f.).

När det gäller de nya bestämmelserna om partiellt prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen, kammarrätten och Migrationsöverdomstolen konstaterar regeringen att när bestämmelser om partiellt prövningstillstånd infördes i rättegångsbalken med avseende på Högsta domstolen, föreskrevs att de nya bestämmelserna endast skulle tillämpas i fråga om beslut som hovrätten hade meddelat efter tidpunkten för ikraftträdandet (prop. 1988/89:78 s. 84, jfr dock prop. 2004/05:131). Som *Regeringsrättens ledamöter* påpekar kan de nya bestämmelserna om partiellt prövningstillstånd komma att innebära fördelar, främst i form av förbättrade förutsättningar för prejudikatbildning. Regeringen anser dock att inte minst bestämmelserna om partiellt prövningstillstånd i kammarrätt kan innebära att klaganden inte som tidigare får förvaltningsrättens avgörande överprövat i sak i sin helhet, utan enbart till viss del. Mot denna bakgrund instämmer regeringen i promemorians bedömning att de nya bestämmelserna endast bör tillämpas i fråga om beslut som underinstansen har meddelat efter tidpunkten för ikraftträdandet.

Regeringens bedömning: Förslagen bedöms inte leda till några ökade kostnader för Sveriges Domstolar eller enskilda. Eventuella kostnadsökningar för Domarnämnden ryms inom befintliga anslag.

Promemorians bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens (Ds 2010:17 s. 213).

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser yttrar sig särskilt i denna del. *Kammarrätten i Stockholm* och *Domstolsverket* pekar på att förändrade regler om prövningstillstånd torde leda till en ökning av antalet mål som prövas av kammarrätterna. Enligt kammarrätten måste därför resurser tillföras domstolarna medan verket anser att förändringarna efter en tid bör utvärderas för att utröna vilken betydelse dessa har haft för antalet meddelade prövningstillstånd och arbetsbördan i kammarrätterna. *Domarnämnden* framhåller att för det fall nämnden övertar ansvaret för att förordna särskilda ledamöter (avsnitt 16.2) kommer det att innebära ökad arbetsbelastning och ökade kostnader för nämnden.

Skälen för regeringens bedömning: Förslagen som regeringen nu lägger fram syftar bl.a. till att göra handläggningen i allmän förvaltningsdomstol mer ändamålsenlig och effektiv. Detta innebär bl.a. att målen ska handläggas i den instans som instansordningen numera är anpassad för. Förslagen syftar även till att göra förfarandet i allmän förvaltningsdomstol mer flexibelt så att handläggningen av målen ska kunna anpassas till vad som behövs i det enskilda fallet. De föreslagna förändringarna kan för såväl enskilda, dvs. parter och andra som deltar i en domstolsprocess, liksom för domstolarna, innebära tids- och arbetsvinster samt minskade kostnader. Det är dock svårt att göra några beräkningar av konsekvenserna för de allmänna förvaltningsdomstolarna, eftersom det inte på förhand går att avgöra hur stor effekt förslagen kommer att ha.

Förslagen om att flytta ytterligare måltyper från kammarrätten till förvaltningsrätten kan i några fall leda till prövning i ytterligare en instans. Det rör sig dock om ett obetydligt antal mål per år. De eventuella kostnader detta kan medföra för förvaltningsmyndigheterna och de allmänna förvaltningsdomstolarna bedöms därför som försumbara. De föreslagna förändringarna av reglerna om prövningstillstånd kan komma att medföra en viss ökning av arbetsbördan för de högre instanserna. De kostnader som därmed kan uppstå bedöms dock vägas upp av minskade kostnader för domstolarna till följd av effektivitetsvinster i övrigt.

Den tillkommande uppgiften för Domarnämnden innebär att nämnden med några års mellanrum ska förordna ett antal särskilda ledamöter och experter att delta i avgörandet av vissa måltyper. Regeringen bedömer att denna uppgift är av begränsad omfattning och komplexitet och att de kostnader som kan uppkomma för nämnden ryms inom befintliga anslag.

Sammantaget bedömer regeringen att förslagen inte leder till några ökade kostnader för Sveriges Domstolar eller enskilda. Eventuella kostnadsökningar för Domarnämnden bedöms rymmas inom befintliga anslag.

20 Författningskommentar

20.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

1 kap. 2 §

I *en* tingsrätt *ska* det finnas *en* lagman.

Om regeringen inte bestämmer något annat *ska* det i *en* tingsrätt även finnas en eller flera rådmän. I de tingsrätter som regeringen bestämmer *ska* det också finnas en eller flera chefsrådmän.

Lagmän, chefsrådmän och *rådmän ska* vara lagfarna.

En tingsrätt får vara *indelad* i avdelningar. *Chef för en* avdelning är lagmannen eller en chefsrådman.

Vid *en* tingsrätt *ska* det finnas *ett* kansli, som hålls öppet för allmänheten på bestämda tider.

Paragrafen innehåller bestämmelser om bl.a. lagfarna domare i en tingsrätt. Övervägandena finns i avsnitt 17.2.

Bestämmelsen i *första stycket*, att en förvaltningsrätt och en tingsrätt på samma ort som en del i en administrativ samverkan kan ha gemensam lagman, tas bort.

Övriga ändringar är endast språkliga.

4 kap. 10 a §

Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för *viss tid* dem som *ska* tjänstgöra som ekonomiska experter enligt 1 kap. 8 § och 2 kap. 4 a §.

Om det medan en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphöra att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.

Den som *ska* tjänstgöra som ekonomisk expert *ska* vara svensk medborgare och får *inte* vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ekonomiska experter. Övervägandena finns i avsnitt 16.2.

I *första stycket* införs en upplysning om att regeringen har möjlighet att delegera uppgiften att förordna ekonomiska experter i tingsrätten och hovrätten till en myndighet. Vidare tas bestämmelsen om förordnandetidens längd bort. Även bestämmelser om utseende av ny särskild ledamot och förordnandetidens längd i sådant fall tas bort.

Till ett nytt *andra stycke* flyttas och justeras bestämmelsen i nuvarande första stycket tredje meningen.

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

20.2 Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

113 kap. 1 §

I detta kapitel finns allmänna bestämmelser i 2 §.

Vidare finns bestämmelser om

– ändring av beslut i 3–6 §§,

− omprövning av beslut i 7−9 §§,
− överklagande av Försäkringskassans och Pensionsmyndighetens beslut i 10−15 §§,
− överklagande av allmän förvaltningsdomstols beslut i 16 *och 17* §§,
− tidsfrister för begäran om omprövning och överklagande i 19 och 20 §§,
– handlingar till fel myndighet i 20 a §, och
– avvisningsbeslut i 21 §.
Slutligen finns särskilda bestämmelser om
− allmän ålderspension i 22−36 §§, och
− förmåner till efterlevande i 37−40 §§.

I paragrafen finns en förteckning över vad kapitlet innehåller. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.2.

Ändringen är en följd av att 18 § upphör att gälla. Bestämmelser om överklagande av beslut att bl.a. avvisa ett överklagande som har kommit in för sent finns i 33 § fjärde stycket FPL.

113 kap. 20 §

Ett överklagande av Försäkringskassans *eller* Pensionsmyndighetens beslut ska ha kommit in inom två månader från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om det är det allmänna ombudet som överklagar beslutet, ska tiden dock räknas från den dag då beslutet meddelades.

Paragrafen innehåller bestämmelser om frister för överklagande. Övervägandena finns i avsnitt 11.1.3.

Paragrafen ändras så att den omfattar endast överklagande av Försäkringskassans och Pensionsmyndighetens beslut och inte, som enligt nuvarande lydelse, allmän förvaltningsdomstols beslut. Bestämmelser om tid för överklagande av domstolsbeslut finns i 6 a § FPL.

113 kap. 32 §

Vid överklagande av Pensionsmyndighetens *och* Skatteverkets beslut i ärenden om allmän ålderspension tillämpas 10−*17*, 20, 21 och 33−36 §§. *Vid överklagande av allmän förvaltningsdomstols beslut i sådana ärenden tillämpas 10–17, 21 och 33–36 §§.*

Bestämmelserna om det allmänna ombudet tillämpas dock inte i fråga om beslut som avser premiepension.

När det gäller överklagande av beslut om pensionsgrundande inkomst ska vad som i de i första och andra styckena angivna bestämmelserna, utom 35 §, föreskrivs om Pensionsmyndigheten och det allmänna ombudet i stället avse Skatteverket och det allmänna ombudet hos Skatteverket enligt 67 kap. 3 § skatteförfarandelagen (2011:1244).

I paragrafen finns bestämmelser om överklagande av beslut. Övervägandena finns i 11.2.2.

Ändringarna i *första stycket* är en följd av att 18 § upphör att gälla och att 20 § inte längre omfattar allmän förvaltningsdomstols beslut. Bestämmelser om överklagande av beslut att bl.a. avvisa ett överklagande som har kommit in för sent finns i 33 § fjärde stycket FPL. Bestämmelser om tid för överklagande av domstolsbeslut finns i 6 a § FPL.

20.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse

36 §

Beslut av Finansinspektionen enligt denna lag får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol*. *Beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223) *får dock inte överklagas*.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Inspektionen får bestämma att ett beslut om föreläggande eller om förvaltning enligt 35 § fjärde stycket *ska* gälla omedelbart.

Paragrafen behandlar överklagande av Finansinspektionens beslut. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Det nuvarande första stycket, som innebär att vissa beslut av Finansinspektionen överklagas till kammarrätten, tas bort. I fortsättningen ska dessa beslut överklagas till förvaltningsrätten.

Av *andra stycket*, som är nytt, framgår att det vid överklagande till kammarrätten krävs prövningstillstånd.

Övriga ändringar är endast språkliga.

20.4 Förslaget till lag om ändring i patentlagen (1967:837)

68 §

Regeringen eller *den* myndighet som regeringen bestämmer förordnar för *viss tid dem som ska* tjänstgöra som tekniskt sakkunniga ledamöter i tingsrätten och hovrätten.

Om det medan en tekniskt sakkunnig ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.

Rättens ordförande utser bland de förordnade för varje mål dem som *ska ingå* i rätten. *Detta ska ske med beaktande av vilken* teknisk sakkunskap *som behövs* och övriga förhållanden *i målet*.

Paragrafen behandlar tekniskt sakkunniga ledamöter i patentmål. Övervägandena finns i avsnitt 16.2.

I *första stycket* tas bestämmelser om förordnandetidens längd och antalet ledamöter bort. Även bestämmelser om utseende av ny särskild ledamot och förordnandetidens längd i sådant fall tas bort.

Av *andra stycket* framgår att om förordnandet upphör att gälla har ledamoten ändå fortsatt behörighet i ett mål som pågår vid denna tidpunkt (jfr 4 kap. 10 a § andra stycket RB). Bestämmelsen motsvarar i sak nuvarande andra meningen.

Till *tredje stycket*, som är nytt, flyttas och justeras bestämmelserna i nuvarande andra stycket första meningen.

Övriga ändringar är endast språkliga.

20.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

2 §

Högsta förvaltningsdomstolen prövar

1. *överklaganden* av *en* kammarrätts beslut enligt förvaltningsprocesslagen (1971:291),

2. *överklaganden* av *andra* beslut i *förvaltningsärenden* som enligt lag *ska göras till* domstolen*, och*

3. ansökningar om resning och återställande av försutten tid i andra fall än som anges i 8 §.

I 14 kap. 9 § tredje stycket utlänningslagen (2005:716) finns bestämmelser om att Högsta förvaltningsdomstolen i vissa fall prövar om beslut om förvar eller uppsikt ska bestå. *I 17 kap. 2 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse och 17 kap. 5 § försäkringsrörelselagen (2010:2043) finns bestämmelser om att begäran om förklaring av domstol att ett ärende onödigt uppehålls i vissa fall ska göras hos Högsta förvaltningsdomstolen.*

Högsta förvaltningsdomstolen prövar som första domstol om *ett* justitieråd i Högsta domstolen ska skiljas eller avstängas från sin anställning eller vara skyldig att genomgå läkarundersökning.

Paragrafen reglerar Högsta förvaltningsdomstolens behörighet. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Bestämmelsen i *första stycket* andra punkten, att Högsta förvaltningsdomstolen prövar överklagande av annat beslut i förvaltningsärende enligt instruktion för kammarrätterna, tas bort. Till en ny tredje punkt flyttas bestämmelsen i nuvarande andra stycket första meningen som föreskriver att Högsta förvaltningsdomstolen prövar ansökan om resning och återställande av försutten tid i vissa fall.

I en ny sista mening i *andra stycket* erinras om att det finns särskilda bestämmelser om s.k. dröjsmålstalan i 17 kap. 2 § lagen om bank- och finansieringsrörelse och 17 kap. 5 § försäkringsrörelselagen. Bestämmelserna i nämnda paragrafer innebär att sådan talan, när den avser handläggning hos regeringen, ska väckas hos Högsta förvaltningsdomstolen, se författningskommentarerna till dessa paragrafer.

Övriga ändringar är endast språkliga.

8 §

En kammarrätt prövar

1. *överklaganden* som enligt lag eller annan författning *ska göras till* domstolen,

2. mål om ersättning för kostnader enligt skatteförfarandelagen (2011:1244) i den utsträckning som är föreskrivet i den lagen,

3. sådana ansökningar om resning i mål eller ärenden som enligt 11 kap. 13 § regeringsformen ska prövas av förvaltningsdomstol, om målet eller ärendet slutligt avgjorts av en förvaltningsrätt eller förvaltningsmyndighet, *och*

4. ansökningar om återställande av försutten tid för överklagande eller därmed jämförbar åtgärd till *en* förvaltningsrätt, kammarrätt eller förvaltningsmyndighet.

Regeringen meddelar föreskrifter om kammarrätternas domkretsar.

Paragrafen reglerar en kammarrätts behörighet. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Bestämmelsen i *första stycket* femte punkten, att kammarrätten som första domstolsinstans prövar vissa mål om s.k. dröjsmålstalan, tas bort. En dröjsmålstalan kan således bli föremål för prövning av en kammarrätt endast efter överklagande enligt bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen.

Övriga ändringar är endast språkliga.

11 §

En kammarrätt får vara indelad i avdelningar. Chef för en avdelning är presidenten eller en lagman.

Bestämmelser om särskild sammansättning av *kammarrätten* vid behandling av vissa mål finns i fastighetstaxeringslagen (1979:1152), lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation och lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt. Bestämmelser om särskild sammansättning vid behandling av mål *om laglighetsprövning* enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900) finns i 13 a §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om bl.a. en kammarrätts indelning i avdelningar.

Bestämmelsen i *första stycket*, att regeringen får bestämma att en avdelning ska vara förlagd till någon annan ort än den där domstolen har sitt säte, tas bort.

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

12 §

En kammarrätt är domför med tre lagfarna ledamöter. Fler än fyra lagfarna ledamöter får inte *ingå* i rätten.

När det är särskilt föreskrivet att nämndemän ska ingå i rätten, är en kammarrätt domför med tre lagfarna ledamöter och två nämndemän. Fler än fyra lagfarna ledamöter och tre nämndemän får inte *ingå* i rätten.

Om en av de lagfarna ledamöterna eller en av nämndemännen får förhinder sedan handläggningen har påbörjats, är rätten ändå domför.

En kammarrätt är domför utan nämndemän

1. vid prövning av överklagande av beslut som inte innebär att målet avgörs,

2. vid förordnande om saken i avvaktan på målets avgörande och vid annan åtgärd som avser endast målets beredande, och

3. vid beslut genom vilket domstolen skiljer sig från målet utan att detta har prövats i sak.

Handläggs ett mål som avses i andra stycket gemensamt med ett annat mål, får nämndemän delta vid handläggningen även av det senare målet.

Bestämmelser om domförhet vid behandling av vissa mål finns i fastighetstaxeringslagen (1979:1152), lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation och lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt. Bestämmelser om domförhet vid behandling av *mål om laglighetsprövning enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900)* finns i 13 a §.

Vid behandling av frågor om prövningstillstånd är kammarrätten domför med två *lagfarna* ledamöter, om de är ense om slutet. Detsamma gäller vid behandling av andra frågor i mål där prövningstillstånd krävs för prövning av *ett* överklagande, om frågorna behandlas före eller i samband med frågan om prövningstillstånd. Vid behandling av en fråga om avvisning av ett överklagande på grund av att det har kommit in för sent är kammarrätten domför med två *lagfarna* ledamöter, om de är ense om slutet.

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är kammarrätten domför med en lagfaren *ledamot*.

Åtgärder som avser endast beredandet av ett mål får utföras av en lagfaren ledamot i kammarrätten eller, om åtgärderna inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna ledamöter, av en annan *anställd* i kammarrätten som har tillräcklig kunskap och erfarenhet. Regeringen meddelar närmare föreskrifter om detta.

Paragrafen innehåller bestämmelser om domförhet i kammarrätten. Övervägandena finns i avsnitt 14.1.2.

Av paragrafens *tredje stycke*, som är nytt, framgår att en kammarrätt kan fortsätta handläggningen även om någon i rätten får förhinder sedan handläggningen har påbörjats. Med handläggning avses i detta sammanhang muntlig förhandling eller föredragning inför målets avgörande. I de fall där en kammarrätt består av tre lagfarna ledamöter kommer rätten att fortsätta vara domför även om en av dem får förhinder. I de fall där en kammarrätt består av tre lagfarna ledamöter och två nämndemän kommer rätten att fortsätta vara domför även om en av de lagfarna ledamöterna eller en av nämndemännen får förhinder. Bestämmelsen medger inte att handläggningen fortsätter, om såväl en lagfaren ledamot som en nämndeman får förhinder. Med förhinder avses i detta sammanhang inte detsamma som laga förfall. Förhinder föreligger oberoende av orsaken till att ledamoten avträtt från vidare deltagande i förhandlingen (jfr NJA 2008 s. 1184).

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

13 a §

En kammarrätt ska vid behandling av mål *om laglighetsprövning* enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900) bestå av tre lagfarna ledamöter och två sådana särskilda ledamöter som anges i 13 b §.

Om en av de särskilda ledamöterna får förhinder sedan handläggningen har påbörjats, är rätten ändå domför om tre av de kvarvarande ledamöterna är ense om slutet.

En kammarrätt är domför utan de särskilda ledamöterna i sådana fall som anges i 12 § *fjärde* stycket samt vid prövning av mål som är av enkel beskaffenhet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om sammansättning och domförhet i kammarrätten vid behandling av mål om laglighetsprövning. Övervägandena finns i avsnitt 14.1.2.

I *första stycket* tas bestämmelsen om kammarrättens sammansättning vid behandling av mål enligt den upphävda kyrkolagen (1992:300) bort.

Andra stycket, som är nytt, innehåller en bestämmelse om kammarrättens domförhet om en av de särskilda ledamöterna i mål om laglighetsprövning får förhinder sedan handläggningen påbörjats. Rätten är domför om tre av de kvarvarande ledamöterna är ense om slutet.

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

13 b §

Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar för viss tid* särskilda ledamöter för varje kammarrätt. De särskilda ledamöterna *ska* ha god kännedom om kommunal verksamhet.

Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.

Kammarrätten fördelar tjänstgöringen mellan de särskilda ledamöterna efter samråd med dem.

Paragrafen innehåller bestämmelser om särskilda ledamöter i kammarrätten i mål om laglighetsprövning. Övervägandena finns i avsnitt 16.2.

I *första stycket* införs en upplysning om att regeringen har möjlighet att delegera uppgiften att förordna särskilda ledamöter i kammarrätten till en myndighet. Vidare tas bestämmelserna om antalet ledamöter och om förordnandetidens längd bort.

Av *andra stycket*, som är nytt, framgår att om förordnandet upphör att gälla har ledamoten ändå fortsatt behörighet i ett mål som pågår vid denna tidpunkt (jfr 4 kap. 10 a § andra stycket RB). De bestämmelser som enligt nuvarande lydelse finns i andra stycket, om utseende av ny särskild ledamot och förordnandetidens längd i sådant fall, tas bort.

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

15 §

I *en* förvaltningsrätt ska det finnas *en* lagman.

Om regeringen inte bestämmer något annat ska det i en förvaltningsrätt även finnas en eller flera rådmän. I de förvaltningsrätter som regeringen bestämmer ska det också finnas en eller flera chefsrådmän.

Lagmän, chefsrådmän och *rådmän* ska vara lagfarna.

Paragrafen innehåller bestämmelser om bl.a. lagfarna domare i en förvaltningsrätt. Övervägandena finns i avsnitt 17.2.

Bestämmelsen i *första stycket*, att en förvaltningsrätt och en tingsrätt på samma ort som en del i en administrativ samverkan får ha gemensam lagman, tas bort.

Övriga ändringar är endast språkliga.

17 b §

Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar för viss tid* särskilda ledamöter för varje förvaltningsrätt. De särskilda ledamöterna ska ha god kännedom om kommunal verksamhet.

Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.

Förvaltningsrätten fördelar tjänstgöringen mellan de särskilda ledamöterna efter samråd med dem.

Paragrafen innehåller bestämmelser om särskilda ledamöter i förvaltningsrätten i mål om laglighetsprövning. Övervägandena finns i avsnitt 16.2.

Paragrafen ändras på motsvarande sätt som 13 b §, se författningskommentaren till den paragrafen.

20 §

Valbar till nämndeman i *en* kammarrätt *eller* förvaltningsrätt är varje svensk medborgare som är folkbokförd i det län eller den del av länet som hör till kammarrättens eller förvaltningsrättens domkrets och som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Den som är anställd vid *en* domstol, Skatteverket, *en* länsstyrelse, Försäkringskassan, *Migrationsverket* eller *Transportstyrelsen* får inte vara nämndeman.

Detsamma gäller *en* lagfaren domare, åklagare, polisman och advokat eller *någon* annan som har till yrke att föra andras talan inför *domstol* samt *en* ledamot av *en* skattenämnd.

En nämndeman i *en* förvaltningsrätt får inte samtidigt vara nämndeman i *en* kammarrätt.

Till nämndeman bör endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Den som har fyllt sextio år eller uppger något giltigt hinder är inte skyldig att ta emot uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är inte skyldig att ta emot nytt uppdrag förrän efter fyra år.

Domstolen prövar självmant den valdes behörighet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om nämndemän. Överväganden finns i avsnitt 15.2.

Ändringen i *andra stycket* innebär att den krets av personer som är uteslutna från valbarhet till nämndeman utökas med anställda vid Migrationsverket och Transportstyrelsen. Bestämmelsen som föreskriver att anställd vid under länsstyrelse lydande myndighet inte får vara nämndeman tas bort.

Övriga ändringar är endast språkliga.

20.6 Förslaget till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291)

3 §

En ansökan, ett överklagande, en anmälan, en underställning och varje annan åtgärd som inleder ett *mål* ska vara skriftlig.

En ansökan eller ett överklagande från en enskild ska innehålla uppgift om hans eller hennes

1. personnummer eller organisationsnummer,
2. postadress och adress till arbetsplats samt i förekommande fall annan adress där han eller hon kan anträffas för delgivning genom stämningsman,
3. telefonnummer till bostaden och arbetsplatsen samt mobiltelefonnummer, med undantag för nummer som avser ett hemligt telefonabonnemang som behöver uppges endast om rätten begär det,
4. e-postadress, och
5. förhållanden i övrigt av betydelse för delgivning med honom eller henne.

Om den enskildes talan *förs* av *en* ställföreträdare, ska motsvarande uppgifter lämnas även om *ställföreträdaren*. Har den enskilde ett ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges.

En ansökan eller ett överklagande från en enskild ska dessutom innehålla uppgifter om enskild motpart, om *det finns en sådan*, i de hänseenden som anges i andra och tredje styckena. Uppgift om motpartens eller *hans eller hennes* ställföreträdares arbetsplats, telefonnummer, e-postadress och ombud behöver lämnas endast om uppgiften utan särskild utredning är tillgänglig för den enskilde. Saknar motparten känd adress, ska uppgift lämnas om den utredning som gjorts för att fastställa detta.

Uppgifter som avses i andra–fjärde styckena ska gälla förhållandena när uppgifterna lämnas till rätten. Ändras något av dessa förhållanden eller är en uppgift ofullständig eller felaktig, ska det utan dröjsmål anmälas till rätten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om den handling som inleder ett mål och de kontaktuppgifter som parterna ska lämna till rätten. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

Kravet på egenhändigt undertecknande av en enskilds ansökan eller överklagande i *andra stycket* tas bort. Det innebär att enskilda kan använda t.ex. e-post för en ansökan eller ett överklagande. I 44 § tredje stycket finns en bestämmelse som föreskriver att en handling ska bekräftas av avsändaren om rätten anser att det behövs, se författningskommentaren till den paragrafen.

Övriga ändringar är endast språkliga.

5 §

Om en ansökan eller *ett överklagande innehåller en sådan brist* att *handlingen* inte kan läggas till grund för prövning i sak, *ska* rätten förelägga sökanden eller klaganden att inom viss tid avhjälpa bristen vid påföljd att hans *eller hennes* talan annars *avvisas*. Detsamma gäller om *ansökan eller överklagandet* inte uppfyller föreskrifterna i 3 §, *om bristen inte* är av ringa betydelse för frågan om delgivning.

Paragrafen behandlar brister i en ansökan eller i ett överklagande.

Paragrafen ändras endast språkligt.

6 §

Ett mål tas inte upp till prövning, om *en* ansökan, *ett överklagande* eller *en* annan åtgärd *som inleder ett* mål *inte har* skett inom föreskriven tid.

Paragrafen behandlar en ansökan m.m. som inte skett inom föreskriven tid.

Paragrafen ändras endast språkligt.

6 a §

Ett överklagande *ska ges in till* den myndighet som har meddelat det beslut som överklagas. *Om ett överklagande kommer in till den domstol som ska pröva överklagandet i stället för till den myndighet som har meddelat beslutet, ska domstolen sända överklagandet till myndigheten och samtidigt lämna uppgift om vilken dag överklagandet kom in till domstolen.*

Överklagandet ska ha kommit in inom tre veckor från den dag klaganden fick del av beslutet.

Om klaganden är en enskild och ett beslut av en förvaltningsrätt eller kammarrätt har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades.

Om klaganden är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet alltid ha kommit in inom tre veckor från den dag förvaltningsrättens eller kammarrättens beslut meddelades.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande. Övervägandena finns i avsnitt 11.3.2.

Till *första stycket* flyttas bestämmelsen i nuvarande tredje stycket tredje meningen som föreskriver att ett överklagande som felaktigt getts in till den domstol som ska pröva det, ska överlämnas till den beslutande myndigheten med uppgift om ankomstdag.

Andra stycket motsvarar nuvarande första stycket andra meningen första ledet.

I tredje och fjärde styckena, som är nya, finns ytterligare bestämmelser om utgångspunkten för beräkning av tiden för överklagande av förvaltningsdomstols beslut. *Tredje stycket* avser en enskild klagande när en förvaltningsrätt eller kammarrätt har meddelat beslutet vid en muntlig förhandling eller vid en sådan förhandling har angett när beslutet kommer att meddelas. Utgångspunkten för beräkning av överklagandetiden är i dessa fall dagen för beslutet och inte den dag då klaganden fick del av beslutet.

Fjärde stycket avser en klagande som företräder det allmänna och utgör ett undantag från andra stycket. Det motsvarar nuvarande första stycket andra meningen andra ledet. Bestämmelsen gäller också när en klagande som företräder det allmänna överklagar till förmån för enskild part.

Paragrafens nuvarande andra–fjärde styckena med undantag för bestämmelsen i tredje stycket tredje meningen, flyttas till en ny 6 b §.

Övriga ändringar är endast språkliga.

6 b §

Den myndighet som har meddelat det beslut som överklagas prövar om överklagandet har kommit in i rätt tid. Om överklagandet har kommit in för sent, ska det avvisas.

Överklagandet ska dock inte avvisas om förseningen beror på att myndigheten har lämnat klaganden en felaktig underrättelse om hur man överklagar. Överklagandet ska inte heller avvisas om det inom överklagandetiden har kommit in till den domstol som ska pröva överklagandet.

Om överklagandet inte avvisas enligt denna paragraf, ska den myndighet som har meddelat beslutet överlämna det och övriga handlingar i ärendet till den domstol som ska pröva överklagandet. Detta gäller dock inte om överklagandet har förfallit enligt 28 § förvaltningslagen (1986:223).

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om rättidsprövning av överklagande.

Bestämmelserna i paragrafen motsvarar nuvarande 6 a § andra–fjärde styckena med undantag för bestämmelsen i tredje stycket tredje meningen som återfinns i 6 a § första stycket.

7 §

Om en förvaltningsrätt eller kammarrätt i samband med att ett mål inleds *finner* att den saknar behörighet att handlägga målet men att en annan motsvarande domstol skulle vara behörig, *ska* handlingarna i målet lämnas över till den domstolen, om det inte finns något skäl mot *det*. Handlingarna *ska* anses ha kommit in till den senare domstolen samma dag som de kom in till den domstol som först tog emot handlingarna. *Den domstol som handlingarna har lämnats över till ska underrätta parterna om överlämnandet.*

Paragrafen reglerar överlämnande av mål från en obehörig förvaltningsrätt eller kammarrätt. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.2 och 6.3.3.

Paragrafen ändras på så sätt att kravet på samtycke från den som har inlett målet tas bort. Vidare införs en skyldighet för den domstol som

handlingarna har lämnats över till att underrätta parterna om att ett överlämnande skett.

Övriga ändringar är endast språkliga.

8 §

Rätten *ska se till* att *målet* blir så utrett som dess beskaffenhet kräver.

Genom frågor och påpekanden ska rätten verka för att parterna avhjälper otydligheter och ofullständigheter i sina framställningar.

Rätten ska se till att inget onödigt förs in i målet. Överflödig utredning får avvisas.

Paragrafen behandlar rättens utredningsansvar. Överväganden finns i avsnitt 9.2.

Genom den nya utformningen av tilläggsreglerna som separerats i ett *andra* och *tredje stycke* tydliggörs på vilket sätt som domstolens processledande verksamhet ska bedrivas och rättens ansvar för att inget onödigt förs in i målet. I första hand är det parterna själva som ska läka bristerna i sina framställningar. Rätten ska därför vara verksam genom parterna och undvika att agera på egen hand (jfr prop. 2009/10:215 s. 164 f.). Frågor och påpekanden till parterna kan framställas såväl muntligen som skriftligen. Att se till att inget onödigt förs in i målet innebär att rätten ska få parternas processföring att fokusera på de tvistiga frågorna i målet och vid behov verka för att målet inte belastas med utredningsmaterial som bedöms vara irrelevant för prövningen. Om parterna ändå ger in utredning som bedöms överflödig får rätten avvisa den.

Övriga ändringar är endast språkliga.

10 §

En ansökan, ett överklagande eller *en* annan handling *som inleder ett* mål och det som hör till *handlingen ska skickas till motparten*. *Han eller hon ska* föreläggas att svara inom viss tid vid påföljd att målet ändå kan komma att avgöras.

Underrättelse enligt första stycket behövs inte,

1. om det inte finns anledning anta att talan kommer att bifallas helt eller delvis,
2. om underrättelse annars är uppenbart onödig,
3. om motparten är en förvaltningsmyndighet och en underrättelse är onödig eller
4. om det kan befaras att underrättelse skulle avsevärt försvåra genomförandet av beslut i målet.

Paragrafen behandlar kommunicering med motpart av de handlingar som inleder ett mål.

I *första stycket* tas uttrycket ”annan mot vilken åtgärd ifrågasätts” bort. Begreppet hänför sig till mål som inleds genom anmälan eller underställning (jfr 11 §) och den som avses är numera att anse som motpart (jfr 15 § ÄL, se även prop. 1971:30 del 2 s. 544 f.).

Övriga ändringar är endast språkliga.

11 §

Den *part* som *har* förelagts att svara *ska* göra det skriftligen, om *inte* rätten *beslutar* att svaret får lämnas *muntligen*.

Parten ska i svaret ange *om* han *eller hon* medger eller bestrider yrkandena i målet eller, om målet *har inletts* genom *en* anmälan eller *en* underställning, *den*

åtgärd som målet gäller. Om *parten* bestrider *yrkandena* eller *åtgärden*, *ska* han *eller hon* ange skälen *för bestridandet* och de bevis som *åberopas*.

Svaret ska innehålla uppgift om vilket mål det *avser*.

Paragrafen behandlar yttrande från motparten.

Genom ändringen i *första stycket* anges att ett muntligt svar inte nödvändigtvis behöver lämnas vid ett sammanträde (jfr 16 § ÄL).

Andra stycket justeras med anledning av ändringen i 10 §, se författningskommentaren till den paragrafen. Vidare klargörs att parten är skyldig att redovisa skäl för sitt bestridande och sin åberopade bevisning (jfr 16 § ÄL).

Övriga ändringar är endast språkliga.

17 §

Vid *en* muntlig förhandling *ska följande* antecknas*:*

1. yrkanden,

2. medgivanden,

3. bestridanden,

4. invändningar,

5. vitsordanden,

6. i korthet de omständigheter som parterna åberopar och bemötandena av dessa omständigheter, samt

7. den utredning som *läggs fram* vid förhandlingen.

Paragrafen behandlar protokollföring. Övervägandena finns i avsnitt 10.2.

Kravet på att det vid en muntlig förhandling ska upprättas protokoll tas bort. I stället anges vad som ska antecknas. Om anteckningarna vid en muntlig förhandling görs i ett protokoll eller i någon annan form får rätten avgöra (jfr prop. 1999/2000:26 s. 75 f.). Anteckningar ska avse vad som förekommer vid förhandlingen när det gäller yrkanden, medgivanden, bestridanden, invändningar, vitsordanden, de omständigheter som parterna åberopar och bemötandena av dessa omständigheter samt den utredning som läggs fram vid förhandlingen. Att de omständigheter som parterna åberopar och bemötandena av dessa omständigheter ska antecknas innebär formellt sett en nyhet (jfr 6 kap. 4 § 1 RB och Fitger m.fl., Rättegångsbalken s. 6:12). De ska dock endast antecknas i korthet. Någon redogörelse över förhandlingens gång behöver inte längre antecknas.

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

28 §

Den domstol som *ska* pröva *ett överklagande får besluta* att det överklagade beslutet, om det *annars* skulle *gälla* omedelbart, tills vidare *inte ska* gälla och även i övrigt *besluta* rörande saken.

Paragrafen behandlar inhibition och övriga interimistiska beslut.

Paragrafen ändras endast språkligt.

31 §

Ett beslut genom vilket rätten avgör målet *ska skickas till parterna*. *Om det finns en* skiljaktig mening *ska den bifogas*.

Ett beslut som får överklagas ska innehålla upplysning om hur det ska ske. Om det krävs prövningstillstånd i högre rätt, *ska* beslutet innehålla *upplysning* om det och om de grunder *som* ett sådant tillstånd meddelas *på*.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rättens avgörande.

Paragrafen ändras endast språkligt och redaktionellt.

33 §

Förvaltningsrättens beslut överklagas *till kammarrätten*. *Kammarrättens* beslut överklagas *till* Högsta förvaltningsdomstolen.

Ett beslut får överklagas av den som det angår, om det gått honom *eller henne* emot.

Kammarrättens beslut att meddela prövningstillstånd får inte överklagas.

Om ett överklagande *eller en begäran om omprövning* har avvisats *på grund av att överklagandet eller begäran har kommit in* för sent och *rätten* efter överklagande har prövat *avvisningsbeslutet* eller vägrat prövningstillstånd i fråga om ett sådant överklagande, får *rättens* beslut inte överklagas.

Paragrafen behandlar instansordningen och rätten att överklaga domstolsbeslut. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.2.

Fjärde stycket reglerar det fallet att en myndighet eller en förvaltningsrätt har avvisat ett överklagande för att detta har kommit in för sent och avvisningsbeslutet har överklagats till förvaltningsrätten respektive kammarrätten. Bestämmelsen innebär att domstolens beslut, varigenom överklagandet prövas eller prövningstillstånd nekas, inte får överklagas. Ändringen innebär att detsamma ska gälla i de fall då myndighetens beslut att avvisa en begäran om omprövning överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Övriga ändringar är endast språkliga.

34 a §

För de mål *där* det är särskilt föreskrivet krävs prövningstillstånd för att kammarrätten *ska* pröva ett överklagande av ett beslut som förvaltningsrätten *har* meddelat i målet. Detsamma gäller *förvaltningsrättens* beslut i en fråga som har ett direkt samband med ett sådant mål. *Något sådant* tillstånd *krävs* dock inte när talan förs av Riksdagens ombudsmän eller Justitiekanslern.

Prövningstillstånd *ska* meddelas om

1. *det finns* anledning *att betvivla riktigheten av* det slut *som* förvaltningsrätten *har* kommit *till*,

2. *det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,*

3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller

4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Prövningstillstånd får begränsas till att gälla en viss del av ett beslut, om utgången i den delen inte kan påverka andra delar av det överklagade beslutet.

Om prövningstillstånd *inte meddelas*, står förvaltningsrättens beslut fast. En upplysning om detta *ska* tas in i kammarrättens beslut.

I paragrafen finns bestämmelser om prövningstillstånd i kammarrätten. Övervägandena finns i avsnitt 12.2 och 13.2.2.

Ändringarna i *andra stycket* avser grunderna för meddelande av prövningstillstånd i kammarrätten. Förutsättningarna för att meddela prövningstillstånd i s.k. ändringsfall preciseras (första punkten). Prövnings-

tillstånd ska meddelas om det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten kommit till. Avsikten är att ett relativt lågt krav ska gälla vid bedömningen av om en prövning av saken i kammarrätten skulle kunna leda till en ändring av förvaltningsrättens avgörande (jfr prop. 2004/05:131 s. 260). Vidare tillkommer en möjlighet att meddela prövningstillstånd i s.k. granskningsfall (andra punkten). Denna grund för prövningstillstånd ska tillämpas om det finns svårigheter att vid tillståndsprövningen bedöma riktigheten av förvaltningsrättens avgörande. Detta kan t.ex. vara fallet om det av domskälen inte i tillräcklig utsträckning framgår hur förvaltningsrätten har resonerat eller om målet är så omfattande eller på annat sätt komplicerat att en bedömning av riktigheten av det skälet svårligen låter sig göras vid tillståndsprövningen (a. prop. s. 261).

I *tredje stycket*, som är nytt, införs en möjlighet för kammarrätten att meddela partiellt prövningstillstånd (jfr a. prop. s. 261). Ett sådant prövningstillstånd får begränsas till en viss del av ett överklagat beslut. En förutsättning för att meddela partiellt prövningstillstånd är att utgången i den del som tas upp till prövning inte kan komma att påverka övriga delar av det överklagade avgörandet. Som exempel på frågor som skulle kunna lämpa sig för partiellt prövningstillstånd kan nämnas eftergift vid återkrav av en socialförsäkringsförmån eller spärrtid vid ett körkortsingripande.

Första och *fjärde* (tidigare tredje) *styckena* ändras endast språkligt.

35 §

Ett överklagande av kammarrättens beslut i ett mål som har *inletts i* kammarrätten genom överklagande, underställning eller ansökan prövas av Högsta förvaltningsdomstolen endast om prövningstillstånd har *meddelats*.

Om prövningstillstånd *inte meddelas*, står kammarrättens beslut fast. En upplysning om detta ska tas in i Högsta förvaltningsdomstolens beslut.

Första stycket gäller inte

1. talan som Riksdagens ombudsmän eller Justitiekanslern för i mål om disciplinansvar eller om återkallelse eller begränsning av behörighet att utöva yrke inom hälso- och sjukvården, tandvården, detaljhandeln med läkemedel eller djurens hälso- och sjukvård,

2. talan som Justitiekanslern för i mål enligt kreditupplysningslagen (1973:1173), inkassolagen (1974:182) eller lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om krav på prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen.

Paragrafen ändras endast språkligt.

36 §

Prövningstillstånd meddelas

1. om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att *överklagandet* prövas av Högsta förvaltningsdomstolen eller

2. om det *finns* synnerliga skäl till *en* sådan prövning, såsom att *det finns* grund för resning eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd meddelas i ett av två eller flera likartade mål, får prövningstillstånd meddelas även i övriga mål.

Paragrafen innehåller bestämmelser om grunderna för prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen. Övervägandena finns i avsnitt 13.1.

Ändringen i *andra stycket* innebär en viss utvidgning av möjligheten att meddela prövningstillstånd även i övriga mål, då sådant tillstånd meddelats i ett av två eller flera likartade mål. En motsvarande bestämmelse för Högsta domstolen finns i 54 kap. 10 § andra stycket RB.

Bestämmelsen i nuvarande tredje stycket som föreskriver att ett prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen kan begränsas till en viss del av målet flyttas till 36 a §.

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

36 a §

Prövningstillstånd får begränsas till att gälla en viss fråga i målet, vars prövning är av vikt för ledning av rättstillämpningen (prejudikatfråga) eller en viss del av målet.

I avvaktan på att prövning sker i enlighet med ett prövningstillstånd som har begränsats enligt första stycket får Högsta förvaltningsdomstolen förklara frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt helt eller delvis vilande.

I den utsträckning som prövningstillstånd inte meddelas och frågan om prövningstillstånd inte heller förklaras vilande, ska det överklagade beslutet stå fast. En upplysning om detta ska tas in i Högsta förvaltningsdomstolens beslut.

Paragrafen, som är ny, reglerar partiellt prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen. Övervägandena finns i avsnitt 13.1.2.

Av *första stycket* framgår att Högsta förvaltningsdomstolen får begränsa ett prövningstillstånd till att gälla inte bara en viss del av målet (jfr nuvarande 36 § tredje stycket) utan även en isolerad prejudikatfråga. Detta överensstämmer med vad som gäller för Högsta domstolen (54 kap. 11 § första stycket RB).

Enligt *andra stycket* får Högsta förvaltningsdomstolen i samband med att ett partiellt prövningstillstånd meddelas förklara frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt helt eller delvis vilande. Även detta överensstämmer med vad som gäller för Högsta domstolen (54 kap. 11 § andra stycket RB).

Av bestämmelsen i *tredje stycket*, som väsentligen motsvarar bestämmelsen i 35 § andra stycket, följer att i den utsträckning prövningstillstånd inte meddelas och frågan om prövningstillstånd inte heller förklaras vilande, ska det överklagade beslutet stå fast. En upplysning om detta ska tas in i Högsta förvaltningsdomstolens beslut.

36 b §

Om Högsta förvaltningsdomstolen med tillämpning av 36 a § har prövat en prejudikatfråga får domstolen, om ytterligare prövning krävs, helt eller delvis grunda sitt avgörande av målet i övrigt på kammarrättens bedömning eller, med undanröjande av lägre rätts eller myndighets avgörande, besluta om återförvisning av målet för fortsatt behandling.

Paragrafen, som är ny, reglerar Högsta förvaltningsdomstolens handlingsalternativ om den prövat en prejudikatfråga och ytterligare prövning krävs. Övervägandena finns i avsnitt 13.1.2.

Högsta förvaltningsdomstolen kan, helt eller delvis, grunda sitt avgörande på kammarrättens bedömning och alltså avstå från en egen bedömning av sakförhållandena. I andra fall kan Högsta förvaltningsdomstolen, med undanröjande av lägre rätts eller myndighets avgörande, besluta om återförvisning av målet för fortsatt behandling. Högsta förvaltningsdomstolen kan också göra en helt egen bedömning.

44 §

En handling anses ha kommit in till *domstolen* den dag handlingen eller *en* avi om betald postförsändelse *som innehåller* handlingen anlänt till *domstolen* eller *nått en* behörig tjänsteman. *Om domstolen underrättas* särskilt om att *ett meddelande* till *domstolen* anlänt till *ett telebefordringsföretag*, anses *meddelandet* ha kommit in redan när underrättelsen nått *en* behörig tjänsteman.

Om det *kan antas* att handlingen eller *en* avi om denna *en* viss dag *har lämnats hos domstolens* kansli eller avskilts för *domstolen* på *ett postkontor*, anses den ha kommit in den dagen om den *nått en* behörig tjänsteman närmast följande arbetsdag.

En handling ska bekräftas av avsändaren om rätten *anser att det behövs.*

Paragrafen innehåller bestämmelser om en handlings ankomstdag och om rättens möjlighet att begära bekräftelse av en handling. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

Första och *andra styckena* moderniseras, bl.a. genom att det äldre uttrycket ”telegram eller annat meddelande” ersätts av det teknikneutrala uttrycket ”meddelande”.

Enligt *tredje stycket* ska en handling bekräftas av avsändaren om rätten anser att det behövs. Stycket anpassas till att kravet på egenhändigt undertecknande för ansöknings- och överklagandehandlingar i 3 § tas bort. Som utgångspunkt ska någon undertecknad handling inte behövas. Om rätten av någon särskild anledning är tveksam till om en ingiven handling verkligen härrör från parten har domstolen dock möjlighet att begära att avsändaren bekräftar handlingen. Möjligheten att begära bekräftelse är inte begränsad till vissa situationer eller typer av dokument, utan gäller såväl handlingar genom vilka mål inleds som handlingar som ges in till domstolen vid en senare tidpunkt. Om rätten förelägger avsändaren av en handling att ge in en bekräftelse ska det av föreläggandet framgå vilka konsekvenserna blir av att någon bekräftelse inte ges in. Även om en bekräftelse normalt sker genom en i original undertecknad handling finns det inte något hinder mot att tvivel om avsändarens identitet undanröjs även på annat sätt (jfr t.ex. NJA 1991 s. 407, NJA 1991 s. 595 och RH 2010:44).

48 §

Den som för talan i mål får *som* ombud eller biträde anlita *någon som är lämplig för uppdraget*.

Om den som är ombud eller biträde *visar* oskicklighet eller oförstånd eller *annars* är olämplig får rätten avvisa honom *eller henne* som ombud eller biträde i målet. Rätten får också förklara honom *eller henne* obehörig att *vara* ombud eller biträde vid rätten antingen för viss tid eller tills vidare.

Om den som avvisas eller förklaras obehörig enligt andra stycket är advokat, *ska* åtgärden *anmälas till* advokatsamfundets styrelse.

I paragrafen finns bestämmelser om ombud och biträde. Överväganden finns i avsnitt 8.1.2.

I *första stycket* införs ett allmänt lämplighetskrav för den som ska uppträda som ombud eller biträde i allmän förvaltningsdomstol. Frågan om ombudet är lämpligt får bedömas från fall till fall allt efter sakens karaktär och den omfattning som processen kan förväntas att få. Om målet inte är komplicerat, finns det inte anledning att ställa alltför höga krav på den som vill vara ombud eller biträde. I enklare fall möter det normalt inte något hinder att en nära anhörig utan särskild juridisk skolning eller någon annan allmänt förståndig person uppträder som ombud. Den det gäller behöver normalt inte lägga fram någon utredning om sina kvalifikationer. Reglerna om ombud i 12 kap. RB bör i många fall vara vägledande även för de krav som i det enskilda fallet kan ställas på ombud som uppträder i allmän förvaltningsdomstol. Hänsyn bör tas till t.ex. personens omdöme, kunnande och erfarenhet. I och med att en uttrycklig kompetensregel införs kan en juridisk person inte längre vara ombud eller biträde i allmän förvaltningsdomstol.

Andra och *tredje styckena* ändras endast språkligt.

49 §

Ett ombud ska ha fullmakt.

Om rätten anser att ombudets behörighet behöver styrkas, ska ombudet eller huvudmannen föreläggas att visa upp en skriftlig fullmakt. En sådan fullmakt ska innehålla ombudets namn. *Om* ombudet *får* sätta *någon* annan i sitt ställe, *ska* detta *framgå av fullmakten*.

Om ansökan eller överklagandet har getts in av ombudet, ska det i föreläggandet anges att talan *tas upp* till prövning endast om detta *följs*. Har *ombudet vidtagit någon* annan åtgärd, *ska det* i föreläggandet anges att åtgärden beaktas endast om *detta följs*.

Paragrafen innehåller bestämmelser om fullmakt. Överväganden finns i avsnitt 8.2.2.

Av *första stycket* framgår att den som uppträder som ombud måste ha fullmakt. En fullmakt kan vara skriftlig eller muntlig.

Andra stycket ändras så att ombud inte behöver styrka sin behörighet annat än i de fall rätten anser att det behövs. Om rätten av någon särskild anledning är tveksam till om ett uppgivet ombud är behörig har domstolen möjlighet att begära in en skriftlig fullmakt. Denna möjlighet utesluter naturligtvis inte att behörigheten styrks t.ex. genom att huvudmannen vid en muntlig förhandling ger ombudet en muntlig fullmakt. När det gäller advokater och anställda på advokatbyråer finns det sällan anledning att kräva in en fullmakt eftersom sådana personer är ställda under ett särskilt disciplinansvar. Behovet av att styrka ombudets behörighet kan gälla såväl uppdraget i sig som dess omfattning. Till andra stycket flyttas bestämmelserna i nuvarande första stycket om vilka uppgifter en fullmakt ska innehålla.

Paragrafens *tredje stycke*, som är nytt, motsvarar nuvarande andra stycket andra och tredje meningen.

Övriga ändringar är endast språkliga.

20.7 Förslaget till lag om ändring i oljekrislagen (1975:197)

23 §

Beslut enligt 3–5 och 14–16 §§ *får överklagas till* regeringen. *Sådana beslut gäller omedelbart* om *inte* annat *anges*.

Beslut om ersättning enligt 17 § *får överklagas till allmän förvaltningsdomstol*.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Ändringarna i *andra stycket* innebär att beslut om ersättning inte längre ska överklagas till kammarrätten utan till förvaltningsrätten.

Av *tredje stycket*, som är nytt, framgår att det krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

Övriga ändringar är endast språkliga.

20.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1975:1083) om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja

7 §

Beslut enligt denna lag *får överklagas till allmän förvaltningsdomstol*.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Ändringarna i *första stycket* innebär att Sjöfartsverkets beslut inte längre ska överklagas till kammarrätten utan till förvaltningsrätten.

Av *andra stycket*, som är nytt, framgår att det krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

20.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten

17 §

I fråga om överklagande av ett slutligt beslut av Patentbesvärsrätten finns bestämmelser i patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), namnlagen (1982:670), lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden, växtförädlarrättslagen (1997:306) *samt i varumärkeslagen (2010:1877).*

Ett beslut av Patentbesvärsrätten, som inte är slutligt, får överklagas endast i samband med överklagande av beslut i själva målet. Ett beslut får dock överklagas särskilt när rätten har

1. ogillat invändning om jäv mot ledamot av rätten eller invändning om att hinder föreligger för talans prövning,
2. avvisat ombud eller biträde,

3. utdömt vite eller straff för underlåtenhet att iaktta föreläggande eller ålagt vittne eller sakkunnig att ersätta kostnad som vållats genom försummelse eller tredska,

4. förordnat angående ersättning för någons medverkan i målet,

5. utlåtit sig i annat fall än som avses i 4 i fråga som gäller rättshjälp.

Ett särskilt överklagande som avses i andra stycket får göras av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. Beslutet överklagas till Högsta förvaltningsdomstolen. *Vid överklagandet* tillämpas 6 a, *6 b* och 35–37 §§ förvaltningsprocesslagen (1971:291). Patentbesvärsrättens beslut ska innehålla *upplysning* om att det krävs *prövningstillstånd* i Högsta förvaltningsdomstolen och om de grunder *som* ett sådant tillstånd meddelas *på*.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande.

I *tredje stycket* införs en hänvisning även till 6 b § FPL. Ändringen är en konsekvens av att delar av 6 a § flyttas till den nya 6 b §.

Övriga ändringar är endast språkliga.

20.10 Förslaget till lag om ändring i förfogandelagen (1978:262)

50 §

Beslut om föreläggande *som har förenats med* vite enligt denna lag *får överklagas endast* i samband med *överklagande av* beslut om utdömande av vitet.

Beslut om åtgärd enligt 47 § andra stycket eller *en* länsstyrelses beslut om handräckning enligt 48 § tredje stycket *får överklagas till allmän förvaltningsdomstol*. *Ett sådant* beslut *gäller omedelbart*, om *inte något* annat *anges* i beslutet.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Ändringarna i *andra stycket* innebär att beslut om åtgärd enligt 47 § andra stycket eller en länsstyrelses beslut om handräckning enligt 48 § tredje stycket inte längre ska överklagas till kammarrätten utan till förvaltningsrätten.

Av *tredje stycket*, som är nytt, framgår att det krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

Övriga ändringar är endast språkliga.

20.11 Förslaget till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152)

21 kap. 10 §

Nämndemän som avses i 8 § utses för tiden från och med den 1 juli det år, då allmän fastighetstaxering äger rum av hyreshus-, industri-, elproduktions- och specialenheter, till och med den 30 juni det år då sådan taxering sker nästa gång. En nämndeman har dock rätt att avgå efter tre år.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar värderingstekniska ledamöter för varje förvaltningsrätt för *den* tid som *anges* i första

stycket. Avgår *en* sådan *ledamot* under den tid *som* han *eller hon* har blivit utsedd *för,* får *en* annan *ledamot förordnas* för den tid som återstår.

Om det medan en värderingsteknisk ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.

I paragrafen finns bestämmelser om värderingstekniska ledamöter i förvaltningsrätt. Övervägandena finns i avsnitt 16.2.

I *andra stycket* införs en upplysning om att regeringen har möjlighet att delegera uppgiften att förordna värderingstekniska ledamöter i förvaltningsrätt till en myndighet.

Av *tredje stycket*, som är nytt, framgår att om förordnandet upphör att gälla har ledamoten ändå fortsatt behörighet i ett mål som pågår vid denna tidpunkt (jfr 4 kap. 10 a § andra stycket RB).

Övriga ändringar är endast språkliga.

22 kap. 2 §

Överklagande får inte ske av *en* förvaltningsrätts beslut som avser

1. frågor som avses i 20 kap. 6 §, eller

2. beslut om besiktning enligt 18 kap. 30 §.

I paragrafen anges vissa beslut av förvaltningsrätt som inte kan överklagas. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.2.

Den nuvarande punkten 1 – som avser beslut av Skatteverket att avvisa en begäran om omprövning såsom för sent inkommen – upphävs med anledning av att 33 § fjärde stycket FPL i dess nya lydelse innehåller ett motsvarande överklagandeförbud. Punkterna 1 och 2 motsvarar punkterna 2 och 3 i paragrafens nuvarande lydelse.

22 kap. 5 §

Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för *viss tid* för varje kammarrätt minst nio *och* högst tjugo i *praktiskt arbete erfarna* personer med god kännedom om fastighetsförhållanden i allmänhet att *tjänstgöra* i kammarrätten *som särskilda* ledamöter vid handläggning av mål om allmän eller förenklad fastighetstaxering. Av dessa personer ska i fråga om varje kammarrätt

1. minst tre *ha* kunskap *om* värdering av produktiv skogsmark och växande skog,

2. minst två *ha* kunskap *om* värdering av *vattenfallsfastigheter*,

3. minst två *ha* kunskap *om* värdering av *lantbruksenheter* i övrigt, och

4. minst två *ha* kunskap *om* värdering av *andra taxeringsenheter än lantbruksenheter* i övrigt.

Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.

Den som ska tjänstgöra som särskild ledamot ska vara svensk medborgare *och* får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Paragrafen innehåller bestämmelser om särskilda ledamöter i kammarrätt vid handläggning av mål om fastighetstaxering. Övervägandena finns i avsnitt 16.2.

I *första stycket* införs en upplysning om att regeringen har möjlighet att delegera uppgiften att förordna särskilda ledamöter i kammarrätt till en myndighet. Vidare tas bestämmelsen om förordnandetidens längd bort.

Av *andra stycket*, som är nytt, framgår att om förordnandet upphör att gälla har ledamoten ändå fortsatt behörighet i ett mål som pågår vid denna tidpunkt (jfr 4 kap. 10 a § andra stycket RB).

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

20.12 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:613) om miljöavgift på utsläpp av kväveoxider vid energiproduktion

21 §

Bestämmelserna i 67 kap. *29*–32 och 34–36 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244) tillämpas *i* mål enligt denna lag. *Det* som sägs där om Skatteverket ska då i tillämpliga fall gälla det allmänna ombudet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande.

Paragrafen ändras på så sätt att hänvisningen till 67 kap. 26 § 1 och 28 § skatteförfarandelagen tas bort. Bestämmelser om tid för överklagande av domstolsbeslut finns i 6 a § FPL och bestämmelser om överklagande av beslut att bl.a. avvisa en begäran om omprövning finns i 33 § fjärde stycket FPL.

20.13 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1047) om sjuklön

28 §

De föreskrifter om omprövning och ändring av Försäkringskassans beslut som finns i 113 kap. 3–9 §§ socialförsäkringsbalken ska tillämpas på motsvarande sätt i fråga om

– beslut enligt 10 eller 13 §, 14 § andra meningen, 16, 17 eller 20 § eller 24 § andra stycket, samt

– beslut att inte avge yttrande enligt 27 § andra stycket.

Vidare ska föreskrifterna i 113 kap. 10–*17, 19, 20* och 21 §§ socialförsäkringsbalken om överklagande av Försäkringskassans beslut tillämpas på motsvarande sätt i fråga om beslut enligt 10 § första stycket 2, 13 §, 14 § andra meningen, 16, 17 eller 20 § eller 24 § andra stycket. *Detsamma gäller föreskrifterna i 113 kap. 10–17 och 21 §§ socialförsäkringsbalken om överklagande av domstols beslut.*

I övrigt får Försäkringskassans beslut enligt denna lag inte överklagas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om omprövning, ändring och överklagande. Överväganden finns i avsnitt 11.2.2.

Ändringarna i *andra stycket* är en följd av att 113 kap. 18 § socialförsäkringsbalken upphör att gälla och att 113 kap. 19 och 20 §§ samma balk inte längre omfattar allmän förvaltningsdomstols beslut. Bestämmelser om överklagande av beslut att bl.a. avvisa ett överklagande som har kommit in för sent finns i 33 § fjärde stycket FPL.

20.14 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret

4 §

I fråga om familjebidrag och dagpenning tillämpas bestämmelserna om ändring och omprövning samt om överklagande i 113 kap. 2–*17, 19, 20* och 21 §§ socialförsäkringsbalken.

Beträffande familjebidrag tillämpas dessutom följande bestämmelser i socialförsäkringsbalken:

– 107 kap. 12 § om preskription,

– 108 kap. 2, 11 och 22 §§ om återbetalningsskyldighet,

– 108 kap. 15, 16, 19 och 21 §§ om ränta,

– 110 kap. 13 § och 31 § första stycket samt 115 kap. 4 § om skyldighet att lämna uppgifter,

– 110 kap. 14 § 1 och 2 om utredningsåtgärder,

– 110 kap. 52 § första stycket 2 och andra stycket samt 53 § om indragning eller nedsättning av ersättning,

– 112 kap. 2 och 3 §§ samt 108 kap. 10 § om interimistiska beslut.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ändring, omprövning och överklagande. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.2.

Ändringen i *första stycket* är en följd av att 113 kap. 18 § socialförsäkringsbalken upphör att gälla. Bestämmelser om överklagande av beslut att bl.a. avvisa ett överklagande som har kommit in för sent finns i 33 § fjärde stycket FPL.

20.15 Förslaget till lag om ändring i lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering

4 kap. 3 §

Beslut inom Riksbanken av annan än direktionen får överklagas till direktionen.

Beslut av direktionen om att förelägga *någon vid* vite eller *att ta ut* särskild avgift får överklagas till *allmän förvaltningsdomstol*.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till *kammarrätten.*

Riksbanken får bestämma att ett beslut *ska* gälla omedelbart.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande av beslut inom Riksbanken. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Ändringarna i *andra stycket* innebär att beslut av direktionen inte längre ska överklagas till kammarrätten utan till förvaltningsrätten.

Av *tredje stycket*, som är nytt, framgår att det krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

Övriga ändringar är endast språkliga.

20.16 Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring

49 §

Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag får överklagas *till* allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt. Behörig förvaltningsrätt är den inom vars domkrets *klaganden var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Om han eller hon inte var folkbokförd i Sverige är behörig förvaltningsrätt den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.*

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande och behörig domstol. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.2.

Av ändringen framgår att behörig domstol att pröva ett överklagande av ett beslut om rätt till ersättning som fattas av en arbetslöshetskassa är den förvaltningsrätt inom vars domkrets klaganden var folkbokförd vid tidpunkten för kassans beslut. Om klaganden inte var folkbokförd i Sverige vid den tidpunkten är behörig förvaltningsrätt i stället den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.

Övriga ändringar är endast språkliga.

54 §

Ett överklagande ska ges in till den *arbetslöshetskassa eller förvaltningsmyndighet* som har meddelat beslutet. *Överklagandet ska* ha kommit in inom två månader från den dag klaganden fick del av beslutet eller, om Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen *är klagande*, inom två månader från *dagen för beslutet*.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande. Övervägandena finns i avsnitt 11.1.3.

Paragrafen ändras så att den omfattar endast beslut av en arbetslöshetskassa eller en förvaltningsmyndighet och inte, som enligt nuvarande lydelse, beslut av allmän förvaltningsdomstol. Som en följd av detta tas arbetslöshetskassa bort i andra meningen. Bestämmelser om tid för överklagande av domstolsbeslut finns i 6 a § FPL.

Övriga ändringar är endast språkliga.

60 §

Prövningstillstånd krävs *vid* överklagande till *kammarrätten*.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande till kammarrätt. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.2.

Det nuvarande andra stycket tas bort. Det undantar en arbetslöshetskassas beslut från tillämpningen av 33 § fjärde stycket FPL. Den bestämmelsen ska alltså i fortsättningen tillämpas också i fråga om en arbetslöshetskassas beslut enligt förevarande lag, se författningskommentaren till den bestämmelsen.

Övriga ändringar är endast språkliga.

20.17 Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor

95 §

Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden enligt denna lag om rätt till medlemskap, medlemsavgifter och särskild uttaxering får överklagas *till* allmän förvaltningsdomstol. Behörig förvaltningsrätt är den inom vars domkrets *klaganden var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Om han eller hon inte var folkbokförd i Sverige är behörig förvaltningsrätt den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.*

Arbetslöshetskassans beslut enligt denna lag i andra fall än som avses i första stycket får inte överklagas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande och behörig domstol. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.2.

Ändringen i *första stycket* innebär att behörig domstol att pröva ett överklagande av ett beslut om rätt till medlemskap, medlemsavgifter och särskild uttaxering som fattas av en arbetslöshetskassas är den förvaltningsrätt inom vars domkrets den enskilde var folkbokförd vid tidpunkten för kassans beslut. Om den enskilde inte var folkbokförd i Sverige vid den tidpunkten är behörig förvaltningsrätt i stället den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.

Övriga ändringar är endast språkliga.

102 §

Ett överklagande ska ges in till den *arbetslöshetskassa eller förvaltningsmyndighet* som har meddelat beslutet. *Överklagandet ska*, om inte annat anges i 103 och 104 §§, ha kommit in inom två månader från den dag klaganden fick del av beslutet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande. Övervägandena finns i avsnitt 11.1.3.

Paragrafen ändras så att den omfattar endast överklagande av beslut av en arbetslöshetskassa eller en förvaltningsmyndighet och inte, som enligt nuvarande lydelsen, beslut av allmän förvaltningsdomstol. Bestämmelser om tid för överklagande av domstolsbeslut finns i 6 a § FPL.

Övriga ändringar är endast språkliga.

103 §

Om Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen *är klagande ska* överklagandet ha kommit in till den *arbetslöshetskassa* som meddelat beslutet inom två månader från *dagen för beslutet*.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om överklagande. Övervägandena finns i avsnitt 11.1.3.

Paragrafen ändras så att den inte längre omfattar överklagande av allmän förvaltningsdomstols beslut (jfr 102 §). Bestämmelser om tid för överklagande av domstolsbeslut finns i 6 a § FPL.

Övriga ändringar är endast språkliga.

110 §

Prövningstillstånd krävs *vid* överklagande till *kammarrätten*.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande till kammarrätten. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.2.

Det nuvarande andra stycket utgår. Det undantar en arbetslöshetskassas beslut från tillämpningen av 33 § fjärde stycket FPL. Den paragrafen ska alltså i fortsättningen tillämpas också i fråga om en arbetslöshetskassas beslut enligt förevarande lag, se författningskommentaren till den paragrafen.

Övriga ändringar är endast språkliga.

20.18 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige

10 kap. 4 §

Beslut av Finansinspektionen enligt denna lag får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol. Beslut att överlämna ett ärende till regeringen för prövning och* beslut i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223) *får dock inte överklagas.*

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande av Finansinspektionens beslut. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Det nuvarande andra stycket, som innebär att vissa beslut av Finansinspektionen överklagas till kammarrätten, tas bort. I fortsättningen ska dessa beslut, liksom flertalet av inspektionens övriga beslut enligt lagen, överklagas till förvaltningsrätten.

Av *andra stycket*, som är nytt, framgår att det vid överklagande till kammarrätten krävs prövningstillstånd.

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

20.19 Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:980) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.

5 kap. 1 §

Finansinspektionens beslut enligt 2 kap. 1 § får överklagas till *allmän förvaltningsdomstol.*

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Krigsförsäkringsnämndens beslut i försäkringsärenden enligt denna lag får inte överklagas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Ändringen i *första stycket* innebär att Finansinspektionens beslut inte längre ska överklagas till kammarrätten utan till förvaltningsrätten.

Av *andra stycket*, som är nytt, framgår att det krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

20.20 Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden

17 §

Beslut av Finansinspektionen enligt denna lag får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol*. *Beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223) *får dock inte överklagas*.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Inspektionen får bestämma att ett beslut om återkallelse enligt 16 § *ska* gälla omedelbart.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande av Finansinspektionens beslut. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Det nuvarande första stycket, som innebär att vissa beslut av Finansinspektionen överklagas till kammarrätten, tas bort. I fortsättningen ska dessa beslut överklagas till förvaltningsrätten.

Av *andra stycket*, som är nytt, framgår att det vid överklagande till kammarrätten krävs prövningstillstånd.

Övriga ändringar är endast språkliga.

20.21 Förslaget till lag om ändring i tullagen (2000:1281)

5 kap. 24 §

I fråga om betalningsskyldighet för företrädare för en gäldenär som är juridisk person och som inte har betalat in tull i rätt tid och på rätt sätt *tillämpas* 59 kap. 13, 15–21, 26 och 27 §§, 67 kap. 4 *§*, 68 kap. 1 § samt 70 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244).

Tullverket beslutar om ansvar för delägare i handelsbolag enligt 2 kap. 20 § lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag avseende tull enligt denna lag.

Hos den som har blivit ålagd betalningsskyldighet får indrivning ske enligt 23 §.

Paragrafen innehåller hänvisningar till bestämmelser i bl.a. skatteförfarandelagen. Övervägandena finns i avsnitt 11.1.3.

Första stycket ändras på så sätt att hänvisningen till 67 kap. 28 § skatteförfarandelagen tas bort. Bestämmelser om tid för överklagande av domstolsbeslut finns i stället i 6 a § FPL.

Övriga ändringar är endast språkliga.

9 kap. 12 §

Om någon har överklagat ett beslut av *en* förvaltningsrätt eller kammarrätt i frågor som avses i 3 och 6 §§, får även någon annan som *har* haft rätt att överklaga beslutet ge in ett överklagande, även om den *tid* för överklagande *som gäller* för honom *eller henne har* gått ut. Ett sådant överklagande *ska* ges in inom en *vecka* från utgången av den tid inom vilken det första överklagandet skulle ha gjorts.

Återkallas eller förfaller på annat sätt det första överklagandet, är även det senare överklagandet förfallet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om anslutningsöverklagande i mål enligt tullagen. Överväganden finns i avsnitt 11.1.3.

Bestämmelser om tid för överklagande av domstolsbeslut finns i 6 a § FPL. I *första stycket* ändras fristen för anslutningsöverklagande till en vecka.

Övriga ändringar är endast språkliga.

20.22 Förslaget till lag om ändring i revisorslagen (2001:883)

37 §

Om Revisorsnämnden i ett ärende om ansökan om godkännande, auktorisation eller registrering inte *meddelar* beslut inom fyra månader *från* det att ansökan gavs in, får sökanden begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.

En begäran om en förklaring som avses i första stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Om nämnden inte har meddelat beslut inom en månad från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits.

I paragrafen finns bestämmelser om s.k. dröjsmålstalan. Överväganden finns i avsnitt 5.2.

Av *andra stycket*, som är nytt, framgår att dröjsmålstalan ska väckas i förvaltningsrätten i stället för, som enligt nuvarande ordning, kammarrätten. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

20.23 Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation

8 kap. 26 §

Vid prövning av mål som avses i 23 § *ska* kammarrätten bestå av tre lagfarna ledamöter och två ekonomiska experter. Om en av de ekonomiska experterna får förhinder sedan handläggningen har påbörjats, är rätten ändå domför.

Kammarrätten är domför utan ekonomiska experter i fall som anges i 12 § *fjärde* stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar samt vid prövning av mål som är av enkel beskaffenhet.

I övrigt gäller, även i mål som avses i första stycket, 12 § *sjunde–nionde* styckena lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar i fråga om kammarrättens sammansättning. Vid behandlingen av frågor om prövningstillstånd och frågor som behandlas samtidigt därmed *ska* dock även en ekonomisk expert ingå i rätten, om inte målet är av enkel beskaffenhet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om domförhet i kammarrätt.

Paragrafens nuvarande hänvisningar till olika stycken i 12 § LAFD ändras på grund av ändringar i den paragrafen.

Övriga ändringar är endast språkliga.

20.24 Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:1223) om utgivning av säkerställda obligationer

6 kap. 2 §

Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 2 kap. 1 § inte *meddelar* beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in till inspektionen, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.

En begäran om en förklaring som avses i första stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Om Finansinspektionen inte har meddelat beslut inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits.

I paragrafen finns bestämmelser om s.k. dröjsmålstalan. Överväganden finns i avsnitt 5.2.

Av *andra stycket*, som är nytt, framgår att dröjsmålstalan ska väckas i förvaltningsrätten i stället för, som enligt nuvarande ordning, kammarrätten. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

20.25 Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder

14 kap. 2 §

Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 1 kap. 4 eller 5 § inte meddelar beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in, ska inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.

Om Finansinspektionen inte lämnar över en underrättelse som avses i 2 kap. 12 § till behörig myndighet i utlandet inom två månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt 2 kap. 13 § fjärde stycket, ska inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.

En begäran om en förklaring som avses i första eller andra stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Om Finansinspektionen inte har meddelat ett beslut som avses i första stycket inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits. Om en underrättelse som avses i andra stycket inte har lämnats över inom två månader från det att en förklaring har lämnats, ska beslut enligt 2 kap. 13 § fjärde stycket anses ha meddelats.

I paragrafen finns bestämmelser om s.k. dröjsmålstalan. Överväganden finns i avsnitt 5.2.

Av *tredje stycket*, som är nytt, framgår att dröjsmålstalan ska väckas i förvaltningsrätten i stället för, som enligt nuvarande ordning, kammarrätten. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

20.26 Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

17 kap. 2 §

Om beslut i ett ärende om tillstånd enligt 3 kap. 2 § inte meddelas inom sex månader från det att ansökan gavs in, *ska* sökanden av den myndighet som *ska* pröva ansökan underrättas om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.

Om Finansinspektionen inte *lämnar över* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet i utlandet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt tredje stycket samma paragraf, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.

En begäran om en förklaring som avses i första eller andra stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Om begäran avser handläggning av ett regeringsärende ska den göras hos Högsta förvaltningsdomstolen.

Om myndigheten inte har meddelat ett beslut som avses i första stycket inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits. Om en underrättelse som avses i andra stycket inte har lämnats över inom tre månader från det att en förklaring har lämnats, ska beslut enligt 5 kap. 2 § tredje stycket anses ha meddelats.

I paragrafen finns bestämmelser om s.k. dröjsmålstalan. Överväganden finns i avsnitt 5.2.

Av *tredje stycket*, som är nytt, framgår att dröjsmålstalan ska väckas i förvaltningsrätten eller, om talan avser handläggningen av ett regeringsärende, Högsta förvaltningsdomstolen. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

20.27 Förslaget till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

16 kap. 10 §

En migrationsdomstols beslut om förvar får överklagas utan begränsning till viss tid.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande. Överväganden finns i avsnitt 11.1.3.

Det nuvarande första stycket i paragrafen tas bort. Motsvarande reglering finns i 6 a § FPL.

16 kap. 12 a §

Prövningstillstånd får begränsas till att gälla en viss fråga i målet, vars prövning är av vikt för ledning av rättstillämpningen (prejudikatfråga) eller en viss del av målet.

I avvaktan på att prövning sker i enlighet med ett prövningstillstånd som har begränsats enligt första stycket får Migrationsöverdomstolen förklara frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt helt eller delvis vilande.

I den utsträckning prövningstillstånd inte meddelas och frågan om prövningstillstånd inte heller förklaras vilande, ska det överklagade beslutet stå fast. En upplysning om detta ska tas in i Migrationsöverdomstolens beslut.

Paragrafen, som är ny, reglerar partiellt prövningstillstånd i Migrationsöverdomstolen. Överväganden finns i avsnitt 13.3.2.

Av *första stycket* framgår att Migrationsöverdomstolen får begränsa ett prövningstillstånd till att gälla en viss del av målet eller endast en isolerad prejudikatfråga.

Enligt *andra stycket* får Migrationsöverdomstolen i samband med att den meddelar ett begränsat prövningstillstånd enligt första stycket förklara frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt helt eller delvis vilande.

Enligt *tredje stycket* ska ett överklagat beslut stå fast i den utsträckning som prövningstillstånd inte meddelas och frågan om prövningstillstånd inte heller förklaras vilande. En upplysning om detta ska tas in i Migrationsöverdomstolens beslut.

Bestämmelserna överensstämmer med vad som föreslås för Högsta förvaltningsdomstolen, se författningskommentaren till 36 a § FPL.

16 kap. 12 b §

Om Migrationsöverdomstolen med tillämpning av 12 a § har prövat en prejudikatfråga får domstolen, om ytterligare prövning krävs, helt eller delvis grunda sitt avgörande av målet i övrigt på migrationsdomstolens bedömning eller, med undanröjande av lägre rätts eller myndighets avgörande, besluta om återförvisning av målet för fortsatt behandling.

Paragrafen, som är ny, reglerar Migrationsöverdomstolens handlingsalternativ om den prövat en prejudikatfråga och ytterligare prövning krävs. Överväganden finns i avsnitt 13.3.2.

Migrationsöverdomstolen kan, helt eller delvis, grunda sitt avgörande på migrationsdomstolens bedömning och alltså avstå från en egen bedömning av sakförhållandena. I andra fall kan Migrationsöverdomstolen, med undanröjande av en migrationsdomstols eller myndighets avgörande, besluta om återförvisning av målet för fortsatt behandling. Migrationsöverdomstolen kan också göra en helt egen bedömning. Detta överensstämmer med vad som föreslås för Högsta förvaltningsdomstolen (se avsnitt 13.1.2 och författningskommentaren till 36 b § FPL).

20.28 Förslaget till lag om ändring i vägtrafikskattelagen (2006:227)

7 kap. 6 §

Vid överklagande av förvaltningsrättens och kammarrättens beslut *tillämpas* 67 kap. 29 och 30 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244).

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande. Överväganden finns i avsnitt 11.2.2.

Paragrafen ändras på så sätt att hänvisningen till 67 kap. 26 § 1 skatteförfarandelagen tas bort, eftersom den bestämmelsen upphävs. Bestäm-

melser om överklagande av beslut att bl.a. avvisa en begäran om omprövning finns i 33 § fjärde stycket FPL.

Övrig ändring är endast språklig.

20.29 Förslaget till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden

26 kap. 2 §

Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 3 kap. 1 § första stycket eller 12 kap. 2 § inte meddelar beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.

Om Finansinspektionen inte *lämnar över* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt tredje stycket samma paragraf, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.

En begäran om en förklaring som avses i första eller andra stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Om Finansinspektionen inte har meddelat ett beslut som avses i första stycket inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits. Om en underrättelse som avses i andra stycket inte har lämnats över inom tre månader från det att en förklaring har lämnats, ska beslut enligt 5 kap. 2 § tredje stycket anses ha meddelats.

I paragrafen finns bestämmelser om s.k. dröjsmålstalan. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Av *tredje stycket*, som är nytt, framgår att dröjsmålstalan ska väckas i förvaltningsrätten i stället för, som enligt nuvarande ordning, i kammarrätten. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

20.30 Förslaget till lag om ändring i lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd

4 kap. 9 §

Om inte annat följer av denna lag, gäller i tillämpliga delar följande bestämmelser i socialförsäkringsbalken för ärenden om statligt tandvårdsstöd:

– 107 kap. 9, 10, 12, 17 och 18 §§ om utmätning, preskription och skadestånd m.m.,

– 108 kap. 2, 11, 15, 16, 19 och 21 §§ samt 22 § första stycket om återbetalningsskyldighet och ränta m.m.,

– 110 kap. 13 §, 14 § 1 och 2 samt 31 § och 115 kap. 4 § om uppgiftsskyldighet m.m.,

– 113 kap. 2–*17, 19, 20* och 21 §§ om ändring, omprövning och överklagande.

Bestämmelserna i 108 kap. 2, 11, 15, 16, 19 och 21 §§ samt 22 § första stycket socialförsäkringsbalken gäller dock inte i förhållande till vårdgivare.

Paragrafen innehåller hänvisningar till bestämmelser i socialförsäkringsbalken. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.2.

Ändringen i *första stycket* är en följd av att 113 kap. 18 § socialförsäkringsbalken upphör att gälla. Bestämmelser om överklagande av beslut att bl.a. avvisa ett överklagande som har kommit in för sent finns i 33 § fjärde stycket FPL.

20.31 Förslaget till lag om ändring i lagen (2008:313) om jämställdhetsbonus

17 §

För jämställdhetsbonus gäller följande bestämmelser i socialförsäkringsbalken

– 110 kap. 31 § och 115 kap. 4 § om uppgiftsskyldighet,
– 113 kap. 3–9 §§ om ändring och omprövning, och
– 113 kap. 10–*17, 19, 20* och 21 §§ om överklagande.

Paragrafen innehåller hänvisningar till bestämmelser i socialförsäkringsbalken. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.2.

Ändringen är en följd av att 113 kap. 18 § socialförsäkringsbalken upphör att gälla. Bestämmelser om överklagande av beslut att bl.a. avvisa ett överklagande som har kommit in för sent finns i 33 § fjärde stycket FPL.

20.32 Förslaget till lag om ändring i marknadsföringslagen (2008:486)

58 §

Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för viss tid dem som ska tjänstgöra som ekonomiska experter enligt 54 §.

Om det medan en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål eller ärende inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet eller ärendet.

Den som ska tjänstgöra som ekonomisk expert ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

I paragrafen finns bestämmelser om ekonomiska experter i en tingsrätt. Övervägandena finns i avsnitt 16.2.

I *första stycket* införs en upplysning om att regeringen har möjlighet att delegera uppgiften att förordna ekonomiska experter till en myndighet.

Till *andra stycket*, som är nytt, flyttas bestämmelsen i nuvarande första stycket andra meningen (jfr 4 kap. 10 a § andra stycket RB).

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

20.33 Förslaget till lag om ändring i konkurrenslagen (2008:579)

8 kap. 11 §

Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för viss tid dem som ska tjänstgöra som ekonomiska experter i Stockholms tingsrätt.

Om det *medan* en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål eller ärende inträffar *en omständighet* som medför att förordnandet *upphör* att gälla, ska förordnandet *ändå gälla* i det pågående målet eller ärendet.

Den som ska tjänstgöra som ekonomisk expert ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

I paragrafen finns bestämmelser om ekonomiska experter i en tingsrätt. Övervägandena finns i avsnitt 16.2.

I *första stycket* införs en upplysning om att regeringen har möjlighet att delegera uppgiften att förordna ekonomiska experter till en myndighet.

Övriga ändringar är endast språkliga (jfr 4 kap. 10 a § RB).

20.34 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt

12 §

Statens medierråds beslut om åldersgränser och avgifter får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol*. I övrigt får beslut enligt denna lag inte överklagas.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Första stycket ändras så att Statens medierråds beslut ska överklagas till förvaltningsrätten och inte, som enligt nuvarande ordning, till kammarrätten.

Av *andra stycket*, som är nytt, framgår att det vid överklagande av en förvaltningsrätts beslut krävs prövningstillstånd.

12 a §

Vid prövning av mål enligt denna lag ska förvaltningsrätten bestå av en lagfaren ledamot och två särskilda ledamöter. Av de särskilda ledamöterna ska en ha särskilda kunskaper om film och en ha särskilda kunskaper i beteendevetenskap.

Första stycket gäller inte om något annat följer av 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

I paragrafen, som är ny, finns bestämmelser om sammansättningen i förvaltningsrätten. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Av *första stycket* framgår att en förvaltningsrätt vid prövning av mål enligt denna lag ska bestå av en lagfaren ledamot och två särskilda ledamöter. Kompetenskraven på de särskilda ledamöterna är desamma som gäller i kammarrätten enligt 13 §.

Av *andra stycket* följer att förvaltningsrätten är domför med endast en lagfaren ledamot i vissa fall. Hit hör bl.a. vidtagande av åtgärder för beredning av mål och andra beslut som inte innebär att mål avgörs slutligt samt avgörande av mål av enkel beskaffenhet.

13 §

Vid prövning av mål enligt denna lag *ska* kammarrätten *bestå* av tre lagfarna ledamöter och två särskilda ledamöter. Av de särskilda ledamöterna ska en ha särskilda kunskaper om film och en *ha särskilda kunskaper* i beteendevetenskap. Även om en av de särskilda ledamöterna är frånvarande, får målet avgöras om tre av kammarrättens övriga ledamöter är ense om slutet.

Kammarrätten är domför utan de särskilda ledamöterna i sådana fall som anges i 12 § *fjärde* stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

I paragrafen finns bestämmelser om sammansättningen i kammarrätten. Övervägandena finns i avsnitt 14.1.2.

Den nuvarande hänvisningen i *andra stycket* till bestämmelser i 12 § LAFD justeras på grund av ändringar i den paragrafen.

Övriga ändringar är endast språkliga.

14 §

Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för *viss tid dem som ska tjänstgöra* som särskilda ledamöter i *förvaltningsrätten och* kammarrätten vid handläggning av mål enligt denna lag. Av dessa personer ska *i vardera domstolen* hälften ha särskilda kunskaper om film och hälften ha särskilda kunskaper i beteendevetenskapliga ämnen.

Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.

Den som ska tjänstgöra som särskild ledamot ska vara *svensk* medborgare *och* får inte vara *underårig*, i *konkurstillstånd* eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

I paragrafen finns bestämmelser om särskilda ledamöter i förvaltningsrätten och kammarrätten. Övervägandena finns i avsnitt 16.2.

I *första stycket* införs en upplysning om att regeringen har möjlighet att delegera uppgiften att förordna särskilda ledamöter till en myndighet. Eftersom mål enligt lagen ska prövas av förvaltningsrätten som första instans, se författningskommentaren till 12 §, ska särskilda ledamöter förordnas även till den domstolen. Vidare tas bestämmelserna om antalet ledamöter, förordnandetidens längd och om utseende av ny särskild ledamot bort.

Av *andra stycket*, som är nytt, framgår att om förordnandet upphör att gälla har ledamoten ändå fortsatt behörighet i ett mål som pågår vid denna tidpunkt (jfr 4 kap. 10 a § andra stycket RB).

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

20.35 Förslaget till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043)

17 kap. 5 §

Om beslut i ett ärende om tillstånd enligt 2 kap. 4 § inte har meddelats inom sex månader från det att ansökan gavs in, eller i ett ärende enligt 3 kap. 2, 9, 13 eller 22 § inom tre månader eller i ett ärende enligt 3 kap. 7 eller 17 § inom en månad, får sökanden begära förklaring av domstol att ärendet onödigt uppehålls.

En begäran om en förklaring som avses i första stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till

kammarrätten. Om begäran avser handläggning av ett regeringsärende ska den göras hos Högsta förvaltningsdomstolen.

Om rätten lämnar en förklaring ska ansökan anses ha avslagits av regeringen eller Finansinspektionen om beslut därefter inte har meddelats inom motsvarande tidsfrister som anges i första stycket för respektive ärende.

I paragrafen finns bestämmelser om s.k. dröjsmålstalan. Överväganden finns i avsnitt 5.2.

Av *andra stycket*, som är nytt, framgår att dröjsmålstalan ska väckas i förvaltningsrätt eller, om talan avser handläggningen av ett regeringsärende, Högsta förvaltningsdomstolen. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Bestämmelsen har utformats efter förebild av 17 kap. 2 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

20.36 Förslaget till lag om ändring i skatteförfarandelagen (2011:1244)

67 kap. 26 §

Förvaltningsrättens beslut som avser särskild redovisning av arbetsgivaravgifter enligt 26 kap. 38 § får inte överklagas.

I paragrafen anges vissa beslut av en förvaltningsrätt som inte får överklagas. Överväganden finns i avsnitt 11.2.2.

Paragrafen ändras på så sätt att bestämmelsen i nuvarande första punkten upphävs. Bestämmelser om överklagande av beslut att bl.a. avvisa en begäran om omprövning finns i 33 § fjärde stycket FPL.

Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

20.37 Förslaget till lag om ändring i lagen (2011:1245) om redovisning, betalning och kontroll av mervärdesskatt för elektroniska tjänster

20 §

Beslut om identifiering eller återkallelse får överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den som beslutet gäller eller av det allmänna ombudet hos Skatteverket.

Överklagandet ska ha kommit in inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades.

I fråga om överklagandet tillämpas bestämmelserna i 67 kap. 5 § första stycket 3, 19–22 och 28–37 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244).

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande av identifierings- och återkallelsebeslut. Överväganden finns i avsnitt 11.2.2.

Tredje stycket ändras på så sätt att hänvisningen till 67 kap. 26 § 1 tas bort. Bestämmelser om överklagande av beslut att bl.a. avvisa en begäran om omprövning finns i 33 § fjärde stycket FPL.

21 §

Beslut om mervärdesskatt som redovisas enligt denna lag eller enligt motsvarande bestämmelser i ett annat EU-land får överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den som beslutet gäller eller av det allmänna ombudet hos Skatteverket.

I fråga om överklagandet tillämpas bestämmelserna i 67 kap. 2 § andra stycket, 5 §, 6 § andra meningen, 12, 13, 19–25, 27–37 *och* 39 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244).

Paragrafen ändras på motsvarande sätt som 20 §, se författningskommentaren till den paragrafen.

Lagförslagen i promemorian Översyn av den allmänna forumregeln i 14 § andra stycket och omröstningsregeln i 26 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

1 Förslag till Lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring

Härigenom föreskrivs att 49 § lagen (1997:238)[1] om arbetslöshetsförsäkring skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	49 §
Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt. *Behörig länsrätt är den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.*	Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt. *Behörig domstol är den länsrätt inom vars domkrets den enskilde parten är folkbokförd vid tiden för överklagandet. Om den enskilde inte är folkbokförd i Sverige är Länsrätten i Stockholms län behörig länsrätt.*

Vid prövning av överklagande av länsrättens beslut i mål som avses i första stycket skall nämndemän ingå i kammarrätten, om nämndemän deltagit i länsrätten.

Denna lag träder i kraft den xx. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser.

[1] Senaste lydelse 2001:28.

2 Förslag till Lag om ändring i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor

Härigenom föreskrivs att 95 § lagen (1997:239)[1] om arbetslöshetskassor skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	95 §
Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till medlemskap enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. *Behörig länsrätt är den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.*	Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till medlemskap enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. *Behörig domstol är den länsrätt inom vars domkrets den enskilde parten är folkbokförd vid tiden för överklagandet. Om den enskilde inte är folkbokförd i Sverige är Länsrätten i Stockholms län behörig länsrätt.*

Vid prövning av överklagande av länsrättens beslut i mål som avses i första stycket skall nämndemän ingå i kammarrätten, om nämndemän deltagit i länsrätten.

Denna lag träder i kraft den xx. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser.

[1] Senaste lydelse 2001:29.

3 Förslag till Lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 26 § lagen (1997:238) om allmänna förvaltningsdomstolar[1] skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	49 §
I fråga om omröstning *i allmän förvaltningsdomstol gäller bestämmelserna i 16 och 29 kap. rättegångsbalken om omröstning i tillämpliga delar.*	I fråga om omröstning *gäller bestämmelserna i 16 kap. 1–5 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar, om inte annat följer av andra stycket.* *Bestämmelserna i 29 kap. 1–5 §§ rättegångsbalken gäller vid omröstning* *1. i fråga om skattetillägg, tulltillägg, förseningsavgift, dröjsmålsavgift och liknande avgifter, och* *2. i fråga om utdömande av vite eller böter samt någons hållande i häkte, och* *3. i fråga om disciplinpåföljd samt andra ingripanden som har nära samband med straff, och* *4. i fråga om förvar enligt utlänningslagen (1989:529).*

Denna lag träder i kraft den xx.

[1] Senaste lydelse 1997:392.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över promemorian Översyn av den allmänna forumregeln i 14 § andra stycket och omröstningsregeln i 26 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar, m.m. lämnats av Regeringsrättens ledamöter, Kammarrätten i Sundsvall, Kammarrätten i Jönköping, Länsrätten i Stockholms län, Länsrätten i Göteborg, Länsrätten i Vänersborg, Länsrätten i Värmlands län, Länsrätten i Jönköpings län, Länsrätten i Gävleborgs län, Domstolsverket, Rikspolisstyrelsen, Riksförsäkringsverket, Västra Götalands läns allmänna försäkringskassa, Jämtlands läns allmänna försäkringskassa, Riksskatteverket, Arbetsmarknadsstyrelsen, Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Arbetsgivaralliansen och Arbetslöshetskassornas Samorganisation.

Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenskt Näringsliv, Företagarnas Riksorganisation, Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) och Landsorganisationen i Sverige (LO) har uppgett att de inte har några synpunkter att lämna eller att de avstår från att yttra sig över promemorian.

Lagförslagen i rapporten Ny allmän forumregel – för de allmänna förvaltningsdomstolarna i första instans (DV-rapport 2009:4)

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

att 14 § ska följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	14 §[1]
Om det i lag eller annan författning föreskrivs att talan skall väckas vid eller beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol, skall det göras vid en *länsrätt*.	Om det i lag eller annan författning föreskrivs att talan skall väckas vid eller beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol, skall det göras vid en *förvaltningsrätt*.
Ett beslut *skall* överklagas till den *länsrätt* inom vars domkrets *ärendet först prövats*, om det inte för ett visst slag av mål föreskrivs annat i lag eller förordning.	Ett beslut överklagas av en *fysisk person* till den *förvaltningsrätt* inom vars domkrets *klaganden är folkbokförd. Om denne inte är folkbokförd i Sverige, överklagas beslutet till den förvaltningsrätt inom vars domkrets han eller hon vistas.*
	Ett beslut överklagas av en juridisk person, varmed avses även offentligrättsliga juridiska personer såsom en kommun, ett kommunalförbund eller ett landsting,, till den förvaltningsrätt inom vars domkrets där styrelsen har sitt säte eller, om sätet inte är bestämt eller styrelse inte finns, där huvudkontoret finns. Är klaganden en statlig myndighet överklagas beslutet till den förvaltningsrätt inom vars domkrets myndigheten har sitt säte.
	Ett beslut överklagas av ett dödsbo till den förvaltningsrätt som senast var behörig att pröva

[1] Senaste lydelse av 14 § 2001:26.

ett överklagande som rörde den avlidne.

Beslut i andra fall än som sägs i andra–fjärde styckena överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets beslutet först fattats.

Andra–femte styckena gäller om det inte för ett visst slag av mål föreskrivs annat i lag eller förordning.

Förekommer det vid mer än en *länsrätt* flera mål som har nära samband med varandra, får målen handläggas viden av *länsrätterna* om det kan göras utan avsevärd olägenhet för någon part.

Förekommer det vid mer än en *förvaltningsrätt* flera mål som har nära samband med varandra, får målen handläggas vid en av *förvaltningsrätterna* om det kan göras utan avsevärd olägenhet för någon part.

En *länsrätt* får, om det finns särskilda skäl och det kan göras utan avsevärd olägenhet för någon part, lämna över ett mål till en annan *länsrätt* som handlägger sådana mål.

Närmare föreskrifter om överlämnande av mål mellan *länsrätter* meddelas av regeringen.

En *förvaltningsrätt* får, om det finns särskilda skäl och det kan göras utan avsevärd olägenhet för någon part, lämna över ett mål till en annan *förvaltningsrätt* som handlägger sådana mål.

Närmare föreskrifter om överlämnande av mål mellan *förvaltningsrätter* meddelas av regeringen.

Denna lag träder i kraft den xx. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser. Vad som i äldre rätt sägs om länsrätt ska då i stället gälla förvaltningsrätt.

2 Förslag till lag om ändring i plan- och bygglagen (1987:10)

Härigenom föreskrivs i fråga om plan- och bygglagen (1987:10) att 13 kap. 4 § ska följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
13 kap.	
4 §[1]	
Länsstyrelsens beslut enligt 12 kap. 3 § att helt eller i en viss del upphäva ett beslut om detaljplan, områdesbestämmelser, lov eller förhandsbesked får överklagas hos regeringen. Andra beslut av länsstyrelsen enligt 12 kap. får inte överklagas.	
Länsstyrelsens beslut i ett överklagat ärende om antagande, ändring eller upphävande av en detaljplan, områdesbestämmelser eller en fastighetsplan får överklagas hos regeringen.	
Andra beslut av länsstyrelsen enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Om målet rör en fråga av särskild betydelse för Försvarsmakten, Fortifikationsverket, Försvarets materielverk eller Försvarets radioanstalt skall domstolen överlämna målet till regeringen för prövning	Andra beslut av länsstyrelsen enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. *Ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets beslutet först fattats.* Om målet rör en fråga av särskild betydelse för Försvarsmakten, Fortifikationsverket, Försvarets materielverk eller Försvarets radioanstalt skall domstolen överlämna målet till regeringen för prövning.
Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.	

Denna lag träder i kraft den xx. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser. Vad som i äldre rätt sägs om länsrätt ska då i stället gälla förvaltningsrätt.

[1] Senaste lydelse av 13 kap. 4 § 2003:132.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

att 4, 7 och 41 §§ ska följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §[1]	
Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av *länsrätten* efter ansökan av socialnämnden.	Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av *förvaltningsrätten* efter ansökan av socialnämnden. *Ansökan görs hos den förvaltningsrätt inom vars domkrets socialnämnden är belägen.*
Ansökan skall innehålla en redogörelse för • den unges förhållanden, • de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård, • tidigare vidtagna åtgärder, • den vård som socialnämnden avser att anordna, • hur relevant information lämnats till den unge, • vilket slags relevant information som lämnats, samt • den unges inställning.	
7 §[2]	
Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande, skall beslutet underställas *länsrätten* inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Därvid skall beslutet jämte handlingarna i ärendet tillställas rätten.	Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande, skall beslutet underställas *förvaltningsrätten* inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Därvid skall beslutet jämte handlingarna i ärendet tillställas rätten. *Beslutet underställs den förvaltningsrätt inom vars domkrets socialnämnden är belägen.*
Länsrätten skall pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, skall prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten.	*Förvaltningsrätten* skall pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, skall prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten.
Om beslutet inte har underställts *länsrätten* inom föreskriven tid,	Om beslutet inte har underställts *förvaltningsrätten* inom föreskri-

[1] Senaste lydelse av 4 § 2007:1312.
[2] Senaste lydelse av 7 § 1990:52.

upphör omhändertagandet.	ven tid, upphör omhändertagandet.

Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att nämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, skall beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård. Därvid gäller bestämmelserna i första–tredje styckena.

41 §[3]

Socialnämndens beslut får överklagas *hos länsrätten*, när nämnden har	Socialnämndens beslut får överklagas *till förvaltningsrätten*, när nämnden har
1. beslutat om var vården av den unge skall inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas,	1. beslutat om var vården av den unge skall inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas,
2. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,	2. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,
3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte skall röjas,	3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte skall röjas,
4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut skall upphöra att gälla,	4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut skall upphöra att gälla,
5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge, eller	5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge, eller
6. beslutat att i fråga om fortsatt flyttningsförbud.	6. beslutat att i fråga om fortsatt flyttningsförbud.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets beslutet fattats.

Rättens beslut enligt 8 § i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

Denna lag träder i kraft den xx. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser. Vad som i äldre rätt sägs om länsrätt ska då i stället gälla förvaltningsrätt.

[3] Senaste lydelse av 41 § 2003:420.

4 Förslag till lag om ändring kommunallagen (1991:900)

Härigenom föreskrivs i fråga om kommunallagen (1991:900) att 10 kap. 1 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
10 kap.	
1 §[1]	
Varje medlem av en kommun eller ett landsting har rätt att få lagligheten av kommunens eller landstingets beslut prövad genom att överklaga dem hos *länsrätten*.	Varje medlem av en kommun eller ett landsting har rätt att få lagligheten av kommunens eller landstingets beslut prövad genom att överklaga dem hos *förvaltningsrätten*. *Ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets beslutet fattats.*

Lagligheten av en gemensam nämnds beslut får överklagas på samma sätt av varje medlem av de samverkande kommunerna och landstingen.

Lagligheten av ett kommunalförbunds beslut får överklagas på samma sätt av varje medlem av de kommuner eller landsting som ingår i kommunalförbundet samt av förbundsmedlemmarna.

Denna lag träder i kraft den xx. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser. Vad som i äldre rätt sägs om länsrätt ska då i stället gälla förvaltningsrätt.

[1] Senaste lydelse av 10 kap. 1 § 1997:550.

5 Förslag till lag om ändring lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring

att 49 § ska följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	49 §[1]
Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt. *Behörig länsrätt är den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.*	Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt.
Vid prövning av överklagande av *länsrättens* beslut i mål som avses i första stycket skall nämndemän ingå i kammarrätten, om nämndemän deltagit i *länsrätten*.	Vid prövning av överklagande av *förvaltningsrättens* beslut i mål som avses i första stycket skall nämndemän ingå i kammarrätten, om nämndemän deltagit i *förvaltningsrätten*.

Denna lag träder i kraft den xx. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser. Vad som i äldre rätt sägs om länsrätt ska då i stället gälla förvaltningsrätt.

[1] Senaste lydelse av 49 § 2001:28.

6 Förslag till lag om ändring lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor

att 95 § ska följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	95 §[1]
Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till medlemskap enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. *Behörig länsrätt är den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.*	Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till medlemskap enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.
Vid prövning av överklagande av *länsrättens* beslut i mål som avses i första stycket skall nämndemän ingå i kammarrätten, om nämndemän deltagit i *länsrätten*.	Vid prövning av överklagande av *förvaltningsrättens* beslut i mål som avses i första stycket skall nämndemän ingå i kammarrätten, om nämndemän deltagit i *förvaltningsrätten*.

Denna lag träder i kraft den xx. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser. Vad som i äldre rätt sägs om länsrätt ska då i stället gälla förvaltningsrätt.

[1] Senaste lydelse av 95 § 2001:29.

7 Förslag till lag om ändring i ellagen (1997:857)[1]

Härigenom föreskrivs i fråga om ellagen (1997:857) att 13 kap 5 § ska följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	13 kap.
	15 §[2]
Beslut av nätmyndigheten enligt 2 kap. 18-20 §§, 3 kap. 3, 6-8, 9 b, 11, 14 och 15 §§, 4 kap. 6, 7 och 10 §§, 8 kap. 4 a § samt 12 kap. 8 och 11 §§, beslut av en tillsynsmyndighet enligt 12 kap. 2-4 §§ samt beslut av den systemansvariga myndigheten om ersättning till den som enligt 8 kap. 2 § beordrats öka eller minska produktionen av el får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.	Beslut av nätmyndigheten enligt 2 kap. 18-20 §§, 3 kap. 3, 6-8, 9 b, 11, 14 och 15 §§, 4 kap. 6, 7 och 10 §§, 8 kap. 4 a § samt 12 kap. 8 och 11 §§, beslut av en tillsynsmyndighet enligt 12 kap. 2- 4 §§ samt beslut av den systemansvariga myndigheten om ersättning till den som enligt 8 kap. 2 § beordrats öka eller minska produktionen av el får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. *Ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets beslutet fattats.*

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Regeringen får meddela föreskrifter om överklagande av andra beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Denna lag träder i kraft den xx. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser. Vad som i äldre rätt sägs om länsrätt ska då i stället gälla förvaltningsrätt.

[1] Motsvarande ändring bör även övervägas i naturgaslagen (2005:403).
[2] Senaste lydelse av 13 kap. 5 § 2005:1110.

8 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område[1]

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område
att 8 kap 9 § ska följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	8 kap.
	9 §[2]
Ansvarsnämndens beslut enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.	Ansvarsnämndens beslut enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. *Ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets beslutet fattats.*

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna lag träder i kraft den xx. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser. Vad som i äldre rätt sägs om länsrätt ska då i stället gälla förvaltningsrätt.

[1] Motsvarande ändring bör även övervägas i lagen (1994:844) om behörighet att utöva veterinäryrket.
[2] Senaste lydelse av 8 kap. 9 § 1998:531.

9 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453) att 16 kap. 3 § ska följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
16 kap.	
3 §[1]	
Socialnämndens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om nämnden har meddelat beslut i fråga om • ansökan enligt 2 kap. 3 §, • bistånd enligt 4 kap. 1 §, • vägran eller nedsättning av fortsatt försörjningsstöd enligt 4 kap. 5 §, • förbud eller begränsning enligt 5 kap. 2 §, • medgivande enligt 6 kap. 6 §, • medgivande enligt 6 kap. 12 §, • återkallelse av medgivande enligt 6 kap. 13 §, • samtycke enligt 6 kap. 14 §, eller • avgifter eller förbehållsbelopp enligt 8 kap. 4-9 §§.	
	Ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets beslutet fattats.
Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. En *länsrätt* eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut ska verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.	Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. En *förvaltningsrätt* eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut ska verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.
På begäran av sökanden får verkställandet av beslut om bistånd enligt 4 kap. 1 § senareläggas om verkställandet sker inom ett valfrihetssystem enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem.	

Denna lag träder i kraft den xx. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser. Vad som i äldre rätt sägs om länsrätt ska då i stället gälla förvaltningsrätt.

[1] Senaste lydelse av 16 kap. 3 § 2008:965.

10 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation

att 8 kap. 19 § ska följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	8 kap.
	19 §[1]
En myndighets beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.	En myndighets beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. *Ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets beslutet fattats.* Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.
Kammarrättens avgörande i ett mål enligt denna lag får inte överklagas.	

Denna lag träder i kraft den xx. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser. Vad som i äldre rätt sägs om länsrätt ska då i stället gälla förvaltningsrätt.

[1] Senaste lydelse av 8 kap. 19 § 2007:881.

11 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse[1]

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

att 17 kap 1 § ska följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	17 kap.
	1 §[2]
Finansinspektionens beslut enligt 13 kap. 12 § och 15 kap. 18 § andra stycket får inte överklagas. Detsamma gäller inspektionens beslut att överlämna ett ärende till regeringen för prövning.	
Finansinspektionens beslut som avses i 10 kap. 1 § andra stycket får överklagas hos regeringen.	
Andra beslut av Finansinspektionen enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Detta gäller dock inte beslut i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen.	Andra beslut av Finansinspektionen enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. *Ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets beslutet fattats.* Detta gäller dock inte beslut i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen.
Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.	
Inspektionen får bestämma att ett beslut om förbud, föreläggande eller återkallelse skall gälla omedelbart.	

Denna lag träder i kraft den xx. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser. Vad som i äldre rätt sägs om länsrätt ska då i stället gälla förvaltningsrätt.

[1] Motsvarande ändring bör övervägas i lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m., lagen (1972:262) om understödsföreningar, lagen (1991:980) om handel med finansiella instrument, lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande, lagen (1995:1559) om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag, lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag, lagen (1996:1006) om anmälningsplikt avseende viss finansiell verksamhet, lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige, lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument, lagen (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden, lagen (2000:1087) om anmälningsskyldighet för vissa innehav av finansiella instrument, lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar, lagen (2003:1223) om utgivning av säkerställda obligationer, lagen (2004:46) om investeringsfonder, lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet, lagen (2005:405) om försäkringsförmedling, lagen (2006:451) om offentliga uppköpserbjudanden på aktiemarknaden, lagen (2006:531) om särskild tillsyn över finansiella konglomerat, lagen (2006:1371) om kapitaltäckning och stora exponeringar, lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden och lagen (2006:451) om offentliga uppköpserbjudanden på aktiemarknaden.

[2] Senaste lydelse av 17 kap. 1 § 2006:543.

12 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Härigenom föreskrivs i fråga om utlänningslagen (2005:716) att 14 kap. 1 § ska följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	14 kap.
	1 §[1]
En förvaltningsmyndighets beslut enligt denna lag får överklagas endast i de fall som anges i detta kapitel.	
	Ett beslut överklagas till den migrationsdomstol inom vars domsområde beslutet först fattats.

Denna lag träder i kraft den xx. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser. Vad som i äldre rätt sägs om länsrätt ska då i stället gälla förvaltningsrätt.

[1] Senaste lydelse av 14 kap. 1 § 2005:716.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över rapporten Ny allmän forumregel – för de allmänna förvaltningsdomstolarna i första instans (DV-rapport 2009:4) lämnats av Riksdagens ombudsmän, Hovrätten för Nedre Norrland, Malmö tingsrätt, Regeringsrättens ledamöter, Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Sundsvall, Kammarrätten i Jönköping, Länsrätten i Stockholms län, Länsrätten i Uppsala län, Länsrätten i Södermanlands län, Länsrätten i Gotlands län, Länsrätten i Västmanlands län, Länsrätten i Skåne län, Länsrätten i Hallands län, Länsrätten i Göteborg, Länsrätten i Vänersborg, Länsrätten i Värmlands län, Länsrätten i Dalarnas län, Länsrätten i Gävleborgs län, Länsrätten i Västernorrlands län, Länsrätten i Jämtlands län, Länsrätten i Västerbottens län, Länsrätten i Norrbottens län, Länsrätten i Östergötlands län, Länsrätten i Jönköpings län, Länsrätten i Kronobergs län, Länsrätten i Kalmar län, Länsrätten i Blekinge län, Länsrätten i Örebro län, Länsrätten i Mariestad, Justitiekanslern, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvården, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, Statens institutionsstyrelse, Riksgälden, Finansinspektionen, Skatteverket, Kronofogdemyndigheten, Arbetsgivarverket, Lotteriinspektionen, Kammarkollegiet, Statskontoret, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Tullverket, Centrala studiestödsnämnden, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Statens jordbruksverk, Statens energimyndighet, Post- och telestyrelsen, Bolagsverket, Energimarknadsinspektionen, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Arbetsförmedlingen, Stockholms kommun, Lunds kommun, Karlstads kommun, Mölndals kommun, Skåne läns landsting, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges advokatsamfund, Arbetslöshetskassornas Samorganisation,

Yttranden har även inkommit från Veterinära ansvarsnämnden och Småföretagarnas arbetslöshetskassa.

Karlsborgs kommun, Älmhults kommun, Umeå kommun och Företagarna har uppgett att de inte har några synpunkter att lämna eller att de avstår från att yttra sig över rapporten.

Läkemedelsverket, Härnösands kommun, Kalix kommun, Nyköpings kommun, Svenskt Näringsliv och Sveriges domareförbund har inte hörts av.

Lagförslagen i promemorian En mer ändamålsenlig förvaltningsprocess (Ds 2010:17)

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 2 § och 4 kap. 10 a § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
2 §[1]	
I tingsrätt *skall* det finnas lagman. *Som en del i en administrativ samverkan får en tingsrätt och en förvaltningsrätt på samma ort ha gemensam lagman.*	I tingsrätt *ska* det finnas *en* lagman.
Om regeringen inte bestämmer något annat *skall* det i tingsrätt även finnas en eller flera rådmän. I de tingsrätter som regeringen bestämmer *skall* det också finnas en eller flera chefsrådmän.	Om regeringen inte bestämmer något annat *ska* det i tingsrätt även finnas en eller flera rådmän. I de tingsrätter som regeringen bestämmer *ska* det också finnas en eller flera chefsrådmän.
Lagman, chefsrådman och rådman *skall* vara lagfarna.	Lagman, chefsrådman och rådman *ska* vara lagfarna.
Tingsrätt får vara *delad* i avdelningar. *Ordförande på* avdelning är lagmannen eller en chefsrådman.	*En* tingsrätt får vara *indelad* i avdelningar. *Chef för en* avdelning är lagmannen eller en chefsrådman.
Vid tingsrätt *skall* det finnas kansli, som hålls öppet för allmänheten på bestämda tider.	Vid *en* tingsrätt *ska* det finnas *ett* kansli, som hålls öppet för allmänheten på bestämda tider.
4 kap.	
10 a §[2]	
Regeringen förordnar för *tre år* i *sänder* dem som *skall* tjänstgöra som ekonomiska experter enligt 1 kap. 8 § och 2 kap. 4 a §. *Under treårsperioden får vid behov ytterligare personer förordnas för återstående del av perioden.* Inträffar medan en ekonomisk expert deltar	Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för *viss tid* dem som *ska* tjänstgöra som ekonomiska experter enligt 1 kap. 8 § och 2 kap. 4 a §. *Om det* medan en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål inträffar en

[1] Senaste lydelse 2009:774.
[2] Senaste lydelse 1988:1260.

i behandlingen av ett mål en omständighet som medför att förordnandet skall upphöra att gälla, *skall* förordnandet *oberoende därav* anses *ha fortsatt giltighet såvitt avser* det pågående målet.	omständighet som medför att förordnandet *ska* upphöra att gälla, *ska* förordnandet *ändå* anses *gälla i* det pågående målet.
Den som *skall* tjänstgöra som ekonomisk expert *skall* vara svensk medborgare och får *ej* vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.	Den som *ska* tjänstgöra som ekonomisk expert *ska* vara svensk medborgare och får *inte* vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

2 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om socialförsäkringsbalken
dels att 113 kap. 18 § ska upphöra att gälla,
dels att 113 kap. 20 och 32 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
113 kap.	
20 §	
Ett överklagande av Försäkringskassans, Pensionsmyndighetens *eller en allmän förvaltningsdomstols* beslut ska ha kommit in inom två månader från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om det är det allmänna ombudet, *Pensionsmyndigheten eller Försäkringskassan* som överklagar beslutet, ska tiden dock räknas från den dag då beslutet meddelades.	Ett överklagande av Försäkringskassans *eller* Pensionsmyndighetens beslut ska ha kommit in inom två månader från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om det är det allmänna ombudet som överklagar beslutet, ska tiden dock räknas från den dag då beslutet meddelades.
32 §	
Vid överklagande av Pen-sionsmyndighetens, Skatteverkets och allmän förvaltningsdomstols beslut i ärenden om allmän ålderspension tillämpas 10–*18*, 20, 21 och 33–36 §§.	Vid överklagande av Pen-sionsmyndighetens, Skatteverkets och allmän förvaltningsdomstols beslut i ärenden om allmän ålderspension tillämpas 10–*17*, 20, 21 och 33–36 §§.

Bestämmelserna om det allmänna ombudet tillämpas dock inte i fråga om beslut som avser premiepension.

När det gäller överklagande av beslut om pensionsgrundande inkomst ska vad som i de i första och andra styckena angivna bestämmelserna, utom 35 §, föreskrivs om Pensionsmyndigheten och det allmänna ombudet i stället avse Skatteverket och det allmänna ombudet hos Skatteverket enligt lagen (2003:643) om allmänt ombud hos Skatteverket.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m.

Härigenom föreskrivs att 36 § lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	36 §[1]
Finansinspektionens beslut enligt 15 c och 15 d §§ får överklagas hos kammarrätten.	
Andra beslut *som inspektionen meddelar* enligt denna lag får överklagas hos *förvaltningsrätten. Detta gäller dock inte beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223). *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av förvaltningsrättens avgörande.*	*Beslut av Finansinspektionen* enligt denna lag får överklagas hos *allmän förvaltningsdomstol. Beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223) *får dock inte överklagas*.
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.
Inspektionen får bestämma att ett beslut om föreläggande eller om förvaltning enligt 35 § fjärde stycket *skall* gälla omedelbart.	Inspektionen får bestämma att ett beslut om föreläggande eller om förvaltning enligt 35 § fjärde stycket *ska* gälla omedelbart.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2009:780.

4 Förslag till lag om ändring i patentlagen (1967:837)

Härigenom föreskrivs att 68 § patentlagen (1967:837) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	68 §[1]
Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer förordnar för *tre år i sänder minst tjugofem personer att* tjänstgöra som tekniskt sakkunniga ledamöter i *tings-rätten* och *hovrätten*. *Under treårsperioden äger regeringen vid behov för återstående del av perioden förordna ytterligare personer för sådan tjänstgöring.*	Regeringen eller *den* myndighet som regeringen bestämmer förordnar för *viss tid dem som ska* tjänstgöra som tekniskt sakkunniga ledamöter i *tingsrätt* och *hovrätt*. *Om det medan en tekniskt sakkunnig ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet ändå anses gälla i det pågående målet.*
Rättens ordförande utser bland de *sålunda* förordnade, *med hänsyn till önskvärd* teknisk sakkunskap och övriga förhållanden, för varje särskilt mål dem som *skola inträda* i rätten. *Tekniskt sakkunnig ledamot som avgått är skyldig att tjänstgöra vid fortsatt behandling av mål i vars handläggning han förut deltagit.*	Rättens ordförande utser bland de förordnade för varje särskilt mål dem som *ska ingå* i rätten. *Detta ska ske med beaktande av vilken* teknisk sakkunskap *som behövs* och övriga förhållanden *i det enskilda målet.*

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

[1] Senaste lydelse 1977:700.

5 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar[1]

dels att 29 § ska upphöra att gälla,

dels att 2, 8, 11, 12, 13 a, 13 b, 15, 17 b och 20 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §[2]	
Regeringsrätten prövar	
1. överklagande av kammarrätts beslut enligt förvaltningsprocesslagen (1971:291),	
2. överklagande av annat beslut i förvaltningsärende som enligt lag *eller enligt instruktion för kammarrätterna* görs hos domstolen.	2. överklagande av annat beslut i förvaltningsärende som enligt lag görs hos domstolen*, och*
	3. ansökningar om resning och återställande av försutten tid i andra fall än som anges i 8 §.
Regeringsrätten prövar ansökningar om resning och återställande av försutten tid i andra fall än som anges i 8 §. I 14 kap. 9 § tredje stycket utlänningslagen (2005:716) finns *vidare* bestämmelser om att Regeringsrätten i vissa fall prövar om beslut om förvar ska bestå.	I 14 kap. 9 § tredje stycket utlänningslagen (2005:716) finns bestämmelser om att Regeringsrätten i vissa fall prövar om beslut om förvar ska bestå. *I 19 kap. 13 a § försäkringsrörelselagen (1982:713) och 17 kap. 2 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse finns bestämmelser om att talan om onödigt uppehållande av ärende i vissa fall ska väckas hos Regeringsrätten.*
8 §[3]	
Kammarrätt prövar	
1. överklagande som enligt lag eller annan författning görs hos domstolen,	
2. mål enligt lagen (1989:479) om ersättning för kostnader i ärenden och mål om skatt, m.m. i den utsträckning som är föreskrivet i den lagen,	
3. sådana ansökningar om resning i mål eller ärenden som enligt 11 kap. 11 § regerings-formen ska	3. sådana ansökningar om resning i mål eller ärenden som enligt 11 kap. 11 § regerings-formen ska

[1] Lagen omtryckt 1981:1323.
[2] Senaste lydelse 2005:719.
[3] Senaste lydelse 2009:773.

prövas av förvaltningsdomstol, om målet eller ärendet slutligt avgjorts av en förvaltningsrätt eller förvaltningsmyndighet,

4. ansökningar om återställande av försutten tid för överklagande eller därmed jämförbar åtgärd till förvaltningsrätt, kammarrätt eller förvaltningsmyndighet,

5. mål om sådant onödigt uppehållande av ärende som enligt föreskrift i lag skall prövas av kammarrätt.

prövas av förvaltningsdomstol, om målet eller ärendet slutligt avgjorts av en förvaltningsrätt eller förvaltningsmyndighet, *och*

4. ansökningar om återställande av försutten tid för överklagande eller därmed jämförbar åtgärd till förvaltningsrätt, kammarrätt eller förvaltningsmyndighet.

Regeringen meddelar föreskrifter om kammarrätternas domkretsar.

11 §[4]

En kammarrätt får vara indelad i avdelningar. *Regeringen får bestämma att en avdelning skall vara förlagd till någon annan ort än den där domstolen har sitt säte.* Chef för en avdelning är presidenten eller en lagman.

Om särskild sammansättning av kammarrätt vid behandling av vissa mål finns *bestämmelser* i fastighetstaxeringslagen (1979:1152), lagen (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram och lagen (2003:381) om elektronisk kommunikation. Bestämmelser om särskild sammansättning vid behandling av mål *enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900) och 22 kap. kyrkolagen (1992:300)* finns i 13 a §.

En kammarrätt får vara indelad i avdelningar. Chef för en avdelning är presidenten eller en lagman.

Bestämmelser om särskild sammansättning av kammarrätt vid behandling av vissa mål finns i fastighetstaxeringslagen (1979:1152), lagen (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram och lagen (2003:381) om elektronisk kommunikation. Bestämmelser om särskild sammansättning vid behandling av mål *om laglighetsprövning* finns i 13 a §.

12 §[5]

Kammarrätt är domför med tre lagfarna ledamöter. Fler än fyra lagfarna ledamöter får *ej sitta* i rätten.

När det är särskilt föreskrivet att nämndemän *skall* ingå i rätten, är kammarrätt domför med tre lagfarna ledamöter och två nämndemän. Fler än fyra lagfarna leda-

Kammarrätt är domför med tre lagfarna ledamöter. Fler än fyra lagfarna ledamöter får *inte ingå* i rätten.

När det är särskilt föreskrivet att nämndemän *ska* ingå i rätten, är kammarrätt domför med tre lagfarna ledamöter och två nämndemän. Fler än fyra lagfarna leda-

[4] Senaste lydelse 2007:880.
[5] Senaste lydelse 2007:880.

möter och tre nämndemän får i *sådant fall ej sitta* i rätten. *Kammarrätt är dock domför utan nämndemän*	möter och tre nämndemän får *inte ingå* i rätten.
	Om en av de lagfarna ledamöterna eller en av nämndemännen får förhinder sedan handläggningen har påbörjats, är rätten ändå domför.
	Kammarrätt är domför utan nämndemän
1. vid prövning av överklagande av beslut som *ej* innebär att målet *avgöres,*	1. vid prövning av överklagande av beslut som *inte* innebär att målet *avgörs,*

2. vid förordnande rörande saken i avvaktan på målets avgörande samt vid annan åtgärd som avser endast måls beredande,

3. vid beslut varigenom domstolen skiljer sig från målet utan att detta prövats i sak.

Handlägges mål som avses i andra stycket gemensamt med annat mål, får nämndemän *deltaga* vid handläggningen även av det senare målet.	*Handläggs ett* mål som avses i andra stycket gemensamt med *ett* annat mål, får nämndemän *delta* vid handläggningen även av det senare målet.
Om domförhet vid behandling av vissa mål finns *bestämmelser* i fastighetstaxeringslagen (1979:1152), lagen (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram och lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation. Bestämmelser om domförhet vid behandling av *kommunalbesvärsmål* finns i 13 a §.	*Bestämmelser om* domförhet vid behandling av vissa mål finns i fastighetstaxeringslagen (1979:1152), lagen (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram och lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation. Bestämmelser om domförhet vid behandling av *mål om laglighetsprövning* finns i 13 a §.
Vid behandling av frågor om prövningstillstånd är kammarrätten domför med två ledamöter, om de är ense om slutet. Detsamma gäller vid behandling av andra frågor i mål där prövningstillstånd krävs för prövning av överklagande, om frågorna behandlas före eller i samband med frågan om prövningstillstånd. Vid behandling av en fråga om avvisning av ett överklagande på grund av att det har kommit in för sent är kammarrätten domför med två ledamöter, om de är ense om slutet.	Vid behandling av frågor om prövningstillstånd är kammarrätten domför med två *lagfarna* ledamöter, om de är ense om slutet. Detsamma gäller vid behandling av andra frågor i mål där prövningstillstånd krävs för prövning av *ett* överklagande, om frågorna behandlas före eller i samband med frågan om prövningstillstånd. Vid behandling av en fråga om avvisning av ett överklagande på grund av att det har kommit in för sent är kammarrätten domför med två *lagfarna* ledamöter, om de är ense om slutet.

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är kammarrätten domför med en lagfaren domare.

Åtgärder som avser endast beredandet av ett mål får utföras av en lagfaren ledamot i kammarrätten eller, om *de* inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna ledamöter, av en annan *tjänsteman* i kammarrätten som har tillräcklig kunskap och erfarenhet. *Närmare bestämmelser* om detta *meddelas av regeringen*.

Åtgärder som avser endast beredandet av ett mål får utföras av en lagfaren ledamot i kammarrätten eller, om åtgärderna inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna ledamöter, av en annan *anställd* i kammarrätten som har tillräcklig kunskap och erfarenhet. *Regeringen meddelar närmare föreskrifter* om detta.

13 a §[6]

Kammarrätten *skall* vid behandling av mål enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900) *och 22 kap. kyrkolagen (1992:300)* bestå av tre lagfarna ledamöter och två sådana särskilda ledamöter som anges i 13 b §.

Kammarrätten är *dock* domför utan de särskilda ledamöterna i sådana fall som anges i 12 § *andra* stycket 1–3 samt vid prövning av mål som är av enkel beskaffenhet.

Kammarrätt ska vid behandling av mål *om laglighetsprövning* enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900) bestå av tre lagfarna ledamöter och två sådana särskilda ledamöter som anges i 13 b §.

Om en av de särskilda ledamöterna får förhinder sedan handläggningen har påbörjats är rätten ändå domför, om tre av de kvarvarande ledamöterna är ense om slutet.

Kammarrätt är domför utan de särskilda ledamöterna i sådana fall som anges i 12 § *fjärde* stycket 1–3 samt vid prövning av mål som är av enkel beskaffenhet.

13 b §[7]

Regeringen *bestämmer antalet* särskilda ledamöter för varje kammarrätt. De särskilda ledamöterna *skall* ha god kännedom om kommunal verksamhet. *De förordnas av regeringen för tre år.*

Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar för viss tid* särskilda ledamöter för varje kammarrätt. De särskilda ledamöterna *ska* ha god kännedom om kommunal verksamhet. *Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet ändå anses gälla i det pågående målet.*

[6] Senaste lydelse 1998:373.
[7] Senaste lydelse 1980:274.

Om en särskild ledamot avgår under tjänstgöringstiden, utses en ny ledamot för den tid som återstår. Ändras antalet särskilda ledamöter, får en nytillträdande ledamot utses för kortare tid än tre år.

Kammarrätten fördelar tjänstgöringen mellan de särskilda ledamöterna efter samråd med dem.

15 §[8]

I förvaltningsrätt ska det finnas lagman. *Som en del i en administrativ samverkan får en förvaltningsrätt och en tingsrätt på samma ort ha gemensam lagman.*

I förvaltningsrätt ska det finnas *en* lagman.

Om regeringen inte bestämmer något annat ska det i en förvaltningsrätt även finnas en eller flera rådmän. I de förvaltningsrätter som regeringen bestämmer ska det också finnas en eller flera chefsrådmän.

Lagman, chefsrådman och rådman ska vara lagfarna. De utnämns av regeringen.

17 b §[9]

Regeringen *bestämmer antalet* särskilda ledamöter för varje förvaltningsrätt. De särskilda ledamöterna *skall* ha god kännedom om kommunal verksamhet. *De förordnas av regeringen för tre år.*

Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar för viss tid* särskilda ledamöter för varje förvaltningsrätt. De särskilda ledamöterna *ska* ha god kännedom om kommunal verksamhet. *Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet ändå anses gälla i det pågående målet.*

Om en särskild ledamot avgår under tjänstgöringstiden, utses en ny ledamot för den tid som återstår. Ändras antalet särskilda ledamöter, får en nytillträdande ledamot utses för kortare tid än tre år.

Förvaltningsrätten fördelar tjänstgöringen mellan de särskilda ledamöterna efter samråd med dem.

[8] Senaste lydelse 2009:773.
[9] Senaste lydelse 2009:773.

20 §[10]

Valbar till nämndeman i kammarrätt och förvaltningsrätt är varje svensk medborgare som är folkbokförd i det län eller den del av länet som hör till kammarrättens eller förvaltningsrättens domkrets och som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Anställd vid domstol, Skatteverket, *länsstyrelse eller under länsstyrelse lydande myndighet eller* Försäkringskassan får inte vara nämndeman. Detsamma gäller lagfaren domare, åklagare, polisman och advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför rätta samt ledamot av skattenämnd.

Anställd vid domstol, Skatteverket, Försäkringskassan, *Migrationsverket eller Transportstyrelsen* får inte vara nämndeman. Detsamma gäller lagfaren domare, åklagare, polisman och advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför rätta samt ledamot av skattenämnd.

Nämndeman i förvaltningsrätt får inte samtidigt vara nämndeman i kammarrätt.

Till nämndeman bör endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Den som har fyllt sextio år eller uppger något giltigt hinder är inte skyldig att ta emot uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är inte skyldig att ta emot nytt uppdrag förrän efter fyra år.

Domstolen prövar självmant den valdes behörighet.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

2. Äldre föreskrifter i 8 § första stycket 5 gäller fortfarande för mål som har inletts före ikraftträdandet.

[10] Senaste lydelse 2009:773.

6 Förslag till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291)

Härigenom föreskrivs i fråga om förvaltningsprocesslagen (1971:291)

dels att 49 § ska upphöra att gälla,

dels att 3, 5, 6–7, 8, 10, 11, 17, 28, 31, 33, 34 a, 35, 36, 44 och 48 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas tre nya paragrafer, 6 b, 36 a och 36 b §§ av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §[1]	
Ansökan, besvär, anmälan, underställning och annan åtgärd *varigenom* mål *anhängiggöres skall ske skriftligen.*	*En ansökan, ett överklagande, en* anmälan, *en* underställning och *varje* annan åtgärd *som inleder ett* mål *ska vara skriftlig.*
En *ansöknings-* eller *besvärshandling* från en enskild *skall vara egenhändigt undertecknad av honom eller hans ombud. Den skall* innehålla uppgift om hans eller hennes	En *ansökan eller ett överklagande* från en enskild *ska* innehålla uppgift om hans *eller hennes*
1. yrke samt personnummer eller organisationsnummer,	
2. postadress och adress till arbetsplats samt i förekommande fall annan adress där han kan anträffas för delgivning genom stämningsman,	2. postadress och adress till arbetsplats samt i förekommande fall annan adress där han *eller hon* kan anträffas för delgivning genom stämningsman,
3. telefonnummer till bostaden och arbetsplatsen samt mobiltelefonnummer, dock att nummer avseende hemligt telefonabonnemang behöver uppges endast om rätten begär det,	3. telefonnummer till bostaden och arbetsplatsen samt mobiltelefonnummer, dock att nummer avseende hemligt telefonabonnemang behöver uppges endast om rätten begär det, *samt*
4. förhållanden i övrigt av betydelse för delgivning med honom.	4. förhållanden i övrigt av betydelse för delgivning med honom *eller henne.*
Förs den enskildes talan av ställföreträdare, *skall* motsvarande uppgifter lämnas även om denne. Har den enskilde vidtalat ett ombud att företräda honom, *skall* ombudets namn, postadress och telefonnummer anges.	*Om* den enskildes talan *förs* av ställföreträdare, *ska* motsvarande uppgifter lämnas även om denne. Har den enskilde vidtalat ett ombud att företräda honom *eller henne*, *ska* ombudets namn, postadress, och telefonnummer anges.
En *ansöknings- eller besvärshandling* från en enskild *skall*	En *ansökan eller ett överklagande* från en enskild *ska*

[1] Senaste lydelse 1985:271.

dessutom innehålla uppgifter om enskild motpart, om sådan finns, i de hänseenden som anges i andra och tredje styckena. Uppgift om motpartens eller dennes ställföreträdares yrke, arbetsplats, telefonnummer och ombud behöver lämnas endast om uppgiften utan särskild utredning är tillgänglig för den enskilde. Saknar motparten känd adress, *skall* uppgift lämnas om den utredning som gjorts för att fastställa detta.

Uppgifter som avses i andra–fjärde styckena *skall* gälla förhållandena när uppgifterna lämnas till rätten. Ändras något av dessa förhållanden eller är en uppgift ofullständig eller felaktig, *skall* det utan dröjsmål anmälas till rätten.

dessutom innehålla uppgifter om enskild motpart, om sådan finns, i de hänseenden som anges i andra och tredje styckena. Uppgift om motpartens eller dennes ställföreträdares yrke, arbetsplats, telefonnummer och ombud behöver lämnas endast om uppgiften utan särskild utredning är tillgänglig för den enskilde. Saknar motparten känd adress, *ska* uppgift lämnas om den utredning som gjorts för att fastställa detta.

Uppgifter som avses i andra–fjärde styckena *ska* gälla förhållandena när uppgifterna lämnas till rätten. Ändras något av dessa förhållanden eller är en uppgift ofullständig eller felaktig, *ska* det utan dröjsmål anmälas till rätten.

5 §[2]

Är ansöknings- eller *besvärshandling så ofullständig* att den inte kan läggas till grund för prövning i sak, *skall* rätten förelägga sökanden eller klaganden att inom viss tid avhjälpa bristen vid påföljd att hans talan annars inte tas upp till prövning. Detsamma gäller om *handlingen* inte uppfyller föreskrifterna i 3 §, *såvida* inte bristen är av ringa betydelse för frågan om delgivning.

Om en ansökan eller *ett överklagande innehåller en sådan brist* att *handlingen* inte kan läggas till grund för prövning i sak, *ska* rätten förelägga sökanden eller klaganden att inom viss tid avhjälpa bristen vid påföljd att hans *eller hennes* talan annars inte tas upp till prövning. Detsamma gäller om *ansökan eller överklagandet* inte uppfyller föreskrifterna i 3 §, *om* inte bristen är av ringa betydelse för frågan om delgivning.

6 §

Mål upptages ej till prövning, om ansökan, *besvär* eller annan åtgärd, varigenom mål *anhängiggöres*, *ej* skett inom föreskriven tid.

Ett mål tas inte upp till prövning, om *en* ansökan, *ett överklagande* eller *en* annan åtgärd *som inleder ett* mål, *inte* skett inom föreskriven tid.

[2] Senaste lydelse 1985:271.

6 a §[3]

Ett överklagande *tillställs* den myndighet som har meddelat det beslut som överklagas. *Överklagandet skall ha kommit in inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet eller, om klaganden är en part som företräder det allmänna, inom tre veckor från den dag förvaltningsrättens eller kammarrättens beslut meddelades.*

Den myndighet som har meddelat beslutet prövar om överklagandet har kommit in i rätt tid. Har överklagandet kommit in för sent, skall myndigheten avvisa det, om inte annat följer av tredje stycket.

Överklagandet skall inte avvisas, om förseningen beror på att myndigheten har lämnat klaganden en felaktig underrättelse om hur man överklagar. Överklagandet skall inte heller avvisas, om det inom överklagandetiden har kommit in till den domstol som skall pröva överklagandet. I ett sådant fall skall domstolen vidarebefordra överklagandet till den myndighet som har meddelat beslutet och samtidigt lämna uppgift om vilken dag överklagandet kom in till den högre instansen.

Om överklagandet inte avvisas enligt denna paragraf, skall den myndighet som har meddelat beslutet överlämna det och övriga handlingar i ärendet till den domstol som skall pröva överklagandet. Detta gäller dock inte när överklagandet förfaller enligt 28 § förvaltningslagen (1986:223).

Ett överklagande *ges in till* den myndighet som har meddelat det beslut som överklagas.

Överklagandet ska ha kommit in inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet.

Om klaganden är en enskild och ett beslut av förvaltningsrätt eller kammarrätt har meddelats vid en muntlig förhandling eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades.

Om klaganden är en part som företräder det allmänna ska överklagandet alltid ha kommit in inom tre veckor från den dag förvaltningsrättens eller kammarrättens beslut meddelades.

[3] Senaste lydelse 2009:783.

6 b §

Den myndighet som har meddelat det beslut som överklagas prövar om överklagandet har kommit in i rätt tid. Har överklagandet kommit in för sent, ska myndigheten avvisa det.

Överklagandet ska dock inte avvisas, om förseningen beror på att myndigheten har lämnat klaganden en felaktig underrättelse om hur man överklagar. Överklagandet ska inte heller avvisas, om det inom överklagandetiden har kommit in till den domstol som ska pröva överklagandet. I ett sådant fall ska domstolen vidarebefordra överklagandet till den myndighet som har meddelat beslutet och samtidigt lämna uppgift om vilken dag överklagandet kom in till den högre instansen.

Om överklagandet inte avvisas enligt denna paragraf, ska den myndighet som har meddelat beslutet överlämna det och övriga handlingar i ärendet till den domstol som ska pröva överklagandet. Detta gäller dock inte när överklagandet förfaller enligt 28 § förvaltningslagen (1986:223).

7 §[4]

Finner en förvaltningsrätt eller kammarrätt i samband med att ett mål inleds att den saknar behörighet att handlägga målet men att en annan motsvarande domstol *skulle vara* behörig, *skall* handlingarna i målet lämnas över till den domstolen, om *den som inlett målet inte har något att invända mot detta och* det inte *heller* finns något *annat* skäl mot *att handlingarna överlämnas.* Handlingarna *skall* anses ha kommit in till den senare domstolen samma

Finner en förvaltningsrätt eller kammarrätt i samband med att ett mål inleds att den saknar behörighet att handlägga målet men att en annan motsvarande domstol *är* behörig, *ska* handlingarna i målet lämnas över till den domstolen, om det inte finns något skäl mot *det*. Handlingarna *ska* anses ha kommit in till den senare domstolen samma dag som de kom in till den domstol som först tog emot handlingarna.

[4] Senaste lydelse 2009:783.

dag som de kom in till den domstol som först tog emot handlingarna.

8 §

Rätten *skall tillse* att mål blir så utrett som dess beskaffenhet kräver.

Rätten *ska se till* att *målet* blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. *Genom frågor och påpekanden ska rätten försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i parternas framställningar.*

Vid behov anvisar rätten hur utredningen bör kompletteras. Överflödig utredning får avvisas.

Rätten ska se till att inget onödigt dras in i målet. Överflödig utredning får avvisas.

10 §[5]

Ansöknings- eller besvärshandling eller annan handling, *varigenom mål anhängiggörs,* och det som hör till den *skall tillställas motpart eller annan mot vilken* åtgärd *ifrågasätts. Mottagaren skall* föreläggas att svara inom viss tid vid påföljd att målet ändå kan komma att avgöras.

En ansökan, ett överklagande eller *en* annan handling *som inleder ett mål* och det som hör till den *ska skickas eller lämnas till motparten. Han eller hon ska* föreläggas att svara inom viss tid vid påföljd att målet ändå kan komma att avgöras.

Underrättelse enligt första stycket behövs inte,

1. om det inte finns anledning anta att talan kommer att bifallas helt eller delvis,
2. om underrättelse annars är uppenbart onödig,
3. om motparten är en förvaltningsmyndighet och en underrättelse är onödig eller
4. om det kan befaras att underrättelse skulle avsevärt försvåra genomförandet av beslut i målet.

11 §

Den som förelagts att svara *skall* göra det skriftligen, om *ej* rätten förordnar att svaret får lämnas vid muntlig förhandling.

Den *part* som *har* förelagts att svara *ska* göra det skriftligen, om *inte* rätten förordnar att svaret får lämnas vid *en* muntlig förhandling.

Den som svarar skall ange *huruvida* han medger eller bestrider yrkandena i målet eller, om målet *anhängiggjorts* genom anmälan eller underställning, *huruvida han godtager eller motsätter sig åtgärd som ifrågasättes.*

Parten ska i svaret ange *om* han *eller hon* medger eller bestrider yrkandena i målet eller, om målet *har inletts* genom *en* anmälan eller *en* underställning, *den åtgärd som målet gäller.* Om *parten* bestrider *yrkandena* eller *åtgärden, ska* han

[5] Senaste lydelse 1995:1692.

Om *han* bestrider *yrkande* eller *motsätter sig ifrågasatt åtgärd, bör* han ange skälen *härför* och de bevis som *han vill åberopa.*	*eller hon* ange skälen *för detta* och de bevis som *åberopas.*
Svar skall innehålla uppgift om vilket mål det *hänför sig till.*	*Svaret ska* innehålla uppgift om vilket mål det *avser.*

17 §

Vid muntlig förhandling *föres protokoll. Protokollet skall innehålla redogörelse för förhandlingens gång och för* den utredning som *förebringas* vid förhandlingen. *I protokollet skall* antecknas vad som förekommer vid förhandlingen *i fråga om* yrkanden, medgivanden, bestridanden, invändningar och *vitsordanden*.	Vid *en* muntlig förhandling *ska det* antecknas vad som förekommer vid *denna när det gäller* yrkanden, medgivanden, bestridanden, *åberopanden,* invändningar och *erkännanden samt* den utredning som *läggs fram* vid förhandlingen.

28 §

Domstol, som har att pröva *besvär*, kan förordna att det överklagade beslutet, om det *eljest* skulle *lända till efterrättelse* omedelbart, tills vidare *icke skall* gälla och även i övrigt förordna rörande saken.	Domstol, som har att pröva *ett överklagande*, kan förordna att det överklagade beslutet, om det *annars skulle gälla* omedelbart, tills vidare *inte ska* gälla och även i övrigt förordna rörande saken.

31 §[6]

Beslut, *varigenom* rätten avgör målet, *skall tillställas* part *genom handling som fullständigt återger beslutet* och skiljaktig mening, *där* sådan förekommit. *Beslut som kan överklagas skall dessutom innehålla upplysning om vad den skall iakttaga som vill anföra besvär över beslutet.*	*Ett beslut genom vilket* rätten avgör målet *ska skickas till parterna*. *Om det finns en* skiljaktig mening *ska den bifogas.*
Krävs *särskilt tillstånd för prövning* i högre rätt, *skall* beslutet innehålla uppgift om det och om de grunder på vilka ett sådant tillstånd meddelas.	*Ett beslut som kan överklagas ska innehålla upplysning om hur ett överklagande går till.* Krävs *prövningstillstånd* i högre rätt, *ska* beslutet innehålla uppgift om det och om de grunder på vilka ett sådant tillstånd meddelas.

[6] Senaste lydelse 1994:436.

33 §[7]

Förvaltningsrätts beslut överklagas *hos* kammarrätt. Kammarrätts beslut överklagas till Regeringsrätten.

Beslutet får överklagas av den som det angår, om det gått honom emot.

Kammarrättens beslut att meddela prövningstillstånd får inte överklagas.

Om ett överklagande har avvisats *såsom för* sent *inkommet* och *en domstol* efter överklagande har prövat *detta beslut* eller vägrat prövningstillstånd i fråga om ett sådant överklagande, får *domstolens* beslut inte överklagas.

Förvaltningsrätts beslut överklagas *till* kammarrätt. Kammarrätts beslut överklagas till Regeringsrätten.

Ett beslut får överklagas av den som det angår, om det gått honom *eller henne* emot.

Kammarrätts beslut att meddela prövningstillstånd får inte överklagas.

Om ett överklagande *eller en begäran om omprövning* har avvisats *därför att överklagandet eller begäran har kommit in* för sent och *rätten* efter överklagande har prövat *avvisningsbeslutet* eller vägrat prövningstillstånd i fråga om ett sådant överklagande, får *rättens* beslut inte överklagas.

34 a §[8]

För de mål det är särskilt föreskrivet krävs prövningstillstånd för att *kammarrätten skall* pröva ett överklagande av ett beslut som *förvaltningsrätten* meddelat i målet. Detsamma gäller förvaltningsrätts beslut i en fråga som har ett direkt samband med ett sådant mål. Sådant tillstånd *behövs* dock inte när talan förs av Riksdagens ombudsmän eller Justitiekanslern.

Prövningstillstånd meddelas om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt,
2. *anledning förekommer till ändring i det slut vartill* förvaltningsrätten *kommit* eller
3. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet

För de mål det är särskilt föreskrivet krävs prövningstillstånd för att *kammarrätt ska* pröva ett överklagande av ett beslut som *förvaltningsrätt* meddelat i målet. Detsamma gäller förvaltningsrätts beslut i en fråga som har ett direkt samband med ett sådant mål. Sådant tillstånd *krävs* dock inte när talan förs av Riksdagens ombudsmän eller Justitiekanslern.

Prövningstillstånd *ska* meddelas om

1. *det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som* förvaltningsrätten *har kommit till*,
2. *det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till*,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga

[7] Senaste lydelse 2009:783.
[8] Senaste lydelse 2009:783.

skäl att pröva överklagandet.

Prövningstillstånd får begränsas till att gälla en viss del av ett beslut, om utgången i den delen inte kan påverka andra delar av det överklagade beslutet.

Meddelas inte prövningstillstånd står förvaltningsrättens beslut fast. En upplysning om detta *skall* tas in i kammarrättens beslut.

Meddelas inte prövningstillstånd står förvaltningsrättens beslut fast. En upplysning om detta *ska* tas in i kammarrättens beslut.

35 §[9]

Ett överklagande av *kammarrättens* beslut i ett mål som har *väckts hos* kammarrätten genom överklagande, underställning eller ansökan prövas av Regeringsrätten endast om Regeringsrätten har meddelat prövningstillstånd.

Meddelas inte prövningstillstånd, står kammarrättens beslut fast. En upplysning om detta skall tas in i Regeringsrättens beslut.

Ett överklagande av *kammarrätts* beslut i ett mål som har *inletts i* kammarrätten genom överklagande, underställning eller ansökan prövas av Regeringsrätten endast om Regeringsrätten har meddelat prövningstillstånd.

Vad som sägs i första stycket gäller inte

1. talan som Riksdagens ombudsmän eller Justitiekanslern för i mål om disciplinansvar eller om återkallelse eller begränsning av behörighet att utöva yrke inom hälso- och sjukvården, tandvården eller detaljhandeln med läkemedel eller djurens hälso- och sjukvård,

2. talan som Justitiekanslern för i mål enligt kreditupplysningslagen (1973:1173), inkassolagen (1974:182) eller lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning.

36 §[10]

Prövningstillstånd meddelas,

1. om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att *talan* prövas av Regeringsrätten eller

2. om det *föreligger* synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att grund för resning föreligger eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd meddelas i ett av två eller flera likartade mål, *som samtidigt föreligger till be-*

1. om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att *överklagandet* prövas av Regeringsrätten eller

2. om det *finns* synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att grund för resning föreligger eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd meddelas i ett av två eller flera likartade mål, får prövningstillstånd meddelas

[9] Senaste lydelse 2009:305.
[10] Senaste lydelse 1980:275.

dömande, får prövningstillstånd meddelas även i övriga mål.

Prövningstillstånd får begränsas att gälla viss del av det beslut som den fullföljda talan avser.

36 a §

Prövningstillstånd får begränsas till att gälla en viss fråga i målet, vars prövning är av vikt för ledning av rättstillämpningen (prejudikatfråga) eller en viss del av målet.

I avvaktan på att prövning sker i enlighet med ett prövningstillstånd som har begränsats enligt första stycket får Regeringsrätten förklara frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt vilande helt eller delvis.

I den utsträckning prövningstillstånd inte meddelas och frågan om prövningstillstånd inte heller förklaras vilande, ska det överklagade beslutet stå fast. En upplysning om detta ska tas in i Regeringsrättens beslut.

36 b §

Om Regeringsrätten med tillämpning av bestämmelserna i 36 a § har prövat en prejudikatfråga får domstolen, om ytterligare prövning krävs, helt eller delvis grunda sitt avgörande av målet i övrigt på kammarrättens bedömning eller, med undanröjande av lägre rätts eller myndighets avgörande, besluta om återförvisning av målet för fortsatt behandling.

44 §[11]

Handling anses ha kommit in till *rätten* den dag då handlingen eller avi om betald postförsändelse, *i vilken* handlingen *är innesluten*, anlänt till *rätten* eller kommit behörig tjänsteman till handa. Under-

En handling anses ha kommit in till *domstolen* den dag då handlingen eller *en* avi om betald postförsändelse *som innehåller* handlingen anlänt till *domstolen* eller kommit *en* behörig tjänste-

[11] Senaste lydelse 1973:246.

rättas *rätten* särskilt om att *telegram* till *rätten* anlänt till *telegrafanstalt,* anses *telegrammet* ha kommit in redan när underrättelsen nått behörig tjänsteman.	man till handa. Underrättas *domstolen* särskilt om att *ett meddelande* till *domstolen* anlänt till *ett telebefordringsföretag*, anses *meddelandet* ha kommit in redan när underrättelsen nått *en* behörig tjänsteman.
Kan det *antagas* att handlingen eller avi om denna viss dag *avlämnats* i *rättens* kansli eller avskilts för *rätten* på *postanstalt,* anses den ha kommit in den dagen, om den kommit behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag.	Kan det *antas* att handlingen eller *en* avi om denna *en* viss dag *har lämnats hos domstolens* kansli eller avskilts för *domstolen* på *ett postkontor*, anses den ha kommit in den dagen, om den kommit *en* behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag.
Telegram eller annat meddelande som *icke* är *underskrivet skall* bekräftas av avsändaren genom egenhändigt undertecknad handling, *om rätten begär det.*	*Rätten får begära att ett* meddelande som *saknar avsändarens underskrift i original* bekräftas av avsändaren genom *en i original* undertecknad handling. *Har rätten begärt en sådan bekräftelse men inte fått någon, får rätten bortse från meddelandet.*
48 §[12]	
Den som för talan i mål får anlita ombud eller biträde.	Den som för talan i mål får anlita ombud eller biträde.
Visar ombud eller biträde oskicklighet eller oförstånd eller är han eljest olämplig, får rätten avvisa honom som ombud eller biträde i målet. Rätten får också förklara honom obehörig att brukas som ombud eller biträde vid rätten antingen för viss tid eller tills vidare.	*I fråga om ombud eller biträde gäller 12 kap. 2–5 §§ och 6 § andra stycket rättegångsbalken.*
Om den som avvisas eller förklaras obehörig enligt andra stycket är advokat, skall anmälan om åtgärden göras hos advokatsamfundets styrelse	*I fråga om fullmakt för ombud tillämpas 12 kap. 8–19 §§ rättegångsbalken. En skriftlig fullmakt behöver dock inte uppvisas annat än om rätten anser att det behövs.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[12] Senaste lydelse 1987:748.

3. Bestämmelserna i 34 a § tredje stycket samt 36 a och 36 b §§ gäller inte i fråga om beslut som förvaltningsrätt respektive kammarrätt har meddelat före ikraftträdandet.

7 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:262) om understödsföreningar

Härigenom föreskrivs att 75 § och rubriken närmast före 75 § lagen (1972:262) om understödsföreningar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Besvär	*Överklagande*
75 §[1]	
Finansinspektionens beslut om att vägra registrering av understödsförening enligt 65 § får överklagas hos kammarrätten. Detsamma gäller inspektionens beslut enligt 14 a–d §§.	
Annat beslut av Finansinspektionen enligt denna lag får överklagas hos *förvaltningsrätten. Detta gäller dock inte beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223). *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av förvaltningsrättens avgörande.*	*Beslut* av Finansinspektionen enligt denna lag får överklagas hos *allmän förvaltningsdomstol. Beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223) *får dock inte överklagas.*
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.
Inspektionen får bestämma att ett beslut om föreläggande eller om verksamhetens drivande enligt 71 § åttonde stycket *skall* gälla omedelbart.	Inspektionen får bestämma att ett beslut om föreläggande eller om verksamhetens drivande enligt 71 § åttonde stycket *ska* gälla omedelbart.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2009:784.

8 Förslag till lag om ändring i oljekrislagen (1975:197)

Härigenom föreskrivs att 23 § oljekrislagen (1975:197) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	23 §
Mot beslut av myndighet enligt 3–5 och 14–16 §§ *föres talan hos* regeringen *genom besvär. Beslut ska dock lända till efterrättelse utan hinder av anförda besvär,* om *ej* annat *föreskrives.*	*Beslut* av myndighet enligt 3–5 och 14–16 §§ *får överklagas till* regeringen. *Sådana beslut gäller omedelbart* om *inte* annat *anges*.
Talan mot beslut av myndighet om ersättning enligt 17 § *föres hos kammarrätt genom besvär.*	*Beslut* av myndighet om ersättning enligt 17 § *får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.*
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

9 Förslag till lag om ändring i lagen (1975:1083) om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (1975:1083) om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	7 §[1]
Talan mot beslut *av sjöfartsverket* enligt denna lag *föres* hos *kammarrätten genom besvär.*	*Sjöfartsverkets* beslut enligt denna lag *får överklagas* hos *allmän förvaltningsdomstol.* *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 1982:277.

10 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse | *Föreslagen lydelse*

17 §[2]

I fråga om överklagande av ett slutligt beslut av Patentbesvärsrätten finns bestämmelser i patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), varumärkeslagen (1960:644), namnlagen (1982:670), lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden samt i växtförädlarrättslagen (1997:306).

Ett beslut av Patentbesvärsrätten, som inte är slutligt, får överklagas endast i samband med överklagande av beslut i själva målet. Ett beslut får dock överklagas särskilt när rätten har

1. ogillat invändning om jäv mot ledamot av rätten eller invändning om att hinder föreligger för talans prövning,
2. avvisat ombud eller biträde,
3. utdömt vite eller straff för underlåtenhet att iaktta föreläggande eller ålagt vittne eller sakkunnig att ersätta kostnad som vållats genom försummelse eller tredska,
4. förordnat angående ersättning för någons medverkan i målet,
5. utlåtit sig i annat fall än som avses i 4 i fråga som gäller rättshjälp.

Sådant särskilt överklagande som avses i andra stycket får göras av den som beslutet angår, om det har gått honom emot. Beslutet överklagas till Regeringsrätten. Därvid tillämpas bestämmelserna i 6 a *§* förvaltningsprocesslagen (1971:291) och i 35–37 §§ samma lag om överklagande av *kammarrättens* beslut. Patentbesvärsrättens beslut *skall* innehålla uppgift om att det krävs *särskilt tillstånd för prövning av överklagande till* Regeringsrätten och om de grunder på vilka ett sådant tillstånd meddelas.

Ett sådant särskilt överklagande som avses i andra stycket får göras av den som beslutet angår, om det har gått honom *eller henne* emot. Beslutet överklagas till Regeringsrätten. Därvid tillämpas bestämmelserna i 6 a *och 6 b §§* förvaltningsprocesslagen (1971:291) och i 35–37 §§ samma lag om överklagande av *kammarrätts* beslut. Patentbesvärsrättens beslut *ska* innehålla uppgift om att det krävs *prövningstillstånd i* Regeringsrätten och om de grunder på vilka ett sådant tillstånd meddelas.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

[1] Senaste lydelse av lagens rubrik 1998:383.
[2] Senaste lydelse 1998:383.

11 Förslag till lag om ändring i förfogandelagen (1978:262)

Härigenom föreskrivs att 50 § förfogandelagen (1978:262) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	50 §
Mot beslut om föreläggande av vite enligt denna lag får *talan ej föras annat än* i samband med *talan mot beslutet* om utdömande av vitet.	*Beslut* om föreläggande av vite enligt denna lag *får överklagas endast* i samband med *överklagande av beslut* om utdömande av vitet.
Talan mot beslut om åtgärd enligt 47 § andra stycket eller *mot* länsstyrelses beslut om handräckning enligt 48 § tredje stycket *föres* hos *kammarrätt genom besvär.* Sådant beslut *går i verkställighet utan hinder av anförda besvär,* om *ej annat föreskrives* i beslutet.	*Beslut* om åtgärd enligt 47 § andra stycket eller länsstyrelses beslut om handräckning enligt 48 § tredje stycket *får överklagas* hos *allmän förvaltningsdomstol.* Sådant beslut *gäller omedelbart,* om *inte något annat anges* i beslutet.
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

12 Förslag till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152)

Härigenom föreskrivs att 21 kap. 10 § samt 22 kap. 2, 3 och 5 §§ fastighetstaxeringslagen (1979:1152) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
21 kap.	
10 §[1]	
Nämndemän som avses i 8 § utses för tiden från och med den 1 juli det år, då allmän fastighetstaxering äger rum av hyreshus-, industri-, elproduktions- och specialenheter, till och med den 30 juni det år då sådan taxering sker nästa gång. En nämndeman har dock rätt att avgå efter tre år.	
Värderingsteknisk ledamot i förvaltningsrätt förordnas av *regeringen* för tid som *sägs* i första stycket. Avgår sådan person under den tid, för vilken han har blivit utsedd, får *regeringen förordna* annan person för den tid som återstår.	*Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar värderingsteknisk* ledamot för *den* tid som *anges* i första stycket. Avgår *en* sådan person under den tid, för vilken han *eller hon* har blivit utsedd, får *en* annan person *förordnas* för den tid som återstår. *Om det medan en värderingsteknisk ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet ändå anses gälla i det pågående målet.*
22 kap.	
2 §[2]	
Överklagande får inte ske av förvaltningsrätts beslut som avser	
1. Skatteverkets beslut att avvisa en begäran om omprövning såsom för sent inkommen,	
2. frågor som avses i 20 kap. 6 § eller	*1.* frågor som avses i 20 kap. 6 §, eller
3. beslut om besiktning enligt 18 kap. 30 §.	*2.* beslut om besiktning enligt 18 kap. 30 §.

[1] Senaste lydelse 2009:793.
[2] Senaste lydelse 2009:793.

3 §[3]

Bestämmelserna i 6 kap. 8 § tredje stycket samt 9 a *§, 13,* 14 och 17–24 §§ taxeringslagen (1990:324) gäller i tillämpliga delar för mål enligt denna lag. Vad som i taxeringslagen sägs om skattskyldig *skall* gälla fastighetsägare.	Bestämmelserna i 6 kap. 8 § tredje stycket samt 9 a, 14 och 17–24 §§ taxeringslagen (1990:324) gäller i tillämpliga delar för mål enligt denna lag. Vad som i taxeringslagen sägs om skattskyldig *ska* gälla fastighetsägare.

5 §[4]

Regeringen förordnar för *högst fem år i sänder* för varje kammarrätt minst nio, högst tjugo i *praktiska värv förfarna* personer med god kännedom om fastighetsförhållanden i allmänhet att *efter kallelse inträda såsom* ledamöter *i* kammarrätten vid handläggning av mål om allmän eller förenklad fastighetstaxering. Av dessa personer ska i fråga om varje kammarrätt minst tre *äga* kunskap *beträffande* värdering av produktiv skogsmark och växande skog, minst två *beträffande* värdering av vattenfallsfastighet, minst två *beträffande* värdering av lantbruksenhet i övrigt och minst två *beträffande* värdering av annan taxeringsenhet än lantbruksenhet i övrigt. *Avgår sådan person under den tid, för vilken han har blivit utsedd, förordnar regeringen annan person i hans ställe.*	Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för *viss tid* för varje kammarrätt minst nio *och* högst tjugo i *praktiskt arbete erfarna* personer med god kännedom om fastighetsförhållanden i allmänhet att *tjänstgöra i* kammarrätten *som särskilda* ledamöter vid handläggning av mål om allmän eller förenklad fastighetstaxering. Av dessa personer ska i fråga om varje kammarrätt minst tre *ha* kunskap *om* värdering av produktiv skogsmark och växande skog, minst två *om* värdering av vattenfallsfastighet, minst två *om* värdering av lantbruksenhet i övrigt och minst två *om* värdering av annan taxeringsenhet än lantbruksenhet i övrigt. *Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet ändå anses gälla i det pågående målet.*
Ledamot som avses i första stycket ska vara *svensk* medborgare. *Han* får inte vara *underårig* eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.	*Den som ska tjänstgöra som särskild ledamot ska* vara *svensk* medborgare och får inte vara *underårig* eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

[3] Senaste lydelse 2003:650.
[4] Senaste lydelse 2009:1407.

13 Förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (1982:713)

Härigenom föreskrivs att 19 kap. 13 och 13 a §§ försäkringsrörelselagen (1982:713)[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	19 kap.
	13 §[2]
Finansinspektionens beslut att överlämna ett ärende till regeringen för prövning får inte överklagas.	
Finansinspektionens beslut enligt 2 kap. 3 §, 2 a kap. 2, 2 a, 3, 5, 5 a och 6 §§, 15 a kap. 13 och 22 §§ samt 2 §, 11 § tionde stycket och 11 c § detta kapitel får överklagas hos kammarrätten.	
Andra beslut som inspektionen meddelar enligt denna lag får överklagas hos *förvaltningsrätten*. *Detta gäller dock inte beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223). *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av förvaltningsrättens avgörande.*	Andra beslut som inspektionen meddelar enligt denna lag får överklagas hos *allmän förvaltningsdomstol*. *Beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223) *får dock inte överklagas.*
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.
Inspektionen får bestämma att ett beslut om föreläggande eller om verksamhetens drivande enligt 11 § åttonde stycket *skall* gälla omedelbart.	Inspektionen får bestämma att ett beslut om föreläggande eller om verksamhetens drivande enligt 11 § åttonde stycket *ska* gälla omedelbart.
Om överklagande av vissa beslut finns bestämmelser i 20 kap. 7 §.	
	13 a §[3]
Om beslut i ett ärende om koncession inte har meddelats sex månader efter det att ansökan gavs in, eller i ett ärende enligt 2 a kap. 2 § inom tre månader, eller i ett ärende enligt 2 a kap. 3, 5 eller 6 §, inom en månad, får sökanden	Om beslut i ett ärende om koncession inte har meddelats sex månader efter det att ansökan gavs in, eller i ett ärende enligt 2 a kap. 2 § inom tre månader, eller i ett ärende enligt 2 a kap. 3, 5 eller 6 §, inom en månad, får sökanden

[1] Lagen omtryckt 1995:1567.
[2] Senaste lydelse 2005:1121.
[3] Senaste lydelse 2007:532.

begära förklaring *av kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls.

begära förklaring *av domstol* att ärendet onödigt uppehålls.

En begäran om en sådan förklaring ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt. Om begäran avser handläggning av ett regeringsärende ska den göras hos Regeringsrätten.

Efter det att kammarrätten avgett sådan förklaring *skall* ansökan anses ha avslagits av regeringen eller Finansinspektionen om beslut inte har meddelats

Lämnar domstolen en förklaring *ska* ansökan anses ha avslagits av regeringen eller Finansinspektionen om beslut inte har meddelats

– inom sex månader i ett ärende om koncession,
– inom tre månader i ett ärende enligt 2 a kap. 2 §, eller
– inom en månad i ett ärende enligt 2 a kap. 3, 5 eller 6 §.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

14 Förslag till lag om ändring i taxeringslagen (1990:324)

Härigenom föreskrivs i fråga om taxeringslagen (1990:324)[1]
dels att 6 kap. 10 och 13 §§ ska upphöra att gälla,
dels att 6 kap. 14 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	6 kap.
	14 §[2]
Om en part har överklagat ett beslut av förvaltningsrätt eller kammarrätt, får även motparten ge in ett överklagande, trots att den för honom gällande tiden för överklagande gått ut. Ett sådant överklagande *skall* ges in inom en *månad* från utgången av den tid inom vilken det första överklagandet skulle ha gjorts.	Om en part har överklagat ett beslut av förvaltningsrätt eller kammarrätt, får även motparten ge in ett överklagande, trots att den för honom *eller henne* gällande tiden för överklagande gått ut. Ett sådant överklagande *ska* ges in inom en *vecka* från utgången av den tid inom vilken det första överklagandet skulle ha gjorts.

Återkallas eller förfaller det första överklagandet av någon annan anledning, förfaller också det senare.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse av
6 kap. 10 § 2003:655
6 kap. 13 § 2009:805.
[2] Senaste lydelse 2009:805.

15 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram

dels att 24 § ska upphöra att gälla,

dels att 21 och 23 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 21 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	21 §
Biografbyråns beslut enligt denna lag i frågor om granskning av film och videogram får överklagas hos *kammarrätten*. I övrigt får byråns beslut enligt denna lag inte överklagas.	Biografbyråns beslut enligt denna lag i frågor om granskning av film och videogram får överklagas hos *allmän förvaltningsdomstol*. I övrigt får byråns beslut enligt denna lag inte överklagas. *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.*
	21 a §
	Vid prövning av mål enligt denna lag ska förvaltningsrätt bestå av en lagfaren ledamot och två särskilda ledamöter. Av de särskilda ledamöterna ska en ha särskilda kunskaper om film och en särskilda kunskaper i beteendevetenskap. *Första stycket gäller inte om något annat följer av 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.*

23 §

Regeringen förordnar för *högst fem år i sänder minst sex, högst tio personer att efter kallelse inträda* som särskilda ledamöter i *kammarrätten* vid handläggning av mål enligt denna lag. Av dessa personer skall hälften ha särskilda kunskaper om film och hälften ha särskilda kunskaper i beteendevetenskapliga ämnen. *Avgår sådan person under den tid, för vilken han har blivit utsedd, förordnar regeringen annan person i hans ställe.*	Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för *viss tid dem som ska tjänstgöra* som särskilda ledamöter i *förvaltningsrätt och kammarrätt* vid handläggning av mål enligt denna lag. Av dessa personer *ska i förvaltningsrätt respektive i kammarrätt* hälften ha särskilda kunskaper om film och hälften ha särskilda kunskaper i beteendevetenskapliga ämnen. *Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet ändå anses gälla i det pågående målet.*
De särskilda ledamöterna skall vara *svenska* medborgare. *De* får inte vara *underåriga* eller i *konkurs* eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.	*Den som ska tjänstgöra som särskild ledamot ska* vara *svensk* medborgare *och* får inte vara *underårig* eller i *konkurstillstånd* eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

16 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 3 § lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 kap.	
3 §[1]	
Beslut inom Riksbanken av annan än direktionen får överklagas till direktionen.	
Beslut av direktionen i frågor om att förelägga vite eller bestämma särskild avgift får överklagas *till kammarrätten*.	Beslut av direktionen i frågor om att förelägga vite eller bestämma särskild avgift får överklagas *hos allmän förvaltningsdomstol.*
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till *kammarrätt.*
Riksbanken får bestämma att ett beslut *skall* gälla omedelbart.	Riksbanken får bestämma att ett beslut *ska* gälla omedelbart.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 1998:1406.

17 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring

Härigenom föreskrivs att 54 och 60 §§ lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	54 §[1]
Skrivelsen med överklagandet skall ges in till den *instans* som har meddelat beslutet. *Skrivelsen skall* ha kommit in *till den instansen* inom två månader från den dag klaganden fick del av beslutet eller, om *överklagandet anförts av* Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen *eller en arbetslöshetskassa*, inom två månader från beslutets dag.	*Ett överklagande ska* ges in till den *arbetslöshetskassa eller myndighet* som har meddelat beslutet. *Överklagandet ska* ha kommit in inom två månader från den dag klaganden fick del av beslutet eller, om Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen *är klagande*, inom två månader från beslutets dag.
	60 §[2]
Vid överklagande till kammarrätt krävs *prövningstillstånd*. *Bestämmelsen i 33 § fjärde stycket förvaltningsprocesslagen (1971:291) gäller inte avvisningsbeslut som har meddelats av en arbetslöshetskassa*.	*Prövningstillstånd* krävs *vid* överklagande till kammarrätt.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2002:545.
[2] Senaste lydelse 1998:391.

18 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor

Härigenom föreskrivs att 102, 103 och 110 §§ lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
102 §[1]	
Skrivelsen med överklagandet *skall* ges in till den *instans* som har meddelat beslutet. *Skrivelsen skall*, om inte annat anges i 103 och 104 §§, ha kommit in *till den instansen* inom två månader från den dag klaganden fick del av beslutet.	*Ett överklagande ska* ges in till den *arbetslöshetskassa eller myndighet* som har meddelat beslutet. *Överklagandet ska,* om inte annat anges i 103 och 104 §§, ha kommit in inom två månader från den dag klaganden fick del av beslutet.
103 §[2]	
Om *överklagandet görs av* Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen *eller av en arbetslöshetskassa skall skrivelsen med* överklagandet ha kommit in till den *instans* som meddelat beslutet inom två månader från beslutets dag.	Om Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen *är klagande, ska* överklagandet ha kommit in till den *arbetslöshetskassa* som meddelat beslutet inom två månader från beslutets dag.
110 §[3]	
Vid överklagande till kammarrätt krävs *det prövningstillstånd.* *Bestämmelsen i 33 § fjärde stycket förvaltningsprocesslagen (1971:291) gäller inte avvisningsbeslut som har meddelats av en arbetslöshetskassa.*	*Prövningstillstånd* krävs *vid* överklagande till kammarrätt.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 1998:392.
[2] Senaste lydelse 2002:543.
[3] Senaste lydelse 1998:392.

19 Förslag till lag om ändring i skattebetalningslagen (1997:483)

Härigenom föreskrivs i fråga om skattebetalningslagen (1997:483)[1]
dels att 22 kap. 14 § ska upphöra att gälla,
dels att 22 kap. 13 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	22 kap.
	13 §
Bestämmelserna i 6 kap. *10*–24 §§ taxeringslagen (1990:324) gäller för mål enligt denna lag.	Bestämmelserna i 6 kap. *14 och 17*–24 §§ taxeringslagen (1990:324) gäller för mål enligt denna lag.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse av 22 kap. 14 § 2003:747.

20 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 4 § lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
10 kap.	
4 §[1]	
Finansinspektionens beslut att överlämna ett ärende till regeringen för prövning får inte överklagas.	
Finansinspektionens beslut enligt 4 kap. 5 och 6 §§ samt 6 kap. 2 och 13 §§ får överklagas hos kammarrätten.	
Andra beslut som Finansinspektionen meddelar enligt denna lag får överklagas hos *förvaltningsrätten. Detta gäller dock inte beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223). *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av förvaltningsrättens avgörande.*	Andra beslut som Finansinspektionen meddelar enligt denna lag får överklagas hos *allmän förvaltningsdomstol. Beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223) *får dock inte överklagas.*
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2009:828.

21 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:890) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 1 § lagen (1999:890) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	5 kap.
	1 §
Finansinspektionens beslut enligt 2 kap. 1 § får överklagas *till kammarrätten.*	Finansinspektionens beslut enligt 2 kap. 1 § får överklagas *hos allmän förvaltningsdomstol.*
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

Krigsförsäkringsnämndens beslut i försäkringsärenden enligt denna lag får inte överklagas.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

22 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	17 §[1]
Beslut som Finansinspektionen meddelar i ärende enligt 3 och 16 §§ får överklagas hos kammarrätten.	
Andra beslut som Finansinspektionen meddelar enligt denna lag får överklagas hos *förvaltningsrätten. Detta gäller dock inte beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223). *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av förvaltningsrättens beslut.*	*Beslut* som Finansinspektionen meddelar enligt denna lag får överklagas hos *allmän förvaltningsdomstol. Beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223) *får dock inte överklagas.*
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.
Inspektionen får bestämma att ett beslut om återkallelse enligt 16 § *skall* gälla omedelbart.	Inspektionen får bestämma att ett beslut om återkallelse enligt 16 § *ska* gälla omedelbart.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2009:831.

23 Förslag till lag om ändring i tullagen (2000:1281)

Härigenom föreskrivs i fråga om tullagen (2000:1281)[1]
dels att 9 kap. 11 § ska upphöra att gälla,
dels att 9 kap. 12 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	9 kap.
	12 §[2]
Om någon har överklagat ett beslut av förvaltningsrätt eller kammarrätt i frågor som avses i 3 och 6 §§, får även någon annan som haft rätt att överklaga beslutet ge in ett överklagande, även om den för honom gällande tiden för överklagande gått ut. Ett sådant överklagande *skall* ges in inom en *månad* från utgången av den tid inom vilken det första överklagandet skulle ha gjorts.	Om någon har överklagat ett beslut av förvaltningsrätt eller kammarrätt i frågor som avses i 3 och 6 §§, får även någon annan som haft rätt att överklaga beslutet ge in ett överklagande, även om den för honom *eller henne* gällande tiden för överklagande gått ut. Ett sådant överklagande *ska* ges in inom en *vecka* från utgången av den tid inom vilken det första överklagandet skulle ha gjorts.

Återkallas eller förfaller på annat sätt det första överklagandet, är även det senare överklagandet förfallet.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse av 9 kap. 11 § 2009:834.
[2] Senaste lydelse 2009:834.

24 Förslag till lag om ändring i revisorslagen (2001:883)

Härigenom föreskrivs att 37 § revisorslagen (2001:883) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	37 §
Har Revisorsnämnden i ett ärende om ansökan om godkännande, auktorisation eller registrering inte *meddelat* beslut inom fyra månader efter det att ansökan gavs in, får sökanden begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om nämnden inte meddelat beslut inom en månad efter det att en sådan förklaring avgetts, skall det anses som om ansökan har avslagits.*	*Om* Revisorsnämnden i ett ärende om ansökan om godkännande, auktorisation eller registrering inte *meddelar* beslut inom fyra månader efter det att ansökan gavs in, får sökanden begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
	En begäran om en sådan förklaring ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.
	Om nämnden inte har meddelat beslut inom en månad från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

25 Förslag till lag om ändring i lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 2 § lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	7 kap.
	2 §
Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 2 kap. 1 § inte *fattar* beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in till inspektionen, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om Finansinspektionen inte har fattat beslut inom sex månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall ansökan anses ha avslagits.*	Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 2 kap. 1 § inte *meddelar* beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in till inspektionen, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
Om Finansinspektionen inte *vidarebefordrar* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet i utlandet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid *fattar* beslut enligt fjärde stycket samma paragraf, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. *Sökanden får därefter begära förklaring av kammarrätten att ärendet onödigt uppehålls. Om underrättelsen inte har vidarebefordrats inom tre månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall beslut enligt 5 kap. 2 § fjärde stycket anses ha fattats.*	Om Finansinspektionen inte *lämnar över* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet i utlandet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid *meddelar* beslut enligt fjärde stycket samma paragraf, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
	En begäran om en sådan förklaring som avses i första eller andra stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.
	Om Finansinspektionen inte har

meddelat ett sådant beslut som avses i första stycket inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits. Om en sådan underrättelse som avses i andra stycket inte har lämnats över inom tre månader från det att en förklaring har lämnats, ska beslut enligt 5 kap. 2 § fjärde stycket anses ha meddelats.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

26 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1223) om utgivning av säkerställda obligationer

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 2 § lagen (2003:1223) om utgivning av säkerställda obligationer ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	6 kap.
	2 §
Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 2 kap. 1 § inte *fattar* beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in till inspektionen, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. *Sökanden får därefter begära förklaring av kammarrätten att ärendet onödigt uppehålls. Om beslut inte har meddelats inom sex månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall ansökan anses ha avslagits.*	Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 2 kap. 1 § inte *meddelar* beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in till inspektionen, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
	En begäran om en sådan förklaring som avses i första stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.
	Om Finansinspektionen inte har meddelat beslut inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

27 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder

Härigenom föreskrivs att 14 kap. 2 § lagen (2004:46) om investeringsfonder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
14 kap.	
2 §	
Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 1 kap. 4 eller 5 § inte meddelar beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring *av kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Har inspektionen inte meddelat beslut inom sex månader från det att en sådan förklaring har lämnats, skall det anses som att ansökan har avslagits.*	Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 1 kap. 4 eller 5 § inte meddelar beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
Om Finansinspektionen inte lämnar över en underrättelse som avses i 2 kap. 12 § till behörig myndighet i utlandet inom två månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt fjärde stycket samma paragraf, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring *av kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls.	Om Finansinspektionen inte lämnar över en underrättelse som avses i 2 kap. 12 § till behörig myndighet i utlandet inom två månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt fjärde stycket samma paragraf, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
Om underrättelsen inte har lämnats över inom två månader från det att en sådan förklaring har meddelats av domstol, skall det anses som att beslut enligt 2 kap. 13 § tredje stycket har meddelats.	
	En begäran om en sådan förklaring som avses i första eller andra stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid över-

klagande till kammarrätt.

Om Finansinspektionen inte har meddelat ett sådant beslut som avses i första stycket inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits. Om en sådan underrättelse som avses i andra stycket inte har lämnats över inom två månader från det att en förklaring har lämnats, ska beslut enligt 2 kap. 13 § tredje stycket anses ha meddelats.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

28 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

Härigenom föreskrivs att 17 kap. 2 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	17 kap.
	2 §
Om beslut i ett ärende om tillstånd enligt 3 kap. 2 § inte meddelas inom sex månader från det att ansökan gavs in, *skall* sökanden av den myndighet som *skall* pröva ansökan underrättas om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om beslut inte har meddelats inom sex månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall ansökan anses ha avslagits.*	Om beslut i ett ärende om tillstånd enligt 3 kap. 2 § inte meddelas inom sex månader från det att ansökan gavs in, *ska* sökanden av den myndighet som *ska* pröva ansökan underrättas om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
Om Finansinspektionen inte *vidarebefordrar* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet i utlandet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt tredje stycket samma paragraf, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om underrättelse inte har vidarebefordrats inom tre månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall beslut enligt 5 kap. 2 § tredje stycket anses ha meddelats.*	Om Finansinspektionen inte *lämnar över* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet i utlandet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt tredje stycket samma paragraf, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
	En begäran om en sådan förklaring som avses i första eller andra stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt. Om begäran avser handläggning av ett regerings-

ärende ska den göras hos Regeringsrätten.

Om myndigheten inte har meddelat ett sådant beslut som avses i första stycket inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits. Om en sådan underrättelse som avses i andra stycket inte har lämnats över inom tre månader från det att en förklaring har lämnats, ska beslut enligt 5 kap. 2 § tredje stycket anses ha meddelats.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

29 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Härigenom föreskrivs i fråga om utlänningslagen (2005:716)

dels att 16 kap. 10 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 12 a och 12 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	16 kap.
	10 §
Ett överklagande av en migrationsdomstols beslut skall ha kommit in inom tre veckor från den dag beslutet meddelades. Om beslutet inte har meddelats vid muntlig förhandling och det inte heller vid en sådan förhandling har tillkännagetts när beslutet kommer att meddelas, skall dock överklagandetiden för utlänningen räknas från den dag då han eller hon fick del av beslutet.	
En migrationsdomstols beslut om förvar får överklagas utan begränsning till viss tid.	
	12 a §
	Prövningstillstånd får begränsas till att gälla en viss fråga i målet, vars prövning är av vikt för ledning av rättstillämpningen (prejudikatfråga) eller en viss del av målet.
	I avvaktan på att prövning sker i enlighet med ett prövningstillstånd som begränsats enligt första stycket får Migrationsöverdomstolen förklara frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt vilande helt eller delvis.
	I den utsträckning prövningstillstånd inte meddelas och frågan om prövningstillstånd inte heller förklaras vilande, ska det överklagade beslutet stå fast. En upplysning om detta ska tas in i Migrationsöverdomstolens beslut.

12 b §

Om Migrationsöverdomstolen med tillämpning av bestämmelserna i 12 a § har prövat en prejudikatfråga får domstolen, om ytterligare prövning krävs, helt eller delvis grunda sitt avgörande av målet i övrigt på migrationsdomstolens bedömning eller, med undanröjande av lägre rätts eller myndighets avgörande, besluta om återförvisning av målet för fortsatt behandling.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Bestämmelserna i 12 a och 12 b §§ gäller inte i fråga om beslut som migrationsdomstol har meddelat före ikraftträdandet.

30 Förslag till lag om ändring i vägtrafikskattelagen (2006:227)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 6 § vägtrafikskattelagen (2006:227) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 kap.	
6 §[1]	
Vid överklagande av *förvaltningsrättens* och *kammarrättens* beslut gäller 6 kap. *10,* 14 och 17 §§ taxeringslagen (1990:324).	Vid överklagande av *förvaltningsrätts* och *kammarrätts* beslut gäller 6 kap. 14 och 17 §§ taxeringslagen (1990:324).

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2009:846.

31 Förslag till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden

Härigenom föreskrivs att 26 kap. 2 § lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	26 kap.
	2 §
Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 3 kap. 1 § första stycket eller 12 kap. 2 § inte meddelar beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in*, skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring *av kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om inspektionen inte har meddelat beslut inom sex månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall ansökan anses ha avslagits.*	Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 3 kap. 1 § första stycket eller 12 kap. 2 § inte meddelar beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
Om Finansinspektionen inte *vidarebefordrar* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt tredje stycket samma paragraf, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om underrättelsen inte har vidarebefordrats inom tre månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall beslut enligt 5 kap. 2 § tredje stycket anses ha meddelats.*	Om Finansinspektionen inte *lämnar över* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt tredje stycket samma paragraf, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
	En begäran om en sådan förklaring som avses i första eller andra stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.
	Om Finansinspektionen inte har

meddelat ett sådant beslut som avses i första stycket inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits. Om en sådan underrättelse som avses i andra stycket inte har lämnats över inom tre månader från det att en förklaring har lämnats, ska beslut enligt 5 kap. 2 § tredje stycket anses ha meddelats.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

32 Förslag till lag om ändring i marknadsföringslagen (2008:486)

Härigenom föreskrivs att 58 § marknadsföringslagen (2008:486) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	58 §
Regeringen förordnar för viss tid dem som ska tjänstgöra som ekonomiska experter enligt 54 §. Om det medan en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål eller ärende inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet *oberoende därav anses ha fortsatt giltighet för* det pågående målet eller ärendet.	Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för viss tid dem som ska tjänstgöra som ekonomiska experter enligt 54 §. Om det medan en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål eller ärende inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet *ändå anses gälla i* det pågående målet eller ärendet.

Den som ska tjänstgöra som ekonomisk expert ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

33 Förslag till lag om ändring i konkurrenslagen (2008:579)

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 11 § konkurrenslagen (2008:579) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	8 kap.
	11 §
Regeringen förordnar för viss tid dem som ska tjänstgöra som ekonomiska experter i Stockholms tingsrätt. Om det deltar en ekonomisk expert i behandlingen av ett mål eller ärende *och det då* inträffar *något* som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet *trots detta anses ha fortsatt giltighet* i fråga om det pågående målet eller ärendet.	Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för viss tid dem som ska tjänstgöra som ekonomiska experter i Stockholms tingsrätt. Om det *medan* en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål eller ärende inträffar *en omständighet* som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet *ändå anses gälla i* det pågående målet eller ärendet.

Den som ska tjänstgöra som ekonomisk expert ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över promemorian En mer ändamålsenlig förvaltningsprocess (Ds 2010:17) lämnats av Sveriges riksbank, Riksdagens ombudsmän, Stockholms tingsrätt, Regeringsrättens ledamöter, Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Sundsvall, Kammarrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Uppsala, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Karlstad, Förvaltningsrätten i Falun, Förvaltningsrätten i Härnösand, Förvaltningsrätten i Umeå, Förvaltningsrätten i Luleå, Förvaltningsrätten i Linköping, Förvaltningsrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Växjö, Justitiekanslern, Domstolsverket, Domarnämnden, Revisorsnämnden, Migrationsverket, Tullverket, Försäkringskassan, Finansinspektionen, Skatteverket, Pensionsmyndigheten, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Transportstyrelsen, Patentbesvärsrätten, Statens biografbyrå, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges advokatsamfund, Svenskt näringsliv, Arbetslöshetskassornas Samorganisation och Nämndemännens riksförbund.

Yttranden har även inkommit från Far, Företagarna, Stockholms Handelskammare och LO-TCO Rättsskydd AB.

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 2 § och 4 kap. 10 a § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
2 §[126]	
I tingsrätt *skall* det finnas lagman. *Som en del i en administrativ samverkan får en tingsrätt och en förvaltningsrätt på samma ort ha gemensam lagman.*	I *en* tingsrätt *ska* det finnas *en* lagman.
Om regeringen inte bestämmer något annat *skall* det i tingsrätt även finnas en eller flera rådmän. I de tingsrätter som regeringen bestämmer *skall* det också finnas en eller flera chefsrådmän.	Om regeringen inte bestämmer något annat *ska* det i *en* tingsrätt även finnas en eller flera rådmän. I de tingsrätter som regeringen bestämmer *ska* det också finnas en eller flera chefsrådmän.
Lagman, *chefsrådman* och *rådman skall* vara lagfarna.	*Lagmän*, *chefsrådmän* och *rådmän ska* vara lagfarna.
Tingsrätt får vara *delad* i avdelningar. *Ordförande på* avdelning är lagmannen eller en chefsrådman.	*En tingsrätt* får vara *indelad* i avdelningar. *Chef för en* avdelning är lagmannen eller en chefsrådman.
Vid tingsrätt *skall* det finnas kansli, som hålls öppet för allmänheten på bestämda tider.	Vid *en* tingsrätt *ska* det finnas *ett* kansli, som hålls öppet för allmänheten på bestämda tider.
4 kap.	
10 a §[127]	
Regeringen förordnar för *tre år i sänder* dem som *skall* tjänstgöra som ekonomiska experter enligt 1 kap. 8 § och 2 kap. 4 a §. *Under treårsperioden får vid behov ytterligare personer förordnas för återstående del av perioden. Inträffar medan en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål en omständighet som medför att förordnandet skall upphöra att gälla,*	Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för *viss tid* dem som *ska* tjänstgöra som ekonomiska experter enligt 1 kap. 8 § och 2 kap. 4 a §.

[126] Senaste lydelse 2009:774.
[127] Senaste lydelse 1988:1260.

skall förordnandet oberoende därav anses ha fortsatt giltighet såvitt avser det pågående målet.	
	Om det medan en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet ändå anses gälla i det pågående målet.
Den som *skall* tjänstgöra som ekonomisk expert *skall* vara svensk medborgare och får *ej* vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.	Den som *ska* tjänstgöra som ekonomisk expert *ska* vara svensk medborgare och får *inte* vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om socialförsäkringsbalken
dels att 113 kap. 18 § ska upphöra att gälla,
dels att 113 kap. 1, 20 och 32 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
113 kap.	
1 §	
I detta kapitel finns allmänna bestämmelser i 2 §.	
Vidare finns bestämmelser om	
− ändring av beslut i 3−6 §§,	
− omprövning av beslut i 7−9 §§,	
− överklagande av Försäkringskassans och Pensionsmyndighetens beslut i 10−15 §§,	
− överklagande av allmän förvaltningsdomstols beslut i 16−*18* §§,	− överklagande av allmän förvaltningsdomstols beslut i 16 *och 17* §§,
− tidsfrister för begäran om omprövning och överklagande i 19 och 20 §§,	
– handlingar till fel myndighet i 20 a §, och	
– avvisningsbeslut i 21 §.	
Slutligen finns särskilda bestämmelser om	
− allmän ålderspension i 22−36 §§, och	
− förmåner till efterlevande i 37−40 §§.	
20 §	
Ett överklagande av Försäkringskassans, Pensionsmyndighetens *eller en allmän förvaltningsdomstols* beslut ska ha kommit in inom två månader från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om det är det allmänna ombudet, *Försäkringskassan eller Pensionsmyndigheten* som överklagar beslutet, ska tiden dock räknas från den dag då beslutet meddelades.	Ett överklagande av Försäkringskassans *eller* Pensionsmyndighetens beslut ska ha kommit in inom två månader från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om det är det allmänna ombudet som överklagar beslutet, ska tiden dock räknas från den dag då beslutet meddelades.
32 §[1]	
Vid överklagande av Pensionsmyndighetens, Skatteverkets *och allmän förvaltningsdomstols* beslut i ärenden om allmän ålderspension tillämpas 10−*18*, 20, 21	Vid överklagande av Pensionsmyndighetens *och* Skatteverkets beslut i ärenden om allmän ålderspension tillämpas 10−*17*, 20, 21 och 33−36 §§. *Vid överklagande*

[1] Senaste lydelse 2011:1434.

och 33−36 §§.	*av allmän förvaltningsdomstols beslut i sådana ärenden tillämpas 10−17, 21 och 33−36 §§.*

Bestämmelserna om det allmänna ombudet tillämpas dock inte i fråga om beslut som avser premiepension.

När det gäller överklagande av beslut om pensionsgrundande inkomst ska vad som i de i första och andra styckena angivna bestämmelserna, utom 35 §, föreskrivs om Pensionsmyndigheten och det allmänna ombudet i stället avse Skatteverket och det allmänna ombudet hos Skatteverket enligt 67 kap. 3 § skatteförfarandelagen (2011:1244).

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m.

Härigenom föreskrivs att 36 § lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
36 §[1]	
Finansinspektionens beslut enligt 15 c och 15 d §§ får överklagas hos kammarrätten.	
Andra beslut som inspektionen meddelar enligt denna lag får överklagas *hos förvaltningsrätten. Detta gäller dock inte beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223). *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av förvaltningsrättens avgörande.*	*Beslut av Finansinspektionen* enligt denna lag får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol. Beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223) *får dock inte överklagas*.
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.
Inspektionen får bestämma att ett beslut om föreläggande eller om förvaltning enligt 35 § fjärde stycket *skall* gälla omedelbart.	Inspektionen får bestämma att ett beslut om föreläggande eller om förvaltning enligt 35 § fjärde stycket *ska* gälla omedelbart.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2009:780.

4 Förslag till lag om ändring i patentlagen (1967:837)

Härigenom föreskrivs att 68 § patentlagen (1967:837)[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	68 §
Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer förordnar för *tre år i sänder minst tjugofem personer att* tjänstgöra som tekniskt sakkunniga ledamöter i tingsrätten och hovrätten. *Under treårsperioden äger regeringen vid behov för återstående del av perioden förordna ytterligare personer för sådan tjänstgöring.*	Regeringen eller *den* myndighet som regeringen bestämmer förordnar för *viss tid dem som ska* tjänstgöra som tekniskt sakkunniga ledamöter i tingsrätten och hovrätten.
	Om det medan en tekniskt sakkunnig ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet ändå anses gälla i det pågående målet.
Rättens ordförande utser bland de *sålunda* förordnade, *med hänsyn till önskvärd* teknisk sakkunskap och övriga förhållanden, för varje *särskilt* mål dem som *skola inträda* i rätten. *Tekniskt sakkunnig ledamot som avgått är skyldig att tjänstgöra vid fortsatt behandling av mål i vars handläggning han förut deltagit.*	Rättens ordförande utser bland de förordnade för varje mål dem som *ska ingå* i rätten. *Detta ska ske med beaktande av vilken* teknisk sakkunskap *som behövs* och övriga förhållanden *i målet.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

[1] Lagen omtryckt 1983:433.

5 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar[1]

dels att 29 § ska upphöra att gälla,

dels att 2, 8, 11, 12, 13 a, 13 b, 15, 17 b och 20 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	2 §[2]
Högsta förvaltningsdomstolen prövar	Högsta förvaltningsdomstolen prövar
1. överklagande av kammarrätts beslut enligt förvaltningsprocesslagen (1971:291),	1. överklagande av *en* kammarrätts beslut enligt förvaltningsprocesslagen (1971:291),
2. överklagande av *annat* beslut i *förvaltningsärende* som enligt lag *eller enligt instruktion för kammarrätterna görs hos* domstolen.	2. överklagande av *andra* beslut i *förvaltningsärenden* som enligt lag *ska göras till* domstolen*, och*
	3. ansökningar om resning och återställande av försutten tid i andra fall än som anges i 8 §.
Högsta förvaltningsdomstolen prövar ansökningar om resning och återställande av försutten tid i andra fall än som anges i 8 §. I 14 kap. 9 § tredje stycket utlänningslagen (2005:716) finns *vidare* bestämmelser om att Högsta förvaltningsdomstolen i vissa fall prövar om beslut om förvar eller uppsikt ska bestå.	I 14 kap. 9 § tredje stycket utlänningslagen (2005:716) finns bestämmelser om att Högsta förvaltningsdomstolen i vissa fall prövar om beslut om förvar eller uppsikt ska bestå. *I 17 kap. 2 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse och 17 kap. 5 § försäkringsrörelselagen (2010:2043) finns bestämmelser om att begäran om förklaring av domstol att ett ärende onödigt uppehålls i vissa fall ska göras hos Högsta förvaltningsdomstolen.*
Högsta förvaltningsdomstolen prövar som första domstol om justitieråd i Högsta domstolen ska skiljas eller avstängas från sin anställning eller vara skyldig att genomgå läkarundersökning.	Högsta förvaltningsdomstolen prövar som första domstol om *ett* justitieråd i Högsta domstolen ska skiljas eller avstängas från sin anställning eller vara skyldig att genomgå läkarundersökning.

[1] Lagen omtryckt 1981:1323.
[2] Senaste lydelse 2010:1398.

8 §[3]

Kammarrätt prövar	*En kammarrätt* prövar
1. överklagande som enligt lag eller annan författning *görs hos* domstolen,	1. överklagande som enligt lag eller annan författning *ska göras till* domstolen,
2. mål om ersättning för kostnader enligt skatteförfarandelagen (2011:1244) i den utsträckning som är föreskrivet i den lagen,	2. mål om ersättning för kostnader enligt skatteförfarandelagen (2011:1244) i den utsträckning som är föreskrivet i den lagen,
3. sådana ansökningar om resning i mål eller ärenden som enligt 11 kap. 13 § regeringsformen ska prövas av förvaltningsdomstol, om målet eller ärendet slutligt avgjorts av en förvaltningsrätt eller förvaltningsmyndighet,	3. sådana ansökningar om resning i mål eller ärenden som enligt 11 kap. 13 § regeringsformen ska prövas av förvaltningsdomstol, om målet eller ärendet slutligt avgjorts av en förvaltningsrätt eller förvaltningsmyndighet, *och*
4. ansökningar om återställande av försutten tid för överklagande eller därmed jämförbar åtgärd till förvaltningsrätt, kammarrätt eller förvaltningsmyndighet *och*	4. ansökningar om återställande av försutten tid för överklagande eller därmed jämförbar åtgärd till *en* förvaltningsrätt, kammarrätt eller förvaltningsmyndighet.
5. mål om sådant onödigt uppehållande av ärende som enligt föreskrift i lag ska prövas av kammarrätt.	

Regeringen meddelar föreskrifter om kammarrätternas domkretsar.

11 §[4]

En kammarrätt får vara indelad i avdelningar. *Regeringen får bestämma att en avdelning ska vara förlagd till någon annan ort än den där domstolen har sitt säte.* Chef för en avdelning är presidenten eller en lagman.	En kammarrätt får vara indelad i avdelningar. Chef för en avdelning är presidenten eller en lagman.
Bestämmelser om särskild sammansättning av *kammarrätt* vid behandling av vissa mål finns i fastighetstaxeringslagen (1979:1152), lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation och lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt. Bestämmelser om särskild sammansättning vid behandling av mål enligt 10 kap. kom-	Bestämmelser om särskild sammansättning av *kammarrätten* vid behandling av vissa mål finns i fastighetstaxeringslagen (1979:1152), lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation och lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt. Bestämmelser om särskild sammansättning vid behandling av mål *om laglighets-*

[3] Senaste lydelse 2011:1303.
[4] Senaste lydelse 2010:1884.

munallagen (1991:900) finns i 13 a §.	*prövning* enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900) finns i 13 a §.	
	12 §[5]	
En kammarrätt är domför med tre lagfarna ledamöter. Fler än fyra lagfarna ledamöter får inte *sitta* i rätten.	En kammarrätt är domför med tre lagfarna ledamöter. Fler än fyra lagfarna ledamöter får inte *ingå* i rätten.	
När det är särskilt föreskrivet att nämndemän ska ingå i rätten, är en kammarrätt domför med tre lagfarna ledamöter och två nämndemän. Fler än fyra lagfarna ledamöter och tre nämndemän får i *sådant fall* inte *sitta* i rätten. *En kammarrätt är dock domför utan nämndemän*	När det är särskilt föreskrivet att nämndemän ska ingå i rätten, är en kammarrätt domför med tre lagfarna ledamöter och två nämndemän. Fler än fyra lagfarna ledamöter och tre nämndemän får inte *ingå* i rätten.	
1. vid prövning av överklagande av beslut som inte innebär att målet avgörs,		
2. vid förordnande om saken i avvaktan på målets avgörande och vid annan åtgärd som avser endast måls beredande, eller		
3. vid beslut varigenom domstolen skiljer sig från målet utan att detta prövats i sak.		
	Om en av de lagfarna ledamöterna eller en av nämndemännen får förhinder sedan handläggningen har påbörjats, är rätten ändå domför.	
	En kammarrätt är domför utan nämndemän	
	1. vid prövning av överklagande av beslut som inte innebär att målet avgörs,	
	2. vid förordnande om saken i avvaktan på målets avgörande och vid annan åtgärd som avser endast målets beredande, och	
	3. vid beslut genom vilket domstolen skiljer sig från målet utan att detta har prövats i sak.	
Handläggs ett mål som avses i andra stycket gemensamt med ett annat mål, får nämndemän delta vid handläggningen även av det senare målet.		
Bestämmelser om domförhet vid	Bestämmelser om domförhet vid	

[5] Senaste lydelse 2010:1884.

behandling av vissa mål finns i fastighetstaxeringslagen (1979:1152), lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation, och lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt. Bestämmelser om domförhet vid behandling av *kommunalbesvärsmål* finns i 13 a §.

behandling av vissa mål finns i fastighetstaxeringslagen (1979:1152), lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation och lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt. Bestämmelser om domförhet vid behandling av *mål om laglighetsprövning enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900)* finns i 13 a §.

Vid behandling av frågor om prövningstillstånd är kammarrätten domför med två ledamöter, om de är ense om slutet. Detsamma gäller vid behandling av andra frågor i mål där prövningstillstånd krävs för prövning av överklagande, om frågorna behandlas före eller i samband med frågan om prövningstillstånd. Vid behandling av en fråga om avvisning av ett överklagande på grund av att det har kommit in för sent är kammarrätten domför med två ledamöter, om de är ense om slutet.

Vid behandling av frågor om prövningstillstånd är kammarrätten domför med två *lagfarna* ledamöter, om de är ense om slutet. Detsamma gäller vid behandling av andra frågor i mål där prövningstillstånd krävs för prövning av *ett* överklagande, om frågorna behandlas före eller i samband med frågan om prövningstillstånd. Vid behandling av en fråga om avvisning av ett överklagande på grund av att det har kommit in för sent är kammarrätten domför med två *lagfarna* ledamöter, om de är ense om slutet.

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är kammarrätten domför med en lagfaren *domare*.

Åtgärder som avser endast beredandet av ett mål får utföras av en lagfaren ledamot i kammarrätten eller, om de inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna ledamöter, av en annan *tjänsteman* i kammarrätten som har tillräcklig kunskap och erfarenhet. Regeringen meddelar närmare föreskrifter om detta.

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är kammarrätten domför med en lagfaren *ledamot*.

Åtgärder som avser endast beredandet av ett mål får utföras av en lagfaren ledamot i kammarrätten eller, om åtgärderna inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna ledamöter, av en annan *anställd* i kammarrätten som har tillräcklig kunskap och erfarenhet. Regeringen meddelar närmare föreskrifter om detta.

13 a §[6]

Kammarrätten skall vid behandling av mål enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900) *och 22 kap. kyrkolagen (1992:300)* bestå av tre lagfarna ledamöter och två sådana

En kammarrätt ska vid behandling av mål *om laglighetsprövning* enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900) bestå av tre lagfarna ledamöter och två sådana särskilda

[6] Senaste lydelse 1998:373.

särskilda ledamöter som anges i 13 b §.	ledamöter som anges i 13 b §.
	Om en av de särskilda ledamöterna får förhinder sedan handläggningen har påbörjats, är rätten ändå domför om tre av de kvarvarande ledamöterna är ense om slutet.
Kammarrätten är *dock* domför utan de särskilda ledamöterna i sådana fall som anges i 12 § *andra* stycket *1–3* samt vid prövning av mål som är av enkel beskaffenhet.	*En kammarrätt* är domför utan de särskilda ledamöterna i sådana fall som anges i 12 § *fjärde* stycket samt vid prövning av mål som är av enkel beskaffenhet.

13 b §[7]

Regeringen *bestämmer antalet* särskilda ledamöter för varje kammarrätt. De särskilda ledamöterna *skall* ha god kännedom om kommunal verksamhet. *De förordnas av regeringen för tre år.*	Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar för viss tid* särskilda ledamöter för varje kammarrätt. De särskilda ledamöterna *ska* ha god kännedom om kommunal verksamhet.
Om en särskild ledamot avgår under tjänstgöringstiden, utses en ny ledamot för den tid som återstår. Ändras antalet särskilda ledamöter, får en nytillträdande ledamot utses för kortare tid än tre år.	*Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet ändå anses gälla i det pågående målet.*

Kammarrätten fördelar tjänstgöringen mellan de särskilda ledamöterna efter samråd med dem.

15 §[8]

I förvaltningsrätt ska det finnas lagman. *Som en del i en administrativ samverkan får en förvaltningsrätt och en tingsrätt på samma ort ha gemensam lagman.*	I *en* förvaltningsrätt ska det finnas *en* lagman.

Om regeringen inte bestämmer något annat ska det i en förvaltningsrätt även finnas en eller flera rådmän. I de förvaltningsrätter som regeringen bestämmer ska det också finnas en eller flera chefsrådmän.

Lagman, chefsrådman och *rådman* ska vara lagfarna.	*Lagmän, chefsrådmän* och *rådmän* ska vara lagfarna.

17 b §[9]

Regeringen *bestämmer antalet* särskilda ledamöter för varje för-	Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer förord-*

[7] Senaste lydelse 1980:274.
[8] Senaste lydelse 2010:1398.
[9] Senaste lydelse 2009:773.

valtningsrätt. De särskilda ledamöterna ska ha god kännedom om kommunal verksamhet. *De förordnas av regeringen för tre år.*

Om en särskild ledamot avgår under tjänstgöringstiden, utses en ny ledamot för den tid som återstår. Ändras antalet särskilda ledamöter, får en nytillträdande ledamot utses för kortare tid än tre år.

nar för viss tid särskilda ledamöter för varje förvaltningsrätt. De särskilda ledamöterna ska ha god kännedom om kommunal verksamhet.

Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet ändå anses gälla i det pågående målet.

Förvaltningsrätten fördelar tjänstgöringen mellan de särskilda ledamöterna efter samråd med dem.

20 §[10]

Valbar till nämndeman i kammarrätt *och* förvaltningsrätt är varje svensk medborgare som är folkbokförd i det län eller den del av länet som hör till kammarrättens eller förvaltningsrättens domkrets och som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Anställd vid domstol, Skatteverket, länsstyrelse *eller under länsstyrelse lydande myndighet* eller Försäkringskassan får inte vara nämndeman. Detsamma gäller lagfaren domare, åklagare, polisman och advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför *rätta* samt ledamot av skattenämnd.

Nämndeman i förvaltningsrätt får inte samtidigt vara nämndeman i kammarrätt.

Valbar till nämndeman i *en* kammarrätt *eller* förvaltningsrätt är varje svensk medborgare som är folkbokförd i det län eller den del av länet som hör till kammarrättens eller förvaltningsrättens domkrets och som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Den som är anställd vid domstol, Skatteverket, länsstyrelse, Försäkringskassan, *Migrationsverket* eller *Transportstyrelsen* får inte vara nämndeman. Detsamma gäller *en* lagfaren domare, åklagare, polisman och advokat eller *någon* annan som har till yrke att föra andras talan inför *domstol* samt *en* ledamot av *en* skattenämnd.

En nämndeman i *en* förvaltningsrätt får inte samtidigt vara nämndeman i *en* kammarrätt.

Till nämndeman bör endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Den som har fyllt sextio år eller uppger något giltigt hinder är inte skyldig att ta emot uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är inte skyldig att ta emot nytt uppdrag förrän efter fyra år.

Domstolen prövar självmant den valdes behörighet.

---

[10] Senaste lydelse 2009:773.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2. Äldre föreskrifter i 8 § första stycket 5 gäller för mål som har inletts före ikraftträdandet.

6 Förslag till lag om ändring förvaltningsprocesslagen (1971:291)

Härigenom föreskrivs i fråga om förvaltningsprocesslagen (1971:291)

dels att 3, 5, 6–7, 8, 10, 11, 17, 28, 31, 33, 34 a, 35, 36, 44, 48 och 49 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas tre nya paragrafer, 6 b, 36 a och 36 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	3 §[1]
En ansökan, ett överklagande, en anmälan, en underställning och varje annan åtgärd som inleder ett *förfarande hos allmän förvaltningsdomstol,* ska vara skriftlig.	En ansökan, ett överklagande, en anmälan, en underställning och varje annan åtgärd som inleder ett *mål* ska vara skriftlig.
En ansökan eller ett överklagande från en enskild ska *vara egenhändigt undertecknad av honom eller henne eller hans eller hennes ombud. Den ska* innehålla uppgift om hans eller hennes	En ansökan eller ett överklagande från en enskild ska innehålla uppgift om hans eller hennes

1. personnummer eller organisationsnummer,
2. postadress och adress till arbetsplats samt i förekommande fall annan adress där han eller hon kan anträffas för delgivning genom stämningsman,
3. telefonnummer till bostaden och arbetsplatsen samt mobiltelefonnummer, med undantag för nummer som avser ett hemligt telefonabonnemang som behöver uppges endast om rätten begär det,
4. e-postadress, och
5. förhållanden i övrigt av betydelse för delgivning med honom eller henne.

Förs den enskildes talan av ställföreträdare, ska motsvarande uppgifter lämnas även om *denne*. Har den enskilde ett ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges.	*Om* den enskildes talan *förs* av *en* ställföreträdare, ska motsvarande uppgifter lämnas även om *ställföreträdaren*. Har den enskilde ett ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges.
En ansökan eller ett överklagande från en enskild ska dessutom innehålla uppgifter om enskild motpart, om *sådan finns*, i de hänseenden som anges i andra och tredje styckena. Uppgift om motpartens eller *dennes* ställföre-	En ansökan eller ett överklagande från en enskild ska dessutom innehålla uppgifter om enskild motpart, om *det finns en sådan*, i de hänseenden som anges i andra och tredje styckena. Uppgift om motpartens eller *hans eller*

[1] Senaste lydelse 2010:1940.

trädares arbetsplats, telefonnummer, e-postadress och ombud behöver lämnas endast om uppgiften utan särskild utredning är tillgänglig för den enskilde. Saknar motparten känd adress, ska uppgift lämnas om den utredning som gjorts för att fastställa detta.

hennes ställföreträdares arbetsplats, telefonnummer, e-postadress och ombud behöver lämnas endast om uppgiften utan särskild utredning är tillgänglig för den enskilde. Saknar motparten känd adress, ska uppgift lämnas om den utredning som gjorts för att fastställa detta.

Uppgifter som avses i andra–fjärde styckena ska gälla förhållandena när uppgifterna lämnas till rätten. Ändras något av dessa förhållanden eller är en uppgift ofullständig eller felaktig, ska det utan dröjsmål anmälas till rätten.

5 §[2]

Är ansöknings- eller *besvärshandling så ofullständig* att *den* inte kan läggas till grund för prövning i sak, *skall* rätten förelägga sökanden eller klaganden att inom viss tid avhjälpa bristen vid påföljd att hans talan annars *inte tas upp till prövning*. Detsamma gäller om *handlingen* inte uppfyller föreskrifterna i 3 §, *såvida inte bristen* är av ringa betydelse för frågan om delgivning.

Om en ansökan eller *ett överklagande innehåller en sådan brist* att *handlingen* inte kan läggas till grund för prövning i sak, *ska* rätten förelägga sökanden eller klaganden att inom viss tid avhjälpa bristen vid påföljd att hans *eller hennes* talan annars *avvisas*. Detsamma gäller om *ansökan eller överklagandet* inte uppfyller föreskrifterna i 3 §, *om bristen inte* är av ringa betydelse för frågan om delgivning.

6 §

Mål upptages ej till prövning, om ansökan, *besvär* eller annan åtgärd, varigenom mål *anhängiggöres, ej* skett inom föreskriven tid.

Ett mål tas inte upp till prövning, om *en* ansökan, *ett överklagande* eller *en* annan åtgärd *som inleder ett* mål *inte har* skett inom föreskriven tid.

6 a §[3]

Ett överklagande *tillställs* den myndighet som har meddelat det beslut som överklagas. *Överklagandet skall ha kommit in inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet eller, om klaganden är en part som företräder det allmänna, inom tre veckor från den dag förvaltningsrättens eller kammarrättens beslut meddelades.*

Ett överklagande *ska ges in till* den myndighet som har meddelat det beslut som överklagas. *Om ett överklagande kommer in till den domstol som ska pröva överklagandet i stället för till den myndighet som har meddelat beslutet, ska domstolen sända överklagandet till myndigheten och samtidigt lämna uppgift om vilken dag över-*

[2] Senaste lydelse 1985:271.
[3] Senaste lydelse 2009:783.

Den myndighet som har meddelat beslutet prövar om överklagandet har kommit in i rätt tid. Har överklagandet kommit in för sent, skall myndigheten avvisa det, om inte annat följer av tredje stycket.

Överklagandet skall inte avvisas, om förseningen beror på att myndigheten har lämnat klaganden en felaktig underrättelse om hur man överklagar. Överklagandet skall inte heller avvisas, om det inom överklagandetiden har kommit in till den domstol som skall pröva överklagandet. I ett sådant fall skall domstolen vidarebefordra överklagandet till den myndighet som har meddelat beslutet och samtidigt lämna uppgift om vilken dag överklagandet kom in till den högre instansen.

Om överklagandet inte avvisas enligt denna paragraf, skall den myndighet som har meddelat beslutet överlämna det och övriga handlingar i ärendet till den domstol som skall pröva överklagandet. Detta gäller dock inte när överklagandet förfaller enligt 28 § förvaltningslagen (1986:223).

klagandet kom in till domstolen.

Överklagandet ska ha kommit in inom tre veckor från den dag klaganden fick del av beslutet.

Om klaganden är en enskild och ett beslut av en förvaltningsrätt eller kammarrätt har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades.

Om klaganden är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet alltid ha kommit in inom tre veckor från den dag förvaltningsrättens eller kammarrättens beslut meddelades.

6 b §

Den myndighet som har meddelat det beslut som överklagas prövar om överklagandet har kommit in i rätt tid. Om överklagandet har kommit in för sent, ska det avvisas.

Överklagandet ska dock inte avvisas om förseningen beror på att myndigheten har lämnat klaganden en felaktig underrättelse om hur man överklagar. Överklagandet ska inte heller avvisas om det inom överklagandetiden har kommit in till den domstol som ska pröva överklagandet.

Om överklagandet inte avvisas enligt denna paragraf, ska den myndighet som har meddelat

	beslutet överlämna det och övriga handlingar i ärendet till den domstol som ska pröva överklagandet. Detta gäller dock inte om överklagandet har förfallit enligt 28 § förvaltningslagen (1986:223).
	7 §[4]
Finner en förvaltningsrätt eller kammarrätt i samband med att ett mål inleds att den saknar behörighet att handlägga målet men att en annan motsvarande domstol skulle vara behörig, *skall* handlingarna i målet lämnas över till den domstolen, om *den som inlett målet inte har något att invända mot detta och* det inte *heller* finns något *annat* skäl mot *att handlingarna överlämnas.* Handlingarna *skall* anses ha kommit in till den senare domstolen samma dag som de kom in till den domstol som först tog emot handlingarna.	*Om* en förvaltningsrätt eller kammarrätt i samband med att ett mål inleds *finner* att den saknar behörighet att handlägga målet men att en annan motsvarande domstol skulle vara behörig, *ska* handlingarna i målet lämnas över till den domstolen, om det inte finns något skäl mot *det*. Handlingarna *ska* anses ha kommit in till den senare domstolen samma dag som de kom in till den domstol som först tog emot handlingarna. *Den domstol som handlingarna har lämnats över till ska underrätta parterna om överlämnandet.*
	8 §
Rätten *skall tillse* att *mål* blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. *Vid behov anvisar* rätten *hur utredningen bör kompletteras.* Överflödig utredning får avvisas.	Rätten *ska se till* att *målet* blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. *Genom frågor och påpekanden ska* rätten *verka för att parterna avhjälper otydligheter och ofullständigheter i sina framställningar.* *Rätten ska se till att inget onödigt förs in i målet.* Överflödig utredning får avvisas.
	10 §[5]
Ansöknings- eller besvärshandling eller annan handling, *varigenom* mål *anhängiggörs,* och det som hör till *den skall tillställas motpart eller annan mot vilken* åtgärd *ifrågasätts. Mottagaren skall* föreläggas att svara inom viss	*En ansökan, ett överklagande* eller *en* annan handling *som inleder ett* mål och det som hör till *handlingen ska skickas till motparten. Han eller hon ska* föreläggas att svara inom viss tid vid påföljd att målet ändå kan komma

[4] Senaste lydelse 2009:783.
[5] Senaste lydelse 1995:1692.

tid vid påföljd att målet ändå kan komma att avgöras.

att avgöras.

Underrättelse enligt första stycket behövs inte,

1. om det inte finns anledning anta att talan kommer att bifallas helt eller delvis,

2. om underrättelse annars är uppenbart onödig,

3. om motparten är en förvaltningsmyndighet och en underrättelse är onödig eller

4. om det kan befaras att underrättelse skulle avsevärt försvåra genomförandet av beslut i målet.

11 §

Den som förelagts att svara *skall* göra det skriftligen, om *ej* rätten *förordnar* att svaret får lämnas *vid muntlig förhandling.*

Den som svarar skall ange *huruvida* han medger eller bestrider yrkandena i målet eller, om målet *anhängiggjorts* genom anmälan eller underställning, *huruvida han godtager eller motsätter sig åtgärd som ifrågasättes.* Om *han* bestrider *yrkande* eller *motsätter sig ifrågasatt åtgärd, bör* han ange skälen *härför* och de bevis som *han vill åberopa.*

Svar skall innehålla uppgift om vilket mål det *hänför sig till.*

Den *part* som *har* förelagts att svara *ska* göra det skriftligen, om *inte* rätten *beslutar* att svaret får lämnas *muntligen.*

Parten ska i svaret ange *om* han *eller hon* medger eller bestrider yrkandena i målet eller, om målet *har inletts* genom *en* anmälan eller *en* underställning, *den åtgärd som målet gäller.* Om *parten* bestrider *yrkandena* eller *åtgärden, ska* han *eller hon* ange skälen *för bestridandet* och de bevis som *åberopas.*

Svaret ska innehålla uppgift om vilket mål det *avser.*

17 §

Vid muntlig förhandling *föres protokoll. Protokollet skall innehålla redogörelse för förhandlingens gång och för* den utredning som *förebringas* vid förhandlingen. *I protokollet skall* antecknas *vad som förekommer vid förhandlingen i fråga om* yrkanden, medgivanden, bestridanden, invändningar *och* vitsordanden.

Vid *en* muntlig förhandling *ska följande* antecknas*:*

1. yrkanden,

2. medgivanden,

3. bestridanden,

4. invändningar,

5. vitsordanden,

6. i korthet de omständigheter som parterna åberopar och bemötandena av dessa omständigheter, samt

7. den utredning som *läggs fram* vid förhandlingen.

28 §

Domstol, som *har att* pröva *besvär, kan förordna* att det överklagade beslutet, om det *eljest* skulle *lända till efterrättelse* omedelbart, tills vidare *icke skall*

Den domstol som *ska* pröva *ett överklagande får besluta* att det överklagade beslutet, om det *annars* skulle *gälla* omedelbart, tills vidare *inte ska* gälla och även

gälla och även i övrigt *förordna* rörande saken.	i övrigt *besluta* rörande saken.

31 §[6]

Beslut, *varigenom* rätten avgör målet, *skall tillställas part genom handling som fullständigt återger beslutet och* skiljaktig mening, *där sådan förekommit*. *Beslut som kan överklagas skall dessutom innehålla upplysning om vad den skall iakttaga som vill anföra besvär över beslutet.*	*Ett beslut genom vilket* rätten avgör målet *ska skickas till parterna*. *Om det finns en* skiljaktig mening *ska den bifogas.*
Krävs särskilt tillstånd för prövning i högre rätt, *skall* beslutet innehålla *uppgift* om det och om de grunder *på vilka* ett sådant tillstånd meddelas.	*Ett beslut som får överklagas ska innehålla upplysning om hur ett överklagande går till. Om det krävs prövningstillstånd* i högre rätt, *ska* beslutet innehålla *upplysning* om det och om de grunder *som* ett sådant tillstånd meddelas *på*.

33 §[7]

Förvaltningsrätts beslut överklagas *hos kammarrätt*. *Kammarrätts* beslut överklagas *hos* Högsta förvaltningsdomstolen.	*Förvaltningsrättens* beslut överklagas *till kammarrätten*. *Kammarrättens* beslut överklagas *till* Högsta förvaltningsdomstolen.
Beslutet får överklagas av den som det angår, om det gått honom emot.	*Ett beslut* får överklagas av den som det angår, om det gått honom *eller henne* emot.

Kammarrättens beslut att meddela prövningstillstånd får inte överklagas.

Om ett överklagande har avvisats *såsom* för sent *inkommet* och *en domstol* efter överklagande har prövat *detta beslut* eller vägrat prövningstillstånd i fråga om ett sådant överklagande, får *domstolens* beslut inte överklagas.	Om ett överklagande *eller en begäran om omprövning* har avvisats *på grund av att överklagandet eller begäran har kommit in* för sent och *rätten* efter överklagande har prövat *avvisningsbeslutet* eller vägrat prövningstillstånd i fråga om ett sådant överklagande, får *rättens* beslut inte överklagas.

34 a §[8]

För de mål det är särskilt föreskrivet krävs prövningstill-	För de mål *där* det är särskilt föreskrivet krävs prövningstill-

[6] Senaste lydelse 1994:436.
[7] Senaste lydelse 2010:1400.
[8] Senaste lydelse 2009:783.

stånd för att kammarrätten *skall* pröva ett överklagande av ett beslut som förvaltningsrätten meddelat i målet. Detsamma gäller *förvaltningsrätts* beslut i en fråga som har ett direkt samband med ett sådant mål. Sådant tillstånd *behövs* dock inte när talan förs av Riksdagens ombudsmän eller Justitiekanslern.

Prövningstillstånd meddelas om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt,
2. anledning *förekommer till ändring i* det slut *vartill* förvaltningsrätten kommit eller
3. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Meddelas inte prövningstillstånd, står förvaltningsrättens beslut fast. En upplysning om detta *skall* tas in i kammarrättens beslut.

stånd för att kammarrätten *ska* pröva ett överklagande av ett beslut som förvaltningsrätten *har* meddelat i målet. Detsamma gäller *förvaltningsrättens* beslut i en fråga som har ett direkt samband med ett sådant mål. *Något sådant* tillstånd *krävs* dock inte när talan förs av Riksdagens ombudsmän eller Justitiekanslern.

Prövningstillstånd *ska* meddelas om

1. *det finns* anledning *att betvivla riktigheten av* det slut *som* förvaltningsrätten *har* kommit *till*,
2. *det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till*,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Prövningstillstånd får begränsas till att gälla en viss del av ett beslut, om utgången i den delen inte kan påverka andra delar av det överklagade beslutet.

Om prövningstillstånd *inte meddelas*, står förvaltningsrättens beslut fast. En upplysning om detta *ska* tas in i kammarrättens beslut.

35 §[9]

Ett överklagande av kammarrättens beslut i ett mål som har *väckts hos* kammarrätten genom överklagande, underställning eller ansökan prövas av Högsta förvaltningsdomstolen endast om *Högsta förvaltningsdomstolen* har *meddelat* prövningstillstånd.

Meddelas inte prövningstillstånd, står kammarrättens beslut fast. En upplysning om detta ska tas in i Högsta förvaltningsdom-

Ett överklagande av kammarrättens beslut i ett mål som har *inletts i* kammarrätten genom överklagande, underställning eller ansökan prövas av Högsta förvaltningsdomstolen endast om prövningstillstånd har *meddelats*.

Om prövningstillstånd *inte meddelas*, står kammarrättens beslut fast. En upplysning om detta ska tas in i Högsta förvaltnings-

[9] Senaste lydelse 2010:1400.

stolens beslut.

Vad som sägs i första stycket gäller inte

1. talan som Riksdagens ombudsmän eller Justitiekanslern för i mål om disciplinansvar eller om återkallelse eller begränsning av behörighet att utöva yrke inom hälso- och sjukvården, tandvården, detaljhandeln med läkemedel eller djurens hälso- och sjukvård,

2. talan som Justitiekanslern för i mål enligt kreditupplysningslagen (1973:1173), inkassolagen (1974:182) eller lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning.

domstolens beslut.

Första stycket gäller inte

36 §[10]

Prövningstillstånd meddelas,

1. om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att *talan* prövas av Högsta förvaltningsdomstolen eller

2. om det *föreligger* synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att grund för resning *föreligger* eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd meddelas i ett av två eller flera likartade mål, *som samtidigt föreligger till bedömande,* får prövningstillstånd meddelas även i övriga mål.

Prövningstillstånd får begränsas att gälla viss del av det beslut som den fullföljda talan avser.

Prövningstillstånd meddelas,

1. om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att *överklagandet* prövas av Högsta förvaltningsdomstolen eller

2. om det *finns* synnerliga skäl till *en* sådan prövning, såsom att *det finns* grund för resning eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd meddelas i ett av två eller flera likartade mål, får prövningstillstånd meddelas även i övriga mål.

36 a §

Prövningstillstånd får begränsas till att gälla en viss fråga i målet, vars prövning är av vikt för ledning av rättstillämpningen (prejudikatfråga) eller en viss del av målet.

I avvaktan på att prövning sker i enlighet med ett prövningstillstånd som har begränsats enligt första stycket får Högsta förvaltningsdomstolen förklara frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt helt eller delvis vilande.

I den utsträckning som pröv-

[10] Senaste lydelse 2010:1400.

ningstillstånd inte meddelas och frågan om prövningstillstånd inte heller förklaras vilande, ska det överklagade beslutet stå fast. En upplysning om detta ska tas in i Högsta förvaltningsdomstolens beslut.

36 b §

Om Högsta förvaltningsdomstolen med tillämpning av 36 a § har prövat en prejudikatfråga får domstolen, om ytterligare prövning krävs, helt eller delvis grunda sitt avgörande av målet i övrigt på kammarrättens bedömning eller, med undanröjande av lägre rätts eller myndighets avgörande, besluta om återförvisning av målet för fortsatt behandling.

44 §[11]

Handling anses ha kommit in till *rätten* den dag *då* handlingen eller avi om betald postförsändelse, *i vilken* handlingen *är innesluten*, anlänt till *rätten* eller *kommit* behörig tjänsteman *till handa*. *Underrättas rätten* särskilt om att *telegram* till *rätten* anlänt till *telegrafanstalt,* anses *telegrammet* ha kommit in redan när underrättelsen nått behörig tjänsteman.

Kan det *antagas* att handlingen eller avi om denna viss dag *avlämnats* i *rättens* kansli eller avskilts för *rätten* på *postanstalt,* anses den ha kommit in den dagen, om den *kommit* behörig tjänsteman *till handa* närmast följande arbetsdag.

Telegram eller annat meddelande som icke är underskrivet skall bekräftas av avsändaren *genom egenhändigt undertecknad handling,* om rätten *begär det.*

En handling anses ha kommit in till *domstolen* den dag handlingen eller *en* avi om betald postförsändelse *som innehåller* handlingen anlänt till *domstolen* eller *nått en* behörig tjänsteman. *Om domstolen underrättas* särskilt om att *ett meddelande* till *domstolen* anlänt till *ett telebefordringsföretag*, anses *meddelandet* ha kommit in redan när underrättelsen nått *en* behörig tjänsteman.

Om det *kan antas* att handlingen eller *en* avi om denna *en* viss dag *har lämnats hos domstolens* kansli eller avskilts för *domstolen* på *ett postkontor*, anses den ha kommit in den dagen om den *nått en* behörig tjänsteman närmast följande arbetsdag.

En handling ska bekräftas av avsändaren om rätten *anser att det behövs.*

[11] Senaste lydelse 1973:246.

48 §[12]

Den som för talan i mål får anlita ombud eller biträde.

Visar ombud eller biträde oskicklighet eller oförstånd eller är *han eljest* olämplig, får rätten avvisa honom som ombud eller biträde i målet. Rätten får också förklara honom obehörig att *brukas som* ombud eller biträde vid rätten antingen för viss tid eller tills vidare.

Om den som avvisas eller förklaras obehörig enligt andra stycket är advokat, *skall anmälan om* åtgärden *göras hos* advokatsamfundets styrelse.

Den som för talan i mål får *som* ombud eller biträde anlita *någon som är lämplig för uppdraget*.

Om ett ombud eller *ett* biträde *visar* oskicklighet eller oförstånd eller *annars* är olämplig får rätten avvisa honom *eller henne* som ombud eller biträde i målet. Rätten får också förklara honom *eller henne* obehörig att *vara* ombud eller biträde vid rätten antingen för viss tid eller tills vidare.

Om den som avvisas eller förklaras obehörig enligt andra stycket är advokat, *ska* åtgärden *anmälas till* advokatsamfundets styrelse.

49 §

Ombud skall styrka sin behörighet genom fullmakt. *Fullmakt skall* innehålla ombudets namn. *Får* ombudet sätta annan i sitt ställe, *skall* detta *anges*.

Styrker ombud ej sin behörighet, skall rätten förelägga ombudet eller huvudmannen att avhjälpa bristen. Är i sådant fall ansöknings- eller *besvärshandling undertecknad* av *ombud, skall* i föreläggandet anges att talan *upptages* till prövning endast om detta *iakttages*. Har annan åtgärd *företagits av ombud som ej styrkt sin behörighet, skall* i föreläggandet anges att åtgärden beaktas endast om *föreläggandet iakttages*.

Ett ombud ska ha fullmakt.

Om rätten anser att ombudets behörighet behöver styrkas, ska ombudet eller huvudmannen föreläggas att visa upp en skriftlig fullmakt. En sådan fullmakt ska innehålla ombudets namn. *Om* ombudet *får* sätta *någon* annan i sitt ställe, *ska* detta *framgå av fullmakten*.

Om ansökan eller *överklagandet har getts in* av *ombudet, ska det* i föreläggandet anges att talan *tas upp* till prövning endast om detta *följs*. Har *ombudet vidtagit någon* annan åtgärd, *ska det* i föreläggandet anges att åtgärden beaktas endast om *detta följs*.

[12] Senaste lydelse 1987:748.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

3. De nya bestämmelserna i 34 a § tredje stycket samt 36 a och 36 b §§ gäller inte beslut som en förvaltningsrätt respektive kammarrätt har meddelat före ikraftträdandet.

7 Förslag till lag om ändring i oljekrislagen (1975:197)

Härigenom föreskrivs att 23 § oljekrislagen (1975:197)[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	23 §
Mot beslut av myndighet enligt 3–5 och 14–16 §§ *föres talan hos* regeringen *genom besvär. Beslut skall dock lända till efterrättelse utan hinder av anförda besvär,* om *ej* annat *föreskrives.*	*Beslut* enligt 3–5 och 14–16 §§ *får överklagas till* regeringen. *Sådana beslut gäller omedelbart* om *inte* annat *anges*.
Talan mot beslut av myndighet om ersättning enligt 17 § *föres hos kammarrätt genom besvär.*	*Beslut* om ersättning enligt 17 § *får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.*
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Lagen omtryckt 1978:269.

8 Förslag till lag om ändring i lagen (1975:1083) om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (1975:1083) om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	7 §[1]
Talan mot beslut av sjöfartsverket enligt denna lag *föres hos kammarrätten genom besvär.*	*Beslut* enligt denna lag *får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.* *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 1982:277.

9 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse | *Föreslagen lydelse*

17 §[1]

I fråga om överklagande av ett slutligt beslut av Patentbesvärsrätten finns bestämmelser i patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), varumärkeslagen (2010:1877), namnlagen (1982:670), lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden samt i växtförädlarrättslagen (1997:306).

Ett beslut av Patentbesvärsrätten, som inte är slutligt, får överklagas endast i samband med överklagande av beslut i själva målet. Ett beslut får dock överklagas särskilt när rätten har

1. ogillat invändning om jäv mot ledamot av rätten eller invändning om att hinder föreligger för talans prövning,
2. avvisat ombud eller biträde,
3. utdömt vite eller straff för underlåtenhet att iaktta föreläggande eller ålagt vittne eller sakkunnig att ersätta kostnad som vållats genom försummelse eller tredska,
4. förordnat angående ersättning för någons medverkan i målet,
5. utlåtit sig i annat fall än som avses i 4 i fråga som gäller rättshjälp.

Sådant särskilt överklagande som avses i andra stycket får göras av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. Beslutet överklagas till Högsta förvaltningsdomstolen. *Därvid* tillämpas *bestämmelserna i* 6 a *§* förvaltningsprocesslagen (1971:291) och *i* 35–37 §§ *samma lag om överklagande av kammarrättens beslut*. Patentbesvärsrättens beslut ska innehålla *uppgift* om att det krävs *särskilt tillstånd för prövning* i Högsta förvaltningsdomstolen och om de grunder på vilka ett sådant tillstånd meddelas.

Ett särskilt överklagande som avses i andra stycket får göras av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. Beslutet överklagas till Högsta förvaltningsdomstolen. *Vid överklagandet* tillämpas 6 a, *6 b* och 35–37 §§ förvaltningsprocesslagen (1971:291). Patentbesvärsrättens beslut ska innehålla *upplysning* om att det krävs *prövningstillstånd* i Högsta förvaltningsdomstolen och om de grunder på vilka ett sådant tillstånd meddelas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

[1] Senaste lydelse 2010:1878.

10 Förslag till lag om ändring i förfogandelagen (1978:262)

Härigenom föreskrivs att 50 § förfogandelagen (1978:262) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	50 §
Mot beslut om föreläggande *av* vite enligt denna lag får *talan ej föras annat än* i samband med *talan mot* beslut om utdömande av vitet.	*Beslut* om föreläggande *som har förenats med* vite enligt denna lag *får överklagas endast* i samband med *överklagande av* beslut om utdömande av vitet.
Talan mot beslut om åtgärd enligt 47 § andra stycket eller *mot* länsstyrelses beslut om handräckning enligt 48 § tredje stycket *föres hos kammarrätt genom besvär. Sådant* beslut *går i verkställighet utan hinder av anförda besvär,* om *ej* annat *föreskrives* i beslutet.	*Beslut* om åtgärd enligt 47 § andra stycket eller *en* länsstyrelses beslut om handräckning enligt 48 § tredje stycket *får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Ett sådant* beslut *gäller omedelbart,* om *inte något* annat *anges* i beslutet.
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

11 Förslag till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152)

Härigenom föreskrivs att 21 kap. 10 § samt 22 kap. 2 och 5 §§ fastighetstaxeringslagen (1979:1152) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
21 kap.	
10 §[1]	
Nämndemän som avses i 8 § utses för tiden från och med den 1 juli det år, då allmän fastighetstaxering äger rum av hyreshus-, industri-, elproduktions- och specialenheter, till och med den 30 juni det år då sådan taxering sker nästa gång. En nämndeman har dock rätt att avgå efter tre år.	
Värderingsteknisk ledamot i förvaltningsrätt *förordnas* av *regeringen* för tid som *sägs* i första stycket. Avgår sådan *person* under den tid, *för vilken* han har blivit utsedd, får *regeringen förordna* annan *person* för den tid som återstår.	*Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar värderingstekniska ledamöter för varje* förvaltningsrätt för *den* tid som *anges* i första stycket. Avgår *en* sådan *ledamot* under den tid *som* han *eller hon* har blivit utsedd *för*, får *en* annan *ledamot förordnas* för den tid som återstår. *Om det medan en värderingsteknisk ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet ändå anses gälla i det pågående målet.*
22 kap.	
2 §[2]	
Överklagande får inte ske av förvaltningsrätts beslut som avser *1. Skatteverkets beslut att avvisa en begäran om omprövning såsom för sent inkommen,* *2. frågor som avses i 20 kap. 6 § eller* *3. beslut om besiktning enligt 18 kap. 30 §.*	Överklagande får inte ske av *en* förvaltningsrätts beslut som avser *1. frågor som avses i 20 kap. 6 §, eller* *2. beslut om besiktning enligt 18 kap. 30 §.*

[1] Senaste lydelse 2009:793.
[2] Senaste lydelse 2009:793.

5 §[3]

Regeringen förordnar för *högst fem år i sänder* för varje kammarrätt minst nio, högst tjugo i *praktiska värv förfarna* personer med god kännedom om fastighetsförhållanden i allmänhet att *efter kallelse inträda såsom* ledamöter i kammarrätten vid handläggning av mål om allmän eller förenklad fastighetstaxering. Av dessa personer ska i fråga om varje kammarrätt minst tre *äga* kunskap *beträffande* värdering av produktiv skogsmark och växande skog, minst två *beträffande* värdering av *vattenfallsfastighet*, minst två *beträffande* värdering av *lantbruksenhet* i övrigt och minst två *beträffande* värdering av *annan taxeringsenhet än lantbruksenhet* i övrigt. *Avgår sådan person under den tid, för vilken han har blivit utsedd, förordnar regeringen annan person i hans ställe.*

Ledamot som avses i första stycket ska vara svensk medborgare. *Han* får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för *viss tid* för varje kammarrätt minst nio *och* högst tjugo i *praktiskt arbete erfarna* personer med god kännedom om fastighetsförhållanden i allmänhet att *tjänstgöra* i kammarrätten *som särskilda* ledamöter vid handläggning av mål om allmän eller förenklad fastighetstaxering. Av dessa personer ska i fråga om varje kammarrätt

1. minst tre *ha* kunskap *om* värdering av produktiv skogsmark och växande skog,

2. minst två *ha* kunskap *om* värdering av *vattenfallsfastigheter*,

3. minst två *ha* kunskap *om* värdering av *lantbruksenheter* i övrigt, och

4. minst två *ha* kunskap *om* värdering av *andra taxeringsenheter än lantbruksenheter* i övrigt.

Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet ändå anses gälla i det pågående målet.

Den som ska tjänstgöra som särskild ledamot ska vara svensk medborgare *och* får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[3] Senaste lydelse 2009:1407.

12 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:613) om miljöavgift på utsläpp av kväveoxider vid energiproduktion

Härigenom föreskrivs att 21 § lagen (1990:613) om miljöavgift på utsläpp av kväveoxider vid energiproduktion ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	21 §[1]
Bestämmelserna i 67 kap. *26 § 1*, *28*–32 och 34–36 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244) tillämpas *på* mål enligt denna lag. *Vad* som sägs där om Skatteverket ska då i tillämpliga fall gälla det allmänna ombudet.	Bestämmelserna i 67 kap. *29*–32 och 34–36 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244) tillämpas *i* mål enligt denna lag. *Det* som sägs där om Skatteverket ska då i tillämpliga fall gälla det allmänna ombudet.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2011:1338.

13 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1047) om sjuklön

Härigenom föreskrivs att 28 § lagen (1991:1047) om sjuklön ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
28 §[1]	
De föreskrifter om omprövning och ändring av Försäkringskassans beslut som finns i 113 kap. 3–9 §§ socialförsäkringsbalken ska tillämpas på motsvarande sätt i fråga om – beslut enligt 10 eller 13 §, 14 § andra meningen, 16, 17 eller 20 § eller 24 § andra stycket, samt – beslut att inte avge yttrande enligt 27 § andra stycket.	
Vidare ska föreskrifterna i 113 kap. 10–*20* och 21 §§ socialförsäkringsbalken om överklagande av Försäkringskassans *eller domstols* beslut tillämpas på motsvarande sätt i fråga om beslut enligt 10 § första stycket 2, 13 §, 14 § andra meningen, 16, 17 eller 20 § eller 24 § andra stycket.	Vidare ska föreskrifterna i 113 kap. 10–*17*, *19, 20* och 21 §§ socialförsäkringsbalken om överklagande av Försäkringskassans beslut tillämpas på motsvarande sätt i fråga om beslut enligt 10 § första stycket 2, 13 §, 14 § andra meningen, 16, 17 eller 20 § eller 24 § andra stycket. *Detsamma gäller föreskrifterna i 113 kap. 10–17 och 21 §§ socialförsäkringsbalken om överklagande av domstols beslut.*
I övrigt får Försäkringskassans beslut enligt denna lag inte överklagas.	

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2010:422.

14 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §[1]	
I fråga om familjebidrag och dagpenning tillämpas bestämmelserna om ändring och omprövning samt om överklagande i 113 kap. 2–*20* och 21 §§ socialförsäkringsbalken.	I fråga om familjebidrag och dagpenning tillämpas bestämmelserna om ändring och omprövning samt om överklagande i 113 kap. 2–*17, 19, 20* och 21 §§ socialförsäkringsbalken.

Beträffande familjebidrag tillämpas dessutom följande bestämmelser i socialförsäkringsbalken:

– 107 kap. 12 § om preskription,
– 108 kap. 2, 11 och 22 §§ om återbetalningsskyldighet,
– 108 kap. 15, 16, 19 och 21 §§ om ränta,
– 110 kap. 13 § och 31 § första stycket samt 115 kap. 4 § om skyldighet att lämna uppgifter,
– 110 kap. 14 § 1 och 2 om utredningsåtgärder,
– 110 kap. 52 § första stycket 2 och andra stycket samt 53 § om indragning eller nedsättning av ersättning,
– 112 kap. 2 och 3 §§ samt 108 kap. 10 § om interimistiska beslut.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2010:1251.

15 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 3 § lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 kap.	
3 §[1]	
Beslut inom Riksbanken av annan än direktionen får överklagas till direktionen.	
Beslut av direktionen *i frågor* om att förelägga vite eller *bestämma* särskild avgift får överklagas till *kammarrätten*.	Beslut av direktionen om att förelägga *någon vid* vite eller *att ta ut* särskild avgift får överklagas till *allmän förvaltningsdomstol.*
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till *kammarrätten.*
Riksbanken får bestämma att ett beslut *skall* gälla omedelbart.	Riksbanken får bestämma att ett beslut *ska* gälla omedelbart.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 1998:1406.

16 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring

Härigenom föreskrivs att 49, 54 och 60 §§ lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
49 §[1]	
Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag får överklagas *hos* allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt. Behörig förvaltningsrätt är den inom vars domkrets *det första beslutet i saken har fattats.*	Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag får överklagas *till* allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt. Behörig förvaltningsrätt är den inom vars domkrets *klaganden var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Om han eller hon inte var folkbokförd i Sverige är behörig förvaltningsrätt den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.*
54 §[2]	
Skrivelsen med överklagandet skall ges in till den *instans* som har meddelat beslutet. *Skrivelsen skall* ha kommit in *till den instansen* inom två månader från den dag klaganden fick del av beslutet eller, om *överklagandet anförts av* Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen *eller en arbetslöshetskassa*, inom två månader från *beslutets dag*.	*Ett överklagande ska* ges in till den *arbetslöshetskassa eller förvaltningsmyndighet* som har meddelat beslutet. *Överklagandet ska* ha kommit in inom två månader från den dag klaganden fick del av beslutet eller, om Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen *är klagande*, inom två månader från *dagen för beslutet*.
60 §[3]	
Vid överklagande till *kammarrätt* krävs *det prövningstillstånd*. *Bestämmelsen i 33 § fjärde stycket förvaltningsprocesslagen (1971:291) gäller inte avvisningsbeslut som har meddelats av en arbetslöshetskassa.*	*Prövningstillstånd* krävs *vid* överklagande till *kammarrätten*.

[1] Senaste lydelse 2012:413.
[2] Senaste lydelse 2002:545.
[3] Senaste lydelse 1998:391.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraft-trädandet.

17 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor

Härigenom föreskrivs att 95, 102, 103 och 110 §§ lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
95 §[1]	
Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden enligt denna lag om rätt till medlemskap, medlemsavgifter och särskild uttaxering får överklagas *hos* allmän förvaltningsdomstol. Behörig förvaltningsrätt är den inom vars domkrets *det första beslutet i saken har fattats.*	Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden enligt denna lag om rätt till medlemskap, medlemsavgifter och särskild uttaxering får överklagas *till* allmän förvaltningsdomstol. Behörig förvaltningsrätt är den inom vars domkrets *klaganden var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Om han eller hon inte var folkbokförd i Sverige är behörig förvaltningsrätt den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.*
Arbetslöshetskassans beslut enligt denna lag i andra fall än som avses i första stycket får inte överklagas.	
102 §	
Skrivelsen med överklagandet skall ges in till den *instans* som har meddelat beslutet. *Skrivelsen skall*, om inte annat anges i 103 och 104 §§, ha kommit in *till den instansen* inom två månader från den dag klaganden fick del av beslutet.	*Ett överklagande ska* ges in till den *arbetslöshetskassa eller förvaltningsmyndighet* som har meddelat beslutet. *Överklagandet ska,* om inte annat anges i 103 och 104 §§, ha kommit in inom två månader från den dag klaganden fick del av beslutet.
103 §[2]	
Om *överklagandet görs av* Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen *eller av en arbetslöshetskassa skall skrivelsen med* överklagandet ha kommit in till den *instans* som meddelat beslutet inom två månader från *beslutets dag*.	Om Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen *är klagande ska* överklagandet ha kommit in till den *arbetslöshetskassa* som meddelat beslutet inom två månader från *dagen för beslutet*.

[1] Senaste lydelse 2012:414.
[2] Senaste lydelse 2002:543.

110 §[3]

Vid överklagande till *kammarrätt* krävs *det prövningstillstånd.*	*Prövningstillstånd* krävs *vid* överklagande till *kammarrätten*.
Bestämmelsen i 33 § fjärde stycket förvaltningsprocesslagen (1971:291) gäller inte avvisningsbeslut som har meddelats av en arbetslöshetskassa.	

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[3] Senaste lydelse 1998:392.

18 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 4 § lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	10 kap.
	4 §[1]
Finansinspektionens beslut att överlämna ett ärende till regeringen för prövning får inte överklagas.	
Finansinspektionens beslut enligt 4 kap. 5 och 6 §§ samt 6 kap. 2 och 13 §§ får överklagas hos kammarrätten.	
Andra beslut *som* Finansinspektionen *meddelar* enligt denna lag får överklagas *hos förvaltningsrätten. Detta gäller dock inte* beslut i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223). *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av förvaltningsrättens avgörande.*	*Beslut av* Finansinspektionen enligt denna lag får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol. Beslut att överlämna ett ärende till regeringen för prövning och* beslut i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223) *får dock inte överklagas.* *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2009:828.

19 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:890) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 1 § lagen (1999:890) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	5 kap.
	1 §
Finansinspektionens beslut enligt 2 kap. 1 § får överklagas till *kammarrätten.*	Finansinspektionens beslut enligt 2 kap. 1 § får överklagas till *allmän förvaltningsdomstol*. *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.*

Krigsförsäkringsnämndens beslut i försäkringsärenden enligt denna lag får inte överklagas.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

20 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	17 §[1]
Beslut som Finansinspektionen meddelar i ärende enligt 3 och 16 §§ får överklagas hos kammarrätten.	
Andra beslut som Finansinspektionen *meddelar* enligt denna lag får överklagas *hos förvaltningsrätten. Detta gäller dock inte beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223). *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av förvaltningsrättens beslut.*	*Beslut av* Finansinspektionen enligt denna lag får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol. Beslut* i ärenden som avses i 20 § första stycket 5 förvaltningslagen (1986:223) *får dock inte överklagas.*
	Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.
Inspektionen får bestämma att ett beslut om återkallelse enligt 16 § *skall* gälla omedelbart.	Inspektionen får bestämma att ett beslut om återkallelse enligt 16 § *ska* gälla omedelbart.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2009:831.

21 Förslag till lag om ändring i tullagen (2000:1281)

Härigenom föreskrivs i fråga om tullagen (2000:1281)[1]
dels att 9 kap. 11 § ska upphöra att gälla,
dels att 5 kap. 24 § och 9 kap. 12 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 kap.	
24 §[2]	
I fråga om betalningsskyldighet för företrädare för en gäldenär som är juridisk person och som inte har betalat in tull i rätt tid och på rätt sätt *gäller* 59 kap. 13, 15–21, 26 och 27 §§, 67 kap. 4 *och 28 §§*, 68 kap. 1 § samt 70 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244).	I fråga om betalningsskyldighet för företrädare för en gäldenär som är juridisk person och som inte har betalat in tull i rätt tid och på rätt sätt *tillämpas* 59 kap. 13, 15–21, 26 och 27 §§, 67 kap. 4 *§*, 68 kap. 1 § samt 70 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244).

Tullverket beslutar om ansvar för delägare i handelsbolag enligt 2 kap. 20 § lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag avseende tull enligt denna lag.

Hos den som har blivit ålagd betalningsskyldighet får indrivning ske enligt 23 §.

9 kap.	
12 §[3]	
Om någon har överklagat ett beslut av förvaltningsrätt eller kammarrätt i frågor som avses i 3 och 6 §§, får även någon annan som haft rätt att överklaga beslutet ge in ett överklagande, även om den för honom *gällande tiden* för överklagande gått ut. Ett sådant överklagande *skall* ges in inom en *månad* från utgången av den tid inom vilken det första överklagandet skulle ha gjorts.	Om någon har överklagat ett beslut av *en* förvaltningsrätt eller kammarrätt i frågor som avses i 3 och 6 §§, får även någon annan som *har* haft rätt att överklaga beslutet ge in ett överklagande, även om den *tid* för överklagande *som gäller* för honom *eller henne har* gått ut. Ett sådant överklagande *ska* ges in inom en *vecka* från utgången av den tid inom vilken det första överklagandet skulle ha gjorts.

Återkallas eller förfaller på annat sätt det första överklagandet, är även det senare överklagandet förfallet.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

[1] Senaste lydelse av 9 kap. 11 § 2009:834.
[2] Senaste lydelse 2011:1258.
[3] Senaste lydelse 2009:834.

2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

22 Förslag till lag om ändring i revisorslagen (2001:883)

Härigenom föreskrivs att 37 § revisorslagen (2001:883) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	37 §
Har Revisorsnämnden i ett ärende om ansökan om godkännande, auktorisation eller registrering inte *meddelat* beslut inom fyra månader *efter* det att ansökan gavs in, får sökanden begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om nämnden inte meddelat beslut inom en månad efter det att en sådan förklaring avgetts, skall det anses som om ansökan har avslagits.*	*Om* Revisorsnämnden i ett ärende om ansökan om godkännande, auktorisation eller registrering inte *meddelar* beslut inom fyra månader *från* det att ansökan gavs in, får sökanden begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
	En begäran om en förklaring som avses i första stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.
	Om nämnden inte har meddelat beslut inom en månad från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

23 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 26 § lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	8 kap.
	26 §[1]
När kammarrätten prövar mål som avses i 23 § *skall* kammarrätten bestå av tre lagfarna ledamöter och två ekonomiska experter. Om en av de ekonomiska experterna får förhinder sedan handläggningen har påbörjats, är rätten ändå domför.	*Vid prövning av* mål som avses i 23 § *ska* kammarrätten bestå av tre lagfarna ledamöter och två ekonomiska experter. Om en av de ekonomiska experterna får förhinder sedan handläggningen har påbörjats, är rätten ändå domför.
Kammarrätten är domför utan ekonomiska experter i *sådana* fall som anges i 12 § *andra* stycket *1–3* lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar samt vid prövning av mål som är av enkel beskaffenhet.	Kammarrätten är domför utan ekonomiska experter i fall som anges i 12 § *fjärde* stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar samt vid prövning av mål som är av enkel beskaffenhet.
I övrigt gäller, även i mål som avses i första stycket, 12 § *femte–sjunde* styckena lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar i fråga om kammarrättens sammansättning. Vid behandlingen av frågor om prövningstillstånd och frågor som behandlas samtidigt därmed *skall* dock även en ekonomisk expert ingå i rätten, om inte målet är av enkel beskaffenhet.	I övrigt gäller, även i mål som avses i första stycket, 12 § *sjunde–nionde* styckena lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar i fråga om kammarrättens sammansättning. Vid behandlingen av frågor om prövningstillstånd och frågor som behandlas samtidigt därmed *ska* dock även en ekonomisk expert ingå i rätten, om inte målet är av enkel beskaffenhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

[1] Senaste lydelse 2007:881.

24 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1223) om utgivning av säkerställda obligationer

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 2 § lagen (2003:1223) om utgivning av säkerställda obligationer ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	6 kap.
	2 §
Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 2 kap. 1 § inte *fattar* beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in till inspektionen, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om beslut inte har meddelats inom sex månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall ansökan anses ha avslagits.*	Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 2 kap. 1 § inte *meddelar* beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in till inspektionen, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
	En begäran om en förklaring som avses i första stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.
	Om Finansinspektionen inte har meddelat beslut inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

25 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder

Härigenom föreskrivs att 14 kap. 2 § lagen (2004:46) om investeringsfonder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
14 kap.	
2 §[1]	
Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 1 kap. 4 eller 5 § inte meddelar beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Har inspektionen inte meddelat beslut inom sex månader från det att en sådan förklaring har lämnats, skall det anses som att ansökan har avslagits.*	Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 1 kap. 4 eller 5 § inte meddelar beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
Om Finansinspektionen inte lämnar över en underrättelse som avses i 2 kap. 12 § till behörig myndighet i utlandet inom två månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt fjärde stycket samma paragraf, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls.	Om Finansinspektionen inte lämnar över en underrättelse som avses i 2 kap. 12 § till behörig myndighet i utlandet inom två månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt fjärde stycket samma paragraf, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
	En begäran om en förklaring som avses i första eller andra stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.
Om underrättelsen inte har lämnats över inom två månader från det att en sådan förklaring har meddelats av domstol, skall det anses som att beslut enligt 2 kap.	*Om Finansinspektionen inte har meddelat ett beslut som avses i första stycket inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha*

[1] Senaste lydelse 2008:282.

13 § tredje stycket har meddelats.	*avslagits. Om en underrättelse som avses i andra stycket inte har lämnats över inom två månader från det att en förklaring har lämnats, ska beslut enligt 2 kap. 13 § tredje stycket anses ha meddelats.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

26 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

Härigenom föreskrivs att 17 kap. 2 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 kap.	
2 §	
Om beslut i ett ärende om tillstånd enligt 3 kap. 2 § inte meddelas inom sex månader från det att ansökan gavs in, *skall* sökanden av den myndighet som *skall* pröva ansökan underrättas om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om beslut inte har meddelats inom sex månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall ansökan anses ha avslagits.*	Om beslut i ett ärende om tillstånd enligt 3 kap. 2 § inte meddelas inom sex månader från det att ansökan gavs in, *ska* sökanden av den myndighet som *ska* pröva ansökan underrättas om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
Om Finansinspektionen inte *vidarebefordrar* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet i utlandet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt tredje stycket samma paragraf, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om underrättelse inte har vidarebefordrats inom tre månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall beslut enligt 5 kap. 2 § tredje stycket anses ha meddelats.*	Om Finansinspektionen inte *lämnar över* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet i utlandet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt tredje stycket samma paragraf, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
	En begäran om en förklaring som avses i första eller andra stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Om begäran avser handläggning av ett regeringsärende ska den göras hos

Högsta förvaltningsdomstolen.

Om myndigheten inte har meddelat ett beslut som avses i första stycket inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits. Om en underrättelse som avses i andra stycket inte har lämnats över inom tre månader från det att en förklaring har lämnats, ska beslut enligt 5 kap. 2 § tredje stycket anses ha meddelats.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

27 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Härigenom föreskrivs i fråga om utlänningslagen (2005:716)

dels att 16 kap. 10 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer 16 kap. 12 a och 12 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
16 kap.	
10 §	
Ett överklagande av en migrationsdomstols beslut skall ha kommit in inom tre veckor från den dag beslutet meddelades. Om beslutet inte har meddelats vid muntlig förhandling och det inte heller vid en sådan förhandling har tillkännagetts när beslutet kommer att meddelas, skall dock överklagandetiden för utlänningen räknas från den dag då han eller hon fick del av beslutet.	
En migrationsdomstols beslut om förvar får överklagas utan begränsning till viss tid.	
	12 a §
	Prövningstillstånd får begränsas till att gälla en viss fråga i målet, vars prövning är av vikt för ledning av rättstillämpningen (prejudikatfråga) eller en viss del av målet.
	I avvaktan på att prövning sker i enlighet med ett prövningstillstånd som har begränsats enligt första stycket får Migrationsöverdomstolen förklara frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt helt eller delvis vilande.
	I den utsträckning prövningstillstånd inte meddelas och frågan om prövningstillstånd inte heller förklaras vilande, ska det överklagade beslutet stå fast. En upplysning om detta ska tas in i Migrationsöverdomstolens beslut.

12 b §

Om Migrationsöverdomstolen med tillämpning av 12 a § har prövat en prejudikatfråga får domstolen, om ytterligare prövning krävs, helt eller delvis grunda sitt avgörande av målet i övrigt på migrationsdomstolens bedömning eller, med undanröjande av lägre rätts eller myndighets avgörande, besluta om återförvisning av målet för fortsatt behandling.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. De nya bestämmelserna i 16 kap. 12 a och 12 b §§ gäller inte i fråga om beslut som en migrationsdomstol har meddelat före ikraftträdandet.

28 Förslag till lag om ändring i vägtrafikskattelagen (2006:227)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 6 § vägtrafikskattelagen (2006:227) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 kap.	
6 §[1]	
Vid överklagande av förvaltningsrättens och kammarrättens beslut *gäller* 67 kap. *26 § 1*, 29 och 30 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244).	Vid överklagande av förvaltningsrättens och kammarrättens beslut *tillämpas* 67 kap. 29 och 30 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244).

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2011:1260.

29 Förslag till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden

Härigenom föreskrivs att 26 kap. 2 § lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	26 kap.
	2 §
Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 3 kap. 1 § första stycket eller 12 kap. 2 § inte meddelar beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om inspektionen inte har meddelat beslut inom sex månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall ansökan anses ha avslagits.*	Om Finansinspektionen i ett ärende om tillstånd enligt 3 kap. 1 § första stycket eller 12 kap. 2 § inte meddelar beslut inom sex månader från det att ansökan gavs in, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
Om Finansinspektionen inte *vidarebefordrar* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt tredje stycket samma paragraf, *skall* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *kammarrätten* att ärendet onödigt uppehålls. *Om underrättelsen inte har vidarebefordrats inom tre månader från det att en sådan förklaring avgetts, skall beslut enligt 5 kap. 2 § tredje stycket anses ha meddelats.*	Om Finansinspektionen inte *lämnar över* en underrättelse som avses i 5 kap. 2 § första stycket till behörig myndighet inom tre månader från det att underrättelsen togs emot och inte heller inom samma tid meddelar beslut enligt tredje stycket samma paragraf, *ska* inspektionen underrätta sökanden om skälen för detta. Sökanden får därefter begära förklaring av *domstol* att ärendet onödigt uppehålls.
	En begäran om en förklaring som avses i första eller andra stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.
	Om Finansinspektionen inte har meddelat ett beslut som avses i

första stycket inom sex månader från det att en förklaring har lämnats, ska ansökan anses ha avslagits. Om en underrättelse som avses i andra stycket inte har lämnats över inom tre månader från det att en förklaring har lämnats, ska beslut enligt 5 kap. 2 § tredje stycket anses ha meddelats.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

30 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 9 § lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 kap.
	9 §[1]
Om inte annat följer av denna lag, gäller i tillämpliga delar följande bestämmelser i socialförsäkringsbalken för ärenden om statligt tandvårdsstöd:	
– 107 kap. 9, 10, 12, 17 och 18 §§ om utmätning, preskription och skadestånd m.m.,	
– 108 kap. 2, 11, 15, 16, 19 och 21 §§ samt 22 § första stycket om återbetalningsskyldighet och ränta m.m.,	
– 110 kap. 13 §, 14 § 1 och 2 samt 31 § och 115 kap. 4 § om uppgiftsskyldighet m.m.,	
– 113 kap. 2–*20* och 21 §§ om ändring, omprövning och överklagande.	– 113 kap. 2–*17, 19, 20* och 21 §§ om ändring, omprövning och överklagande.
Bestämmelserna i 108 kap. 2, 11, 15, 16, 19 och 21 §§ samt 22 § första stycket socialförsäkringsbalken gäller dock inte i förhållande till vårdgivare.	

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2010:1299.

31 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:313) om jämställdhetsbonus

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (2008:313) om jämställdhetsbonus ska ha följande lydelse.

17 §[1]

För jämställdhetsbonus gäller följande bestämmelser i socialförsäkringsbalken

– 110 kap. 31 § och 115 kap. 4 § om uppgiftsskyldighet,

– 113 kap. 3–9 §§ om ändring och omprövning, och

– 113 kap. 10–*20* och 21 §§ om överklagande.

– 113 kap. 10–*17, 19, 20* och 21 §§ om överklagande.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 2010:1302.

32 Förslag till lag om ändring i marknadsföringslagen (2008:486)

Härigenom föreskrivs att 58 § marknadsföringslagen (2008:486) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	58 §
Regeringen förordnar för viss tid dem som ska tjänstgöra som ekonomiska experter enligt 54 §. *Om det medan en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål eller ärende inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet oberoende därav anses ha fortsatt giltighet för det pågående målet eller ärendet.*	Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för viss tid dem som ska tjänstgöra som ekonomiska experter enligt 54 §.
	Om det medan en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål eller ärende inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet ändå anses gälla i det pågående målet eller ärendet.

Den som ska tjänstgöra som ekonomisk expert ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

33 Förslag till lag om ändring i konkurrenslagen (2008:579)

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 11 § konkurrenslagen (2008:579) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 kap.	
11 §	
Regeringen förordnar för viss tid dem som ska tjänstgöra som ekonomiska experter i Stockholms tingsrätt.	Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för viss tid dem som ska tjänstgöra som ekonomiska experter i Stockholms tingsrätt.
Om det deltar en ekonomisk expert i behandlingen av ett mål eller ärende *och det då* inträffar *något* som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet *trots detta* anses *ha fortsatt giltighet* i *fråga om* det pågående målet eller ärendet.	Om det *medan* en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål eller ärende inträffar *en omständighet* som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet *ändå* anses *gälla* i det pågående målet eller ärendet.

Den som ska tjänstgöra som ekonomisk expert ska vara svensk medborgare och får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

34 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt

dels att 12–14 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 12 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	12 §
Statens medieråds beslut om åldersgränser och avgifter får överklagas *hos kammarrätten*. I övrigt får *myndighetens* beslut enligt denna lag inte överklagas.	Statens medieråds beslut om åldersgränser och avgifter får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol*. I övrigt får beslut enligt denna lag inte överklagas. *Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.*
	12 a § *Vid prövning av mål enligt denna lag ska förvaltningsrätten bestå av en lagfaren ledamot och två särskilda ledamöter. Av de särskilda ledamöterna ska en ha särskilda kunskaper om film och en ha särskilda kunskaper i beteendevetenskap.* *Första stycket gäller inte om något annat följer av 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.*
	13 §
Vid prövning av mål enligt denna lag *består* kammarrätten av tre lagfarna ledamöter och två särskilda ledamöter. Av de särskilda ledamöterna ska en ha särskilda kunskaper om film och en i beteendevetenskap. Även om en av de särskilda ledamöterna är frånvarande, får målet avgöras om tre av kammarrättens övriga ledamöter är ense om slutet.	Vid prövning av mål enligt denna lag *ska* kammarrätten *bestå* av tre lagfarna ledamöter och två särskilda ledamöter. Av de särskilda ledamöterna ska en ha särskilda kunskaper om film och en *ha särskilda kunskaper* i beteendevetenskap. Även om en av de särskilda ledamöterna är frånvarande, får målet avgöras om tre av kammarrättens övriga ledamöter är ense om slutet.
Kammarrätten är domför utan de särskilda ledamöterna i sådana fall	Kammarrätten är domför utan de särskilda ledamöterna i sådana fall

som anges i 12 § *andra* stycket *1–3* lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.	som anges i 12 § *fjärde* stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.
14 §	
Regeringen förordnar för *högst fem år i sänder minst sex och högst tio personer att efter kallelse inträda* som särskilda ledamöter i kammarrätten vid handläggning av mål enligt denna lag. Av dessa personer ska hälften ha särskilda kunskaper om film och hälften ha särskilda kunskaper i beteendevetenskapliga ämnen. *Avgår en sådan person under den tid som han eller hon har blivit utsedd för, förordnar regeringen en annan person i hans eller hennes ställe.*	Regeringen *eller den myndighet som regeringen bestämmer* förordnar för *viss tid dem som ska tjänstgöra* som särskilda ledamöter i *förvaltningsrätten och* kammarrätten vid handläggning av mål enligt denna lag. Av dessa personer ska *i vardera domstolen* hälften ha särskilda kunskaper om film och hälften ha särskilda kunskaper i beteendevetenskapliga ämnen.
	Om det medan en särskild ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet ska upphöra att gälla, ska förordnandet ändå anses gälla i det pågående målet.
De särskilda ledamöterna ska vara *svenska* medborgare. *De* får inte vara *underåriga*, i *konkurs* eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.	*Den som ska tjänstgöra som särskild ledamot* ska vara *svensk* medborgare *och* får inte vara *underårig,* i *konkurstillstånd* eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

35 Förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043)

Härigenom föreskrivs att 17 kap. 5 § försäkringsrörelselagen (2010:2043) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	17 kap.
	5 §
Kammarrätten får, på begäran av sökanden, förklara att ett ärende onödigt uppehålls, om Finansinspektionen från det att ansökan gavs in inte har meddelat beslut *1. inom sex månader i ett ärende om tillstånd enligt 2 kap. 4 §,* *2. inom tre månader i ett ärende enligt 3 kap. 2, 9, 13 eller 22 §, eller* *3. inom en månad i ett ärende enligt 3 kap. 7 eller 17 §.*	*Om beslut i ett ärende om tillstånd enligt 2 kap. 4 § inte har meddelats inom sex månader från det att ansökan gavs in, eller i ett ärende enligt 3 kap. 2, 9, 13 eller 22 § inom tre månader eller i ett ärende enligt 3 kap. 7 eller 17 § inom en månad, får sökanden begära förklaring av domstol att ärendet onödigt uppehålls.*
	En begäran om en sådan förklaring som avses i första stycket ska göras hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Om begäran avser handläggning av ett regeringsärende ska den göras hos Högsta förvaltningsdomstolen.
Lämnar kammarrätten en *sådan* förklaring ska ansökan anses ha avslagits av regeringen eller Finansinspektionen om beslut därefter inte har meddelats inom motsvarande tidsfrister som anges i första stycket för respektive ärende.	*Om rätten lämnar* en förklaring ska ansökan anses ha avslagits av regeringen eller Finansinspektionen om beslut därefter inte har meddelats inom motsvarande tidsfrister som anges i första stycket för respektive ärende.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

36 Förslag till lag om ändring i skatteförfarandelagen (2011:1244)

Härigenom föreskrivs att 67 kap. 26 § skatteförfarandelagen (2011:1244) ska ha följande lydelse,

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	67 kap.
	26 §
Följande beslut av förvaltningsrätten får inte överklagas: *1. beslut som avser Skatteverkets beslut att avvisa en begäran om omprövning som har kommit in för sent, och* *2.* beslut som avser särskild redovisning av arbetsgivaravgifter enligt 26 kap. 38 §.	*Förvaltningsrättens* beslut som avser särskild redovisning av arbetsgivaravgifter enligt 26 kap. 38 § får inte överklagas.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

37 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1245) om redovisning, betalning och kontroll av mervärdesskatt för elektroniska tjänster

Härigenom föreskrivs att 20 och 21 §§ lagen (2011:1245) om redovisning, betalning och kontroll av mervärdesskatt för elektroniska tjänster ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
20 §	
Beslut om identifiering eller återkallelse får överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den som beslutet gäller eller av det allmänna ombudet hos Skatteverket.	
Överklagandet ska ha kommit in inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades.	
I fråga om överklagandet tillämpas bestämmelserna i 67 kap. 5 § första stycket 3, 19–22 *§§*, *26 § 1* och 28–37 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244).	I fråga om överklagandet tillämpas bestämmelserna i 67 kap. 5 § första stycket 3, 19–22 och 28–37 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244).
21 §	
Beslut om mervärdesskatt som redovisas enligt denna lag eller enligt motsvarande bestämmelser i ett annat EU-land får överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den som beslutet gäller eller av det allmänna ombudet hos Skatteverket.	
I fråga om överklagandet tillämpas bestämmelserna i 67 kap. 2 § andra stycket, 5 §, 6 § andra meningen, 12, 13 *och* 19–25 *§§*, *26 § 1*, 27–37 §§ *samt* 39 *§* skatteförfarandelagen (2011:1244).	I fråga om överklagandet tillämpas bestämmelserna i 67 kap. 2 § andra stycket, 5 §, 6 § andra meningen, 12, 13, 19–25, 27–37 *och* 39 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244).

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Äldre föreskrifter gäller för beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2012-10-18

Närvarande: F.d. justitierådet Leif Thorsson samt justitieråden Per Virdesten och Erik Nymansson.

En mer ändamålsenlig förvaltningsprocess

Enligt en lagrådsremiss den 11 oktober 2012 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i socialförsäkringsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m.,
4. lag om ändring i patentlagen (1967:837),
5. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
6. lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291),
7. lag om ändring i oljekrislagen (1975:197),
8. lag om ändring i lagen (1975:1083) om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja,
9. lag om ändring i lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten,
10. lag om ändring i förfogandelagen (1978:262),
11. lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152),
12. lag om ändring i lagen (1990:613) om miljöavgift på utsläpp av kväveoxider vid energiproduktion,
13. lag om ändring i lagen (1991:1047) om sjuklön,
14. lag om ändring i lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret,
15. lag om ändring i lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering,
16. lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring,
17. lag om ändring i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor,
18. lag om ändring i lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige,
19. lag om ändring i lagen (1999:890) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.,
20. lag om ändring i lagen (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden,
21. lag om ändring i tullagen (2000:1281),
22. lag om ändring i revisorslagen (2001:883),
23. lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation,
24. lag om ändring i lagen (2003:1223) om utgivning av säkerställda obligationer,
25. lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder,
26. lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse,
27. lag om ändring i utlänningslagen (2005:716),
28. lag om ändring i vägtrafikskattelagen (2006:227),
29. lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden,

30. lag om ändring i lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd,
31. lag om ändring i lagen (2008:313) om jämställdhetsbonus,
32. lag om ändring i marknadsföringslagen (2008:486),
33. lag om ändring i konkurrenslagen (2008:579),
34. lag om ändring i lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt,
35. lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043),
36. lag om ändring i skatteförfarandelagen (2011:1244),
37. lag om ändring i lagen (2011:1245) om redovisning, betalning och kontroll av mervärdesskatt för elektroniska tjänster.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av departementsrådet Tobias Eriksson.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Justitiedepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 november 2012

Närvarande: Statsrådet Björklund, ordförande, och statsråden Bildt, Ask, Larsson, Hägglund, Carlsson, Billström, Adelsohn Liljeroth, Björling, Ohlsson, Norman, Attefall, Engström, Kristersson, Elmsäter-Svärd, Ullenhag, Ek, Lööf, Enström

Föredragande: statsrådet Ask

Regeringen beslutar proposition 2012/13:45 En mer ändamålsenlig förvaltningsprocess